A.V. KARLOBOV, T.S. MALIKOV

MOLIYA

336
V-32

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

A.V. VAHOBOV, T.S. MALIKOV

MOLIYA

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan barcha iqtisodiy ta'lim yo'nalishi talabalari uchun darslik sifatida tavsiya etilgan

«NOSHIR»
TOSHKENT – 2012

4 2012

9,[K 558,8:528
GGK 26.3a73

26.3 Vahobov A.V., Malikov T.S. Moliya. Darslik /Toshkent: Moliya instituti. – Toshkent: "Noshir", 2012. 712–bet.
T71

ShK 26.3a73

Darslik "Moliya" fani dasturi asosida yozilgan bo'lib, unda moliyaning mohiyati va funksiyalari, moliyaviy siyosat, moliya tizimi, moliyaviy boshqaruv, moliyaviy rejalashtirish va boshqarish, moliyaviy nazorat, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyasi, davlat byudjeti, byudjet daromadlari va xarajatlari, byudjet defitsiti, byudjet tizimi va tuzilmasi, byudjet jarayoni, davlat krediti, byudjetdan tashqari fondlar, ijtimoiy ta'minot, sug'urta, uy xo'jaliklari moliyasi va xalqaro moliyaga oid masalalar yoritilgan.

Kitob talabalar, magistrantlar, aspirantlar, iqtisodiy yo'nalishdagi oliy o'quv yurtlarining professor-o'qituvchilari, mamlakatning moliya-byudjet-soliq tizimida faoliyat ko'rsatayotgan amaliyotchi mutaxassislar va moliya muassasalari bilan qiziquvchi barcha o'quvchilarga mo'ljallangan.

Toshkent Moliya instituti Ilmiy kengashi tomonidan nashrga tavsiya etilgan.

Taqrizchilar: **O.O. Olimjonov** – Iqtisod fanlari doktori, professor
N.H.Haydarov – Iqtisod fanlari doktori, professor
O.K.Dadaev – Iqtisod fanlari doktori, professor

ISBN 978-9943-333-52-7

© «NOSHIR» nashriyoti, 2013

KIRISH

«Moliya» fani iqtisod sohasi uchun mutaxassislar tayyorlash tizimida eng asosiy o'rinlardan birini egallaydi. Mustaqil fan sifatida unga o'tgan asrning 30-yillarida asos solingan bo'lib, u o'sha davrdagi moliyaviy tushunchalarga mos kelar edi. O'zbekistonda ham bozor islohotlarining amalga oshirilishi moliya fanidagi bir qancha muhim nazariy qoidalarni qayta ko'rib chiqilishini taqozo etdi. Ammo bu narsa hamon o'quv adabiyotlarida o'z aksini to'liq topgani yo'q. Shu boisdan ham, ayrim holatlarda, mamlakat moliya tizimida sodir bo'lgan keskin o'zgarishlarga yetarli darajada inobatga olmagan holda mutaxassislar o'tkazib kelinmoqda. Qo'lingizga tuqdim etilayotgan darslik mualliflari moliyaning nazariy masalalariga oid barcha prinsipial o'zgarishlarni o'quvchilar e'tiboriga yetkazishga harakat qilishgan.

Darslikning 1-6-boblarida moliyaga doir umumnazariy masalalar (moliyaning mohiyati va funksiyalari, moliyaviy siyosat, moliya tizimi, moliyaviy boshqaruv, moliyaviy rejalashtirish va tartibga solish, moliyaviy nazorat) yoritilgan.

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyasi davlat moliyaviy salohiyatining asosi, ko'pchilik yurituvchi sub'ektlarni moliyaviy ideal qilish, ularning moliyaviy resurslari, asosiy va aylanma kapital aksiyaviy xo'jaliklarning mohiyatiy jihatlari, ishlab chiqarish xarajatlari, foydasi va rentabelligi, xo'jalik yurituvchi sub'ekt marketing strategiyasining moliyaviy yo'nalishlari, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va yangilash investitsion dasturlarini moliyalashtirish, moliyaviy barqarorlikka tegishli holatlar 7-14-boblarda o'z aksini topgan.

15-23-boblar umumdavlat moliyasiga, ya'ni davlat byudjeti, uning daromadlari va xarajatlari, byudjet defitsiti va uni moliyalash-

tarixi, byudjet tizimi, tuzilmasi va jarayoni, byudjetdan tashqari davlat fondlari, ijtimoiy ta'minot, davlat krediti va sug'urtaga oid masalalarga bag'ishlangan. Va nihoyat, uy xo'jaliklari moliyasi va xalqaro moliya masalalari esa 24-25-boblarda bayon qilingan.

Har bir bobning oxirida o'ziga xos tarzda baho-muammoli yoki nazorat uchun keltirilgan ko'plab aniq misollar tegishli mavzularni chuqur, tez va oson o'zlashtirishga xizmat qiladi, deb o'ylaymiz.

Kitobning 6-bobi iqtisod fanlari nomzodi, dotsent G'.Q. Vaxabboev, 20-bobi iqtisod fanlari doktori, professor N.H.Haydarov, 23-bobi iqtisod fanlari nomzodi, dotsent X.M.Sherzaev va 25-bobi iqtisod fanlari doktori, professor N.X.Jumaev, qolgan barcha boblar iqtisod fanlari doktori, professor T.S.Malikov va iqtisod fanlari doktori, professor A.V.Vahobovlar tomonidan yozilgan.

Moliya masalalariga bag'ishlangan ushbu darslik o'zbek tilida ilk marta o'quvchilar e'tiboriga havola etilayotganligi uchun ayrim kamchiliklardan xoli bo'lmasligi tabiiy. Uning sifatini oshirishga xizmat qiluvchi har qanday taklif-mulohazalarni mualliflar mamnuniyat bilan qabul qiladilar.

1-BOB.
MOLIYANING MOHIYATI VA FUNKSIYALARI

1.1. Moliyaning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati

«Moliya» arabcha so'z bo'lib, o'zbek tilida «pul mablag'lari» ma'nosini anglatadi. Bu so'z ona tilimizda quyidagi ko'rinishlarda ishlatiladi:

- maqsadli pul fondlarini hosil qilish, jamlash, taqsimlash va ishlatish yuzasidan paydo bo'ladigan iqtisodiy munosabatlar majmui; pul mablag'larini shakllantirish, taqsimlash, ularni sarf qilish tizimi (masalan, moliya yili, moliya kapitali, moliya tizimi);
- biror shaxs, oila, jamoa, muassasa, tashkilot yoki davlat tasarrufidagi pul mablag'lari (masalan, korxona moliyasi);
- shunday (moliya) ishlari(i) bilan shug'ullanuvchi davlat organi (so'zlashuv tilida)[1].

Arab tilidagi «mol», ya'ni «boylik, mulk; pul jamg'armasi», shuningdek, «moliya», ya'ni «pul mablag'lari; sarlavha so'zlari ham moliyaga daxldordir[2].

Lug'aviy ma'nosi jihatidan «moliya» so'zi fransuzcha «finance», lotincha «financia» va ruscha «finansы» so'zlarining ekvivalenti yoki ma'lum ma'noda sinonimi[3] hisoblanib, eng avvalo, «daromad», «pul mablag'lari» yoki «to'lov» degan ma'nolarda ham ishlatiladi[4]. Moliya davlatning vujudga kelishi va uning rivojlanishi bilan doimiy (uzluksiz) tovar-pul munosabatlari sharoitida paydo bo'ldi. Davlatning mavjudligi yaratilayotgan iqtisodiy (moddiy) ne'matlarni taqsimlash va qayta

---

[1] Qarang: O'zbek tilining izohli lug'ati. 1-j. 93 – M.: // Tahrir hay'ati: T.Mirzaev (rahbar) va boshq.; – T.: «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriyoti, 2006. – 611 b.

[2] Qarang: o'sha manba, 610–611-betlar.

[3] Biz bu yerda davlat tasarrufining turli sferalarida shakllari turlicha va muayyanma bir xil ma'noni anglatuvchi so'zlarni nazarda tutayapmiz.

[4] «Moliya» atamasining kelib chiqishi masalada iqtisodiy adabiyotlarda turlicha qarashlar, taxminlar mavjud. Ayrim mualliflarning fikricha, bu atama XIII–XIV asrlarda Italiyaning ayrim shaharlarida vujudga kelib, keyinroq xalqaro miqyosdagi tarqalgan hamda aholi va davlat o'rtasidagi pul munosabatlari sirlari bilan bog'langan markazlarni o'zida mujassam

taqsimlash bo'yicha oliy hukumiyat organi (shaxsi) sifatida davlat va takror ishlab chiqarish munosabatlarining boshqa ishtirokchilari (sub'ektlari) o'rtasida ma'lum bir munosabatlarning o'rnatilishini taqozo etadi. Xususan, ana shu munosabatlar «moliya» tushunchasi orqali ifodalangan.

Natural munosabatlar ustunlik qilgan jamiyatlarda taqsimlash va qayta taqsimlash jarayonlari natural xo'jaliklar va turli ko'rinishdagi shaxsiy to'lovlar ko'rinishicha ega bo'lgan. Tovar-pul munosabatlarining rivojlanishi taqsimlash va qayta taqsimlash munosabatlari shakllarining o'zgarishiga olib keldi — ular ko'proq ravishda pul xarakteriga ega bo'ldi. Biroq bu munosabatlarning mazmun-mohiyati prinsipial jihatdan keskin o'zgarmay qolaverdi.

Zamonaviy tasavvurdagi «moliya» tushunchasi davlat xazinasining shakllanishi va davlat byudjetining vujudga kelishi bosqichida paydo bo'ldi.

Qayd etish lozimki, moliya va moliyaviy munosabatlarning mohiyati haqidagi tasavvurlar vaqt o'tishi bilan o'z ko'rinishini o'zgartirib borgan[2].

Korporativ tipdagi (ustav kapitalining hissali aksionerlik shaklidagi) milliy va transmilliy tashkilotlarning vujudga kelishi bilan bog'liq holda tovar ishlab chiqarishning keng ko'lamlarda rivojlanishi takror ishlab chiqarish jarayonlarining turli ishtirokchilari o'rtasida pul mablag'larini jalb qilish, ulardan foydalanish va taqsimlash

---

[2] Iqtisodiy hayotning amalga oshgan moliya to'g'risidagi qarashlarning XVII asr oxiridan XIX asr oxirigacha rivojlanishini tahlil qilish V.Petti nomi bilan bog'liq. Uning asarida qiymatga cheklangan: «XVII asrning oxirlarida «moliya» so'zi orqali davlatning barcha mulki va tamomasi olganda, davlat xo'jaligining butun holati tushunila boshlandi. Davlat tasarrufida bo'lgan moliy mablag'larning hajmi to'g'risida — uning daromadlari, xarajatlari va qarzlari ma'lumotlar bo'lsa-da, bu hali hozir ham asosan yechilmadi. Shunday qilib, moliya haqidagi ilmiy tushuncha moliy ehtiyojlarni eng yaxshi qondirish nuqtai to'g'risidagi fan deb aniq belgilanmay qolmoqda» (Qarang: Петти С.Н. Количественные исследования в политической экономии. — М.: Финансы и статистика, 1997. С.46).

metodlari hamda unsurlarining takomillashuviga olib keldi. Tovarlar harakatidan ajratilgan ayrilgan pul mablag'larining harakati murakkablari bu taqsimlash jarayonlarida alohida ahamiyat kasb etadi. Ular bir tomondan, kreditning turli shakllari va ikkinchi tomondan, turli sub'ektlar o'rtasida YaIM qiymatini taqsimlash va qayta taqsimlash bilan bog'liqdir. Bir vaqtning o'zida, ularning har biri amaldagi huquqiy normalar yoki ishbilarmonlik aylanmasining tarixiga muvofiq ishlab chiqarilgan mahsulotdan o'z hissalarini olishga harakat qiladilar. Bu moliyaviy munosabatlar sohasidir.

Shunday qilib, moliyaning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati, taraqqiyot qonuniyatlari, tovar-pul munosabatlarini qamrab olish sohasi va ijtimoiy takror ishlab chiqarishdagi roli jamiyatning iqtisodiy tuzumi, davlatning tabiati va funksiyalari bilan belgilanadi. Tarixiy kategoriya sifatida kam moliyaning vujudga kelishi jamiyatning sinflarga bo'linishi va davlatning paydo bo'lishi bilan bog'liq.

Kengaytirilgan takror ishlab chiqarish uchun sharoitlarni ta'minlash hamda davlatning funksiyalari va vazifalarini bajarish maqsadida markazlashtirilgan va markazlashtirilmagan pul mablag'lari fondlarini shakllantirish, taqsimlash va foydalanish bilan bog'liq bo'lgan iqtisodiy (moliyaviy) munosabatlarga moliya deyiladi.

Moliyaviy munosabatlarning funktsiyachi o'ziga xos belgisi shundan iboratki, YaIMni qayta taqsimlash jarayoni odimdan ma'lum maqsadlarga mo'ljallangan turli pul mablag'lari fondlarini yaratish bilan kuzatiladi. Davlat va mahalliy o'z-o'zini boshqarish organlari darajasida tuziladigan pul mablag'lari fondlari markazlashtirilgan fondlar, xo'jalik sub'ektlari darajasida tuzilgan pul fondlari esa markazlashtirilmagan pul fondlari deyiladi.

Xo'jalik sub'ektlarining turli faoliyatlaridan olingan daromadlar hisobidan maxsus pul mablag'lari fondlari shakllantiriladi. Ularni shakllantirish qat'iy reglamentatsiya qilinish (tartibga solinish) xarakteriga egaki, bu narsa moliyaviy munosabatlarning yana bir funktsiyachi o'ziga xos belgiga ega ekanligini ko'rsatadi.

YaIMni taqsimlashda aholi ham ishtirok etib, ish haqi, tadbirkorlik (ishbilarmonlik) daromadi, dividendlar va qayta taqsimlashning boshqa shakllari ko'rinishidagi o'z hissalarini

(shuhrati) oladi. Bundan tashqari majburiy bo'lgan soliqlar va boshqa to'lovlarni to'lash orqali aholi markazlashtirilgan pul mablag'lari fondini shakllantirishda ishtirok etadi. Aholi daromadlari va xarajatlarini shakllantirish va foydalanish bilan bog'liq bo'lgan pul munosabatlari tizimi ham moliyaviy munosabatlarning alohida sohasini tashkil etadi.

Shunday qilib, quyidagilar moliyaning muhim belgilaridir:

• qiymatning tovar shaklidagi harakatiga emas, aksincha, real pullarning harakatiga bog'liq bo'lgan, huquqiy normalar yoki hirsiom yuritish etikasiga asoslangan munosabatlarni taqsimlashga qaratilganligi;

• pul mablag'lari harakatining, odatda, bir tomonlama yo'nalishga ega ekanligi;

• markazlashtirilgan va markazlashtirilmagan pul fondlarini yaratish (vujudga kelishi).

Moliya pul munosabatlarining ajralmas qismi hisoblanadi. Shuning uchun ham uning roli va ahamiyati pul munosabatlarining iqtisodiy munosabatlar tizimida qanday o'rinni egallaganligiga bog'liq. Bir vaqtning o'zida moliya puldan o'zining mazmuni va bajaradigan funksiyalari bo'yicha farqlanadi. Agar pul umumiy ekvivalent bo'lib, uning yordamida umumlashtirilgan ishlab chiqaruvchilarning mehnat xarajatlari o'lchansa, moliya esa yalpi ichki mahsulot (YaIM) va milliy daromad (MD)ni taqsimlash va qayta taqsimlashning iqtisodiy mexanizmi, pul mablag'lari fondlarini shakllantirish va ulardan foydalanish usulidan nazoratni amalga oshirish qurolidir. Pul daromadlari va fondlarini shakllantirish yo'li bilan faqatgina davlat va korxonalarning pul mablag'lariga bo'lgan ehtiyojlarini ta'minlash emas, balki moliyaviy resurslarning sarflanish usulidan nazoratni ham amalga oshirish moliyaning asosiy yo'nalishini belgilab beradi.

Moliya quyidagilar o'rtasida vujudga keladigan pul munosabatlarini ifodalaydi:

• tovar-moddiy boyliklarni sotib olish, mahsulot va xizmatlarni realizatsiya qilish jarayonida korxonalar o'rtasida vujudga keladigan pul munosabatlari;

• markazlashtirilgan pul mablag'lari fondlarini yaratish va ularni

taqsimlash borasida korxonalar va ularning yuqori organlari o'rtasida vujudga keladigan pul munosabatlari;

• byudjet tizimiga soliqlarni to'lash va xarajatlarni byudjetdan moliyalashtirish davomida korxona va davlat o'rtasida vujudga keladigan pul munosabatlari;

• soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni to'lash jarayonida davlat va fuqarolar o'rtasida vujudga keladigan pul munosabatlari;

• to'lovlarni amalga oshirish va resurslarni olish jarayonida korxonalar, fuqarolar va nobyudjet fondlari o'rtasida vujudga keladigan pul munosabatlari;

• byudjet tizimining alohida bo'g'inlari o'rtasida vujudga keladigan pul munosabatlari;

• sug'urta badallarini to'lash va zararlarni qoplash, sug'urta hodisasi ro'y bergan paytda aholi, korxonalar hamda mulkiy va shaxsiy sug'urta organlari o'rtasida vujudga keladigan pul munosabatlari;

• korxona fondlarining doimiy dinamik aylanishiga xizmat qiluvchi pul munosabatlari.

Pul daromadlari va fondlarining eng asosiy moddiy manbai mamlakatning MD hisoblanadi. MDning hajmi umumdavlat ehtiyojlarini qondirish va ijtimoiy ishlab chiqarishni kengaytirish imkoniyatlarini aniqlab beradi. Ayrim MD va uning alohida qismlarining — iste'mol fondi va jamg'arish fondining — hajmini hisobga olgan holda iqtisodiyotning rivojlanish sur'atlari va tarkibiy tuzilmasi aniqlanadi. Xuddi shuning uchun ham barcha mamlakatlarda MD statistikasiga katta ahamiyat beriladi.

Moliyaning ishtirokisiz MDni taqsimlab bo'lmaydi. Moliya MDni yaratish va undan foydalanishning ajratib bo'lmaydigan bog'lovchi bo'g'ini hisoblanadi. Moliya ishlab chiqarish, taqsimlash va iste'molga ta'sir etuvchi, ob'ektiv xarakterga ega. U ishlab chiqarish munosabatlarining ma'lum bir sohasini ifoda etib, bazis kategoriyasiga mansubdir.

Zamonaviy iqtisodiyot davlat moliyasisiz faoliyat ko'rsata olmaydi. Tarixiy taraqqiyotning ma'lum bir bosqichiga qadar jamiyatning ba'zi bir ehtiyojlari faqat davlat tomonidan moliyalashtirilishi mumkin. Atom sanoati, kosmik tadqiqotlar,

iqtisodiyotning qator yangi tarmoq va ustuvor sohalari, birinchi navbatda, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (pochta, telegraf va boshqalar) ana shular jumlasidandir.

Moliya tizimini o'zgartirish mamlakatlarda ishlab chiqarish kuchlari taraqqiyotining darajasini va ularning xo'jalik hayotidagi makroiqtisodiy jarayonlarga ta'sir etish imkoniyatlarini ifodalaydi.

Mamlakat iqtisodiyotining ahvoli moliya ahvolini belgilab beradi. Ommaviy ravishdagi iqtisodiy o'sish, YaIM va MD oshib borishi sharoitida moliya o'z mustaqilligi va barqarorligini namoyon etadi. U ishlab chiqarishning yanada rivojlanishi va mamlakat fuqarolarining turmush darajasi ortib borishini rag'batlantiradi.

Iqtisodiy kriz is (tanazzul), ishlab chiqarishning pasayishi, ishsizlikning ortishi sharoitida moliyaviy ahvol keskin yomonlashadi. Bu nasha, o'z navbatida, davlat ichki va tashqi qarzlari hisobidan moliyalashtiriladigan loyihalar deffitsitining kattaligida, pul emissiyasida, davlat qarzining ortishi va unga xizmat qilish bo'yicha xarajatlarning ko'payishida namoyon bo'ladi. Bularning barchasi inflyasiya kuchayishiga, xo'jalik aloqalari buzilishiga, o'zaro to'lovlarga layoqatsizlikka, pul surrogatlarining paydo bo'lishiga, barterli bitimlarning ko'payishiga, soliqlarni undirish borasida qiyinchiliklarning kelib chiqishiga, davlat xarajatlarining o'z vaqtida moliyalashtirilmasligiga, aholi keng qatlamlari turmush darajasining pasayishiga olib keladi. Shuning uchun ham iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlarda ishlab chiqarishdagi real sohalarning holati birinchi darajali ahamiyat kasb etadi.

Moddiy mazmuniga ko'ra moliya pul mablag'larining maqsadli fondlarini ifoda etadi. Ularning jami yig'indisi, qoida sifatida, mamlakatning moliyaviy resurslarini tashkil etadi. Mamlakat moliyaviy resurslari o'sishining asosiy sharti MDning ortishi (ko'payishi)dir. Bir vaqtning o'zida, «moliya» va «moliyaviy resurslar» teng kuchli bo'lmagan tushunchalar hisoblanadi. Moliyaviy resurslar o'z-o'zicha moliyaning mohiyatini aniqlab bermaydi, uning ichki mazmuni va ijtimoiy yo'nalishlarini ochа olmaydi. Moliya fani resurslarning o'zini emas, balki resurslarni shakllantirish, taqsimlash va foydalanish asosida ruyobga keladigan

ijtimoiy munosabatlarni o'rganadi. Bu fan moliyaviy munosabatlarning taraqqiyot qonunlarini tadqiq etadi.

Moliya bazis kategoriyasi hisoblansa-da, ko'p jihatdan u bukumat tomonidan amalga oshiriladigan (yuritiladigan, hayotga tatbiq etiladigan) moliyaviy siyosatga ham bog'liq bo'ladi.

Moliya — bu, eng avvalo, taqsimlash kategoriyasi. Uning yordamida MDni ikkilamchi taqsimlanishi yoki qayta taqsimlanishi amalga oshiriladi.

Moliyaviy munosabatlarning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati «Davlat kimning hisobidan moliyaviy resurslarni oladi va kimlarning manfaatlari uchun bu mablag'lardan foydalanadi?» degan savolning tadqiq qilinishi orqali namoyon bo'ladi.

Taqsimlash jarayonlari faqatgina moliya orqali emas, balki boshqa iqtisodiy kategoriyalar, jumladan baho, kredit, soliq va h.k.lar orqali ham amalga oshiriladi.

Tovar qiymatining pulda ifodalanishiga baho deyiladi. MD taqsimlanishidan oldin tovar realizatsiya qilinishi kerak. Baho mulkdorlarga mahsulot realizatsiyasidan kelib tushishi mumkin bo'lgan pul mablag'larining o'lchamini aniqlaydi va navbatdagi taqsimlash jarayonlari uchun boshlang'ich asos sifatida maydonga chiqadi. Baho tovarlarga bo'lgan talab va taklifni tartibga soladi va shu orqali ishlab chiqarishga o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida baho pensiya, nafaqa va hatto minimal ish haqini aniqlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan ko'rsatkich hisoblanadi. Agar davlat baholarni tartibga solmasa, ijtimoiy to'lovlarni o'zgartirishga va minimal ish haqini oshirishga majbur bo'ladi. Hozirgi paytda dunyoning juda ko'p mamlakatlarida davlat ijtimoiy ahamiyat kasb etuvchi muhim tovarlarning hosilini o'zgartirayotir. Baho, shuningdek bojxonaviy tartibga solishda va bojxona daromadlarini undirishda davlat tomonidan foydalaniladi. Masalan, ayrim mamlakatlarda bojxona bojlari ko'plab tovar guruhlari bo'yicha ustib olish bahosi bo'yicha emas, balki haqiqatdagisidan keskin farq qiluvchi normativ baholar bo'yicha undiriladi. Shunga mos ravishda (boshqa sharoitlar teng bo'lgan taqdirda) byudjetning daromadlari va mamlakat ichki bozoridagi baholar ortadi.

Moliya va kredit mustaqil iqtisodiy kategoriyalar sifatida bir-biri bilan uzviy bog'liqdir. Ular uzluksiz hamkorlikda korxonalar pul fondlarining keng ko'lamdagi doiraviy aylanishiga xizmat qiladi. Kredit bank tizimi va maxsus moliya-kredit institutlari tomonidan amalga oshiriladigan unda faol harakatini ifodalaydi. Bank krediti sifatida sof ko'rinishda namoyon bo'ladigan kredit davlatga bevosita bog'liq emas. Takror ishlab chiqarish jarayonida uning roli yetarli darajada aniqlangan — bu daromadlar va xarajatlar o'rtasidagi vaqt nochalik uzilishini qoplash usuli, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish ehtiyojlarini qoplash usuli va h.k. Biroq, bir vaqtning o'zida, kredit — byudjet defitsiti va byudjet — kassa uzilishini (navbatdagi daromadlar kelib tushgunga qadar byudjet xarajatlarini qoplash uchun bank xizmatlari zarur bo'lgan paytda) qoplashning muhim shakli. O'z navbatida, agar byudjet mablag'lari tijorat banklarining hisob varaqlarida saqlanayotgan bo'lsa, bu banklar uchun muhim manba hisoblanadi.

Kredit moliya (moliyalashtirish) o'zining qaytarilmasligi va haqililigi bilan farqlanadi. Bir vaqtning o'zida, har ikki holatda ham ular pul mablag'larining harakatlanishini ifodalaydi hamda kredit va moliya pul munosabatlari doirasidan chetga chiqmaydi. Hatto, tovar krediti ham pul asosiga va shakliga ega. Banklar korxonalar va aholining bo'sh pul mablag'larini akkumulyatsiya qiladilar va ularni ta'minlanganlik, qaytaruvchanlik, haqlilik va muddatlilik asosida ularga ehtiyoj sezgan korxonalarga beradilar. Agar moliya qiymatning bir tomonlama va qayta taqsimlanmaydigan (qaytarilmaydigan shakldagi harakatini ifodalasa, kredit esa kreditorga belgilangan muddatda oldindan o'rnatilgan foizlarni to'lagan holda qaytarilishi kerak.

Yuqorida keltirib o'tilgan barcha kategoriyalar pul xarakteriga, pul tabiatiga ega bo'lib, ularga ikki va undan ortiq kategoriyalarning belgilari xosdir. Masalan, ish haqi yetarli darajada normalangan taqdir pulli to'lanma, ya'ni pul deb atalishi mumkin. Biroq, bu oddiy pul bo'lmasdan sarflangan mehnatga muvofiq olingan pul hisoblanadi.

Soliq ham biz tomonimizdan amaldagi qonunchilikka muvofiq ravishda davlatga to'lovga berilayotgan puldir. Qonunga rioya etmaslik jazo choralarining qo'llanishini taqozo etadi. Biroq, bundan

tasarruf, soliq bilan tegishli bo'lgan daromad va ish haqining bir qismidir. O'z navbatida, pulni muomalaga chiqarish (emissiya qilish) bo'yicha operatsiyalar ham davlat daromadlarining manbai hisoblanadi.

Yuqoridagi barcha kategoriyalarni ularning pulli tabiati birlashtirib turadi. Ular bir-birlaridan o'zlarining funksiyalari va maqsadliligi bilan ajralib turadi. Bunda kategoriyalarga tegishli bo'lgan barcha belgilarning majmui ko'rib chiqilagini ularni farqlash mumkin. Xususan, noekvivalent xarakterga ega bo'lgan va davlatning mavjudligi natijasida vujudga keladigan jamiyatdagi pul munosabatlari davlat moliyasi deyiladi. Taqsimlash sohasidan tashqarida moliya mavjud bo'lmaydi. Agar moliya qayta taqsimlash sohasiga o'tsa, u boshqa iqtisodiy kategoriyalarga xos belgilarni o'zida mujassam etadi.

1.2. Moliyaning funksiyalari

Moliyaning mohiyati uning funksiyalari orqali namoyon bo'ladi. Moliya quyidagi ikki funksiyani bajaradi:

1. Taqsimlash;
2. Nazorat.

Bu funksiyalar moliya tomonidan bir vaqtning o'zida amalga oshiriladi[*]

Har qanday (bir) moliyaviy operatsiya YaIM va MDni taqsimlash va shu taqsimlash ustidan nazoratning amalga oshirilishini anglatadi.

Moliyaviy munosabatlarning asosiy tavsifi ularning taqsimlashga yo'naltirilganligidadir. Shunga muvofiq moliyaning bosh yoki asosiy

---

[*] Bir vaqtning o'zida moliyaning funksiyalari xususida moliyachi-olimlar o'rtasida hamon bir to'xtamga kelingani yo'q. Ayrim iqtisodchi olimlarning fikricha, moliyaning funksiyalari [ba'zan] o'nggacha tavsiflanib boradi. Masalan, Rossiya Federatsiyasi Prezidenti huzuridagi Rossiya Davlat xizmati akademiyasi iqtisodchi olimlarining fikriga asosan moliyaning asosiy funksiyalari qatoriga bevosita taqsimlash va qayta taqsimlash; rag'batlantirish (tartibga solish); nazorat; axborot ishlab chiqarish; takror ishlab chiqarishning barcha darajalarida uning jarayonlarini pul mablag'lari bilan ta'minlash. (Doing: funksii, rezervy i sprosit. Problema. Rus. 2-e, ispr. i dopoln. /Rus. yur. a-t im., otvetp. B.B.Mozgovoy. – M.: Rus-an PAYuC, 2007. S.211.

funksiyasi taqsimlashdir. Moliya yordamida amalga oshiriladi. Izchil bo'lgan taqsimlash jarayoni murakkab va ko'p qirrali jarayondir. Moliya YalMni taqsimlashning turli bosqichlariga xizmat qilib, uni birlamchi taqsimlashda va qayta taqsimlashda ishtirok etadi.

Moliyaviy metod orqali taqsimlash iqtisodiyotni boshqarishning turli darajalarini (mamlakat, uning alohida mintaqalari va mahalliy o'z-o'zini boshqarish organlari miqyosida) qamrab oladi. Unga taqsimlashning turli ko'rinishlarini (xo'jalik ichida, tarmoq ichida, tarmoqlararo, hududlararo va h.) tug'diruvchi ko'p bosqichlilik xosdir.

Eng avvalo, moliyaning taqsimlash funksiyasi MDni taqsimlashda, «asosiy yoki birlamchi daromadlar» deb nom olgan holatlarni yaratish (tashkil etish) yuzaga kelganida namoyon bo'ladi. Ularning yig'indisi MDga tengdir. Asosiy daromadlar MDni moddiy ishlab chiqarish ishtirokchilari o'rtasida taqsimlash jarayonida shakllanadi. Ular ikki guruhga bo'linadi:

- moddiy ishlab chiqarish sohasida band bo'lgan ishchi va xizmatchilarning ish haqi, fermer va h.k.larning daromadlari;
- moddiy ishlab chiqarish sohasidagi korxonalarning daromadlari.

Biroq, bunda birlamchi daromadlar milliy xo'jalik ustuvor tarmoqlarini rivojlantirish, mamlakat mudofaa qobiliyatini ta'minlash, aholining moddiy va madaniy ehtiyojlarini qondirish uchun ijtimoiy pul fondlarining shakllanishini ta'minlay olmaydi. Buning uchun quyidagilar bilan bog'langan holda MDni yanada taqsimlash va qayta taqsimlash zarur:

- xo'jalik yurituvchi sub'ektlar daromadlari va jamg'armalaridan eng samarali va oqilona foydalanish maqsadida mablag'larni tarmoqlararo va hududiy qayta taqsimlash bilan;
- ishlab chiqarish sohasi bilan bir qatorda ishlab chiqarishdan tashqaridagi sohalarning (masalan, sog'liqni saqlash, ijtimoiy sug'urta va ijtimoiy ta'minot, boshqaruv va h.k.) ham mavjudligi bilan;
- aholining turli ijtimoiy qatlamlari o'rtasida daromadlarni qayta taqsimlash bilan.

Yuqoridagi qayta taqsimlashlar natijasida ikkilamchi yoki «kelib chiquvchi» daromadlar tashkil topadi. Bunday daromadlarga ishlab

chegirmadan tashqaridagi soliqlar tarmoqlardan olingan daromadlar, soliqlar (jismoniy shaxslardan olinadigan daromad soliq'i va boshqalar) kiradi. Ikkilamchi daromadlar MDdan foydalanish borasidagi yakuniy natijalarni shakllantirish uchun xizmat qiladi.

MDni taqsimlash va qayta taqsimlashda faol ishtirok etib, moliya MDni birlamchi taqsimlashda vujudga kelgan nisbatlarni ularning yakuniy foydalanish nisbatlariga transformatsiya o'zgarishiga ta'sir ko'rsatadi. Bunday qayta taqsimlash natijasida yaratiladigan daromadlar moddiy va moliyaviy resurslar va eng avvalo, bir tomondan pul fondlarining o'lchami va ularning tarkibiy tuzilmasi, ikkinchi tomondan esa ishlab chiqarish vositalari va iste'mol buyumlarining hajmi va tuzilmasi o'rtasidagi muvofiqlikni ta'minlashi kerak.

Odatda, har bir mamlakat doirasida MDni qayta taqsimlash milliy iqtisodiyotni tarkibiy o'zgartirish, iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlarini (qishloq xo'jaligi, transport, energetika va h.k.) rivojlantirish maqsadlarida, aholining eng kam ta'minlangan qatlamlari (nafaqaxo'rlar, talabalar, yolg'iz va ko'p bolali onalar va h.k.) foydasiga amalga oshiriladi.

Shunday qilib, MDni qayta taqsimlash milliy xo'jalikning ishlab chiqarish va ishlab chiqarishdan tashqari sohalari, moddiy ishlab chiqarish tarmoqlari, mamlakatning maxsus mintaqalari, mulkchilik shakllari va aholining ijtimoiy guruhlari o'rtasida sodir bo'ladi.

Moliya yordamida amalga oshiriladigan YalM va MDni taqsimlash va qayta taqsimlashning jiroyard maqsadi ishlab chiqaruvchi kuchlarni rivojlantirish, iqtisodiyotning bozor tarkibiy tuzilmasini shakllantirish, davlatni mustahkamlash, aholi keng qatlamlari hayotining yuqori sifatli bo'lishini ta'minlashdan iboratdir. Bu jarayonlarda moliyaning roli kam xarajat qilib eng yuqori natijalarga erishish, moliya—xo'jalik faoliyatini yanada yaxshilashda xo'jalik yurituvchi sub'ektlardagi har bir vodim va jamoaning moddiy manfaatdorligi va qiziquvchanligini oshirish vazifalariga bo'ysundirilgan.

Moliyaning taqsimlash funksiyasi yordamida davlat faqatgina MDni qayta taqsimlashga emas, balki ishlab chiqarishga, kapitalning jamg'arilishiga, iste'mol sohasiga ham o'z ta'sirini ko'rsatadi. Shu

ma'noda, moliya iqtisodiyotining davlat va nomoliy sektorlarini, ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani, ilmiy-texnika taraqqiyotini va h.k.larni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Umuman, moliyaning taqsimlash funksiyasi:

• xo'jalik sub'ektlari, aholi, davlat va mahalliy o'z-o'zini boshqarish organlari darajasida maqsadli pul mablag'lari fondlarini shakllantirishga;

• xo'jalik ichida, tarmoq ichida, tarmoqlararo, hududlararo, shuningdek, ishlab chiqarish va ishlab chiqarishdan tashqaridagi sohalar, aholi ijtimoiy guruhlari o'rtasida qayta taqsimlashni sodir etishga;

• xo'jalik sub'ekti va davlat darajasida zaxiralar yaratishga, favqulodda jang'armalarini amalga oshirishga imkoniyat va shart-sharoit yaratib beradi.

Pul daromadlari va fondlarini shakllantirish hamda foydalanish-ning instrumenti sifatida moliya taqsimlash jarayonining amalga oshirilishini ob'ektiv ravishda o'zida aks ettiradi. Uning nazorat funksiyasi YaIMni tegishli fondlarga taqsimlash va ularning maqsadga muvofiq sarflanishi ustidan nazoratni amalga oshirish orqali namoyon bo'ladi. Shu ma'noda, moliyaning taqsimlash va nazorat funksiyalari yagona iqtisodiy jarayonning ikki tomonidir.

Moliya nazorat funksiyasining asosini moliyaviy resurslarning harakati tashkil etadi. Ana shu harakat yo'nalishiga bog'liq holda u jamiyatning pul mablag'larini taqsimlashda qanday nisbatlar vujudga kelayotganligi, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar ixtiyoriga moliyaviy resurslarning o'z vaqtida kelib tushishi qanday ta'minlanayotganligi xususida ma'lumotga ega bo'lishi kerak. Agar moliyaning nazorat funksiyasi amaliyotda to'g'ri yo'lga qo'yilmasa, moliya taqsimlash funksiyasi samaradorligini baholash qiyin kechadi. Bu holat yuqoridagi har ikki funksiya muvofiqlashtirilishi zarurligini ko'rsatadi.

Bozor munosabatlariga o'tish sharoitida moliyaning nazorat funksiyasi ijtimoiy va xususiy ishlab chiqarishning dinamik rivojlanishini ta'minlashga, ilmiy-texnika taraqqiyotini jadallashtirishga, milliy xo'jalikning barcha bo'g'inlarida ish sifatini uzluksiz yaxshilashga yo'naltirilgan. U ishlab chiqarish va ishlab

chiqarishdan tashqari sotuvni to'liq qamrab oladi. Iqtisodiy rag'batlantirishni yo'lga qo'yish, moddiy, mehnat, moliyaviy resurslar va tabiiy boyliklardan oqilona va tejamkorlik bilan foydalanish, ishlab chiqarishga bog'liq xarajatlar va yo'qotishlarni qisqartirish, xo'jasizlik va isrofgarchilikning oldini olish moliya nazorati funksiyasining maqsadlaridandir.

Moliya nazorati funksiyasiga xos muhim vazifalardan biri moliyaviy masalalar bo'yicha qonunchilikning aniq bajarilishini, byudjet tizimi, soliq xizmati, banklar oldidagi moliyaviy majburiyatlar, shuningdek hisob-kitoblar va to'lovlar bo'yicha xo'jalik yurituvchi sub'ektlar orasidagi majburiyatlar o'z vaqtida bajarilishi va to'g'ri olib borilayotganini tekshirish hisoblanadi.

Moliya organlarining ko'p qirrali faoliyatlari orqali moliya nazorati funksiyasi namoyon bo'ladi. Moliya tizimi va soliq xizmati xodimlari moliyaviy rejalashtirish jarayonida, byudjet tizimining daromadlar va xarajatlar qismi bajarilishida moliyaviy nazoratni amalga oshiradilar. Bozor munosabatlarining rivojlanishi sharoitida nazorat ishlarining yo'nalishi, moliyaviy nazoratning shakl va metodlari keskin o'zgaradi.

Moliyaning funksiyalari moliya mexanizmi orqali amalga oshiriladi. Bu mexanizm milliy xo'jalikdagi moliyaviy munosabatlar tashkiliy shakllarining majmuasi, markazlashtirilgan va markazlashtirilmagan pul mablag'lari fondlarini shakllantirish va ulardan foydalanish tartibini, moliyaviy rejalashtirish metodlarini, moliya va moliya tizimini boshqarish shakllarini, moliyaviy qonunchilikni o'z ichiga oladi. Bozor islohotlarini chuqurlashtirish sharoitida sifat jihatidan yangi bo'lgan moliya mexanizmi qo'llaniladi. Bu, eng avvalo, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar va aholining byudjet tizimi, byudjetdan tashqari fondlari, mulkiy va ekstensiv sug'urta organlari va boshqalar bilan o'zaro munosabatlarga tegishlidir.

1.2. Takror ishlab chiqarish va moliya

Kishilik jamiyati oziq-ovqat, kiyim-kechak, uy-joy va jismoniy sohani doimiy ravishda takror ishlab chiqarmasdan hayot kechirishi mumkin emas. Sayyoramiz aholisining o'sishi va uning

17174

urbanizatsiyalashuv darajasining ortishi, mamlakatlardagi ichki va tashqi qarama-qarshiliklarning kuchayishi, ilmiy-texnika taraqqiyoti rivoji va boshqa bir qancha omillar bilan bog'liq holda takror ishlab chiqarish kishilik jamiyati mavjudligining muhim sharti bo'lib qolayotir. Xalqaro mehnat taqsimoti yuqori texnologiyali ishlab chiqarishlarning notekis taqsimlanishiga, eng boy-badavlat mamlakatlarda moliyaviy kapitalning to'planishiga olib kelmoqda. Eng kambag'al mamlakatlar esa umumaliyotni qazib chiqarish va qishloq xo'jalik mahsulotlari yetishtirish bilan shug'ullanmoqda. Shunday bo'lishiga qaramasdan, har qanday sharoitda ham takror ishlab chiqarish jarayonining mazmuni o'zgarmasdan qolayotir. Faqat qo'shimcha mahsulotning to'planish joyi o'zgarmoqda, xolos. Moliyaviy, bank va babo mexanizmlari orqali foydaning asosiy qismi eng rivojlangan mamlakatlarda «cho'kmoqda» va ular kelgusida ham taqsimlashni o'z foydalariga hal qilishlari uchun imkon tug'dirmoqda.

Takror ishlab chiqarish jarayoni o'z ichiga quyidagi bosqichlarni oladi:

- ishlab chiqarish;
- almashuv;
- taqsimlash;
- iste'mol.

Takror ishlab chiqarish uchun bu bosqichlar, albatta, majburiy yoki shartdir. Hatto ularning biri bo'lmasa, takror ishlab chiqarish jarayoni uziladi. Uning har bir bosqichlariga bir yoki bir necha iqtisodiy kategoriyalar xizmat qiladi. Kategoriyalarning takror ishlab chiqarish jarayonida ishtirok etishi bevosita va bilvosita shakllarda bo'lishi mumkin. Masalan, babo kategoriyasi tovar kategoriyasi singari almashuv bosqichida markaziy o'rinni egallaydi. Biroq, babo kategoriyasining ta'siri, takror ishlab chiqarishning bu bosqichida boshqa kategoriyalar xizmat qilishiga qaramasdan, iste'mol bosqichida bevosita namoyon bo'ladi. Davlat moliyasining (primary mo'ljallanganligidan (davlat o'z funksiyalarini bajarishini ta'minlaydigan pul fondlarini shakllantirish va ulardan foydalanish) kelib chiqiladigan bo'lsa, taqsimlash bosqichida ularning roli nisbatan kattaroq ekanligi yaqqol ko'rinadi. Takror ishlab chiqarish jarayonining bu bosqichida barcha ijtimoiy manfaatlar va shunga

muvofiq ravishda, jamiyatning barcha qarama-qarshiliklari namoyon bo'ladi.

Iste'molga ketadigan jami ijtimoiy mahsulot (IIM)dan, birinchi navbatda, takror ishlab chiqarishning oldingi davrini foydalangan mehnat qurollari va buyumlarini tiklash uchun mo'ljallangan qismi ajratiladi. Bu qism takror ishlab chiqarishning yangi doirasida ham shu hajmda takrorlanishini ta'minlaydi. Qolgan qism vositalar (mahsulot)ning egasi va ishchilar o'rtasida taqsimlanadi. Taqsimlash ushbatlari asrlar davomida shakllanib, unda ishtirokchilarning har biri o'ziga tegishli bo'lgan qismni ko'paytirish maqsadida bir-birlari bilan doimiy qarama-qarshilikda bo'ladilar. Shunday qilib, jamiyatda yangidan yaratilgan qiymat birinchi taqsimlash bosqichini va undan so'ng esa almashuv va iste'mol bosqichlarini bosib o'tadi. Takror ishlab chiqarish jarayonining har bir ishtirokchisi o'ziga tegishli bo'lgan daromadni quyidagi ikki qismga bo'ladi:

- iste'mol fondi;
- jamg'arish fondi.

Lekin bu bosqichga qadar taqsimlash jarayoniga davlat aralashib, soliqlar, qarzlar, sug'urta to'lovlari kabi iqtisodiy vositalardan foydalangan holda yoki va jamoa daromadlaridan o'z hissasini ajratib oladi.

Qayd etish joizki, daromadlardan qancha qismini olish maqsadga muvofiqligida jamiyat ishtirok etadi. U jamoatchilik tashkilotlari, partiyalar va shunga o'xshashlar orqali, qonunchilik va ijroiya hokimiyatini shakllantirish yo'li bilan davlat faoliyati chegarasini aniqlashga harakat qiladi. O'z navbatida, davlat ham o'z harakat doirasini kengaytirishga harakat qiladi. Uning funksiyalari qancha keng bo'lsa, jamiyat a'zolari daromadlarining shuncha katta summalariga davlat da'vogarlik qiladi. Shu munosabat bilan iste'mol manbalari ham o'zgaradi. Masalan, agar davlat mudofaa, sog'liqni saqlash, ijtimoiy ta'minot xarajatlarining bir qismini o'z zimmasiga olsa, bu narsa ishchi kuchi tushunchasida va demak, mehnat haqi darajasida o'z aksini topadi.

Bu yerda ijtimoiy iste'mol fondlarining hissasi qancha yuqori bo'lsa, shaxsiy iste'mol fondlarining hissasi shuncha past bo'lishi bilan belgilanadigan tendensiyani ta'kidlash juda muhimdir. Moliya nazariyasida takror ishlab chiqarish jarayonida davlat ishtirokining

qiyosiy samaradorligi nomidagi bahslar hali-hamon to'xtagancha yo'q. Har bir davlat uchun ma'lum bir davrda mamlakat aholisi talabida shunday emas, balki aholining keng qatlamiga qancha boy bo'lsa, davlatning o'zi ham shuncha boy bo'ladi, degan tushunchadan kelib chiqib, aniq tavsiyalar ishlab chiqmoq maqsadga muvofiq. Chunki daromadning yuqori darajasi yuqori iste'mol talabini, sog'lomlashib borayotgan iqtisodiyotni vujudga keltiradi. Shunga mos ravishda soliqqa tortiladigan asos o'sadi va jamg'armalar hisobi oshadi. Jamg'armalar sonda kapitalning asosini tashkil etib, o'z navbatida, ular kengaytirilgan takror ishlab chiqarishga va ilmiy-texnika taraqqiyotiga o'z ijobiy ta'sirini ko'rsatadi.

Hukumatlar soliqlar orqali shaxsiy daromadlarni chegaralab (cheklab) qo'ygan mamlakatlarda iqtisodiyot o'sish hajmiga ega emasdir. Bunday mamlakatlar ma'lum bir vaqt o'tganidan so'ng nisbatan boyroq mamlakatlarning ta'siri ostiga tushib qoladi. Chunki mamlakat ichki manbalarining qisqarishi tashqi qarz evaziga qoplanadi. O'z navbatida, tashqi qarzlarni qaytarish manbai bo'lib faqat soliqlar va davlat mulki xizmat qilishi mumkin.

Taqsimlash jarayoniga davlat aralashuvining mumkinligi chegaralari buzilsa, butun takror ishlab chiqarish jarayoni izdan chiqadi. Bularning barchasi iqtisodiyotni tarkibiy jihatdan qayta qurish va mehnat bozorini yaratish deb ataladi. Agar ijtimoiy portlashlarning oldini olish maqsadida davlat aholi kambag'al qatlamlarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha qo'shimcha ravishda majburiyatlarini o'z zimmasiga olsa, bu ham sog'lom takror ishlab chiqarish jarayonlarining borishiga o'z ijobiy ta'sirini beradi.

Markazlashtirilgan rejali tizimni bozor mexanizmi bilan to'liq almashtirish sharoitida endi taqsimlash tizimini tanlab qo'lish mumkin emas. Biroq yangi tizimni yaratishda sanoat tovushqiyofasining bobati, sanoatning tarkibiy tuzilishi, raqobatbardoshlik va boshqa omillar inobatga olinishi kerak. Boshqa mamlakatlarning bu boradagi tajribasidan nimani olish o'z davlatchiligiga va fuqoga ega bo'lmagan kechmas rivojlangan mamlakatlargagina xosdir[1].

[1] Biz ro'molda ko'proq yirik sanoat ega bo'lgan O'zbekiston o'z ehtiyoj tajribasini shaxsiy takrorlashi kerak. o'tganlarning tajribasini ibratli ehtiyoj yaxshi bo'lganda ham ko'r-ko'rona qo'llash mumkin emas.

Takror ishlab chiqarish jarayonining taqsimlanishini tahlil qilishni tanlab, kapitalning real harakatida faqat moddiy ishlab chiqarish sohasi bilan chegaralanish kerak emas. Bundan tashqari, kapitalning milliy chegaralarini tan olmasligini ham e'tirof etmoq lozim. Chunki bunga faqat birja va bank sohalarining o'ziga xos xususiyatlari emas, balki transmilliy kompaniyalarning keng rivojlanishi ham o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Taqsimlash jarayonida moliyaning roli va o'rnini ko'rsatish uchun IIMning o'rniga YaIMdan foydalanish mumkin. Chunki har ikki ko'rsatkichdar o'zlarining afzalliklari va kamchiliklariga ega. Masalan, YaIM tarkibiga mahsulotni ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan moddiy xarajatlar kiritilmaydi. Bir vaqtning o'zida esa, IIMning tarkibi noishlab chiqarish xizmatlarini bo'lib, ularning salmog'i yuqori darajada taraqqiy etgan jamiyatlarda jamiyat harajatlarining 1/3 qismini tashkil etadi. Biroq taqsimlashning ko'pqatlamli ekanligi inobatga olinsa, IIM ko'rsatkichi yuqoridagi muqobillar uchun ayrim afzalliklarga egaligi ma'lum bo'ladi. Chunki u takror ishlab chiqarishda muhim soha bo'lgan moddiy ishlab chiqarish sohasini o'zida to'liqroq aks ettiradi.

IIM quyidagi ikki asosiy qismdan iborat:

- mahsulot ishlab chiqarishga sarflangan ishlab chiqarish vositalarining qiymati (mehnat qurollari va mehnat predmetlari);
- milliy daromad (ishchi kuchi va qo'shimcha mahsulotning qiymati).

Ishlab chiqarishni tashkil etish uchun davlat subsidiyalaridan yoki bank kreditidan foydalanish kerak. Ularning har ikkalasi ham moddiy ishlab chiqarish sohasidan chetda shakllanadi. IIMning qiymatidan sarflangan ishlab chiqarish vositalarini (amortizatsiya ajratmalari, materiallar, xom ashyo, yarim tayyor mahsulotlar sotib olish, yoqilg'i elektroenergiyani xarid qilish ko'rinishlarida va h.k.) taqsimlash jarayonlariga kiritish mumkin emas. Bu ikkinchi takror ishlab chiqarishning uchunsiz zarurligi bilan belgilanadi. Chunki uniz jamiyatning bo'lishi (amal qilishi) mumkin emas. Lekin shaklan bu IIMni taqsimlash jarayonidir.

Agar moddiy ishlab chiqarish sohasini yagona tizim sifatida qabul qilinsa, u holda keyingi qayta taqsimlash MDdan faqat

soliqlarni to'lashga bozih tugar edi. Biroq taqsimlashning real sohasida faqat davlat (soliq tizimi orqali) ishtirok etibgina qolmasdan, balki xizmat ko'rsatish sohasi, mavrid, sug'urta, bank tizimi va h.k.lar ham qatnashadi. Davlat o'z daromadlarini shakllantirish, ular hisobidan, xususan, byudjetga bog'liq xodimlarga ish haqi to'laydi. Byudjet sohasida ishlaydiganlar esa, o'z navbatida, Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishga yo'naltirilgan soliqlarni to'laydilar. Fuqarolar o'z shaxsiy daromadlari hisobidan turli xizmatlar haqini to'laydilar, sug'urta fondlariga badallar ajratadilar, bank kreditidan foydalanganliklari uchun foizlarni qaytaradilar. Korxonalar xizmat ko'rsatib olgan daromadlari hisobidan ham soliqlar to'laydilarki, ular byudjet daromadlarini shakllantirishga yo'naltiriladi. Taqsimlashning tarkibiga kiruvchi barcha munosabatlar ham moliya bo'lavermaydi. Lekin taqsimlash chegarasidan chetda moliya mavjud emas.

JIMning ikkiga bo'linishi bilan ta'riflanadigan taqsimlashning birinchi bosqichidan so'ng ikkinchi bosqich boshlanadi. Unga muvofiq MD jamg'arish fondi va iste'mol fondiga bo'linadi.

Jamg'arish fondi ikki qismdan iborat bo'lib, bir qismi takror ishlab chiqarishni kengaytirishga, ikkinchi qismi esa rezerv fondlarini shakllantirishga mo'ljallangandir. Taqsimlashning bu bosqichida moliyaning ahamiyati ijtimoiylashuvga davlat mablag' qo'yilmalarini joylashtirish (kiritish), davlat rezervlarini shakllantirish va sug'urta fondlarini tashkil qilish orqali namoyon bo'ladi. Bunda tegishli fondlarni shakllantirish bosqichi oldinroq amalga oshiriladi. Lekin bu yerda tegishli navbatga rioya qilinmasligi ham mumkin. Chunki barcha daromad va xarajatlar yil boshida tasdiqlangan byudjet doirasida amalga oshiriladi. Barcha rivojlangan mamlakatlarda byudjet qonun kuchiga ega bo'lib, bu narsa taqsimlash jarayoni qonuniyatlarini o'rganayotgan paytda daromad va xarajatlarning ketma-ketligini inobatga olmaslikka imkon beradi. Ko'pchilik hollarda amaliyotda daromadlardan xarajatlarning oldinroq amalga oshirilishi sodir bo'ladi (daromadlar shakllantirilmasdanoq xarajatlarni sarflash zaruriyati vujudga keladi). Daromad va xarajatlarning muddatlari bo'yicha nomuvofiqlikni oldini olish uchun davlat krediti mexanizmidan foydalaniladi.

Jang'arnab fondi va iste'mol fondi o'rtasidagi mehnat vaqt jihatidan ham, takror ishlab chiqarish jarayonining mahsus ijtimoiy shakllari (davlat bilan birgalikda) o'rtasida ham o'ziga xosliklarga egadir. Iste'mol darajasiga tovonligiya holati, kommunistlar, davlat tuzilmasi, partiya va harakatlarning obro'si va boshqa ko'plab omillar o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Xuddi shunga o'xshash ravishda jang'arnab fondi va iste'mol fondi o'rtasidagi nisbatlar munosabatini aniqlash ham qiyin. Iste'mol fondining yetarli yuqori darajadasida ochishlab chiqarish sohasida jang'arnab hissasi ortadi (ya'ni, ehtiyoj jang'armalar o'sadi). Agar MDda iste'molning mehnat hissasi kamroq bo'lsa, korporativ jang'armalar o'sadi. Chunki yaratilgan MD yangidan yaratilgan qiymatdan boshqa narsa emasdir. Butun takror ishlab chiqarish jarayoni negizida o'ziga xos tovar bo'lgan ishchi kuchi yotadi. Tovar sifatidi ishchi kuchi takror ishlab chiqarish xarajatlaridan ortiq bo'lgan o'z qiymatini yaratish xususiyatiga egadir. Bu xususiyat ishlab chiqarishning boshqa tarkibiy qismlariga — mehnat qurollari va mehnat buyumlari xos emas.

O'z navbatida, iste'mol fondi ham quyidagi ikki tarkibiy qismdan iborat:

- ijtimoiy iste'mol fondlari;
- shaxsiy iste'mol fondlari.

Alohida olingan mamlakatlar bo'yicha ular o'rtasidagi nisbat davlat tuzilmasiga, an'analarga va boshqaga bog'liq. Hukmroyat rejasida kommunistik yoki sotsialistik partiyalar turgan mamlakatlarda ijtimoiy iste'mol fondlari iste'mol fondlarining umumiy hajmida asosiy o'rinni egallaydi. Chunki ijtimoiy iste'mol fondlari orqali davlat mustaqil, ongli ravishda va ijtimoiy yordam ko'rsatish jarayonlarini moliyalashtirishni tashkil etadi. Ijtimoiy iste'mol fondlarining ustunligi boshqa mamlakatlarda ham nisbatan yuqori bo'lib, bu fondlar orqali boshqaruv xarajatlari, mudofaa, sanoat, qishloq xo'jaligi va h.k.larni moliyalashtirish qo'llab-quvvatlanadi. Shuni ta'kidlash kerakki, ijtimoiy iste'mol fondlarini shakllantirish va ulardan foydalanishni moliyasiz tasavvur etib bo'lmaydi. Boshqa hech qanday iqtisodiy kategoriyalarning hech biri bu jarayonda bevosita ishtirok etmaydi. Ammo bu narsani

so'zma-so'z nusxasini ko'rsak emas. Chunki, masalan, buxgalteriya hisobi tizimi soliqlar va ajratmalarning o'lchamini aniqlashga sharoit yaratadi, baholar va amortizatsiya ajratmalari tizimi esa foyda summasiga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Biroq ijtimoiy iste'mol fondlarini shakllantirish va ulardan foydalanishning bevosita jarayoniga faqat moliya xizmat qiladi.

Ijtimoiy iste'mol fondlarining asosiy qismi Davlat byudjeti orqali amalga oshiriladi. Bu fondlarning bir qismi ijtimoiy sug'urta va ijtimoiy ta'minot fondlarini shakllantirishga sarflanadi. Rivojlangan iqtisodiyotli xos bo'lgan sharoitning ko'pchilik mamlakatlarida ijtimoiy sug'urta va ijtimoiy ta'minot fondlarini shakllantirishda ish beruvchilar va yollanma mehnat xodimlari ham o'z to'lovlari bilan ishtirok etadilar. Ovrigi holda ijtimoiy iste'mol fondini shakllantirishga shaxsiy iste'mol fondining bir qismi yo'naltiriladi. Shaxsiy iste'mol fondining qolgan qismi quyidagi ikki qismga bo'linadi:

- shaxsiy jamg'arma fondlari;
- iste'mol fondlari.

Aynan shaxsiy iste'mol fondining ana shu ikki qismi tovar mexanizmining faoliyat ko'rsatishi uchun tegishli sharoitni yaratadi.

Iste'mol fondi va jamg'arish fondi o'rtasidagi nisbat hamda ularning tabiiy hajmi bozor iqtisodiyoti sharoitida davlatning rivojlanish sur'atini belgilab beradi. Agar davlat soliqlar ko'rinishida fuqarolar daromadlarining katta qismini olib qo'ysa, u shu bilan iqtisodiyotning rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Bu yerda hamma narsa boshqarish organi sifatida davlatning xarajatlariga bordi taqaladi – uning xarajatlari yo ortsa (davlat apparati xarajatlarini moliyalashtirish to'g'risida gap ketayapti), yo samarasiz iqtisodiyotga qilinadigan xarajatlar qismi yo o'rnini ijtimoiy soha xarajatlari haddan ziyod qimmat bo'lib, ishchi kuchining takror ishlab chiqarilishini rag'batlantirmaydi) bo'lishi mumkin. Agar davlat soliqlar ko'rinishida MDning 30% dan ortiqrog'ini olsadigan bo'lsa, u holda iqtisodiyotni o'stirish va modernizatsiya qilish uchun ichki rezervlar yetarli darajada bo'lmay qolishi mumkin. Albatta, soliqni olib qo'yish darajasi 30%dan ham ortiq bo'lishi mumkin. Biroq, bunday hollarda ishchi kuchini takror ishlab chiqarish xarajatlarining

bir qismini davlat o'z zimmasiga olishi kerak. Soliq stavkasi yuqori bo'lgan sharoitda soliqni to'lashdan bosh tortish tendensiyasi kuchayishi tufayli soliqlarni undirish xarajatlari ham ortadi.

1.4. Moliya taraqqiyoti

Ijtimoiy-iqtisodiy tuzumlar bir-biridan ishlab chiqarish munosabatlari bilan farqlanadi. O'z navbatida yangi ishlab chiqarish munosabatlari ishlab chiqarish kuchlarining rivojlanish darajasidan kelib chiqadi. Yangi ishlab chiqarish munosabatlariga davlat tuzilmasi ham mos kelishi kerak. Bunda o'zgarishlar har davrda yuqoridagidek kema-ketlikda va uzluksiz aloqada sodir bo'lmasligi mumkin. Lekin bu jarayondagi umumiy qonuniyat tarixiy hodisalarga bog'liq bo'lmaydi. Har bir ijtimoiy formatsiya va shunga muvofiq ravishda, shu tuzumdagi davlatga ma'lum bir moliyaviy tuzilma mos keladi. Turli ijtimoiy-iqtisodiy tuzumlarda moliyaning farqlanishi quyidagi sabablar bilan belgilanadi:

- har qanday ijtimoiy tuzumga jamiyatning o'z sinfiy tuzilmasi mos keladi. Bunda moliya MDni taqsimlash munosabatlarini hisobga olib, ularning davlat foydasiga qayta taqsimlanishini tashkil qiladi;
- har qanday ijtimoiy-iqtisodiy tuzumda moliya hukmron sinfning manfaatlarini himoya qiluvchi davlatning maqsadlari va vazifalariga bo'ysunadi;
- ishlab chiqarishning yangi usuli xo'jalik munosabatlarining yangi tizimini vujudga keltiradi. Masalan, quldorlik va feodal tuzumlarda natural munosabatlar xos bo'lgan bo'lsa, shunga mos ravishda davlat daromadlarini shakllantirish ham natural xarakter kasb etgan. Kapitalistik xo'jalik tovar-pul munosabatlariga tayanadi. Shunga muvofiq davlat daromadlarini shakllantirish ham pul shaklida amalga oshiriladi;
- agar davlat boshqaruv organi sifatida tarixiy tug'ilgan ishlab chiqarish munosabatlari va sinfiy tuzumning vazifalariga xizmat qilsa, shu vazifalarga moliya ham xizmat qiladi;
- XX asr tajribasi ogohlantiradi:

– aniq sinflarga bo'linган davlat mavjud bo'lmaydi;

– turli ijtimoiy tuzilmaga ega bo'lgan davlatlar bir tarixiy davrda bo'lishi mumkin;

– bir ijtimoiy-tarixiy formatsiyadan ikkinchisiga o'tish davrlari davomida ular bo'lishi mumkin;

– faqat ijtimoiy tuzilma va texnologiyalarning emas, balki moliyaning ham eksport qilinish ehtimoli mavjud.

Natural munosabatlar ustunlik qilgan paytlarda hatto rivojlangan mamlakatlarda ham pul o'rnining barcha funksiyalarini bajara olmagan. Shunga mos ravishda pul munosabatlarining tizimi sifatida moliya ham keng umumlashib ketgan emas. Feodal jamiyat tuzumining so'nggi tuzilmasi bo'g'inida aniq ma'lumotlar yo'qligi uchun taxmin qilish mumkinki, davlat apparati ana shunday davlatning daromadlari va xarajatlarini shakllantira olmagan. Davlat apparatining shakllanishi, unga tegishli bo'lgan funksiyalarning kengayishi, xususan, ijtimoiy qo'shimchalarga ham sotilishi, yo'l qurilishining joriah etilishi bilan moliyaning roli oshib borgan. Qullarchilik davlatlari daromadlarining asosiy manbalari kontributsiyalar, harbiy o'ljalar, natural soliqlar va boshqalar hisoblangan. Ma'lum bir mamlakatda ma'lum bir davr mobaynida aholining qandaydir guruhlari pul ko'rinishidagi soliqlarni to'lagan bo'lishi mumkin. Shunga qaramasdan, qullarlik tuzumida pul ko'rinishidagi soliqlar faqat taxminiy ko'rinishga ega edi. Xuddi shuningdek, natural xo'jalik yuritishga asoslangan feodallarda ham pulli soliqlar umuman bo'la olmas edi.

Shuni tushunish muhimki, jamiyatning tovar-pul munosabatlariga o'tishi muammolari bilan iqtisodiy kategoriya sifatida moliya umumiylik xususiyatiga ega bo'ladi. Biroq hatto ana shunday sharoitda ham davlat ehtiyojlarini qondirishning pulga bog'liq bo'lmagan usullari saqlanib qolishi mumkin. Buning misollar misoli sifatida yopganga harbiy majburiyatni ko'rsatish mumkin.

Moliyaning tarixiy xarakterga ega ekanligi har qanday davlat o'z funksiyalarini amalga oshirishi uchun zarur fondlarni shakllantirish va ulardan foydalanish tizimini yaratadi, degan xulosani chiqarishga imkon beradi. Bunda fondlarni shakllantirish va ulardan foydalanish shakllari va metodlari bir-biridan keskin farq qilishi mumkin. Biroq fondlarni shakllantirish manbalari

cheklangan va hech bir davlat o'z ehtiyojlarini qoplash uchun daromadlarning yangi manbalarini izlay olishi mumkin emas. Bu yerda gap undirish shakllari emas, balki uning ob'ektlari to'g'risida ketayapti. Ana shunday ob'ektlar sifatida har doim mulk va daromad maydonga chiqadi. Undirish shakllari to'g'risida gapiriladigan bo'lsa, u holda hatto qadimgi grek davlatlaridayoq to'g'ri (bevosita) soliqlar bilan birgalikda egri (bilvosita) soliqlar ham paydo bo'lgan. To'g'ri (bevosita) soliqlar yer va mol egalaridan olingan. Urush davrlarida esa mulkiy soliq joriy etilgan. Egri (bilvosita) soliqlar bojxona bojlari va urvdoga solingan soliq shakllarida maydonga chiqqan.

Rim imperiyasida armiya uchun pulli to'lanmalar (yollanmalar va oliemlar uchun) joriy etilgan. Bu va shunga o'xshash boshqa ehtiyojlar (tamoshalarni tashkil etish, ibodat fuqarolarga yordam ko'rsatish va boshqalar) pulli xarajatlarni talab etgan. Shuning uchun ham harbiy o'ljalar va kontributsiyalarga qo'shimcha ravishda pulli soliqlar joriy etilgan. Qulni ozod va xotin olish uchun to'lanadigan soliq ana shunday soliqlarning davrtabkasidir. Nomuq-uvqat hujumlarini sug'urtalik uchun (1% miqdorida) ham soliq undirilgan. Urushlar davrida har bir fuqaro mol-mulkidan undiriladigan favqulodda soliq to'lagan. 5% miqdoridi undiriladigan merosdan olinadigan soliq joriy etilgan. Ijtimoiy tuzum sifatida feodalizm qullarga egalik qilish yoki patriarxal asosda sinflangan. Biroq bu yerga xususiy egalik va dehqonlarning ko=pmunoyligiga asoslangan ijtimoiy tuzumga keskin ta'sir ko'rsatmagan. Krepostnoy (biriktirilgan) dehqonlar yo'q joyda feodalizm ham mavjud bo'lmagan.

Har bir mamlakatda markazlashtirilgan hukumatning roli va uning funksiyalari feodallarning ta'siri ostida belgilangan. Feodal o'zi egalik qiladigan joy chegaralari doirasida o'z soliqlari tizimini joriy etgan. Markaziy hokimiyat so'zlik bayroniga, xususan, aholini soliqqa tortish masalalariga faqat feodal bilan muvofiqlashtirilgan chegara doirasida aralashuvi mumkin edi. Yevropada feodal tarqoqlikka sabb yaratilgan oqibatida mamlarning kuchsizlanishi tufayli barham berilgan[*]. Afsuski olingan davlatlar o'rtasidagi

[*] Albatta, O'rta Osiyodagi vaziyat ba'zi bir ob'ektiv va sub'ektiv sabablarga ko'ra rivojlanish nazariyasidan farqlanadi (misol sharqda mulkiy munosabatlar ustida ishlashning juda murakkabligi munosabat) bilan masalaning bu jihatlariga o'z

urushlar boshqalarga nisbatan tajovuz tufayli boyigan mamlakatlarda qullik hokimiyatini mustahkamlagan. Yer egalarini saqlashga sarf qilingan to'lovlardan tashqari dehqonlar yo'llar, qasrlar, qal'alar qurish va armiyaga xizmat qilish bilan bog'liq bo'lgan boshqa ishlarni ham bajarishga majbur bo'lganlar. Hunarmandlar feodal va shahar hokimiyatlariga soliqlarni faqat tovarlar bilan emas, balki pul shaklida ham to'laganlar. Savdogarlar feodalga sovg'alar va dastmoyi to'lovlaridan tashqari tranzit va boshqa bojlarni ham to'laganlar.

O'rta asrlarning boshlarida har bir hukmdor o'z soliqlari va o'lponlarini joriy etgan. Hatto davlatning ichida ham soliq va o'lponlarni unifikatsiya qilish to'g'risida gap bo'lmagan. Absolyutizmning mustahkamlanishi va ishlab chiqarish kuchlarining rivojlanishi pulli soliqlarga o'tishga olib keldi. Jamiyatda tovar munosabatlari qancha yuqori bo'lsa, pulli soliqlarning salmog'i ham shuncha kattalashib borgan. Feodalizmning o'rta va so'nggi davrlariga xos bo'lgan yagona umumiy belgi sifatida sotib olish tizimining mavjudligini e'tirof etish lozim. Sotib oluvchilar xazinaga kelishilgan yoki qayd etilgan summani to'lab, daromadlarning katta qismini o'z ixtiyorlarida qoldirganlar. Shuning uchun ham sotib oluvchilar, savdogarlar, hunarmandlar feodal munosabatlarni barqaror munosabatlariga aylantirishda asosiy manfaatdorlar shaklida maydonga chiqqanlar.

Soliqqa tortishning sotib olish tizimi sotib oluvchilarning qo'lida katta miqdordagi pul resurslarining to'planishiga imkon berdi. Ular zavodlar, fabrikalar va banklarning birinchi mulkdorlariga, burjuaziyaning birinchi vakillariga aylanganlar. Turli soliq imtiyozlari va preferensiyalar, to'siqli bojxona bojlari va soliq imtiyozlari kapitalning jamg'arilishiga olib keldi. Ishlab chiqarish kuchlarining rivojlanishi bilan jamg'arilgan kapital endigina rag'ibi kelayotgan sanoat sari yo'l oldi, kapitalistik munosabatlarning rivojlanishiga o'z ta'sirini ko'rsatdi. Va nihoyat, hukumat, ustidagi feodal urushlarini olib borib, qurol-yarog, harbiy inshootlar, flotni qurish uchun buyurtmachi sifatida maydonga chiqib, MDni soliq tizimi

Yevropada mamlakatlar to'g'risida ishonchsiz so'z. Ularning keyingi rivojlanishi bunga barham berishga harakat qilamiz va uni engilroq ishonchli statistikalar bilan boyitib, to'ldiramiz.

orqali qayta taqsimlab kapitalning zarurida to'planishiga olib keldi. Kapitalning jamg'arilishida zarurlarning rivojlanishida, burjuaziyaning mustahkamlanishiga mustamlakalarning bosib olinishi ham yordam berdi.

Shaharlar va zarurlarning rivojlanishi ishchi kuchi oqimini talab etgan. Ishchilar salmog'ining aholi umumiy sonuga nisbatan ortib borishi esa jamiyatdagi zarurat munosabatlarni qisqartirdi. Bularning barchasi kapitalistik munosabatlar rivojlanishiga o'z ta'sirini ko'rsatdi. Burjuaziya hokimiyatni egallab olgach, armiyaning yemirilishi va hokimiyatchilik vakolatlaridan mahrum bo'lishi tezlashgan. Hokimiyat tepasiga kelgan burjuaziya «oliq zulm»ni pasaytirish emas, balki fuqarolarga tegishli imtiyozlarga barham berish va soliqlarni mehnatkashlarning zimmasiga yuklashga urindi. Davlatdagi umumiy soliq yuki yengillashmadi. Turli tarzda ta'sir etadigan omillarning tasviga ostida burjuaziya kapitalni ko'proq jamg'arish va o'z foydasini yanada o'stirish uchun tegishli imkoniyatlarni qo'lga kiritdi.

Kapitalist harakatidagi milliy chegaralarga barham berilishi bilan banklar, birjalar va mustamlakachilik urushlari bunday vaziyatning instrumentlari bo'lib qoldi. Burjuaziya ekspluatatsiya qilishning butun og'irligini bosib olingan mustamlaka xalqlari gardaniga yuklab, o'z mamlakatlari ishchi kuchlarining ishsizlik himoyachilariga aylandi. Ishchilar sinfining o'z huquqlari uchun qarshi kurashi burjuaziya qo'lida kapitalning yanada to'planishiga imkon beruvchi yangi moliyaviy institutlarni vujudga keltirdi. Bu yerda gap tabiiy va ijtimoiy sug'urta, mol-mulk va hayot sug'urtasi tizimlari to'g'risida ketayapti. Barcha mamlakatlarda burjuaziya davlat tufayli sinflarning juda katta qismini o'z qo'liga qarol-salohiga, transport qurilishiga, uy-joy qurilishiga va h.k.larga buyurtmalar orqali to'playdi.

Xususiy-tadbirkorlik prinsiplariga asoslangan tizim sifatida kapitalizmning taraqqiy etishi bilan xalqaro mehnat taqsimoti jarayonining kuchayishi va shu asosda kapitalning rivojlangan mamlakatlarda to'planishi kuzatiladi. Nafaqat soliq imtiyozlari va hukumat buyurtmalari, balki bojlar, imtiyozli kreditlar tizimi, nomutanosib korxonalar va butun tarmoqlarni sotib olish, moddiy

chiqarish imtiyozlarini moliyalashtirish va h.k.lar orqali davlat har doim milliy burjuaziya manfaatlarini muntazam himoya qilib keluvchi rol o'ynaydi. Iqtisodiy tarazvullar va iqtisodiyotning stagnatsiya davrlarida soliqlar, kreditlar va bojxona bilan muntazam manipulyatsiya qilish orqali o'zining tarixga xoskvchilik rolini faollashtiradi. Buning mumtoz misoli sifatida 1929 yildagi iqtisodiy tanazzul paytida AQSh hukumati yurgizgan siyosatni ko'rsatish mumkin.

Bugun kundalik turmushga «finansi» («moliya») atamasini ilk bor kiritgan mualliflni aniqlash juda murakkab. Bu atamaning birinchi muallifi sifatida 1577 yilda «Respublika xususida uch kitob» asarini nashr ettirgan fransuz olimi J.Bodenni ko'rsatish mumkin. Undan so'ng bu atama dunyoning barcha boshqa tillariga kirib borgan. Biroq ayrim adabiyotlarda bu atamaning lotin tilidan olinganligi to'g'risidagi qarashlar ham mavjud. Bu nashrda «finansi» («moliya») atamasi davlat va takror ishlab chiqarish munosabatlarining boshqa sub'ektlari o'rtasidagi munosabatlar tizimini ifodalash uchun foydalanilgan. Hozirgi nuqtai nazarlarga ko'ra bu munosabatlarni moliyaga kiritish maqsadga muvofiq emas. Chunki ular pulli hisob-kitoblarni nazarda tutgan emas. Biroq natural munosabatlar umuvertik qilgan iqtisodiy tuzumlardagi natural soliqlar va shaxsiy to'lovlarning iqtisodiy mohiyati tovar-pul munosabatlari rivojlangan iqtisodiy tuzumlardagi pulli soliqlarning iqtisodiy mohiyati bilan bir xildir.

Moliyaga bag'ishlangan asarning birinchi yevropalik muallifi Ksenofont (eramizdan avvalgi 430—355 yillar) hisoblanadi. Uning shu nomdagi asari «Afina respublikasining daromadlari to'g'risida» deb nomlangan. Aristotelning (eramizdan avvalgi 384—322 yillar) moliya sohasidagi qarashlari uning «Afina davlat tuzilishi» deb nomlangan asarida bayon qilingan. Eramizning 948 yilida soliqlar to'g'risida asar yozgan Qudama ismli arab olimining nomi ham fanda ma'lum. Moliya muammolari bilan shug'ullangan yevropalik olimlarning uzun ro'yxati F.Akvinskiy (1225—1274 yillar)dan boshlanadi. U ilk marta qirolning soliqlarni undirish borasidagi huquqini asoslashga urinган.

Moliya bo'yicha dastlabki asarlarning mualliflari qatoriga

F.Petrarka, D.Karaf, Bernardo, F.Gvichchardini, Dj.Buruna, N.Makiavelli va boshqa ittifoqchilarni kiritish mumkin.

XVII asrda moliya nazariyasining rivojlanishiga ingliz iqtisodchilari katta hissa qo'shgan. Ularning orasidan T.Mens, Dj.Lokk, T.Gobbs, F.Gautonlarni alohida ajratib ko'rsatish kerak.

L. fon Sekendorf, S.Pufendorf, I.Yusti va I.Zonnenfels kabi nemis olimlari XVII–XVIII asrlarda moliya fanini boyitishga munosib hissa qo'shganlar. Ular moliyaga doir adabiyotlarga nemis maktabi vakillari sifatida kiritilgan. I.Yusti 1746 yilda nashr etilgan «Moliya mohiyatining tizimi» asarida moliya to'g'risidagi kameralistik maktab vakillarining qarashlarini umumlashtirdi. Bu asarda birinchi marta moliya fani va moliyaviy siyosat ajratilib ko'rsatilgan.

Fiziokratlarning o'tmishdoshlari ham iqtisodiyotni o'rganganlar. Ularning asarlarida moliyaning turli yo'nalishlari tahlil va tadqiq qilingan. Bunday mualliflar qatorida T.Gobbs, Dj.Lokk, D.Yum, V.Petti, G.Buagilber, S.Voban, Dj.Styuartlarni ko'rsatish mumkin. Aynan V.Petti (1623–1687 yillar) o'zining «Soliqlar va yig'imlar xususida traktatlar» asari bilan burjua siyosiy iqtisodining ilk namoyandasi hisoblanadi.

Mumtoz siyosiy iqtisodning vujudga kelishi va rivojlanishi XVIII asrga to'g'ri keladi. Bu maktab vakillari moliyani siyosiy iqtisoddan ajratmaganlar va uni mustaqil fan sifatida o'rganmaganlar. Bu maktab mualliflari (fiziokratlar – A.Tyurgo, F.Kene va V.Mirabo, inglizlar – A.Smit va D.Rikardo) ishlarining darajasi, hajmi va uslubi xilma-xil bo'lishiga qaramasdan mumtoz maktab vakillari ta'limotlarini quyidagi to'rtta asosiy yo'nalishga keltirish mumkin:

- davlat kerak, chunki u «tabiiy tartib»ni hasaddan va tajovuzlardan himoyalaydi;
- davlatni saqlash (ushlab turish) uchun to'lovlar lozim, chunki davlatning boshqaruv xarajatlari mutahlil chiqarish xarakteriga ega;
- davlat «tabiiy tartib»ni, ya'ni mulkchilik va raqobat huquqini, buza olmaydi, cheklovchi buyruq berishi va monopoliyalarni o'rnatish yo'li bilan ham mamlakatning xo'jalik hayotiga aralashmasligi kerak;
- davlat soliqqa tortishning quyidagi asosiy prinsiplariga qat'iy rioya etmog'i lozim:

– o'z daromadlariga muvofiq ravishda barcha soliq to'lashi kerak (bu qoida nihoyatlar va aslzodalarning soliq immunitetiga qarshi yo'naltirilgani);

– soliqni oldindan aniq belgilash (aniqlash) zarur;

– soliqni soliq to'lovchi uchun qulay bo'lgan vaqtda undirish kerak;

– soliqlarning undirilishi (olinishi) arzon bo'lishi kerak.

Kapitalistik tizimning feodalizm ustidan g'alabasi yangi ishlab chiqarish munosabatlarini u yoki bu darajada himoya qiluvchi iqtisodiy maktablar va qarashlarni tug'dirdi. Shu'ralar tarannivchiligida bu iqtisodiy maktabning vakillari vulgar iqtisodchilar guruhiga birlashtirilgan edi. Chunki ular, asosan, davlat daromadlarini shakllantirish masalalariga asosiy e'tiborni qaratib, uning xarajatlarini tahlil etish bugun hukumatlari to'g'risida salbiy tasavvur hosil qilishi mumkin deb to'g'ri hisoblagan edilar. Bu maktabning yetakchi namoyandalaridan biri «Siyosiy iqtisod asoslari» deb nomlangan o'z asarini 1848 yilda chop etgan Dj.Mil hisoblanadi. XIX asrning ooirlaridagi moliyachi-olimlar qatoriga 1877 yilda moliya fani kursini nashr etgan fransuz P.Le-rua-Bolen va 1892 yilda «Davlat moliyasi» kitobini yozgan ingliz K.Bastibini kiritish mumkin. XIX asrda moliya nazariyasining rivojlanishiga katta hissa qo'shib, 1826–1832 yillarda bosilgan uchinchi qismi to'liq moliyaga bag'ishlangan siyosiy iqtisod kursini nashr ettirgan K.Raudir. Uning «Moliya fanining asosiy boshlanishi» deb nomlangan asari 1867 yilda rus tilida nashr etilgan va Rossiyada moliya fanining rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatgan.

XIX asrning birinchi choragida nashr etilgan nemis olimlaridan Soden (1811 yil), Yakob (1821 yil), Malkus (1830 yil) va Shenlarning (1832 yil) moliya to'g'risidagi asarlari «maliya» nashrasichasi tarkibiga birinchi marta mahalliy moliyani kiritgan L.fon Shtuya va moliya fanining mumtoz namoyandasi A.Vagnerlar (u yozgan «Moliya to'g'risidagi fan» asari 1880 yilda nashr etilgan) dunyoqarashlari shakllanishida katta rol o'ynadi. XIX asr nemischining yetakchi moliyachi-olimlari qatoriga avstriyalik E.Sakoni, italiyalik F.Nitsti, AQShlik E.Seligmanni va nihoyat, «Moliya fani asoslari» deb nomlangan asari 1869 yilda (1900 yilda – rus tilida) nashrdan chiqqan italiyalik olim L.Kossni kiritish mumkin. XX asr

moliyachilarining qarashlari maxsus adabiyotlarda yetarli darajada bayon qilingan. Biz uchun esa, bu'zi bir ob'ektiv va sub'ektiv sabablarga ko'ra, rus iqtisodiy adabiyotida «moliya» tushunchasi taraqqiy etishini ko'rib chiqish ham ma'lum ahamiyatga egadir.

Moliya sohasida asar yozgan birinchi rus muallifi Ivan Gerasimy davrida yashagan I.S.Pereseteov hisoblanadi. U davlatning harbiy qudratini kuchaytirish maqsadida xarina dvoronnallarini ko'paytirish va davlat resurslarini markazlashtirish tarafdori bu'lgan.

XVII asrdan bo'rgacha Yu.Krijanich va G.Kotoshixinlarning moliya xususidagi asarlari ham yetib kelgan. Yu.Krijanich o'z asarlarida yevropalik mualliflarning iqtisod va moliyaga oid qarashlari va mulohazalaridan keng foydalanadi, ularni Rossiyaning ehtiyojlariga «bog'laydi». U davlatning boyish usullariga jiddiy e'tibor qaratib, ularni ikki guruhga – boyishning «to'g'ri» va «noto'g'ri» usullariga bo'ladi va bu narsalar dunyoda allaqachon ma'lum ekanligini alohida ta'kidlab, yangilarini o'ylab topmaslik kerak deb hisoblaydi.

G.Kotoshixinning 1664 yilda yozilgan va «Aleksey Mixaylovich podshohligidagi Rossiya to'g'risida» deb nomlangan asari ortidan ikki yuz yil o'tgandan so'ng ma'lum bo'lgan. Unda XVII asrning o'rtalaridagi Rossiya davlatiga tegishli bir'p ma'lumotlar keltirilgan.

I.Pososhkov XVIII asr boshlaridagi moliya nazariyotchilarining yirik vakili hisoblanadi. Uning moliya sohasidagi takliflari qisqalagicha ifodalash mumkin: boqimandani undirayotgan paytda uning to'lovchilarini xonavayron qilmasdan, to'lovchidan to'lovni amalga oshirish muddatlari asosida puxta ravishda majburiyatni olish zarur.

XVIII asrning ikkinchi yarmida moliya nazariyasiga oid bir necha asarlar paydo bu'ldi. Ular orasida yaqqol ko'zga tashlanganlari A.Polenovning «Rossiya davlatlarining krepostnoylik holati xususida» deb nomlangan asaridir. Bu asarda Rossiyada birinchi bu'lib «soliq» atamasi ishlatilgan, mulkiy sug'urtaning zarur ekanligi isbotlangan, Rossiyaning amaldagi soliq tizimi tanqidiy nuqtai-nazardan tahlil qilingan.

A.Narishkin 1767 yilda e'lon qilingan va «Iqtisod» deb nomlangan maqolasida soliqlarga oid bir qancha qiziqarli

munosabatlarni ilgari surdi, soliqlar va davlat o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qiladi.

Rossiyada «moliya» atamasining paydo bo'lishi XVIII asrga borib taqaladi. Bu atama rus tiliga fransuz tilidan kirib kelgan bo'lib, qariyb yarim asr mobaynida «kazna» atamasi bilan yonma-yon ishlatilgan. Birinchi marta Rossiya «davlat»ida «moliya» ilmiy tushunchasi 1767 yilda Moskva universiteti tomonidan nashr etilgan «Ensiklopediyadan tarjimalar» kitobining so'zboshisida uchratilgan. Bu yerda «moliya» tushunchasi «davlat daromadlariga tegishli bo'lgan ish» deb talqil qilingan. Uni ilmiy muomalaga birinchi marta Moskva universiteti huquq professori S.Desnitskiy kiritgan. 1802 yilda Moliya vazirligi tashkil etilishi bilan bu atama ilmiy muomalada mustahkam o'rin egallay boshladi. Biroq 1835 yilga qadar, ya'ni rus universitetlarida «Moliyaviy huquq» kursi paydo bo'lganiga qadar moliya mustaqil fan sifatida emas, balki siyosiy iqtisodning tarkibiy qismi sifatida qaralgan. Amaliyotda esa, ko'proq «kazna» atamasi ishlatilgan.

A.Radishchev o'zining «Jon yig'imi xususida» deb nomlangan asarida birinchi marta soliqlarning mohiyatini, iqtisodiy tabiatini, turlarini tadqiq etgan.

Moliya to'g'risidagi birinchi rus monografiyasi 1810–1811 yillarda N.Turgenev tomonidan yozilgan.

Moliya sohasidagi o'ziga xos asarlarga graf Speranskiyning moliyaviy rejasini, moliya nazariyasi bo'yicha birinchi ruscha I.Gochkovning ilmiyligini, Yu.Gagemeyster, V.Kunt, D.Tolstoylarning moliyaning rivojlanish tarixiga bag'ishlangan tadqiqotlarini, M.Orlovning davlat krediti to'g'risidagi ishlarini kiritish mumkin.

XIX asrning ikkinchi yarmida e'lon qilingan va moliyaning nazariy masalalariga bag'ishlangan asarlar orasida I.Shiling monografiyasi alohida o'rin egallaydi. Uning fikricha, moliya nazariyasi davlat xazinasi g'oyasiga bo'ysundirilgan.

Rus fanida F.Milgaumm birinchi marta moliya va moliya fanini chegaralab bergan. U birinchilardan bo'lib, moliyaning pulli tabiatidan voz kechgan.

Moliyaning mohiyatini idrok etishda D.Lvov o'zining o'tmishdoshlaridan ancha oldinga ketgan va u moliya deyilganda

mumlar va boyliklarni emas, balki ma'lum bir ijtimoiy munosabatlarni tushungan.

XIX asr oxirlarida V.Lebedev, I.Yanjul, L.Xodskiy, S.Vitte va I.Ozerovlar asarlari moliya nazariyasini rivojlantirishga munosib hissa qo'shgan.

Kapitalizmning ilk davridagi Rossiya moliya fani akademik I.Yanjul asarlarida chuqur tahlil qilindi. Uning fikricha, moliya fanining predmeti davlat moddiy ehtiyojlarini eng yaxshi qondirish usullarini tahlil etish hisoblanadi.

Rossiya moliya fani rivojida professor I.Ozerovning xizmatlari ham katta. U moliyaga nisbatan yangicha yondashuvni asoslab bergan. Uning nazarida moliya vosita yoki resurs emas, balki munosabatlardir.

Prof. L.Xodskiy moliya fanining chegaralarini ham kengaytirdi va uning tarkibiga pul muomalasi masalalarini ham kiritdi.

1882–1885 yillarda «Moliyaviy huquq» asarini nashr ettirgan Sankt-Peterburg universitetining professori V.Lebedev ham moliya nazariyasini rivojlantirishga munosib hissa qo'shgan. U moliya tarkibiga faqat pul daromadlarini kiritishgina qolmasdan, natural soliqlarni ham qo'shadi, davlat korxonalarini esa, uning tarkibidan chiqaradi.

XX asrning boshlarida moliyaga oid M.Bogolepov, V.Tverdoslebov, A.Bukovetskiy va P.Gensellarning asarlari paydo bo'ldi.

Sho'rolar davrida moliya fanining taraqqiy etishida V.Dyachenko, A.Aleksandrov, A.Birman, E.Vorobeychik, V.Chumachov, B.Bolshov, V.Rodionova, P.Nikolskiylar o'ziga xos tarzda yondashganlar. Ularning asarlari hozirgi kunda o'z ahamiyatini yo'qotgan bo'lsa-da, fikrimizcha, keyingi yillar tadqiqotchilari uchun qiziqarli predmet bo'lishi shubhasiz.

Moliya taraqqiyotida va nazariy masalalarini tadqiq etishda o'zbekistonlik moliyachi olimlarning ham munosib hissasi bor. Bu borada prof. H.R.Sobirov, dots. X.M.Murotov, dots. H.H.Muhamedsaidov, prof. F.Sh.Shamsuddinov, prof. Q.A.Yah'yoev, prof. O.O.Olimjonov, prof. T.S.Malikov, prof. N.H.Haydarov, prof. O.K. Imonov, prof. A.S.Jo'rayev, prof.

M.I.Almurzoyev, prof. N.N.Jumayev, prof. N.B.Qo'ziyeva va boshqalarning qarashlari o'z o'rniga ega.

Bahs-munozara va nazorat uchun savollar

- «Moliya» so'zi, eng avvalo, qanday ma'nolarni anglatadi?
- Moliyaning vujudga kelish shart-sharoitlari nimalardan iborat?
- Moliya va moliyaviy munosabatlarning mohiyati haqidagi tasavvurlar vaqt o'tishi bilan o'z ko'rinishini qanday o'zgartirib borgan?
- Moliyaning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati, tarqatiqiyot qonuniyatlari, tovar-pul munosabatlarining qamrab olish sohasi va ijtimoiy takror ishlab chiqarishdagi roli nimalar bilan belgilanadi?
- Tarixiy kategoriya sifatida moliyaning vujudga kelishi nimalarga bog'liq?
- Moliya deb nimaga aytiladi?
- Moliyaviy munosabatlarning farqlanuvchi xarakterli belgilari nimalardan iborat?
- Moliyaning xarakterli belgilariga nimalar kiradi?
- Moliya kimlar (nimalar) o'rtasida vujudga keladigan pul munosabatlarini ifodalaydi?
- O'zining moddiy mazmuniga ko'ra moliya nimalarni ifoda etadi?
- Moliyaviy munosabatlarning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati qanday savolning tadqiq qilinishi orqali namoyon bo'ladi?
- Taqsimlash jarayonlarida moliyadan tashqari yana qanday iqtisodiy kategoriyalar ishtirok etadi?
- Moliyaning baho, ish haqi, kredit va boshqa iqtisodiy kategoriyalar bilan o'zaro bog'liqligi va farqli jihatlari nimalardan iborat?
- Moliyaning mohiyati nimalar orqali namoyon bo'ladi?
- Moliya qanday funksiyalarni bajaradi?
- Eng avvalo, moliyaning taqsimlash funksiyasi qaerda namoyon bo'ladi?
- Asosiy daromadlar MDni moddiy ishlab chiqarish ishtirokchilari o'rtasida taqsimlash jarayonida qanday guruhlarga bo'linadi?

• Qanday qayta taqsimlashlar natijasida ikkilamchi yoki «ko'lib chiquvchi» daromadlar tashkil topadi?

• Moliya yordamida amalga oshiriladigan YaIM va MDni taqsimlash va qayta taqsimlashning pirovard maqsadi nimalardan iborat?

• Moliyaning taqsimlash funksiyasi nimalarni amalga oshirishga imkoniyat va shart-sharoitlar yaratib beradi?

• Moliya nazorat funksiyasining asosini nima tashkil etadi?

• Moliya nazorat funksiyasining eng muhim vazifalari nimalardan iborat?

• Bozor munosabatlariga o'tish sharoitida moliyaning nazorat funksiyasi nimalarga yo'naltiriladi?

• Moliyaning nazorat funksiyasi amaliyotda qanday organlarning faoliyatlari orqali namoyon bo'ladi?

• Moliyaning funksiyalari nima orqali amalga oshiriladi?

• Takror ishlab chiqarish jarayoni o'z ichiga qanday bosqichlarni oladi?

• Takror ishlab chiqarish jarayonining har bir ishtirokchisi o'ziga tegishli bo'lgan daromadni qanday qismlarga bo'ladi?

• Jami ijtimoiy mahsulot va yalpi ichki mahsulotning bir-biridan farqlari, ularning afzallik va kamchilik tomonlari nimalardan iborat?

• Jami ijtimoiy mahsulotning umumiy taqsimlanish tartibi qanday?

• Jami ijtimoiy mahsulot qanday ikki asosiy qismdan iborat?

• Nega hukumatlari soliqlar orqali shaxsiy daromadlarni cheklab qo'ygan mamlakatlarda iqtisodiyot o'sish asosiga ega emas deb qabul qilingan?

• Iste'mol fondining tarkibiy qismlariga nimalar kiradi?

• Ijtimoiy iste'mol fondlarining asosiy qismi nima orqali amalga oshiriladi?

• Takror ishlab chiqarish jarayonining har bir bosqichida moliya qanday shaklda va tartibda ishtirok etadi?

• Taqsimlash jarayoniga davlat aralashuvining belgilab berilgan chegaralari buzilsa, butun takror ishlab chiqarish jarayoni izdan chiqadimi? Nega?

• Turli ijtimoiy-iqtisodiy tuzumlarda moliyaning funksiyalari qanday sohalar bilan belgilanadi?

• Jamiyat hayotida moliya rolining oshib borishini nimalar belgilab beradi?

• Nima munosabati bilan moliya umumiylik xarakteriga ega bo'ladi?

• Quldorlik, feodal va kapitalistik ijtimoiy-iqtisodiy formatsiyalarda (tuzumlarda) moliyaning generezisi (tarixiyligi) qanday o'ziga xos xususiyatlar bilan belgilanadi?

• Kundalik turmushga «finansi» («moliya») atamasini ilk bor kiritgan muallif kim?

• Moliya bo'yicha ishlarning birinchi mualliflari qatoriga kimlarni kiritish mumkin?

• XVII–XVIII asrlarda moliya fanini boyitishga o'zlarining munosib hissalarini qo'shgan nemis olimlari kimlar?

• Muntazam maktab vakillarining moliya to'g'risidagi ta'limotlarini qanday ko'rsatkichlarga keltirsa bo'ladi?

• XIX asr oxirlarining yetakchi moliyachi-olimlari qatoriga kimlarni kiritish mumkin?

• Moliya sohasidagi bayonning birinchi rus muallifi kim va u nimalarning tarafdori bo'lgan?

• Yu.Krijanich va G.Kotoshixinlarning moliya xususidagi qarashlari nimalardan iborat?

• XVIII asrning boshlarida moliya nazariyachilarining yirik vakili kim hisoblanadi va uning moliya sohasidagi takliflari qanday ifodalash mumkin?

• Rossiyada birinchi bo'lib kimning asarida «soliq» atamasi ishlatilgan?

• Moliya to'g'risidagi birinchi rus monografiyasi kim tomonidan va qachon yozilgan?

• XIX asrning oxirlarida o'z asarlari bilan moliya nazariyasini rivojlantirishga munosib hissa qo'shgan rus olimlari kimlar edi? Ularning qanday asarlarini bilasiz?

• Kimning nazarida moliya vosita yoki resurs emas, balki munosabatlardir?

• XX asrning boshlarida moliyaga oid kimlarning asarlari paydo bo'ldi?

• Sho'rolar davrida moliya fanining taraqqiy etishiga munosib hissa qo'shgan qanday iqtisodchi olimlarni bilasiz?

• Moliya genezisida (taraqqiyotida) va uning nazariy masalalarini tadqiq etishda o'zbekistonlik moliyachi olimlarning salmoqli qanday ob'ektiv va sub'ektiv sabablarga ko'ra yuqori bo'lmagan? Ulardan kimlarni bilasiz?

2-BOB.
MOLIYAVIY SIYOSAT

2.1. Moliyaviy siyosatning mazmuni va prinsiplari

Moliyaviy boshqaruvning barcha tizimi davlat moliyaviy siyosatiga asoslanadi. Shuning uchun ham moliyaviy siyosat moliyaviy boshqaruv tizimida eng asosiy element hisoblanadi. Moliyaviy siyosat davlatning moliyaviy munosabatlar sohasidagi muntazam faoliyatidir. Bu faoliyat davlatning u yoki bu iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish dasturini amalga oshirish uchun tegishli moliyaviy resurslar bilan ta'minlashga qaratilgan.

Ijtimoiy rivojlanish deyilganda faqatgina mavjud, madaniyat, sog'liqni saqlash va boshqa ijtimoiy ehtiyojlarning rivojlanishi tushunilibgina qolmasdan jamiyatning ijtimoiy tuzilmasi ham tushuniladi. Shuning uchun moliyaviy siyosatni faqat iqtisodiy siyosatga bog'lab qo'yish maqsadga muvofiq emas.

Siyosat davlat faoliyatining barcha yo'nalishlarini qamrab oladi. Siyosiy ta'sir ob'ekti hisoblangan ijtimoiy munosabatlar sohalariga bog'liq ravishda iqtisodiy yoki ijtimoiy, madaniy yoki texnikaviy, byudjet yoki kredit, ichki yoki tashqi siyosat to'g'risida gapiriladi.

Moliyaviy siyosat o'z-o'zini hosil qiluvchi mustaqil ahamiyatga ega bo'lib, har vaqtning o'zida ijtimoiy faoliyatning har qanday sohasida davlat siyosatini amalga oshirishning muhim vositasi hisoblanadi. Bu yerda uning iqtisodiyot, ijtimoiy soha, harbiy ishlanmalar yoki xalqaro munosabatlar bo'lishi jiddiy ahamiyatga ega emas.

Siyosat, siyosiy ta'sir va siyosiy rahbarlik quyidagi uch elementlardan tarkib topadi:

- hosil maqsadni aniqlash va qo'yish hamda jamiyat hayotining ma'lum bir davriga xos qo'yilgan maqsadlarga erishish uchun yechilishi zarur bo'lgan istiqboldagi va yaqin kundalagi vazifalarni aniqlashtirish;
- qo'yilgan maqsadlarga qisqa muddatlarda erishiladigan, yaqin kundalagi va istiqboldagi vazifalar esa oqilona tartibda hal

qilinadigan munosabatlarning metodlari, vositalari va aniq shakllarini ishlab chiqish;

• qo'yilgan vazifalarni yechishga qodir bo'lgan kadrlarni tanlash va joy-joyiga qo'yish, ularning bajarilishini tashkil etish.

Demak, takror ishlab chiqarishning alohida ehtiyojlarini qondirish va uzluksiz takror ishlab chiqarish jarayonini moliyaviy resurslar bilan ta'minlash uchun ijtimoiy boylikni shakllantirish, taqsimlash va qayta taqsimlash jarayonlariga yo'naltiriladigan maqsad va vazifalarning yechilishini aniqlashga moliyaviy siyosat deyiladi.

Moliyaviy siyosatga qaytadigicha boshqa ta'rif ham berish mumkin: moliyadan foydalanishning metodlari, uni tashkil qilishning amaliy shakllari va normativlarga prinsiplarining majmuiga O'g'indisiga) moliyaviy siyosat deyiladi.

Ayrim hollarda moliyaviy siyosat davlatning o'z funksiyalarini bajarishi uchun moliyaviy munosabatlardan foydalanish bilan bog'liq bo'lgan davlat organlarining ma'lum bir faoliyati sifatida talqin qilinadi. Bunday talqin o'rnida bir necha xavfni mujassam etadi. Buning birinchisi shundaki, milliy xo'jalik taraqqiyotida davlatning roli o'g'rnidagi jamiyatda hukmron tasavvurlarga muvofiq ravishda davlatning vazifalari va funksiyalari ham o'zgaradi, transformatsiyalanadi. Masalan, mamlakat iqtisodiyotiga davlatning aralashuvi, aholi turmush darajasi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarini tenglashtirish va shunga o'xshash davlatning funksiyalari va vazifalarini aniqlaydigan boshqa bir qancha masalalar hamon munozaraligicha qolmoqda. Buning ustiga, moliyaviy siyosatdan faqat davlatning funksiyalarini bajarish vositasi sifatida foydalanish davlat hokimiyat organlari, mahalliy o'z-o'zini boshqarish organlari bilan moliya tizimining boshqa sub'ektlari, ya'ni ayrim mamlakatning aholisi va xo'jalik yurituvchi sub'ektlari manfaatlari o'rtasida qarama-qarshiliklarni keltirib chiqaradi.

Masalan, ko'plab mutaxassislar, shu jumladan, davlat hokimiyat organlarining vakillari tomonidan amaldagi soliq meyorizmining samarasiz ekanligi, biznesning ayrim sohalari uchun esa uning oqibati juda yomon natijalarga olib kelishi mumkinligi ilmiy va amaliy jihatdan asoslanmoqda. Moliyaviy siyosat uzoq vaqt davomida

o'zgarmasdan qolaversa, amalga oshiriladigan soliq islohotlari uning moliyaviy holatini o'zgartirmasa, bunday holda davlatning moliyaviy siyosati davlat hokimiyatining tegishli organlari tomonidan faol ravishda hayotga tadbiq etilayotgan alohida shaxslar guruhining moliyaviy siyosatiga aylanib qoladi.

Yuqorida bayon qilinganlardan quyidagi uch mantiqiy xulosa kelib chiqadi:

• birinchidan, moliyaviy siyosat faqat o'z manfaatlarini ko'zda tutadigan hokimiyat organlarining u yoki bu maqsadlarga erishishi vositasi emas, balki jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy vazifalarini yechish vositasi bo'lishi kerak;

• ikkinchidan, davlatning moliyaviy siyosati faqat davlat hokimiyat organlarining emas, balki moliya tizimi barcha sub'yektlarining manfaatlarini hisobga olishi lozim;

• uchinchidan, davlat moliyaviy siyosati va davlat hokimiyat organlarining moliyaviy siyosatini farqlash zarur.

Shunday qilib, davlat moliyaviy siyosatini mamlakat moliya tizimining barcha bo'g'inlarida moliyaviy resurslar o'sishini mutanosiblashtirilgan holda ta'minlash bo'yicha davlat ijtimoiy-iqtisodiy siyosatining bir qismi sifatida qarash kerak. Xorijiy tajribaning ko'rsatishicha, moliyaviy resurslarning mutanosiblashtirilgan holda o'sishi zarurligini inkor etish mamlakat moliya tizimining degradatsiyalashuviga, iqtisodiyotning yemirilishi va vayron bo'lishiga olib keladi.

Moliyaviy siyosatning o'ziga xos bo'lgan eng asosiy xususiyati shundan iboratki, bu siyosat mamlakat ishlab chiqaruvchi kuchlarining rivojlanishiga va iqtisodiy muvaffaqiyatlarga uzluksiz ravishda ta'sir ko'rsatib turishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Bunday siyosat aholining turmush farovonligini ta'minlab va davlat daromadlari manbaini ko'paytirib, moliyaviy so'jalikka nisbatan eng yaqqol natijalarni berishi mumkin. Moliyaviy siyosat ana shunga yo'naltirilganligi orqali uning quyidagi eng asosiy maqsadini aniqlash mumkin: jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti, aholi turmushi darajasi va sifatini oshirish uchun moliyaviy shartlarni yaratish moliyaviy siyosatning asosiy maqsadidir.

Agar gap korxonalarning moliyaviy siyosati xususida ketadigan

bo'lib, bu narsa korxona moliyaviy menejerlarining biznesni yuritish maqsadlariga erishish borasidagi faoliyatini anglatadi. Korxona moliyaviy siyosatining maqsadi quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin:

- raqobat kurashi sharoitida korxonaning sog'lom faoliyat ko'rsatishiga erishish;
- yirik moliyaviy muvaffaqiyatsizliklardan va bankrotga (kassaga) uchrashdan qochib qutilish;
- raqobatchilar bilan kurashda yetakchilikka erishish;
- korxonaning bozor qiymatini maksimallashtirish;
- korxona iqtisodiy salohiyatining o'sish sur'atlarini barqaror o'stirish;
- ishlab chiqarish va realizatsiya hajmini oshirish;
- foydani maksimallashtirish;
- xarajatlarni minimallashtirish;
- rentabelli faoliyatni ta'minlash
- va boshqalar.

Korxona moliyaviy siyosatining u yoki bu maqsadlardagi ustuvorlik, eng avvalo, biznes yuritishning maqsadlariga muvofiq ravishda aniqlanadi. Qo'yilgan maqsadlarga erishish uchun tegishli moliyaviy mexanizmdan foydalaniladi.

Moliyaviy siyosat moliyaning o'zida bevosita mujassam bo'lgan boshqaruvning salohiyatli imkoniyatlarini, ularning aniq mavodlari, moliya tizimi (boshqaruv subʼektlari) organlarini tashkil qilish bilan bir joyga bog'lashga imkon beradi. Dunyoning barcha mamlakatlarida moliyaviy siyosat moliya tizimi orqali amalga oshiriladi, uning faoliyati quyidagi prinsiplar asosida quriladi:

- moliya tizimi bo'g'inlarining o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olib moliyaviy boshqaruvni amalga oshirish;
- barcha moliyaviy muammolar funksiyalarining umumiyligi;
- barcha quyi boshqaruv organlarining faol ishtirokida markazdan umumiy boshqarish.

Moliyaviy siyosatni amalga oshirishning asosiy metodologik prinsiplari quyidagilardan iborat:

- oxirgi maqsadga bog'liqlik;
- xo'jalikdagi barcha tarmoqlarning mukammalsiz muvozanatligi;

- jamiyat a'zolarining manfaatlariga muvofiqligi;
- haqiqiy imkoniyatlar asosida ichki va tashqi iqtisodiy ahamiyatni hisobga olish.

Moliyaviy siyosat dasturlarini (uzoq, o'rta va qisqa muddatli) bajarish uchun moliyaviy resurslarni jalb qilish, ularni taqsimlash va qayta taqsimlashga yo'naltirilgan davlat tadbirlari majmui ta'minlaydi. Bu tadbirlar orqasida moliyaviy munosabatlarning shakllari va normalarini huquqiy tartibga solish muhim o'rin egallaydi.

O'z-o'zidan moliyaviy siyosat yaxshi yoki yomon bo'lishi mumkin emas. Uning yaxshi yoki yomon ekanligi jamiyat (yoki uning ma'lum bir qismi) manfaatlariga qanchalik muvofiqligi va qo'yilgan maqsadlarga erishish hamda aniq vazifalarning yechilishiga qay darajada ta'sir ko'rsatganligi bilan belgilanadi.

Hukumatning moliyaviy siyosatiga baho berish uchun va uni o'zgartirish bo'yicha tavsiya berish uchun, birinchi navbatda, butun jamiyat manfaatlari va alohidaning alohida guruhlari manfaatlarini ajratgan holda jamiyat taraqqiyotining aniq dasturiga, yechilishi lozim bo'lgan masalalarning muhimlari va metodlarini aniqlagan holda istiqboldagi va yaqin yillardagi vazifalarning tavsifiga ega bo'lmoq lozim. Faqat ana shundagina shunaqadagina moliyaviy siyosatni amalga oshirishning konkret mexanizmini ishlab chiqish va unga xulosa baho berish mumkin.

Agar moliyaviy siyosat ijtimoiy taraqqiyot ehtiyojlarini, jamiyatdagi barcha qatlamlar va alohida guruhlarning manfaatlarini, ma'lum tarixiy sharoitni va hayotning o'ziga xos xususiyatlarini yuqori darajada hisobga olsaligan bo'lsa, uning natijalari shuncha samarali bo'ladi.

Bir vaqtning o'zida, moliyaviy siyosatning muvaffaqiyatini muvofiqlashtirish mexanizmining sifatli ishlab chiqarilishiga va jamiyatdagi turli qatlamlar manfaatlarini amalga oshirilishiga hamda davlat tarkibida bo'lgan ob'ektiv imkoniyatlarning mavjudligiga, ya'ni jamiyat ijtimoiy tuzilmasidagi hamda ijtimoiy ong va psixologiya holatidagi o'zgarishlarni hisobga olgan holda moliyaviy siyosatni amalga oshirishga, aytish hollarda, bir-biriga qarama-qarshi ta'sir ko'rsatuvchi omillarning ta'siridan har tomonlama foydalanish mexanizmini ishlab chiqishga bevosita bog'liq.

Moliyaviy siyosat, eng avvalo, moliyaviy resurslarning maksimal hajmini shakllantirishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Chunki aynan moliyaviy resurslar har qanday o'zgarishlarning muhim tashkil etuvchi. Shunga muvofiq ravishda moliyaviy siyosatni aniqlash va uni shakllantirish uchun davlatning moliyaviy ehtiyoji to'g'risida ishonchli ma'lumotlar zarurdir. Huquqiy demokratik davlatda moliyaviy statistika ko'rsatkichlari keng jamoatchilikka ham taqdim bo'lishi kerak. Moliyaviy hisobotlar esa doimiy, o'z vaqtida beriladigan, hamma olishi mumkin bo'lgan va eng asosiysi ishonchli bo'lmog'i lozim.

Moliyaviy siyosatning mazmunini u qamrab oladigan moliyaviy munosabatlar rivojlanishi yo'nalishlarining umumiy ko'lami bilan belgilanadi. Ularning tarkibiga quyidagilar kirishi mumkin:

- moliyaviy siyosatning umumiy konsepsiyasini (maqsadlari, prinsiplarini, vazifalarini, amalga oshirish bosqichlari va eng samarali metodlarini) ishlab chiqish;
- makrodarajada va bozor iqtisodiyoti sub'ektlari darajasida iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradigan bozor iqtisodiyotining rivojlanishiga mos bo'lgan dinamik holdagi moliya mexanizmini shakllantirish;
- markazlashtirilgan va markazlashtirilmagan resurslar va moliyaviy oqimlarning samarali boshqarilishini oshirish bo'yicha choralar tizimini ishlab chiqish va amalga oshirish;
- ijtimoiy takror ishlab chiqarish va iqtisodiyotni inqirozli restrukturizatsiya qilishdagi roliga muvofiq ravishda ijtimoiy iqtisodiy tizimning barcha darajalari va sohalari bo'yicha moliyaviy resurslarni oqilona taqsimlashni tashkil qilish;
- iqtisodiy o'sishning joriy va istiqboldagi moliyaviy salohiyatini shakllantirish.

Shunungdek, moliyaviy siyosatning mazmuni, asosiy yo'nalishlari jamiyat taraqqiyotida davlatning roli to'g'risidagi fanning rivojlanish darajasiga va iqtisodiyotni boshqarishda davlat ishtiroki darajasini aniqlaydigan tegishli nazariy konsepsiyalarga, moliyaviy siyosatni amalga oshirishga doir alohida vositalardan foydalanishda, ya'ni moliyaviy munosabatlarni tashkil etishning aniq shakllarida namoyon bo'ladi. Shunga asosan ta'kidlash joizki, yig'ilmoqchi yoki yillikda jamiyat taraqqiyotida davlatning roli to'g'ri-

solig'i misolida bo'yicha moliya nazariyasining asosiy yo'nalishlari mumtoz burjuaziya siyosiy iqtisodchilari A.Smit (1723–1790) va D.Rikardo (1772–1823) hamda ingliz iqtisodchisi J.Keyns (1883–1946) va ularning izdoshlari tomonidan aniqlangan.

Mumtoz siyosiy iqtisod asoschilari bo'lgan A.Smit va D.Rikardolar ilgari surgan konsepsiyalarning mohiyati shundan iboratki, davlat iqtisodiyotga aralashmasdan erkin raqobatni saqlamog'i lozim va jamiyat xo'jalik hayotini tartibga solishda asosiy rol bozor mexanizmlariga ajratilishi kerak. Ana shu prinsiplarni inobatga olgan holda yigirmanchi yoz yilikning 20-yillari oxiriga qadar moliyaviy siyosat davlat xarajatlari va soliqlarni cheklashga, davlatning muvozanatli byudjetini ta'minlashga qaratildi. Shu maqsadlarga muvofiq ravishda moliyaviy munosabatlarni tartibli etish, asosan, harbiy, boshqaruv va davlat qarzini qaytarish hamda unga xizmat qilish xarajatlarini byudjetdan moliyalashtirish orqali davlat funksiyalari amalga oshirilishini ta'minladi. Byudjet daromadlari esa, asosan, egri (bevosita) soliqlar yordamida shakllantirildi.

XX asrning 20-yillari oxirlaridan boshlab keynschilik nazariy konsepsiyasi ustunlik qila boshladi. Unga ko'ra, iqtisodiyot taraqqiyotida davlat rolini takror oshib-chiqarish jarayonining davriy rivojlanishiga aralashish va uni tartibga solish orqali kuchaytirish zarurligi asoslandi. Bunday moliyaviy siyosatni amalga oshirishning asosiy vositasi sifatida yangi ish joylarini yaratishga yo'naltirilgan davlat xarajatlari maydonga chiqdiki, bu narsa bir vaqtning o'zida bir necha iqtisodiy va ijtimoiy vazifalarning yechilishiga imkon berdi: aholining bandlik darajasi ortdi va aksincha, ishsizlik kamaydi; tadbirkorlik faoliyati o'sdi; qo'shimcha talab shakllantirildi; MD ko'paydi; ijtimoiy ehtiyojlarni moliyalashtirishda katta imkoniyatlar paydo bo'ldi va h.k.

Davlatning iqtisodiyotga aralashuvi Davlat byudjeti xarajatlari oshishiga olib keldi va shunga muvofiq ravishda bir vaqtning o'zida davlat daromadlari oshirilishini ta'minlashga qaratilgan moliyaviy choralar ko'rildi. Daromad solig'i davlat daromadlarini oshirishdagi asosiy manbaga aylandi. Uni kuchlashda soliqqa tortishning progressiv stavkalari qo'llanildi. Soliqlarning bunday tizimi MDni taqsimlashda davlatning rolini oshirishga olib keldi.

Moliyaviy yo'nalishda ham ikkita nazariy konsepsiyalar o'rtasidagi farq muhiyman byudjet defitsitini turli xilda baholanishi bilan belgilanadi. Agar birinchi konsepsiya defitsitsiz byudjetni ritualizatsiyalash va undan foydalanish zaruriyatidan kelib chiqqan bo'lsa, ikkinchi konsepsiya esa byudjet defitsitining bo'lishi muqarrarligiga yo'l qo'ygan va ayni zamonda iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda byudjet defitsitiga farq rol ajratgan.

Hozirgidan ham XX asrning 30—60-yillarida keynscha moliyaviy siyosat deb nom olgan siyosat g'arb mamlakatlarida o'z samaradorligini isbotladi. Davlatning iqtisodiyotga aralashuvi kengayishi va tartibga soluvchi funksiyasining kuchayishi oqibatida moliyaviy munosabatlarni tashkil qilish murakkablashadi. Davlat xarajatlarini defitsitli moliyalashtirish siyosati davlat kredit resurslarini belgilab berdi. Uzoq va o'rta muddatli qarzlarni jalb etish orqali kapitallari bozorining rivojlanishiga olib keldi va o'z ahamiyati bo'yicha davlat moliyaviy resurslarini shakllantirishdagi ikkinchi manbaga aylandi. Natijada MDni qayta taqsimlashda moliyaning roli yanada kuchaydi.

XX asrning 70-yillarida iqtisod nazariyasidagi neoliberallik yo'nalish moliyaviy siyosatning o'ziga xos xususiyatlarini belgilab berdi. Bu konsepsiya davlatning tartibga soluvchilik rolidan voz kechmasa-da, uning iqtisodiyotga va ijtimoiy sohaga aralashuv darajasini birmuncha cheklashi. Amalda esa davlatning aralashuvi kamaymadi, aksincha hatto kuchaydi. Chunki bunday aralashuv endilikda faqat Davlat byudjetining daromadlari va xarajatlari orqali amalga oshirilib qolmasdan, pul muomalasi, valyuta kursi, ssuda kapitallari va qimmatli qog'ozlar bozorini ham tartibga solish orqali sodir etildi. Buning natijasida davlatning ta'sir doirasi kengaydi va kapitalist oqimida uning roli kuchaydi. Bularning barchasi taraqqiyotning qayta qurish zaruriyatiga va ijtimoiy omillariga o'z ta'sirini ko'rsatdi.

Hozirgi paytda rivojlangan mamlakatlarning moliyaviy siyosati zamonaviy nazariyalar ostida bo'lib, bu nazariyalar orasida tartibga solish tizimining konvergentsiyasidan (qo'shilib ketganligidan) iborat. Shunga muvofiq ravishda ayrim davlatlar davlat tomonidan tartibga solishning ham kapitalistik hamda neokapitalistik tizimi elementlaridan foydalanadilar.

Sovet davlatida va ijtimoiyatik ostentatsiyada (yo'naltirilgan) bo'lgan barcha mamlakatlarda moliyaviy siyosat K.Marks (1818–1883) va V.I.Leninning (1870–1924) nazariy konsepsiyalari ta'sirida shakllandi. Sotsialistik davlatning mohiyati va funksiyalari haqidagi marksicha-leninchа nazariya sovet davlati moliyaviy siyosatining asosiy prinsipini – moliyaviy markazlashtirishni – belgilab berdi.

Davlatning ixtiyorida moliyaviy resurslarning katta qismi to'planishining (konsentratsiya qilinishining) emas, balki moliyaviy munosabatlarni tashkil etishda davlatning yakka hokimligini ko'zda tutuvchi moliyaviy markazlashtirish zaruriyatga aylandi. Chunki davlatning funksiyalari shu qadar kengaytirildiki, ularning eng asosiylari to'g'ridan-to'g'ri boshqaruv-tashkiliy, ularning eng asosiylari to'g'ridan-to'g'ri boshqaruv-tashkiliy va madaniy-tarbiyaviy funksiyalar bo'lib qoldi.

Sovet davlati iqtisodiyot va ijtimoiy soha ehtiyojlarini byudjetdan to'liq moliyalashtirdi. Jamiyat taraqqiyotini ta'minlashda davlatning roli keskin oshdi, rivojlanishning davlat rejalari yordamida ijtimoiy faoliyatning barcha sohalariga bevosita rahbarlik qildi. Bu, albatta, xususiy mulk shakllari umuman mulkga aylanishi bilan belgilanadi. Shunga muvofiq ravishda davlat MDni qayta taqsimlashning xilma shakllaridan ishlab chiqarish sohasida to'g'ridan-to'g'ri taqsimlashga va Davlat byudjeti orqali qayta taqsimlashga o'tdi.

Moliyaviy markazlashtirish yana shunda namoyon bo'ldiki, davlat bevosita va monopol ravishda baholarni shakllantirish, pul muomalasi, hisob-kitoblar tizimi va kredit munosabatlarini ham tartibga soldi. Shunday qilib, boshqaruv tizimini barcha qiyinat elementlari butun ishlab chiqarish jarayonlarini boshqarib turuvchi yagona ma'muriy-buyruqbozlik tizimiga aylanib borlashtirildi.

Shunaqangi moliyaviy siyosat bir ijtimoiy munosabatlar tizimidan sifatiy jihatdan uchun mutlaqo yangi bo'lgan ikkinchi ijtimoiy munosabatlar tizimiga o'tilishini, sovet davlati ichida turgan va faoliyatining turli bosqichlarida vujudga kelgan ijtimoiy-iqtisodiy muammolarning yechilishini kafolatladi. Bu moliyaviy siyosatni yetarli darajada samarali bo'lgan moliyaviy siyosat deyish mumkin. Chunki chor Rossiyasidan, Fuqarolar urushidan, chet el harbiy bosqinidan meros bo'lib qolgan favqulodda murakkab moliyaviy vaziyatga qaramasdan Sanoatni Germaniyasi bilan urush arafasida

Sovet davlati yetarli darajada kuchli iqtisodiy salohiyatni yaratishga muvaffaq bo'ldi, urushda g'alaba qozondi va qisqa muddatlarda urushda vayron bo'lgan xalq xo'jaligini tikladi.

II Jahon urushidan keyingi yillarda Sovet davlatining moliyaviy siyosati g'arb mamlakatlari va eng avvalo, AQSh bilan qarorlashish pozitsiya va kommunizm rivojlanishidagi raqobatni moliyaviy jihatdan ta'minlashga qaratildi.

Bir vaqtning o'zida ijtimoiylistik lager mamlakatlariga juda katta miqdorda moliyaviy yordamlar ko'rsatildi:

- ularning taraqqiyotida ijtimoiylistik yo'nalishni ta'minlash uchun;
- ijtimoiylistik mamlakatlarni sanoati rivojlangan mamlakatlarga aylantirish uchun;
- kuchli harbiy ittifoqchilarni shakllantirish va umuman mudofa qobiliyatini mustahkamlash uchun.

Bu maqsadlarga erishish uchun xom-ashyo bazasini va eng avvalo, neft va gaz qazib chiqarishni yuqori rezlashtirilgan sur'atlarda rivojlantirish talab etildi. Yangi qazilma boyliklarni o'zlashtirish (ularning gengrafiyasi shimoli-sharq tomonga qarab kengaya boshladi) juda katta miqdordagi moliya resurslarining bo'lishini taqozo etdi. Bu vazifalarni bajarish uchun yangi hududlarni o'zlashtirish, o'sha tumanlarga ko'plab aholi kuchlarini migratsiya qilish, mehnatga haq to'lashning oshirilgan normalarini joriy etish zarur bo'ldi. Neft va gaz quvurlarini qurish hajmi muttasil oshib bordi. Xalqaro bozorda neft va gazning bahosi yuqori bo'lib turgan paytlarda ularni eksport qilish xarajatlarini ma'lum darajada qoplagan edi. Shunga qaramasdan, bunday moliyaviy siyosat MDni tegishli tarzda qayta taqsimlashni talab qildi. Natijada mamlakatda harbiy-sanoat kompleksi taraqqiy etgan bir tomonlama iqtisodiyot yaratildi.

Davlat tomonidan belgilangan maqsadlar nuqtai-nazaridan urushdan keyingi davrning moliya siyosati va uni amalga oshirish choralarini samarasiz deb baholash unchalik to'g'ri bo'lmaydi. Hukumat dasturlarida aholi turmush darajasini oshirish ko'zda tutildi. Shunga qaramasdan aholining turmush darajasi mehnatga haq to'lash darajasiga va ijtimoiq xo'jaligi, xalq-ovqat, yengil sanoat, fuqarolik qurilishi, iste'mol buyumlarini ishlab chiqaruvchi

tarmoqlarning rivojlanish darajasiga bog'liq edi. Harbiy-siyosiy kompleksida (mamlakat aholisining kattagina qismi shu sohada band edi) mehnatga haq to'lash darajasi qiyosiy jihatdan yuqoriroq bo'lishiga qaramasdan, hatto bu ish bilan band bo'lgan aholi ham o'z iste'mol talablarini to'la qondira olmas edi. Shuning uchun ham ijtimoiy hosilni rivojlanishda ortda qolish urushdan keyingi sivet modiya siyosati salbiy baholanishiga sabab bo'ldi.

Moliyaviy siyosatni ishlab chiqishda *moliyaviy resurslarni* taqsimlash va qayta taqsimlash negizida quyidagilarni yotishi muhim ahamiyatga egadir:

- taqsimlash munosabatlarining sub'ektlarini aniqlash, ya'ni moliyaviy resurslarning egalari va taqsimlovchilarini ajratish;
- yuridik shaxslar va aholining o'z ehtiyojlarini qondirishdagi mustaqillik darajasi va davlatning funksiyalariga bog'liq ravishda davlat ixtiyoridagi moliyaviy resurslarning markazlashtirilish darajasini aniqlash;
- birinchi darajali ijtimoiy ehtiyojlar va ularni qondirish choralarini tanlash va shularga mos ravishda moliyaviy resurslardan foydalanishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash;
- moliyaviy resurslarni shakllantirishning manbalari va metodlarini tanlash.

Moliyaviy siyosat ko'p o'lchamli tushuncha hisoblanadi. Agar umumiy holda uning sohasi jamiyat taraqqiyotining alohida bosqichlarida hukmronlik qilgan nazariy konsepsiyalardan kelib chiqqan holda iqtisodiy va ijtimoiy sohalarni boshqarishda davlatning ishtirok etish parametrlari bilan aniqlansa, uning qiymat munosabatlari elementlari bo'yicha tafsilotlanishi moliya tizimining rivojlanganligiga va uning ayrim bo'g'imlari mustaqilligiga bog'liq bo'ladi.

2.2. Moliyaviy siyosatning tarkibiy qismlari (yo'nalishlari)

Moliyaviy siyosatning tarkibiy qismlari (yo'nalishlari) quyidagilardan iborat:

- byudjet siyosati;
- soliq siyosati;
- pul siyosati;

- kredit siyosati;
- baho siyosati;
- investitsion siyosat;
- ijtimoiy-moliyaviy siyosat;
- boj siyosati.

O'z navbatida, moliyaviy siyosat davlatning iqtisodiy va ijtimoiy siyosatini amalga oshirish vositasi hisoblanadi va shu ma'noda yordamchi rolni o'ynaydi. Bir vaqtning o'zida davlat siyosatining boshqa – milliy, geosiyosat, harbiy – yo'nalishlari ham mavjudligini inobatga chiqarmaslik kerak. Ana shu barcha besh yo'nalishning (iqtisodiy, ijtimoiy, milliy, geosiyosat, harbiy) yig'indisi davlat siyosatini amalga oshirishdagi asosiy vosita sifatida xizmat qiladigan moliyaviy siyosatni aniqlab beradi.

Moliyaviy siyosat moliyaviy boshqaruvning tarkibiy qismi sifatida boshqaruvga xos yaqqol (oliy) organlarga tegishlidir. Mamlakat sub'ektlari darajasida moliyaviy siyosat bo'yicha qarorlar qabul qilish imkoniyatlari cheklangan va mahalliy hokimiyat organlarining funksiyalari unchalik katta emas. Ularning bu funksiyalari byudjet va mahalliy soliqlar bilan chegaralanadi.

Moliyaviy siyosatning tarkibiy qismi (yo' nalishi) sifatida davlatning byudjet siyosati, eng avvalo, har bir mamlakatning Konstitutsiyasi va byudjet jarayonida hamda qonun ijodkorligida alohida hokimiyat organlari funksiyalarini belgilovchi boshqa qonunlar mazmuniga muvofiq aniqlanadi. O'zining hajmi va muhimligi jihatidan katta ish bo'lishiga qaramasdan byudjet siyosatini faqat byudjet jarayoniga tegishli deb hisoblash maqsadga muvofiq emas. Qonun byudjet jarayonida hokimiyatdagi qonunchilik va ijroiya organlari funksiyalarini, mamlakat sub'ektlari funksiyalarini, byudjet federalizmi prinsiplarini, byudjet jarayoni sub'ektlarining huquq va majburiyatlari va h.k.larni aniq belgilashi kerak. Biroq byudjet siyosati shu bilan cheklanmaydi. Byudjet siyosati byudjetda ro'yhatdagan YaIMi hissasini aniqlashda, mamlakat yaqqol va quyi organlari munosabatlarida, byudjet xarajatlar qismining tarkibiy tuzilishida, turli darajadagi byudjetlar o'rtasida xarajatlarni taqsimlashda, davlat qarzini boshqarishda, byudjet defitsitini qoplash yo'llarini aniqlashda ifodalanadi.

Demokratik davlatda byudjet qonun tartibida tasdiqlanadigan hujjat hisoblanadi. Unda davlatning o'z funksiyalarini bajarish maqsadida davlat qo'lida to'plangan pul mablag'lari harakati o'z ifodasini topadi. Davlat siyosati amalga beradigan maqsadlarga erishish uchun pul resurslarini yo'naltirish byudjet siyosati ustuvorligini tashkil etadi. Agar maqsadga erishish milliy iqtisodiyot ta'minlaydigan mablag'lardan ko'p mablag' talab etsa, davlat qo'shimcha daromadlarni shakllantirishning quyidagi forqa6sdda usullarini qo'llashga majbur bo'lish: ichki va tashqi kreditlar, milliy boylikni sotish, boylik, mol-mulkni garovga berish va konsessiyalar. Byudjetning daromadlar qismini to'ldirishga doir favqulodda choralar iqtisodiy munosabatlarning yo'qolishiga olib kelishi mumkin. Buni hisobga olgan holda hokimiyat qonunchilik organlari qarz olish chegarasini oldindan belgilaydi.

Soliq siyosati moliyaviy siyosatning eng muhim qismi hisoblanadi. Besh yuz yildan ortiqroq vaqt mobaynida zamonaviy moliya fani soliqlarga nisbatan munosabatini aniq belgilab imkoniga ega bo'lgan. Bu munosabatlar quyidagilardan tashkil topadi:

- davlat xohlagancha faoliyat ko'rsatishi mumkin emas;
- soliqni undirish qat'iy o'zida tendensiyaga ega;
- oqilona soliq ostonasidan o'tilganidan so'ng tabiiy takomillashib chiqarish jarayoni buziladi — iqtisodiyotning o'z-o'zidan yomonlashi sodir bo'ladi;
- tanazzul davrida soliqlar mumkin qadar minimal darajada o'rnatilmog'i lozim. Buning natijasida mamlakatning iqtisodiy mexanizmi ichki investitsion salohiyatni safarbar etish hisobidan tiklanadi;
- soliqning yagona normasi kapitalning chetga chiqib ketishiga olib keladi;
- iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish kerak, albatta. Biroq, umuman o'lchovlarda sof daromadlarning 30%dan ortiq qismi undirilishida mamlakatdagi iqtisodiy o'sishi to'xtaydi;
- soliq imtiyozlari ochiq belgilanishi va barcha takror ishlab chiqarish sub'ektlari uchun teng bo'lishi kerak;
- soliq tizimi konfiskatsion xarakterga ega bo'lmasligi lozim. Faqat, xususiy daromadlar o'sishi orqali ifodalangan milliy

boylikning ko'payishi soliqqa tortiladigan asosning barqaror o'sishini ta'minlashi mumkin;

• qimmatlar va qoidalar barqarorligini davlat kafolatlagan iqtisodiy tizimda soliqlarning summar o'lchovi barqaror o'sish tendensiyasiga ega bo'ladi. Barqarorlik kafolati sifatida davlat o'zining majburiyatlarini buzishni boshlasa, kapital sufyona iqtisodiyotga yoki xorijga o'tib ketib, byudjetning daromadlar bazasini qisqartiraveradi;

• soliq tizimi oddiy, ochiq va samarali bo'lmog'i lozim. Soliqlar sonini, soliqqa tortish ob'ektlarini ko'paytirish, ko'p bosqichli soliqlarni joriy etish soliqlarni undirish bo'yicha xarajatlar ortishiga, bosqimanda va jarimalarning o'sishiga va pirovardida, mulkni qimmatga olish, soliq to'lovchini kazod deb e'lon qilish singari yo'llar orqali iqtisodiyotning yemirilishiga olib keladi;

• soliqqa tortish egri (bilvosita) tizimining ustuvorligi byudjet daromadlarini shakllantirish nuqtai-nazaridan qulay hisoblanadi. Lekin bu narsa, ovir oqibatida, mamlakat aholisi asosiy qismining qashshoqlanishiga olib keladi. Chunki bunday soliqlarning yuki tovarlar va xizmatlarning oxirgi iste'molchisi gardaniga, ya'ni yashash minimumi darajasida yoki ijtimoiy tirikchilik darajasida daromadga ega bo'lgan aholining 80–90% qismiga yuklanadi. Bu holat daromadlarning turli darajalarida iste'molning sinhatan bir xil bo'lishiga asoslangan;

• egri (bilvosita) soliqlar tizimining xarfi shundaki, bu tizimda aholining asosiy qismidan jamg'armalar olib qo'yiladi va bu, o'z navbatida, kredit tizimi va ikkilamchi moliyaviy bozor tizimi asoslarini buzadi. Egri (bilvosita) soliqlardan voz kechgan AQSh tajribasi bunga yaqqol misoldir;

• egri (bilvosita) soliqlarni sog'liq uchun zarali bo'lgan tovarlar, zebu-ziynat buyumlari, ayrim hollarda import qilinadigan tovarlar va xizmatlar, singari bir qancha o'ziga xos maxsus holatlarga nisbatan joriy etish zarur;

• daromad va mol-mulkdan olinadigan soliqlar soliq bazasining asosiysi hisoblanishi kerak. Ularni proporsional soliqqa tortish printsiplariga asoslanib qarish lozim.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida shaxsiy tashabbusni va jamiyatdagi

barcha a'zolarning samarali mehnatisiz iqtisodiyotni tiklash murakkab bo'lib qolaveradi. Soliqlar bozor iqtisodiyotida mehnatning asosiy rag'batlantirishini saqlab(motivatsiya qilinishini) olib qo'yadi, vaholanki mehnat daromad keltirishi lozim. Mamlakat iqtisodiyotiga soliq siyosatining ta'siri bevosita namoyon bo'ladi — yuqori soliq stavkasi takror ishlab chiqarish jarayonining investitsion imkoniyatlarini qisqartiradi, jamiyatda ish'sizlik darajasi kamayadi, bu holat esa, o'z navbatida, ishlab chiqarish va xizmat sohalarining o'sish bazalari pasayishiga olib keladi.

Moliyaviy siyosatning tarkibiy qismlaridan (yo'nalishlaridan) yana biri pul siyosatidir. Agar muomaladagi pul miqdori tovarlar massasi miqdoriga (pulning aylanish tezligini hisobga olgan holda) mos kelmasa, pul massasining yetmagan qismi qog'oz pullar (pullarning surrogati) hisobidan yoki xorijiy valyuta hisobidan to'ldiriladi. Va aksincha, agar pul massasi unga bo'lgan talabdan ortiq bo'lsa, yo pul massasining mamlakatdan chetga chiqishi (oqishi) yoki milliy valyutaning qadrsizlanishi sodir bo'ladi. Tabiiy ravishda, bu holatlarning barchasi mamlakat qonunchiligiga ham bevosita bog'liq — mamlakatda xorijiy valyutaning muomalada bo'lishiga ruxsat berilishmi yoki yo'qmi, milliy valyuta konvertatsiya qilinadimi yoki yo'qmi? va h.k.

Tovarlar massasi cheklanganda pul emissiyasi boshqa mamlakatlarning pul birligiga nisbatan milliy pul birligi qadrsizlanishiga olib keladi.

Emissiya siyosati va milliy valyuta barqarorligi pul siyosatining tarkibiy qismlaridir (yo'nalishlaridir). Emissiya siyosati muomala uchun zarur bo'lan pulning miqdorini aniqlashdan tashqari yana boshqa bir yo'nalishga ega. Bu yo'nalish byudjet daromadlarini ko'paytirishdir. Ana shu yo'nalish alohida ehtiyotkorlikni talab etadi. Chunki ma'lum bir miqdoriy chegaradan o'tilganidan so'ng pul tizimi inflyatsiyaga moyil (ta'sirchan) bo'lib qoladi, ya'ni byudjet daromadlarining real qadrsizlanishi sodir bo'lishi mumkin. Agar qandaydir bir sabablarga ko'ra davlat o'z pul tizimini tartibga solishga qodir bo'lmasa, mamlakatning iqtisodiy xavfsizligiga putur yetadi. Chunki bunday sharoitda mamlakatning milliy valyutasi boshqa kuchli valyutalarning ekspansiyasiga qarshi turolmaydi va milliy bo'yliklarni muhrsiz bo'lib qolish mumkin.

Kredit siyosati ham moliyaviy siyosatning tarkibiy qismi (yo'nalishi) bo'lib, uning namoyon bo'lishi mamlakatning kredit tizimi orqali amalga oshiriladi. Kredit tizimi mulk kapitalining faoliyat ko'rsatishini ta'minlaydi. O'z navbatida, unda kapitali takror ishlab chiqarish jarayonini amalga oshirishdagi muhim shart hisoblanib, aylanma mablag'larni to'ldirish va investitsiyalar uchun mablag'larning qariga qilinishini ta'minlaydi. Iqtisodiyotning kredit uskuni o'rtacha foyda normasini tenglashtirish uchun ham xizmat qiladi. Foiz stavkasi darajasi jamiyatdagi iqtisodiy faollikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. U normal darajada yuqori bo'lsa, quyidagi salbiy oqibatlarga olib keladi:

- kreditlarning qaytarilmasligi;
- ishlab chiqarish sohasi va xizmatlar sohasida mahsulotlar narxining o'sishi;
- qarzga oluvchilar rentabellik darajasining pasayishi va buning oqibatida soliqqa tortiladigan bazaning qisqarishi;
- ishlab chiqarishning qisqarishi;
- takror ishlab chiqarish jarayoni sub'ektlari daromadlari pasayishi natijasida ichki iste'mol bozorining torayishi.

Aksincha, kreditning arzonlashuvi ishlab chiqarishning rag'batlashuviga, tovarlar massasi ortishiga, tovarlar va xizmatlar bahosi pasayishiga va ana shularning natijasida esa, takror ishlab chiqarish jarayoni sub'ektlari daromadlarining oshishiga, soliqqa tortish bazasi kengayishiga va byudjet daromadlari ko'payishiga olib keladi.

Moliyaviy siyosatning tarkibiy qismi (yo'nalishi) sifatida davlatning baho siyosati monopol tovar va xizmatlar bahosi va tariflarni o'zgartirishi orqali ifodalanadi. Yer osti boyliklari, suv havzalari, temir yo'llar, elektr uzatish tarmoqlari, neft va gaz quvurlari davlatning monopol egaligidadir. Bu tarmoqlar tovarlari va xizmatlari bahosi o'sishi (ortishi) milliy xo'jalikning barcha boshqa sektorlarida baholar o'sishiga olib keladi. Bu yerda bog'lanish shunchalik ayanki, hech qanday izohga hojat yo'q. Shuning uchun ham baho siyosati inflyatsiyani tartibga solishning muhim omili bo'lib hisoblanadi.

Investitsiya siyosati ham moliyaviy siyosatning tarkibiy

qismlaridan (yo'nalishlaridan) biri bo'lib, u eng avvalo, mamlakat iqtisodiyotining real sektoriga o'z va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun shartsharoitlar yaratish bo'yicha tadbirlar kompleksidan iborat. Bu siyosat davlat boshqaruvi va xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyasini boshqarishga bog'liq turli darajalarda amalga oshiriladi. Investitsion siyosatning asosiy vazifasi mamlakat iqtisodiyotiga investorlar tomonidan moliyaviy resurslarni kiritish, mamlakatdan kapitalning «chiqib» ketmasligi va aksincha, mamlakatga xorijiy kapitallar oqimining kirib kelishi uchun shartsharoitlarni yaratish orqali ifodalanadi.

Ijtimoiy moliyaviy siyosat Konstitutsiyaga muvofiq mamlakat aholisining huquqlarini moliyaviy jihatdan ta'minlash bilan bog'liq. Hozirgi paytda bu siyosat, o'z navbatida, nafaqa siyosati, immigratsiya siyosati, aholining ayrim ijtimoiy guruhlarga moliyaviy yordam ko'rsatish siyosati singari sohalarni o'z ichiga oladi.

Boj siyosatini moliyaviy siyosatning tarkibiy qismi (yo'nalishi) sifatida qarash bilan birgalikda uni xalq. va baho siyosatlarining ham bir qismi sifatida e'tiborga olish kerak. Chunki soliqlar va boj yig'imlari tovar va xizmatlarning bahosiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bir vaqtning o'zida boj siyosati mamlakat iqtisodiyotiga ta'sir ko'rsatishining o'ziga xos usuliga ham ega bo'ladi. Uning o'ziga xosligi shundaki, bu siyosat bir tomondan, mamlakat ichki bozoriga import qilinayotgan tovarlar va xizmatlarni kengaytirishi yoki cheklashi, ikkinchi tomondan esa, mamlakatdan tovarlar va xizmatlar eksportini rag'batlantirishi yoki unga to'sqinlik qilishi mumkin. Masalan, mamlakatda mavjud bo'lmagan texnologik asbob–uskunani import qilishga 20% li boj yig'imi o'rnatilsa, bu narsa mamlakatdagi ishlab chiqaruvchilarning investitsion imkoniyatlarini kamaytiradi, ichki ishlab chiqarish o'sish sur'atlarini pasaytiradi, import mahsulotlari salmog'ini oshiradi.

Har qanday mamlakatning boj siyosati butunning harakatiga egadir. Chunki boj undirishning cheklovchi yoki rag'batlantiruvchi hajmlarining joriy qilinishi xuddi shundan javob chiqishlari qo'llanilishini taqozo etadi. Boj siyosati yo'nalishi tanlanishi mamlakat iqtisodiy ahvoliga mos kelishi kerak. Agar biz bugun oziq-ovqat va kundalik ehtiyoj tovarlarining import qilinishiga

bog'lanib qoladi, bu boj stavkalarida o'z aksini topmog'i lozim. Ammo boj stavkalari rag'batlantiruvchi bo'lsa, u holda mamlakatdagi tovar ishlab chiqaruvchilar xorijiy tovarlar bilan raqobat qila olmay qoladi.

Umuman olganda, aksari hollarda mamlakatning boj siyosati bojxona to'lovlari va to'lovlarini imtiyozga yo'naltirilgan byudjet siyosatiga bog'liq bo'ladi.

Xullas, moliyaviy siyosat va uning tarkibiy qismlari (yo'nalishlari) ilmiy jihatdan asoslangan, ma'lum bir maqsadlarga erishishga yo'naltirilgan, muvofiqlashtirilgan, takroriy ishlab chiqarish sub'ektlarining manfaatlariga zid kelmaydigan bo'lishi kerak. Uning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi davlat ichki va tashqi qarzlari kamayishiga, davlatning oltin-valyuta zaxiralari ortishiga, inflyatsiya jilovlanishga, byudjet defitsitining kamayishiga, YaIM ko'payishiga, mamlakat tovarlarining raqobatbardoshligi kuchayishiga olib kelmog'i lozim.

2.3. Hozirgi bosqichdagi moliya siyosati va uning o'ziga xos xususiyatlari

Yaqin o'tmishda, ya'ni sho'rolar davrida mamlakatimizning iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotiga, ma'lum ma'noda, to'siqchilik qilib kelgan moliyaviy siyosat yuritilgan edi. Buning ustiga sho davrlar mobaynida mamlakat taraqqiyotini ta'minlashda faol moliyaviy siyosatning roliga yetarlicha baho berilmadi. Jamiyat hayotining barcha jabhalarida va eng avvalo, iqtisodiy sohada moliyaviy munosabatlarning muvaqqiyatli buzib ko'rsatildi. Moliya va moliyaviy dastaklarning faol rolI inkor etilib, moliyaviy siyosat talab etilgan muammolarni hal qilishga qaratilgan zarur usullarsiz ishlab chiqishga ojizlik qilib qoldi. Rivojlanishning uzoq davriga mo'ljallangan va ilmiy jihatdan asoslangan konsepsiyalarning ishlab chiqilmaganligi, kam samara beradigan, qisqa muddatli foyda olishni ko'zlab amalga oshirilgan chora-tadbirlar iqtisodiyotni qiyin ahvolga olib keldi.

O'zbekiston mustaqillikka erishib, iqtisodiy rivojlanishda bozor munosabatlariga yuz tutar ekan, ijtimoiy hayotning barcha sohalarida bo'lgani kabi, moliya va moliyaviy munosabatlarda ham chuqur

ishchilarni amalga oshirishga to'g'ri keldi. Belgilangan strategik vazifalar davlatning ishlab chiqish sohalari asosida bajarila boshlandi.

Tovarlar va xizmatlarning mamlakatlararo harakatini tartibga solib turuvchi, milliy iqtisodiyotni mustahkamlash va himoya qilishga qaratilgan bir qiymat ishlab chiqilib, hayotga tadbiq etildi. Bu qiymat hozirgi kunda mamlakat ichki bozoriga past sifatli, innovatsionsizligiga putur yetkazuvchi tovarlar kirib kelishiga yo'l qo'ymaslik va ilg'or texnologiyalar, fan-texnika yutuqlari natijalarining mamlakat iqtisodiyotida yetakchi bo'lishini rag'batlantirish vositasida og'ishmay amalga oshirilmoqda.

O'zbekistonda moliyaviy siyosatning hozirgi kundagi asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

• davlat byudjetidagi defitsitni yo'l qo'yilgan eng kam daraja doirasida (YaIMning 3—4% atrofida) cheklashga yo'naltirilgan qattiq moliyaviy siyosatni amalga oshirish;

• davlat xarajatlarining birinchi navbatida iqtisodiyotdagi zarur tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirish, ishlab chiqarishning o'sishini ko'zlab yo'naltirishni ta'minlash;

• ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotini shakllantirish talablaridan kelib chiqqan holda, aholining ijtimoiy himoyasini ta'minlash, fuqarolar konstitutsiya bilan kafolatlangan huquqlarini himoya qilishni ta'minlovchi moliyaviy bazani yaratish, erkin mehnat va ishbilarmonlik asosida aholi turmush darajasini ko'tarish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish;

• ijtimoiy himoyaning maqsadli bo'lishiga erishish, moliyaviy mablag'larning ijtimoiy yordamga haqiqatda muhtoj aholi qatlamlariga yetib borishini ta'minlash;

• Davlat byudjeti va korxonalar moliyaviy ahvolining barqarorligini ta'minlash;

• byudjet intizomiga qat'iy rioya qilish;

• soliq siyosatini takomillashtirish, soliqlarning iqtisodiyotga rag'batlantiruvchi ta'sirini kuchaytirish maqsadida:

– soliq tizimining ishlab chiqarishni rivojlantirishga, moddiy, tabiiy, moliyaviy va mehnat resurslaridan, to'plangan mol-mulkdan samarali foydalanishga rag'batlantiruvchi ta'sirini oshirish;

– korxonalar zimmasidagi soliq yukini, qo'shilgan qiymat va

foyda solig'idan olinadigan soliq stavkalarini tamayyuzli va shu asosda ishlab chiqarishni jonlantirishga turtki berish;

— soliq tushumlari tarkibini tubdan o'zgartirish, resurslar, mol-mulk solig'ining rolini oshirish, jismoniy shaxslardan soliq undirishning ilg'or tizimini joriy etish.

• mahalliy byudjetlarni shakllantirish manbalari bo'lgan respublika soliqlari bilan mahalliy soliqlar o'rtasida aniq chegara o'tkazish;

• Davlat byudjeti daromadlarining katta qismini joylarga birikтirish, mahalliy byudjetlarning daromad manbalarini mustahkamlash;

• soliq stavkasi belgilab bergan chora-tadbirlarni amaliyotga tadbiq etuvchi tegishli moliya-soliq mexanizmini ishlab chiqish va takomillashtirish;

• va boshqalar.

Hozirgi vaqtda mamlakatimiz moliya siyosati muammolari qatoriga uning hajm bilan hamnafasligini ta'minlash, davlatimiz rivojlanishining o'zgargan sharoitlariga izchil moslasha bilishini ta'minlash, o'z yechimini kutayotgan vazifalarni hal etish uchun kerakli mablag'larni o'z vaqtida topa bilish, strategik konseptual yechimlarni ishlab chiqish, mablag'larga qarab yashash talabiga rioya etilishini ta'minlash, fuqarolar ijtimoiy talab-ehtiyojlarini qondirishning moliyaviy asosini bo'g'lashda qoliq usullaridan ijtimoiy xarajatlarning maqsadliligini ta'minlashga o'tish kabi tadbirlar kiradi.

Hozirgi sharoitda ishlab chiqilgan davlat moliya siyosati konsepsiyasining maqsadi iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, ijtimoiy ishlab chiqarish samaradorligini butun choralar bilan oshirish asosida jamiyat a'zolarining turmush farovonligi darajasini ta'minlashdan iborat. Moliya strategiyasining ijtimoiy yo'naltirilganligi soliq farovonligini oshirishga yuboriladigan moliya resurslarini ko'paytirish imkoniyatlarini qidirib topishda namoyon bo'libgina qolmay, balki iqtisodiy siyosatning bosh maqsadiga butunlay yangicha yondoshuvda ham namoyon bo'ladi va endilikda aholi turmush darajasi va ishlab chiqarishning o'sishini moliyaviy resurslardan samarali foydalanish yo'nalishlarini belgilaydi.

Ijtimoiy himoya, birinchi navbatda, kam ta'minlangan

fuqarolarni, shuningdek, byudjet tashkilotlari xodimlarini ijtimoiy himoya qilishni ham nazarda tutadi. Ijtimoiy himoya, eng avvalo, daromadlarni indeksatsiyalash vositasida, ya'ni, byudjet mablag'lari hisobiga, ba'zan esa kompensatsiyalarni iste'mol indeksiga muvofiq oshirish yo'li bilan ta'minlanadi.

Jamiyat hayotining iqtisodiy va ijtimoiy sohasiga moliyaviy ta'sir o'tkazishning asosiy usullari sifatida, soliq solish, moliya resurslaridan rezidentura va oqilona foydalanish, rag'batlantirish, moliya bozori va hisoblarni ko'zatish mumkin. Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichidagi moliya siyosati moliya strategiyasi talablari asosida va yuzaga kelgan iqtisodiy shart-sharoitlarni hisobga olgan holda ishlab chiqilgan.

Xo'jalik yurtlarining turli-tuman shakllaridan foydalanish jamoat talab-ehtiyojlarini yaxshiroq qondirish, resurslarni tejash, mahsulot assortimenti va texnika bazasini yangilash, mehnat jamoalarining ijtimoiy muammolarini hal etishi yo'lida raqobatni rivojlantirish, tashabbuskorlik ko'rsatish uchun shart-sharoitlarni yaratadi.

Ijtimoiy va boshqa ehtiyojlarni qondirishga yo'naltiriladigan moliya resurslarining o'sishiga, eng avvalo, samarali faoliyat ko'rsatish orqali erishiladi. Biroq siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy sharoit o'zgarishi bilan davlat xarajatlari doimo o'sib boradi. Shu munosabat bilan hozirgi moliya siyosati davlat moliya resurslarining muntazam o'sishini ta'minlashga qaratilgan tadbirlarni nazarda tutadi.

Byudjetga tushayotgan to'lovlar hajmini oshirish zaruriligi xo'jalik bo'g'inlaridagi ishchanlik kuchini jonlantirishga qaratilgan moliya siyosatini hayotga tatbiq etishni talab qiladi.

Moliyaviy siyosatni faollashtirish maqsadida moliyaviy resurslarni qayta taqsimlash amaliyotini tubdan o'zgartirish katta ahamiyatga ega. Byudjet vositasida, shuningdek, yuqori tashkilotlar orqali amalga oshiriladigan «vertikal» usulga qarama-qarshi moliyaviy resurslarni moliya bozori orqali «gorizontal» qayta taqsimlash ham borgan sari yanada keng rivoj topadi. Mablag'larning o'tkazib turilishi esa moliyaviy resurslardan talab va taklifni hisobga olgan holda foydalanishni nazarda tutadi.

Moliya bozorining rivojlanishi munosabati bilan milliy

iqtisodiyotni rivojlantirish va umumdavlat ehtiyojlarini qondirish uchun aholi, korxona va tashkilotlarning pul daromadlari va jamg'armalarini jalb etish zarur. Shu munosabat bilan Davlat obligatsiyalari va xazina biletlarini chiqarish ham davlat resurslari hajmini ko'paytiradi.

Moliyaviy siyosat real moliyaviy imkoniyatlarni hisobga olgan holda ishlab chiqilishi va tatbiq etilishi zarur. Xarajatlar moliya resurslarining ko'paygandagina o'sishi mumkin. Bu, eng avvalo, ishlab chiqarishni moliyalashtirishni bildiradi. Iqtisodiy va moliyaviy siyosatning hamma talablari, bir tomondan, aholiga o'z daromadlarini oshirish imkoniyatini berish, ikkinchi tomondan esa tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish uchun maqbul sharoitlarni yaratishga qaratilishi kerak.

Moliyaviy siyosatning tubdan o'zgarishiga mos ravishda moliya mexanizmi ham qayta qurilmog'i lozim. Moliya mexanizmini qayta qurishdan asosiy maqsad bozor munosabatlari zaminida ijtimoiy ishlab chiqarish samaradorligiga uning ta'sirini kuchaytirish, moliya resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishni ta'minlashdir. Moliya mexanizmini qayta qurish negizida korxona, tashkilotlar ishining yakuniy natijalarini yaxshilash uchun xo'jalik tashabbuskorligi va mas'uliyatini butun choralar bilan kuchaytirish talab qilinadi.

Bozor iqtisodiyotida korxonalarning ishlab chiqarish omillaridan iloji boricha yaxshiroq foydalanishdan manfaatdorligini oshirish uchun alohida moliyaviy uslublarni qo'llash zarurati yo'qoladi. Bozor raqobati korxonalarni ishlab chiqarish samaradorligi, moliyaviy resurslardan foydalanish ustidan ichki xo'jalik moliya nazoratini chuqurlashtirish haqida doimo g'amxo'rlik qilishga majbur etadi. Shu bilan birga davlat tomonidan bozor munosabatlarini moliyaviy boshqarishning ahamiyati ham oshadi. Moliyaviy boshqarish korxonalarga soliq solish, qo'shimcha soliqlarni (masalan, eksport va import soliq'ini) kiritish, mehnatkashlar daromadlariga soliq solish, maqsadli dasturlarni moliyalashtirish vositasida amalga oshirilsin. Xo'jalik shartnomalari ishlab chiqarilayotgan mahsulotning sifat parametrlarini burgandik uchun, atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha talablarning sanitariya norma va qoidalariga rioya qilmaslik uchun moliyaviy jarimalar tizimiga

talabchanlik oshiriladi. Davlat byudjeti va byudjetdan tashqari jamg'armalar oldidagi moliyaviy majburiyatlarni o'z vaqtida bajarmaslik yoki to'liq bajarmaslik, foyda va boshqa soliq solish ob'ektlarini yashirganlik uchun jarima (sanksiya)larning darajasi va miqdori kuchaytiriladi. Auditorlik moliya nazorati keng rivoj topmog'i lozim.

Aholiga ijtimoiy xizmat ko'rsatishni yaxshilash maqsadida ijtimoiy soha muassasalari va tashkilotlarida yangi so'mlik mexanizmi joriy etilgan. Majbur muassasalarga pulli xizmat ko'rsatish, sur'atlik faoliyati bilan shug'ullanish, olingan daromadlarni mustaqil taqsimlash huquqi berilgan.

Davlat moliya mexanizmiga tub o'zgarishlar kiritildi. Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirish soliq asosiga o'tkazildi, byudjet hammadlari tarkibi va byudjetdan moliyalashtirish tizimi butunlay o'zgardi. Byudjetdan tashqari jamg'armalar tizimi keng tarqaldi. Biroz munosabatlarining rivojlanishi mulkiy va shaxsiy sug'urtani tashkil etish va boshqarish sohasida ijobiy natijalarga olib keldi. Kooperativ (shirkat) sug'urtasi rivojlanyapti, hissador sug'urta jamiyatlari vujudga kelyapti, sug'urtaning yangi turlari paydo bo'layapti.

Moliya mexanizmini qayta qurish jarayoni tegishli bazani yaratish bilan birga sodir bo'layotir. Oxirgi yillarda moliyaviy faoliyatning huquqiy asoslarini yaratadigan qator qonunlar va boshqa me'yoriy hujjatlar qabul qilindi.

Bahs-munozara va nazorat uchun savollar

- Nima uchun moliyaviy siyosat moliyaviy boshqaruv tizimida eng asosiy element hisoblanadi?
- Moliyaviy siyosat deb nimaga aytiladi va u nimaga qaratilgan bo'ladi?
- Siyosat, siyosiy ta'sir va siyosiy rahbarlik qanday elementlardan tarkib topadi?
- Moliyaviy siyosatga nol uch mustaqiy vaktor nimalardan iborat?
- Moliyaviy siyosatning o'ziga xos bo'lgan eng asosiy xususiyatlariga nimalar kiradi?

• Nimalar moliyaviy siyosatning eng asosiy maqsadi bo'lib hisoblanadi?

• Korxona moliyaviy siyosatining maqsadi nimalardan iborat bo'lishi mumkin?

• Moliyaviy siyosat nima orqali amalga oshiriladi va uning faoliyati qaysi prinsiplar asosida qaraladi?

• Moliyaviy siyosatni amalga oshirishning asosiy metodologik prinsiplari nimalardan iborat?

• Moliyaviy siyosatning samaralilig nimalarga bog'liq?

• Moliyaviy siyosat, eng avvalo, nimaga yo'naltirilgan bo'lishi kerak va nima uchun?

• Moliyaviy siyosatning mazmuni, uning asosiy yo'nalishlari qanday namoyon bo'ladi?

• Mumtoz siyosiy iqtisod asoschilari bo'lgan A.Smit va D.Rikardolarning moliyaviy siyosatga oid ta'limotlarining asosiy mohiyati nimadan iborat?

• XX asrning 20-yillari oxirlaridan boshlangan keynschilik nazariy ta'limotiga asoslangan moliyaviy siyosatning asosiy yo'nalishlari nimalardan iborat?

• XX asrning 70-yillarida iqtisodiy nazariyaga doir yangi mumtoz yo'nalish moliyaviy siyosatning o'ziga xos qanday xususiyatlarini belgilab berdi?

• Sho'rolar davlatida va ijtimoiyistik yo'nalishda bo'lgan barcha mamlakatlarda moliyaviy siyosatning o'ziga xos belgilari nimalardan iborat bo'lgan?

• 2-jahon urushidan keyingi yillarda Sovet davlatining moliyaviy siyosati nimalarga qaratilgan edi?

• Moliyaviy siyosatni ishlab chiqishda moliyaviy resurslarni taqsimlash va qayta taqsimlashning negizida qanday prinsiplar yotadi?

• Moliyaviy siyosatning tarkibiy qismlariga (yo'nalishlariga) nimalar kiradi?

• Qanday besh yo'nalishlarning yig'indisi (majmui) davlat siyosatini amalga oshirishning asosiy instrumenti sifatida xizmat qiladigan moliyaviy siyosatni aniqlab beradi?

• Moliyaviy siyosatning tarkibiy qismi (yo'nalishi) sifatida davlat

Iqtisodiyot siyosati, eng avvalo, nimalarga muvofiq ravishda aniqlanadi va uning mazmuni nimalardan iborat?

• Zamonaviy moliya fani soliqlarga nisbatan munosabatini aniq belgilash imkoniga ega. Bu munosabatlar nimalardan tashkil topadi?

• Moliyaviy siyosatning tarkibiy qismlaridan (yo'nalishlaridan) yana biri bo'lgan pul siyosatining o'ziga xos muhim xususiyatlari nimalardan iborat?

• Moliyaviy siyosatning tarkibiy qismi (yo'nalishi) bo'lgan kredit siyosatining mazmuni nimalardan iborat? U qanday amalga oshiriladi?

• Amalga oshirilayotgan kredit siyosatiga muvofiq foiz darajasi yuqori bo'lsa, u qanday salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin?

• Moliyaviy siyosatning tarkibiy qismi (yo'nalishi) sifatida davlatning byudjet siyosati nimalar orqali ifodalanadi?

• Investitsiya siyosati moliyaviy siyosatning tarkibiy qismlaridan (yo'nalishlaridan) biri sifatida qanday tadbirlar majmuidan iborat bo'lishi mumkin?

• Moliyaviy siyosatning tarkibiy qismi (yo'nalishi) sifatida ijtimoiy siyosat yana qanday ko'rinishlarni o'z ichiga oladi?

• Soliq siyosatining mazmuni va uning o'ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat?

• O'zbekistonda moliyaviy siyosatning hozirgi kundagi asosiy vazifalari nimalardan iborat?

• Hozirgi sharoitda ishlab chiqilgan davlat moliya siyosati konsepsiyasining maqsadini nimalar tashkil etadi?

• Hozirgi bosqichdagi moliya siyosatining o'ziga xos xususiyatlari nimalar bilan xarakterlanadi?

3-BOB.
MOLIYA TIZIMI

3.1. Moliya tizimining sohalari va bo'g'inlari

Amaliy ish jarayonida turli pul fondlaridan shakllanadigan va foydalaniladigan moliyaviy munosabatlarning turli sohalari majmuiga moliya tizimi deyiladi. Unga boshqacha ta'rif berish ham mumkin: davlat va korxonalarning pul fondlarini shakllantirish, taqsimlash va foydalanish borasidagi shakl va metodlar tizimiga moliya tizimi deyiladi. «Moliya tizimi» tushunchasi keng ma'nodagi «moliya» tushunchasining rivojlanishi natijasidir. Mamlakatda bozor islohotlarining amalga oshirilishi va mohiyatiga ko'ra butunlay yangi bo'lgan iqtisodiy va moliyaviy siyosatning hayotga tatbiq etilishi moliya tizimining sohalari va bo'g'inlariga nisbatan ob'ektiv ravishda yangicha yondashuvni taqozo etdi. Unga muvofiq ravishda, dastlab, moliya tizimi quyidagi ikki sohaga bo'linadi[1]:

- davlat moliyasi va mahalliy moliya;
- xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyasi.

O'z navbatida, moliya tizimining har bir sohasi pul fondlari va daromadlarni shakllantirishning aniq shakllari va metodlariga bog'liq ravishda bir necha bo'g'inlardan tashkil topadi. Masalan, davlat moliyasi va mahalliy moliya quyidagi bo'g'inlardan iborat bo'lishi mumkin:

- Davlat byudjeti;
- noaniq moliyaviy fondlar;

[1] Sobiq Ittifoq davridagi negizli darsliklarda moliya tizimining sohalari, ko'pchilik hollarda, ikki xil tarzda talqin qilingan edi. Leningrad (hozirgi Sankt-Peterburg) moliyachilarining vakillari (Alekseenko A.M., Vorontsovskiy E.A., Ivtsyuk P.N., Romanovskiy M.V., Rubinchik Y.I. va boshqalar) fikriga ko'ra moliya tizimi sohalari, ikki sohadan, ya'ni: 1) korxonalar va xalq xo'jaligi tarmoqlari moliyasi hamda 2) korxonalardan tashqaridagi moliya munosabatlari moliyasi hamda 3) korxonalardan tashqaridagi moliya munosabatlari moliyasi hamda 4) korxonalardan tashqaridagi moliya munosabatlari moliyasi hamda 5) korxonalardan tashqaridagi moliya munosabatlari moliyasi hamda 6) korxonalardan tashqaridagi moliya munosabatlari moliyasi hamda

- davlat krediti.

Shuningdek, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyasi quyidagi bo'g'inlardan iborat:

- tijorat korxonalari va tashkilotlari moliyasi;
- moliyaviy vositachilar moliyasi;
- notijorat tashkilotlari moliyasi.

Yuqorida keltirilganlarni chizmali ko'rinishda quyidagicha ifodalash mumkin:

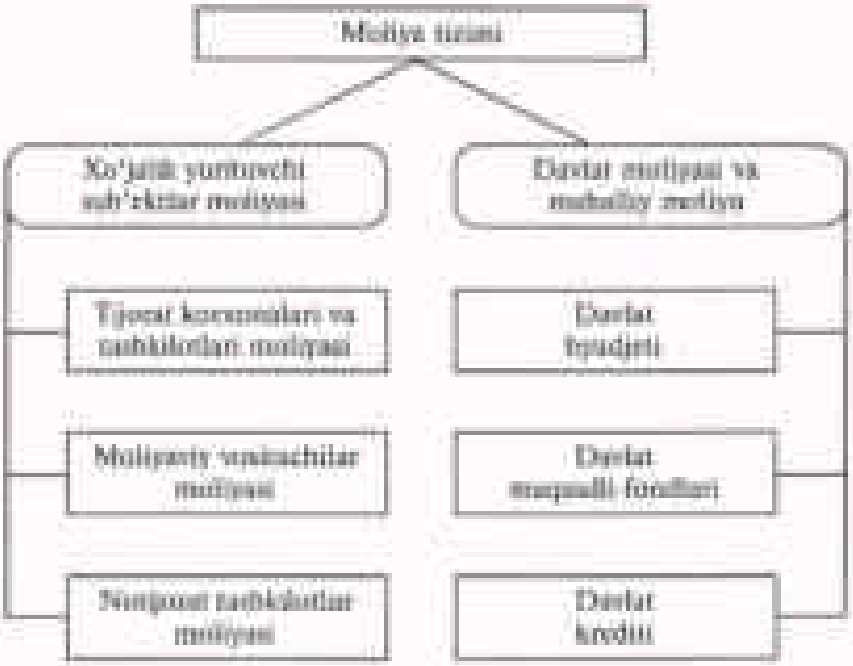

3.1.1-chizma. **Moliya tizimining sohalari va bo'g'inlari**

Moliya tizimining alohida sohalar va bo'g'inlarga bo'linishi YaIMni shakllantirish, taqsimlash va qayta taqsimlashda, daromadlarni shakllantirish va ulardan foydalanishda iqtisodiy munosabatlar sub'ektlarining bir-birlaridan farqli ravishda ishtirok etishi bilan

belgilanadi. Moliya tizimining har bir sohasi va bo'g'inga pul fondlari va daromadlarini shakllantirish va ulardan foydalanishning o'ziga xos shakllari va metodlari tegishlidir. Masalan, korxonalar moliyasi moddiy ishlab chiqarishga, YalMni yaratishga, uni korxonalar o'rtasida taqsimlashga va YalM bir qismining byudjet va byudjetdan tashqari jamg'arma fondlariga qayta taqsimlashga xizmat qiladi. Davlat byudjeti orqali resurslar davlatning markazlashtirilgan fondiga jalb qilinadi va ular iqtisodiy munosabatlar, tarmoqlar va aholining ijtimoiy guruhlari o'rtasida qayta taqsimlanadi.

Moliya tizimi «Davlat moliyasi va mahalliy moliya» sohasining alohida bo'g'ini sifatida Davlat byudjeti o'z ichiga quyidagilarni oladi:

- respublika byudjeti;
- Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti va mahalliy byudjetlar.

O'z navbatida, Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti Qoraqalpog'iston Respublikasining respublika byudjeti hamda Qoraqalpog'iston Respublikasiga bo'ysunuvchi tumanlar va shaharlar byudjetlaridan tarkib topadi. Viloyatning byudjeti esa viloyat byudjetini va viloyatga bo'ysunuvchi tumanlar va shaharlar byudjetlarini o'z ichiga oladi. Shuningdek, tumanlarga bo'linadigan shaharning byudjeti shahar byudjeti va shahar tarkibiga kiruvchi tumanlar byudjetlaridan iborat. Va nihoyat, tumanga bo'ysunadigan shaharlari bo'lgan tumanning byudjeti tuman byudjetidan va tuman bo'ysunuvidagi shaharlar byudjetidan tashkil topadi.

Hozirgi sharoitda Davlat byudjeti o'z oldida turgan quyidagi muammolarni hal etishi kerak:

- daromadlar asosini mustahkamlash zaminida byudjet defitsitining darajasini kamaytirish;
- mamlakat taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlari bo'yicha byudjet xarajatlarini restrukturizatsiya qilish;
- byudjet yordamida tartibga solish mexanizmini takomillashtirish;
- byudjet assignovaniyalaridan samarali foydalanish ustidan nazoratni kuchaytirish.

Davlat maqsadli fondlari (nobyudjet fondlar yoki byudjetdan

tashqari fondlar) oldindan belgilangan ma'lum muddatlarda tuzilishi yoki doimiy ravishda mavjud bo'lishi mumkin. Bu fondlarning vujudga kelishi Davlat byudjetining qabul qilinishi yoki qabul qilinmasligidan qat'i nazar mablag'lar maqsadli manbasining mavjudligi bilan belgilanadi. Birinchi navbatda, bu ijtimoiy ta'minot, tekin sog'liqni saqlash, ishsizlikni kamaytirish va boshqa xuddi shunday bir qancha muhim ijtimoiy ehtiyojlarni qondirishga tegishlidir. Bu fondlar mablag'larini shakllantirish va ulardan foydalanish davlat tomonidan o'ziga xos bo'lgan shakllar va metodlar yordamida amalga oshiriladi. Shuning uchun ham ularni *moliya tizimining* «Davlat moliyasi va mahalliy moliya» sohasining alohida bo'g'ini sifatida ajratilishi maqsadga muvofiqdir.

Mablag'lardan foydalanishning maqsadli yo'naltirilganligi belgisi bo'yicha davlat maqsadli fondlarini quyidagi ikki guruhga birlashtirish mumkin:

• ijtimoiy yo'naltirilgan davlat maqsadli fondlari (nobyudjet fondlar yoki byudjetdan tashqari fondlar);

• tarmoqlararo va tarmoq xarakteriga ega bo'lgan davlat maqsadli fondlari (nobyudjet fondlar yoki byudjetdan tashqari fondlar).

Ayrim hollarda hududiy yo'naltirilgan (mo'ljallangan) davlat maqsadli fondlari (byudjetdan tashqari fondlar) tashkil qilinishi mumkin.

Davlat maqsadli fondlari *moliya tizimi* «Davlat moliyasi va mahalliy moliya» sohasining alohida bo'g'ini sifatida quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin:

• Respublika yo'l fondi;

• O'zbekiston Respublikasi Davlat mulkini boshqarish va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash davlat qo'mitasining maxsus hisob varag'i;

• Ish bilan ta'minlashga ko'maklashuvchi davlat fondi;

• O'zbekiston Respublikasi byudjetdan tashqari Pensiya fondi.

Davlat maqsadli fondlarida katta miqdordagi mablag'lar to'planganligi sharoitida davlat moliyaviy nazoratining asosiyahi bu mablag'lardan samarasiz foydalanishga va turli-tuman suiiste'mol holatlari sodir bo'lishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun ham

davlat moliyaviy resurslaridan foydalanish natijalari nazoratini kuchaytirish maqsadida ularni Davlat byudjetiga jamlash (konsolidatsiya qilish) maqsadga muvofiqdir. Bunda jamlangan fondlarning maqsadli yo'nalishi o'zgartirilmasdan saqlanib qolishini ta'minlash lozim.

Davlat krediti moliya tizimi «Davlat moliyasi va mahalliy moliya» sohasining o'ziga xos bo'g'ini hisoblanadi. Uning o'ziga xosligi davlatning markazlashtirilgan fondlariga mablag'larni jalb qilish bo'yicha moliya-kredit munosabatlariga doir alohida shakllari bilan belgilanadi. Davlat krediti davlat, yuridik va jismoniy shaxslar o'rtasidagi pul munosabatlarining o'ziga xos alohida shaklidan iboratdir. Bunda davlat, asosan, mablag'larni qarzga oluvchi va shuningdek, kreditor va garant (kafil) sifatida ham maydonga chiqadi.

Davlat kreditida miqdoriy jihatdan mablag'larni qarz oluvchi sifatida davlat faoliyati ustunlik qiladi. Davlatning kreditor sifatidagi operatsiyalari, ya'ni davlat yuridik va jismoniy shaxslarga ssudalar taqdim qilganda yoki kafil bo'lganda, ancha tor bo'ladi. Shunga qaramasdan, bozor iqtisodiyoti sharoitida byudjetdan moliyalashtirish ham qaytarilmaslik va to'lovchanlik (haq asosida) sharti bilan amalga oshirilsa, keng rivoj topishi mumkin.

Hozirgi sharoitda davlat kreditining zarurligi davlat xarajatlari davlat o'z daromadlari hajmini kengaytirish imkoniyatlariga nisbatan yuqori sur'atlarda o'sishi bilan bog'liq. Bu narsa byudjet defitsiti sharoitida rejalashtirilgan byudjet xarajatlari qoplanishini ta'minlaydi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida pul-kredit va moliyaviy siyosatlarning bir-biri bilan o'zaro bog'liq holda amalga oshirilishi moliya tizimining «Davlat moliyasi va mahalliy moliya» bo'g'ini to'g'risidagi an'anaviy tasavvurlarni kengaytirishi va zamonaviy talablarga muvofiq ravishda Markaziy bank tizimini ham uning tarkibiga qo'shishni taqozo etadi.

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyasi moliya tizimining mustaqil sohasidir. Uni boshqacha qilib aytganda mulkchilikning turli shakllaridagi korxona va tashkilotlar moliyasi deb ham atash mumkin. Moliya tizimining ana shu sohasida daromadlarning asosiy qismi shakllanadi va ular, o'z-o'zidan ma'lum, davlat tomonidan o'rnatilgan

qoidalarga muvofiq ravishda qayta taqsimlanib, barcha darajadagi byudjetlar va nobyudjet fondlarining daromadlarini shakllantiradi. Bir vaqtning o'zida moliyaviy mablag'larning katta qismi to'g'ridan-to'g'ri byudjetdan moliyalashtirilib, byudjet usullari va davlat kafolatlari shaklida korxonalarning joriy va investitsion faoliyatlarini moliyalashtirishga yo'naltirilishi mumkin.

Yuqorida qayd etilganidek, moliya tizimining bu sohasi tijorat korxonalari va tashkilotlari moliyasi, moliyaviy vositachilar moliyasi va notijorat tashkilotlar moliyasi kabi bo'g'inlardan tashkil topadi. Bu guruhga kiruvchi xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning moliyaviy munosabatlari taqbirkorlik faoliyatini tashkil etish, daromadlar va xarajatlarni shakllantirish, mulkka egalik qilish, o'z zimmalariga olgan majburiyatlarini bajarish shakllariga bog'liq ravishda o'ziga xos bo'lgan xususiyatlarga egadir. Bir vaqtning o'zida, tijorat korxonalari va tashkilotlari moliyasi muhim ahamiyat kasb etib, aynan shu yerda moliyaviy mexanizmning asosiy qismi shakllantiriladi. Mamlakatning umumiy moliyaviy holati ana shu korxonalar moliyasidagi ahvol bilan belgilanadi.

Bozor munosabatlari sharoitida korxonalar o'zlarining faoliyatlarini tijoriy hisob asosida amalga oshiradilar. Unga muvofiq ravishda ularning xarajatlari o'z daromadlari hisobidan qoplanishi kerak. Mehnat jamoalari ishlab chiqarish va ijtimoiy rivojlanishning asosiy manbai foyda hisoblanadi.

Bu soha korxonalari real ravishda moliyaviy mustaqillikka ega, mahsulotni sotishdan olingan tushumni ularning o'zi mustaqil ravishda taqsimlaydi, o'zlarining ixtiyoriga ko'ra foydadan foydalanadilar, ishlab chiqarish va ijtimoiy fondlarni shakllantiradilar, moliyaviy bozorning resurslaridan – bank kreditlari, obligatsiyalar emissiyasi, depozit sertifikatlari va moliyaviy bozorning boshqa instrumentlaridan foydalangan holda investitsiyalashtirish uchun zarur bo'lgan mablag'larni qidirib topadilar.

Korxonalar davlatning har-xil aralashuvidan ozod qilingan, shu bilan birgalikda, ishning iqtisodiy va moliyaviy natijalari uchun ularning mas'uliyati ham keskin oshirilgan.

Bir vaqtning o'zida mamlakatning xo'jalik tizimi murakkab tuzilmadan iborat bo'lib, aralash iqtisodiyot sifatida faoliyat

ko'rsatadi. Uning tarkibida foyda olishga qaratilgan biznes sohasi bilan bir qatorda ogʻirsanoatning boshqa sektorlari ham mavjudki, ularning faoliyati ijtimoiy farovonlikka erishishga yo'naltirilgan. Bularning tarkibiga davlat sektoridan tashqari ba'zi mamlakatlarda katta miqyoslarga ega bo'lgan va nisbatan yuqori sur'atlarda o'sib borayotgan notijorat sektori ham kiradi. Hozirgi sharoitda notijorat sektori tashkilotlarining yuqori sur'atlarda tez o'sib borayotganligi, bir tomondan, jamiyatni demokratlashtirish siyosiy jarayonlarining rivojlanishi va ikkinchi tomondan, biznes tuzilmalarining ijtimoiy yo'naltirilganligi (bu narsa bizning mamlakatimiz uchun muhim bo'lgidir) bilan bog'liq.

Notijorat tashkilotlari yuridik shaxs bo'lib, foyda olish ularning asosiy maqsadi emas va ularda olingan foyda ishtirokchilar o'rtasida taqsimlanmaydi. Ularning qatoriga ijtimoiy, xayr-ehson, madaniy, ma'rifiy, ilmiy, boshqaruv, sog'liqni muhofaza qilish, jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish, fuqarolar va tashkilotlarning iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish, qarama-qarshiliklar va ziddiyatlarni yechish, yuridik xizmatlar ko'rsatish va shunga o'xshash boshqa maqsadlarga erishish uchun tashkil etilgan tashkilotlar kiradi. Notijorat tashkilotlari oldiga qo'yilgan maqsadlar xilma–xil bo'lganligi uchun bu sektorning ham juda keng va rang–barang ko'lishi tabiiydir. Notijorat sektorning bir guruh korxonalari, asosan, o'z a'zolarining iqtisodiy manfaatlariga, ma'lum toifadagi shaxslarning rivojlanishiga xizmat qiladi. Iqtisodiyotning bu sektori[6], odatda, davlat sektori'ning birinchi, tijorat sektorining ikkinchi shakliga nisbatan olingan bo'lib uchinchi sektor deb ham yuritiladi[7].

---

[6] O'tgan asr 90-yillarining boshida amerikalik olimlarning [6]bilan solishtirganda har yili notijorat maqsadlariga xususiy ajratmalar va ularning bir tashabbusi o'rtacha yillik daromadlarining [6]dan ko'proq'ini tashkil etgan. Buyuk Britaniya shunga esa har yili notijorat ehson tashkilotlariga qariyb 4,5 mlrd. funt sterlingni beradiki, o'rtacha yillik ehson hajmi oiy xo'jaligi daromadining 0,7%iga to'g'ri keladi. (Qarang: Филантропия, меценат и меценаты. Учебник. Изд. 2-е, доп. и перераб. /Под ред. д.э.н., проф. И.Ж.Митрофанова — М.: Изд-во РАГС, 2005. С.103)

[7] AQSh katta yoshdagi aholisining taxminan 94%–ixtiyoriy ishlarga haftasiga 4 soatdan, Buyuk Britaniyada aholining 30% ixtiyoriy xizmatlarga haftasiga 1,3 soatdi. Kanadada katta yoshdagi aholining 27% shunday ishlarga haftasiga 3,7 soatdan sarf qilishadi. (Qarang: o'sha manba)

Turli mamlakatlar iqtisodiyotida tarixiy an'analar va iqtisodiy taraqqiyot bosqichlariga muvofiq ravishda notijorat sektor faoliyatining ko'lami bir-biridan farq qiladi. Biroq, bir nicha miqdoriy tavsifnomalarning (ko'rsatkichlarning) tahlili, yaxlit olinganda, bu sektorning taraqqiy topayotganligidan dalolat beradi. Ana shunga o'xshash tavsifnomalarga (ko'rsatkichlarga) quyidagilarni kiritish mumkin:

• **notijorat tashkilotlarining soni.** Yevropa mamlakatlarida har 1000 kishiga 4ta notijorat tashkiloti to'g'ri keladi. Finlyandiya shu ma'noda rekordchi hisoblanib, bu yerda har 1000 kishiga 11tadan to'g'ri keluvchi notijorat tashkilotlari mavjud. Bu ko'rsatkichning darajasi Rossiyada 1,3ga tengdir;

• **notijorat tashkilotlari ta'minlaydigan aholining bandlilik darajasi.** Bu tashkilotlar, ma'lum ma'noda, muhim ish beruvchilar bo'lib hisoblanadi. Hozirgi paytda bu sektorda aholi kuchining o'rtacha 3,4 foizi ishlaydi (Vengriyada – 1 foizdan boshlab, AQShda – 7 foiz). Notijorat tashkilotlarning faoliyat ko'rsatishi iqtisodiyotning boshqa sektorlarida faol ravishda qo'shimcha ish o'rinlari yaratilishiga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Bu tashkilotlar tovarlar va xizmatlarni sotib oluvchilar bo'lganligi uchun, oxir oqibatda, bu narsa tadbirkorlik faoliyati yuksalishiga olib keladi;

• **notijorat tashkilotlarining operativ xarajatlari.** Bu ko'rsatkich Yalpi milliy mahsulotning o'rtacha 3,5 foizini tashkil etadi (Vengriyada – 1,2%, AQShda – 6,3%). Rossiyada bu raqam 2 foizga tengdir.

Hozirgi sharoitda notijorat sektor katta iqtisodiy salohiyatga ega bo'lib bordi, bu yerda moliyaviy va inson resurslarining mazkur qismi to'planmoqda va u zamonaviy bozor munosabatlari tizimida muhim ish beruvchiga aylanib bormoqda.

Notijorat asosda xo'jalik yuritishning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

• faoliyatning foyda olishga emas, balki ma'lum bir missiyaga erishishga yo'naltirilganligi;

• o'zini qilingan maqsadlarga erishish uchun olingan foydadan vosita sifatida foydalanish;

• butun xo'jaligining iqtisodiy samaradorligi va faoliyatning ijtimoiy samaradorligini birgalikda qo'shib olib borish.

Notijorat tashkilotlari faoliyatining moliyaviy manbalarini quyidagi besh asosiy guruhga ajratish mumkin:

• byudjet assignovaniyalari (byudjetdan ajratmalar);

• tijorat faoliyati:

– tovarlar, ishlar va xizmatlarni realizatsiya qilishdan olingan tushum;

– aksiyalar, obligatsiyalar, boshqa qimmatli qog'ozlar va omonatlar bo'yicha olinadigan daromadlar;

– notijorat tashkilotining mulkidan, notijorat tashkilotlarining yordami asosida tuzilgan xo'jalik jamiyatlarining faoliyatidan olinadigan dividendlar;

– va boshqalar.

• tijorat tuzilmalari va xususiy shaxslarning xayriyalari (homiylik yordamlari);

• ta'sischilardan doimiy ravishda va bir vaqtning o'zida tushib turishi mumkin bo'lgan tushilmalar;

• qonun bilan taqiqlanmagan boshqa tushilmalar (masalan, ko'ngilllilarning ma'lum xarflari, mazkurni jalb qilish bo'yicha o'tkazilgan tadbirlar (loteriyalar, auksionlar, ko'ngilochar, madaniy, sport va boshqa ommaviy tadbirlar)dan kelgan tushilmalar.

Turli mamlakatlarda notijorat tashkilotlarini moliyalashtirish manbalarining tarkibiy tuzilmasi turlichadir. Masalan, ko'pgina rivojlangan mamlakatlarda xususiy xayriyalarning miqdori 1 foizdan (Yaponiyada) 20 foizgacha (AQShda) tebranadi va o'rtacha 11 foizni tashkil etadi. Hukumat ajratmalarining salmog'i esa 36 foizdan (Germaniya) 71 foizgacha bo'lib, uning o'rtacha darajasi 48 foizga tengdir. Notijorat tashkilotlarining o'zlari tomonidan ishlab topilgan mablag'larning salmog'i 23 foizdan (Norvegiya) 71 foizgacha tebranib, uning o'rtacha darajasi 41 foizdan iboratdir.

Notijorat faoliyatini moliyaviy jihatdan ta'minga solishning shakllari, ularning davlat va mahalliy hokimiyat organlari bilan hamkorligi har bir mamlakatning o'ziga xos xususiyatlarini yuzaga chiqarishi mumkin. Ularni moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlash to'g'ridan-to'g'ri (bevosita) va egri (bilvosita) ko'rinishda bo'lishi mumkin.

Notijorat sektorini davlat tomonidan to'g'ri bevosita qo'llab-quvvatlashning uch asosiy shakli mavjud:

- to'g'ridan-to'g'ri (bevosita) byudjet investitsiyalari;
- hamkorlikda moliyalashtirish;
- davlat ijtimoiy buyurtmasi.

Notijorat sektorini egri (bilvosita) moliyalashtirish shakllidan ham, ya'ni notijorat tashkilotlarini davlat va mahalliy hokimiyat organlari oldidagi to'lovlari va boshqa shunga o'xshash majburiyatlaridan ozod qilish shakllaridan ham amaliyotda tez-tez foydalaniladi. Egri (bilvosita) moliyalashtirishning asosiy ko'rinishlari quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin:

- nosoliqli imtiyozlarni taqdim etish;
- soliqli imtiyozlashtirish.

Bu yerda, o'z navbatida, nosoliqli imtiyozlar quyidagi ko'rinishlarda namoyon bo'ladi:

- notijorat tashkilotlarining faoliyati uchun binolarni ijaraga olish, yer maydonlarini ajratish;
- litsenziyalashtirishning soddalashtirilgan tizimini o'rnatish (belgilash);
- aloqa xizmatlari va mahalliy xizmatlarni to'lashda imtiyozli tariflardan foydalanish;
- va boshqalar.

Shuningdek, soliqli imtiyozlashtirish quyidagi ko'rinishlarda bo'lishi mumkin:

- badiya ravnchilar uchun imtiyozlar;
- hosiyalik qiluvchi yuridik shaxslar uchun imtiyozlar.

Davlat organlari notijorat tashkilotlarining faoliyatiga aralashish, agar ularning tarflamihi tashkilotning maqsadlariga mos kelayotgan bo'lsa, xarajatlarning yo'nalishiga o'zgartirishlar kiritish huquqiga ega emas.

3.2. Yetakchi xorijiy mamlakatlarning davlat moliya tizimi

Rivojlangan xorijiy mamlakatlarning davlat moliya tizimi moliyaviy munosabatlarning quyidagi bo'g'inlaridan iborat:

- Davlat byudjeti tizimi;

• davlat krediti va mahalliy hukumiyat organlari kreditlari. federativ davlatlarda esa — federatsiya a'zolarining krediti;

• maxsus orbyudjet fondlar;

• davlat korporatsiyalari moliyasi.

Bu davlatlarda byudjet tizimining tarkibiy tuzilmasi, eng avvalo, davlat tuzilishiga bog'liq. Unitar (yagona) davlatlarda byudjet tizimi quyidagi ikki bo'g'indan iborat:

• Davlat byudjeti;

• ko'p sonli mahalliy byudjetlar (shaharlar, okruglar, qishloq okruglari byudjeti).

Mahalliy byudjetlar unitar davlatlarda o'zlarining daromadlari va xarajatlari bilan Davlat byudjeti tarkibiga kirmaydi.

Federativ davlatlarda byudjet tizimi uch bo'g'indan tarkib topgan:

• Davlat byudjeti, yoki federal byudjet yoki markaziy hukumat byudjeti;

• federatsiya a'zolari byudjetlari (AQShda — shtatlar byudjeti, Kanadada — provinsiyalar byudjeti, GFRda — yerlar byudjeti, Shveytsariyada — kantonlar byudjeti va h.k.);

• mahalliy byudjetlar.

Mahalliy byudjetlar o'z daromadlari va xarajatlari bilan federatsiya a'zolarining byudjetlariga va ular ham, o'z navbatida, davlat federal byudjeti tarkibiga kirmaydi.

Rivojlangan yetakchi xorijiy mamlakatlar moliya tizimining yetakchi bo'g'inlaridan biri Davlat byudjetidir. U davlat va o'z-o'zini boshqarish mahalliy organlarining funksiyalari va vazifalarini moliyaviy ta'minlashga mo'ljallangan markazlashtirilgan pul mablag'lari fondini shakllantirish va undan foydalanish shaklidan iboratdir.

Davlat byudjeti mamlakatning joriy yildagi asosiy moliyaviy rejasi hisoblanib, qonun kuchiga egadir. U har yili mamlakatning qonunchilik hokimiyat organi — parlamentga tomonidan tasdiqlanadi. Favqulodda vaziyatlarda (urushlar, iqtisodiy tanazzullar va boshqalar davrida) hukumat Davlat byudjetining mablag'lariga tayanmasdan va ular yordamida o'sib boruvchi davlat xarajatlarini qoplaydi.

Yetakchi xorijiy mamlakatlarning Davlat byudjeti ular MDini

qayta taqsimlashda asosiy instrumentdir. Moliya tizimining bu bo'g'ini orqali mamlakat MDMning 40 foizgacha bo'lgan qismi qayta taqsimlanadi.

Davlat byudjetining asosiy daromadlari soliqlardan iborat bo'lib, ular yordamida byudjet daromadlarining 70 foizdan 90 foizgacha va ayrim davrlarda undan ham ko'proq qismi shakllantiriladi. Bozor iqtisodiyoti rivojlangan xorijiy mamlakatlarda asosiy soliqlar hisoblangan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i, korporatsiyalar foydasidan olinadigan soliq, aksizlar, qo'shilgan qiymat solig'i va bojxona bojlari Davlat byudjetiga birlashtirilgan.

Davlat byudjetidan harbiy maqsadlarga mo'ljallangan xarajatlar, iqtisodiyotga aralashuv xarajatlari, davlat apparatini saqlash xarajatlari, ijtimoiy xarajatlar, subsidiyalar amalga oshiriladi va rivojlanayotgan mamlakatlarga kreditlar taqdim etiladi. Bir vaqtning o'zida, Davlat byudjeti mahalliy hokimiyat organlariga, hukumat maxsus fondlariga va davlat korxonalariga subsidiyalar va kreditlar berish orqali mamlakat moliya tizimining barcha bo'g'inlariga o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Yetakchi xorijiy mamlakatlardagi ko'pchilik Davlat byudjetlari uchun doimiy ravishdagi byudjet defitsiti xos bo'lib, u davlat zayomlari hisobidan qoplanadi. Davlat zayomlarining muomalaga chiqarilishi davlat qarzining o'sishiga olib keladi. Davlat qarzi oldin chiqarilgan va hozirgi paytga qadar qaytarilmagan (uzilmagan) barcha davlat zayomlarining foizlari bilan qo'shib hisoblangandagi umumiy summasidan iborat.

Hududiy moliya yetakchi xorijiy mamlakatlardagi moliya tizimining ikkinchi bo'g'inidir. Bu federativ davlatlarda federatsiya a'zolarining moliyasi va federatsiya a'zolari hamda munitsipalitetlarga tegishli bo'lgan mahalliy byudjetlar, korxonalar moliyasidan iborat.

Federatsiya a'zolarining daromadlari to'g'risidagi masala har bir mamlakatda o'ziga xos tarzda yechiladi. Masalan, AQShda shtatlar byudjetlariga egri (bilvosita) soliqlar va eng avvalo, sotuvdan olinadigan soliqlar biriktirilgan bo'lsa, GFRda asosiy to'g'ri (bevosita) soliqlar bo'yicha tushumlar — aholidan olinadigan daromad solig'i va korporatsiyalardan olinadigan foyda solig'i 30 : 50 foiz

muhimda federal byudjet va yerlarning byudjeti o'rtasida bo'linadi.

Yetakchi xorijiy mamlakatlar moliya tizimining uchinchi bo'g'ini davlat krediti hisoblanadi. Bu bir tomondan, davlat va ikkinchi tomondan, yuridik va jismoniy shaxslar o'rtasidagi kredit munosabatlaridan iborat bo'lib, unga ko'ra davlat va boshqaruvning mahalliy organlari, asosan, mablag'larni qarzga oluvchilar sifatida maydonga chiqadi. Davlat zayomlari va mahalliy zayomlar, odatda, byudjet defitsiti maqsad bo'lsa, ya'ni odatdagi daromadlar davlatning xarajatlarini qoplamasa muomalaga chiqariladi.

Mahalliy byudjetlarga ikkinchi darajali ahamiyat kasb etuvchi soliqlar (asosan, mulkiy soliqlar) biriktirilgan. Ijtimoiy maqsadlarga yo'naltiriladigan mablag'larning salmog'i mahalliy byudjetlarda Davlat byudjetiga nisbatan ancha yuqori. Bu byudjetlar ham doimiy ravishda defitsitli bo'lib, ular Davlat byudjetidan hukumat kafolati ostida subsidiya va kreditlar yo'li bilan kerakli mablag'larni oladi.

Yetakchi xorijiy mamlakatlar davlat moliyasining muhim bo'g'inlaridan yana biri bu maxsus byudjetdan tashqari fondlardir. Bozor iqtisodiyoti rivojlangan mamlakatlarda eng yirik maxsus byudjetdan tashqari fondlar orasida milliy sug'urta fondlari alohida o'rinni egallaydi. Bu fondlar korxona ishchilari va xodimlarining sug'urta badallari hamda Davlat byudjetidan beriladigan dotatsiyalar hisobidan tashkil topadi. Milliy sug'urta fondlarining mablag'lari yosh, nogiron va boquvchisini yo'qotgan fuqarolarga pensiyalar to'lashga, vaqtinchalik mehnat qobiliyatini yo'qotgani, homiladorligi, ishsizligi va h.k.lar bo'yicha nafaqalar berishga sarflanadi. Bunda mablag'larning asosiy qismi yosh bo'yicha pensiyalarni to'lashga yo'naltiriladi. Barcha rivojlangan xorijiy mamlakatlarda pensiyaning miqdori ish haqi va to'langan sug'urta badallari miqdoriga nisbatan belgilanadi.

Masalan, AQShda pensiya ta'minoti tizimi 1935 qabul qilingan qonunga binoan joriy etilgan va bu tizim bir o'zgarishlar bilan hozirgacha amal qilib kelayapti. Pensiya ta'minoti tizimi doimiy band bo'lgan yollanma ishchilar va o'z-o'zi bilan band shaxslarga nisbatan qo'llaniladi. Temir yo'l tizimida, federal xizmatda, shtatlar va mahalliy hokimiyat organlarida xizmat qilganlar uchun pensiya ta'minotining maxsus tizimi amal qiladi.

Pensiya ta'minoti tizimini moliyalashtirish manbai milliy sug'urta fondi bo'lib, u AQSh federal byudjeti tarkibiga kiradi.

Qarilik bo'yicha pensiya 65 yoshdan (qisqartirilgan miqdorda – 62–64 yoshdan) belgilab to'lanadi. Pensiyani olish uchun minimal darajadagi sug'urta stajiga ega bo'lmoq lozim, ya'ni 40 choraklik – 10 yil davomida sug'urta badallarini to'lab kerak.

Pensiyaning miqdori 22 yoshdan 62 yoshgacha sug'urta qilingan shaxs tomonidan olingan ish haqining o'rtacha miqdoriga nisbatan hisoblanadi (eng kam ish haqi olingan 5 yilni chegirgan holda). Pensiyaning o'rtacha miqdori o'rtacha maoshning 40 foizini, past darajadagi daromadga ega bo'lgan shaxslar uchun esa 60 foizini tashkil etadi. 65–69 yoshlarda pensiya uchun murojaat qilinganda, ana shu narxni rag'batlantirish uchun, pensiyaning miqdori har oyga 0,5 foizga, ya'ni yilga 6 foizga oshiriladi. Hayot qiymatining darajasiga muvofiq ravishda pensiya avtomatik ravishda indeksatsiya qilinadi. Pensionerning qaramog'idagilar uchun qarilik pensiyasining 50 foizi miqdorida qo'shimcha to'lanadi.

AQShda pensionerlar tekin tibbiy yordam, tekin dori-darmon, oziq-ovqatning yirik paketi, 100 dollar chegarasigacha past kvartira haqi kabi qo'shimcha imtiyozlarga ega.

G'FRda yangi pensiya tizimi 1992 yilning 1 yanvaridan joriy etilgan. Boshqa yetakchi xorijiy mamlakatlar singari bu yerda ham pensiyaning miqdori o'rtacha ish haqi va to'langan sug'urta badallarining miqdoriga bog'liq. Bu yerda davlat pensiya ta'minoti tizimi yetakchi rol o'ynaydi.

Italiyada pensiya islohoti 1995 yilda o'tkazilgan. Unga muvofiq o'zgartirishan pensiya yoshi joriy etilgan.

Ispaniyada rasmiy ravishdagi pensiya yoshi 65 yil bo'lsa-da, haqiqatda uning darajasi 63 yilga teng. Chunki ispanlarning 70 foizi qonunda ko'zda tutilgan muddatdan oldinroq pensiyaga chiqadi.

Pensiya ta'minoti xarajatlari YaIMga nisbatan Ispaniyada – 7,5%, Avstriyada – 14,8%, Fransiyada – 11,8%, G'FRda – 10,8%, Buyuk Britaniyada – 9,5%ni tashkil etadi.

Davlat korxonalari moliyasi yetakchi xorijiy davlatlar moliya tizimi bo'g'inlaridan biri hisoblanadi. Bu korxonalar G'arbiy yevropa

mamlakatlarida. Ikkinchi jahon urushidan so'ng va 1945–1950 yillarda temir yo'l va havo transporti, energetika tarmog'i va boshqa tarmoqlar korxonalarining milliylashtirilishi munosabati bilan ancha rivojlana boshladi. O'sha paytlarda bu tarmoqlar texnikaviy jihatdan o'ta qoloq va raqobatga bardoshsiz edi. Ularni qayta tiklash juda katta miqdordagi mablag'larni talab etdiki, bu mablag'lar Davlat byudjeti, ya'ni soliq to'lovchilar hisobidan ajratildi. Bu tarmoqlar modernizatsiya qilinganligi va texnikaviy jihatdan ilg'or bo'lishiga qaramasdan, moliyaviy jihatdan, hamon past rentabelli yoki zararga (ziyanga) ishlaydigan bo'lib qolaverishdi. Davlat korxonalarining moliyaviy holati og'irligiga asosiy sabab ularning mahsulotlariga nisbatan past baholar siyosati yuritilayotganligidir.

O'tgan asrning 80-yillarida yetakchi xorijiy mamlakatlar hukumat doiralaridagi yangi iqtisodiy va moliyaviy siyosatga ko'ra ko'pgina davlat tarmoqlari va korxonalari xususiylashtirildi va bu esa davlat mulki miqdorini keskin kamaytirdi.

Bahs-munozara va nazorat uchun savollar

- Moliya tizimi deb nimaga aytiladi va unga nisbatan qanday ta'rif berish mumkin?
- Moliya tizimi, dastlab, qanday sohalarga bo'linadi?
- Davlat moliyasi va mahalliy moliya qanday bo'g'inlardan tashkil topishi mumkin?
- Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyasi qanday bo'g'inlardan iborat?
- Moliya tizimi «Davlat moliyasi va mahalliy moliya» sohasining alohida bo'g'ini sifatida Davlat byudjeti o'z ichiga nimalarni oladi?
- Hozirgi sharoitda Davlat byudjeti o'z oldida turgan qanday muammolarni hal etishi kerak?
- Mablag'lardan foydalanishning maqsadli yo'naltirilganligi belgisi bo'yicha davlat maqsadli fondlarini qanday guruhlarga birlashtirish mumkin?
- Davlat maqsadli fondlari moliya tizimi «Davlat moliyasi va mahalliy moliya» sohasining alohida bo'g'ini sifatida qanday fondlardan iborat bo'lishi mumkin?

• Nega davlat kredit moliya tizimi «Davlat moliyasi va mahalliy moliya» sohasining o'ziga xos bo'g'ini hisoblanadi va unga tegishli bo'lgan xususiyatlar nimalardan iborat?

• Ko'plik yurisdiksi sub'ektlar moliyasi moliya tizimining mustaqil sohasi sifatida qanday bo'g'inlardan tashkil topgan?

• Notijorat asosda ko'plik yuridikning asosiy xususiyatlari nimalardan iborat?

• Notijorat tashkilotlari faoliyatining moliyaviy manbalarini qanday asosiy guruhga ajratish mumkin?

• Notijorat sektorini davlat tomonidan to'g'ridan-to'g'ri (bevosita) qo'llab-quvvatlashning qanday asosiy shakllari mavjud?

• Notijorat sektorini ayrı (bevosita) moliyalashtirishning asosiy ko'rinishlari nimalardan iborat?

• Rivojlangan xorijiy mamlakatlarning davlat moliya tizimi moliyaviy munosabatlarning qanday bo'g'inlaridan iborat?

• Unitar (yagona) davlatlarda byudjet tizimi qanday bo'g'inlardan tashkil topadi?

• Federativ davlatlarda byudjet tizimi qanday bo'g'inlardan tarkib topgan?

• Yetakchi xorijiy mamlakatlar davlat moliya tizimining muhim bo'g'inlari sifatida (davlat byudjeti, davlat kredita, byudjetdan tashqari fondlar va davlat korporatsiyalari moliyasi o'ziga xos qanday xususiyatlarga ega?

4-BOB.
MOLIYAVIY BOSHQARUV

4.1. Moliyaviy boshqaruvning nazariyasi—moliyaviy

[illegible] [illegible] [illegible] [

Tekshiruv, uni olib borish usullari va shakllari tekshiruvga rahbarlik qiluvchi shaxsning mustaqil qaror qabul qilish huquqini cheklamaydi. Tekshiruvga rahbarlik qiluvchi shaxs tekshiruv o'tkazish to'g'risidagi qarorni qabul qilish, tekshiruv o'tkazish rejasini tuzish, tekshiruv o'tkazish muddatini belgilash, tekshiruv o'tkazish uchun zarur bo'lgan hujjatlarni so'rab olish, tekshiruv o'tkazish uchun zarur bo'lgan boshqa ishlarni amalga oshiradi.

Moliyaviy tekshiruvning metodi muhokamaviy-tahliliy xarakterda, bu ayni tekshirilayotgan obyektning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini o'rganish va tahlil qilish asosida olingan ma'lumotlarni baholashni va tekshirish natijalarini umumlashtirishni o'z ichiga oladi. Shuningdek, tekshiruv o'tkazish jarayonida muhokamaviy-tahliliy usullardan foydalanish bilan bir qatorda, tekshirilayotgan obyektning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini o'rganish va tahlil qilish jarayonida ma'lumotlarni to'plash uchun maxsus usullardan ham foydalaniladi. Shuningdek, moliyaviy tekshiruv o'tkazish jarayonida muhokamaviy-tahliliy usullardan foydalanish bilan bir qatorda, tekshirilayotgan obyektning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini o'rganish va tahlil qilish jarayonida ma'lumotlarni to'plash uchun maxsus usullardan ham foydalaniladi. Shuningdek, moliyaviy tekshiruv o'tkazish jarayonida muhokamaviy-tahliliy usullardan foydalanish bilan bir qatorda, tekshirilayotgan obyektning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini o'rganish va tahlil qilish jarayonida ma'lumotlarni to'plash uchun maxsus usullardan ham foydalaniladi.

- tizimli va maqsadga muvofiqlik;
- to'g'rilik, haqqoniylik va muhokamaviy-tahliliy xarakterda tahlil qilish;
- ob'ektivlik, haqqoniylik va tekshirilayotgan ma'lumotlarga asoslanish;
- qiyosiy-qiyosiy xarakterda tahlil qilish;
- xulosalarning asosliligini ta'minlash va tekshirish natijalarini rasmiylashtirish.

Moliyaviy tekshiruvning aniq metodlari va shakllarini quyidagi omillar belgilab beradi va ta'minlaydi:

- moliyaviy hisobotlar;
- hisobot sanasi;
- hisobotlar;
- moliyaviy faoliyat turlari;
- moliyaviy natijalar;
- moliyaviy operatsiyalar qanday amalga oshirilgan;
- moliyaviy resurslarni olib qo'yish xarakterlari, tizimi.

Bunga umumiy ko'rinishda moliyaviy hisobotlarni tuzishning 4.1.-jadvalida keltirilgan usullarni qo'llash mumkin.

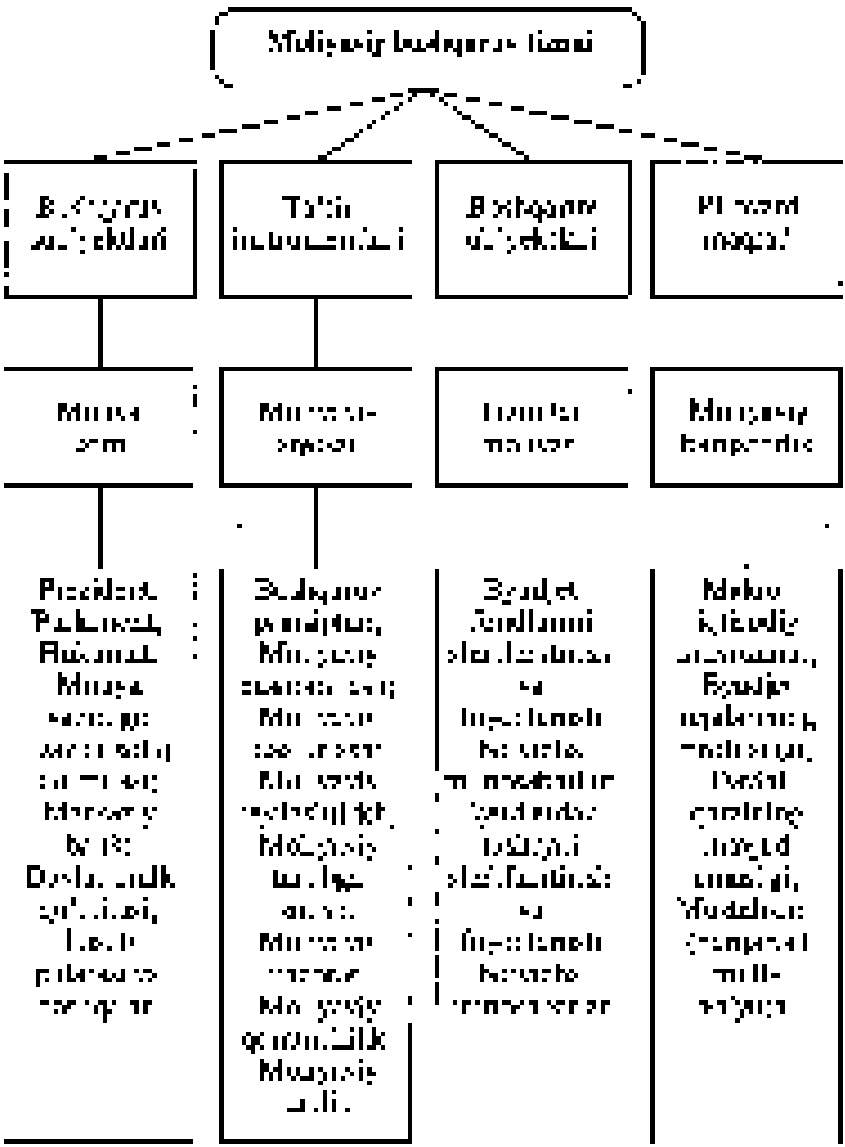

1-rasm. Moliyaviy boshqaruv tizimi

4.2. Moliyaviy boshqaruv organlari va ularning vazifalari

Mamlakatimizda umumiy boshqaruv tizimida moliyaviy-kredit munosabatlarini tartibga solish, moliyaviy resurslarni taqsimlash va ulardan foydalanishni nazorat qilish bo'yicha quyidagi boshqaruv organlari faoliyat ko'rsatadi:

- Prezident va Prezident apparati;
- Oliy Majlis va moliya, byudjet, soliq va bank masalalari bo'yicha Oliy Majlis palatalarining tegishli qo'mitalari;
- Vazirlar Mahkamasi;
- Davlat soliq qo'mitasi;
- Moliya vazirligi va ularning joylardagi bo'limlari (Toshkent shahar, viloyat, tuman);
- Markaziy bank;
- Davlat soliq inspeksiyasi;
- Davlat mulk qo'mitasi;
- Qimmatli qog'ozlar bo'yicha komissiya;
- Byudjetdan tashqari fondlarning boshqaruv organlari;
- sug'urtalovchilar.

Mamlakatimiz iqtisodiyotini bozor munosabatlariga o'tkazish moliya-kredit tizimini tubdan o'zgartirishni taqozo etadi. Bu borada mamlakatimizda bir qator me'yoriy hujjatlar qabul qilindi. Ular orasida Vazirlar Mahkamasining 1991-yil 15-noyabrdagi «Moliya-kredit tizimini isloh qilish to'g'risida»gi qarori alohida ahamiyatga ega.

Ushbu qarorda Davlat soliq qo'mitasi tizimini moliyaviy-soliq sohalari bo'yicha, soliqdan tashqari tushumlarni baholaydi. Bundan byudjetni to'ldirish manbalarini va mezonlarini ishlab chiqish, byudjet tushumlarini to'g'risidagi hisobotni ham tashkiliy-texnik, moliyaviy jihatdan mustahkamlash, shuningdek, boshqaruv apparatini qisqartirish, bir vaqtning o'zida davlat soliq xizmatini kuchaytirish, uning huquqlarini kengaytirish Oliy Majlis tomonidan belgilanadi.

Moliyaviy boshqaruvni yanada takomillashtirish qaratilgan organizatsion tadbirlar Vazirlar Mahkamasi tomonidan byudjet, soliq, moliyaviy boshqaruvning yagona tizimini yaratish to'g'risida qaror qabul qilindi.

Bu tizimga quyi organlar, inspeksiyalar va Hisob palatalari ham moliyaviy boshqaruvga oid quyidagi vazifalarni bajaradi:

• hujjatlar va moliyaviy axborotlarning to'g'riligini ta'minlash;

• davlat mablag'larining samarali va tejamkor ishlatilishini ta'minlash;

• davlat byudjeti va byudjetdan tashqari mablag'lar shakllantirilishi va ulardan foydalanilishining to'g'riligi va qonuniyligini tekshirish;

• davlat byudjeti mablag'lari va davlat mol-mulkidan foydalanish va ularni hisobga olish qoidalarini buzishga olib keladigan holatlarni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish va ularning bajarilishini nazorat qilish;

• O'zbekiston Respublikasining qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa vazifalarni bajarish.

Moliya nazoratining quyidagi turlari mavjud:

• tashqi moliya nazorati;

• ichki moliya nazorati.

Moliya nazoratining tashqi turi davlat moliya nazorati organlari tomonidan amalga oshiriladi. Davlat moliya nazorati O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Senati va Qonunchilik palatasiga nisbatan tashqi moliya nazoratini amalga oshiradi.

Moliya nazoratining ichki turi xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan amalga oshiriladi. Bu nazorat turi xo'jalik yurituvchi subyektlarning ichki moliya nazorati xizmatlari tomonidan amalga oshiriladi. Moliya nazoratining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

• xo'jalik faoliyati moliya ko'rsatkichlarini aniqlash va ularni amalga oshirish;

• O'zbekiston Respublikasi qonunlarining buzilishini aniqlash;

• byudjet mablag'lari va byudjetdan tashqari fondlar mablag'lari o'zlashtirilishining to'g'riligi, moliyaviy intizomga rioya etilishini ta'minlash;

• davlat moliyasining barqarorligini ta'minlash va moliyaviy barqarorlikka tahdid soluvchi omillarni aniqlash;

• tadbirkorlik subyektlari tomonidan hisobotlarning to'g'riligini ta'minlash va ularni tekshirish;

• tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy-xo'jalik faoliyatini tahlil qilish va ularning moliyaviy barqarorligini ta'minlash;

• davlat byudjeti va byudjetdan tashqari mablag'lardan foydalanish va ularni hisobga olish qoidalarini buzishga olib keladigan holatlarni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish va ularning bajarilishini nazorat qilish;

• O'zbekiston Respublikasining qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa vazifalarni bajarish.

• [illegible] qaror qabul qilishda [illegible] [illegible] [illegible]

• [illegible] ni tashkil etadigan omillarni aniqlash;

• [illegible] ni o'rganish va muayyan tizimni boshqarish;

• moliya institutlari faoliyatini muvofiqlashtirish bo'yicha xorijiy;

• xalqaro moliya bozorlari va ularda [illegible] operatsiyalarni amalga oshirish bo'yicha xorijiy;

• moliya [illegible] ni [illegible] va boshqa sohalarda tadqiqotlarni olib borish;

• xulosa qilish

Xalqaro valyutaning muhim boruvchisi bo'lgan [illegible] ham bo'lib [illegible] ning [illegible] hisoblanadi. Moliyaviy barqarorlikka bevosita [illegible] bo'lgan [illegible] ni [illegible] ham [illegible] ni [illegible] ni [illegible] ni

ma'lumotlarni yig'ish, shuningdek, mavjud resurslar va qiyinchiliklarni baholash orqali amalga oshiriladi. Davlat soliq qo'mitasi va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarni quyidagilar tashkil etadi:

- soliq to'lovchilarga soliq qonunchiligini tushuntirish, soliq to'lovchilarga soliq hisobotini to'ldirishda yordam berish, soliq to'lovchilarga soliq imtiyozlari va subsidiyalarni taqdim etish;
- soliq to'lovchilarni ro'yxatga olish va hisobga olish;
- soliq to'lovchilarning soliq deklaratsiyalarini qabul qilish va ularni qayta ishlash;
- soliq to'lovchilarning soliq qonunchiligini buzganlik uchun javobgarlikka tortish;
- soliq to'lovchilarning soliq qonunchiligini buzganligi to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish;
- soliq to'lovchilarning soliq qonunchiligini buzganligi

4.3 Moliyaviy operatsiyalarni boshqarish

Xo'jalik faoliyatini amalga oshirish jarayonida moliyaviy resurslar harakatini shakllantirish va taqsimlash munosabatlarini ifodalovchi iqtisodiy kategoriya sifatida moliya tushunchasi mavjud. Moliyaviy operatsiyalarning mohiyatini to'g'ri tushunish uchun ularning asosiy xususiyatlarini aniqlab olish muhim ahamiyatga ega. Moliyaviy operatsiyalar deganda, moliyaviy munosabatlar ishtirokchilarining o'zaro bir-biriga nisbatan moliyaviy majburiyatlarini vujudga keltirishga yoki o'zgartirishga olib keluvchi harakatlari tushuniladi. Moliyaviy operatsiyalarning iqtisodiy qudratini qanchalik kuchli bo'lsa, uning o'sishiga xizmat qilish uchun moliyaviy munosabatlar ishtirokchilari va moliyaviy majburiyatlar hajmi shunchalik kattalashadi.

Moliyaviy operatsiyalarning eng muhim jihatlaridan biri ularning bir vaqtning o'zida bir nechta moliyaviy resurslar bilan bog'liq bo'lishidir. Masalan, soliqlar moliyaviy majburiyatlarning tushunchasini ifodalab, ularning to'lanishi moliyaviy resurslarning harakatini bildiradi. Shuning uchun ham, ularni bir-biridan ajratib bo'lmaydi. O'z navbatida, bu operatsiyalarning bir-biriga bog'liqligini ifodalaydi.

- Byudjet-soliqlar moliyaviy operatsiyalarni boshqarishda asosiy bo'g'in hisoblanib, ularning mohiyati ajratmalarni shakllantirish va ularni taqsimlash jarayonida namoyon bo'ladi.
- Ularning harakatini ta'minlash maqsadida bir qator operatsiyalar amalga oshiriladi.
- Bu operatsiyalarning ma'lum bir qismi moliyaviy resurslarni harakatlantirishga xizmat qiladi.

Moliyaviy operatsiyalarni bajarish jarayonida quyidagi ishlar amalga oshiriladi:

- Hisob-kitob operatsiyalari – bu bir vaqtning o'zida bir nechta moliyaviy resurslarni harakatlantirishga xizmat qiladi.
- Kassa operatsiyalari. Kassa bajarish bo'limi – Byudjet palatasi va mamlakatning boshqa tegishli moliya organlari (Moliya vazirligi, soliq, bojxona boshqarmalari va boshqalar) tomonidan amalga oshiriladi.
- Byudjetlararo operatsiyalar – ularning asosiy vazifasi moliya organlari, G'aznachilik xizmati organlari va Moliya vazirligi o'rtasidagi hisob-kitob va boshqa operatsiyalarni tashkil etishdir.
- Tezkor hisobot – xo'jalik faoliyatining moliyaviy jihatlari to'g'risida tezkor ma'lumotlarni to'plash, umumlashtirish va tahlil qilish.

oqimlar tezlashuvchi tarmoqli amaliyot vaqtida olishimiz kerakligini ko'rsatuvchi tenglamalar

Mavjud resurslarni boshqarish bo'yicha qaror qabul qilish organlarining funksiyalarini bajarish qarorlar ishlab chiqish, ularni bajarishni boshqarish va nazorat qilishni o'z ichiga oladi.

Sanoat ishlab chiqarishini rejalashtirish va boshqarish tizimlarini optimallashtirish muammolari. Ko'p sonli turdagi mahsulotlarni ishlab chiqarishni rejalashtirish va boshqarish tizimini optimallashtirish masalasini ko'rib chiqamiz. Bu holda optimallashtirish masalasi mahsulotlarning ishlab chiqarish hajmini belgilash, ishlab chiqarish jarayonini ta'minlash uchun zarur bo'lgan resurslarni taqsimlash va mahsulotlarni sotishdan olinadigan foydani maksimallashtirishni o'z ichiga oladi.

Matematik optimallashtirish usullaridan foydalanish uchun masalaning matematik modelini tuzishimiz kerak. Bu model yordamida masalaning barcha shartlarini va maqsadini matematik ifodalash mumkin. Matematik model tuzish uchun quyidagi belgilashlarni kiritamiz.

$$b_i = \Pi_{ij} : B_{ij}$$

Bu yerda: K_i — qidiruv ob'ekti sonini aniqlovchi koeffitsientlar;
Π_{ij} — qisqa muddatli rejalashtirish jarayonida foydalanilgan mahsulot turlarini;
B_{ij} — ajratilgan moliyaviy resurslar.

Matematik modelni tuzish jarayonida quyidagi shartlarni hisobga olish kerak: Mahsulotlarni ishlab chiqarish hajmi ularga bo'lgan talabdan oshmasligi kerak. Ishlab chiqarish jarayonida ishlatiladigan resurslar miqdori ularning mavjud miqdoridan oshmasligi kerak. Ishlab chiqarish jarayonida ishlatiladigan resurslar miqdori ularning mavjud miqdoridan oshmasligi kerak.

Tadbirkorlik faoliyatini rejalashtirishning asosiy maqsadi — tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan resurslarni aniqlash, ularni taqsimlash va boshqarishni optimallashtirishdir. Bu jarayonda turli xil matematik usullar va modellar qo'llaniladi. Masalan, chiziqli dasturlash, nochiziqli dasturlash, dinamik dasturlash va boshqalar.

ruxsat etiladigan holda o'zgartirish kiritib chiqish va o'zaro solishtirish mumkin.

Kompressorlar turbomashina kompressorlarining asosiy parametrlaridan biri bo'lgan qobiliyat bilan ham farq qiladi. Bu ham ishlab chiqarish va o'zaro solishtirish uchun muhim parametr hisoblanadi. Bu parametr bo'yicha turbokompressorlarni ikkiga bo'lish mumkin. Bular yuqori bosimli va past bosimli turbokompressorlardir. Bu bo'linish turbokompressorlarning ishlash prinsipiga bog'liq bo'lib, ularning konstruktiv tuzilishini ham belgilaydi. Bu bo'linish quyidagi formula orqali aniqlanadi:

$$T\text{ek} = \frac{Pa}{Mn} \cdot \cdot 1$$

Turbokompressorning moddiy balansini o'rganish uchun ishlab chiqarilgan, yig'ilgan va ishlatilgan mahsulotlarni aniqlash kerak bo'ladi. Turbokompressorlarning ishlab chiqarish texnologiyasini o'rganishdan boshlanadi.

Xo'jalik yuritish usulida va mahsulot sotishda bozorga bo'lgan munosabatlarning rivojlanishi mahsulot sifatini yaxshilash, yangi turdagi mahsulotlarni ishlab chiqarishni o'zlashtirishning asosiy metodi bo'lib qoldi. Bu esa ishlab chiqarishga ilmiy-texnika taraqqiyotining yutuqlarini keng miqyosda tatbiq etishni taqozo etadi. Bu esa o'z navbatida turbokompressorlarni ishlab chiqarishga ham ta'sir ko'rsatadi. Bu narsa ishlab chiqarishni rejalashtirish, mahsulot sifatini oshirish, ishlatishga topshirish va boshqalarga ham ta'sir ko'rsatadi. Ana shu ta'sirlarni hisobga olgan holda korxonalarda ishlab chiqarishni rejalashtirish amalga oshiriladi.

Mahsulot tannarxi deganda — korxona ishlab chiqarish quvvatini to'liq ishga tushirishga bog'liq bo'lgan koeffitsient tushuniladi. Agar ishlab chiqarish quvvati to'liq ishga tushirilsa, ishlab chiqarish tannarxi eng kam darajada bo'ladi. Bu esa o'z navbatida foydaga qo'shiladi. Agar korxonaning ishlab chiqarish quvvatini to'liq ishga tushirishda muammolar tug'ilsa, korxona ishlab chiqarish tannarxi oshib ketishi mumkin. Mahsulot sotishdan tushadigan foydani to'g'ri taqsimlash, mahsulot sifatini oshirish, yangi turdagi mahsulotlarni ishlab chiqarishni o'zlashtirish, ishlab chiqarishni rejalashtirish, ishlab chiqarish tannarxini kamaytirish kabi ishlar bilan bevosita bog'liq bo'lgan ishlab chiqarish bo'limlari korxonalarda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular faoliyatlarini to'g'ri tashkil etishga korxonalar rahbariyati,

[illegible] [illegible] [illegible] [

• [illegible] [illegible] [illegible]

5-BOB.
MOLIYAVIY REJALASHTIRISH VA TARTIBGA SOLISH

5.1. Moliyaviy rejalashtirish va boshqarish

Har qanday g'oya moliyaviy rejasiz jonsizdek bo'lib ko'rinadi. Rejalashtirish – bu kelajakni ko'ra bilish, o'z oldiga aniq maqsadlar qo'yish, rejalashtirilgan ishlarga yo'naltirilgan qarorlar qabul qilish bo'yicha faoliyat deb izohlanmoqda.

«Rejalashtirish» tushunchasining ma'no mazmunini yuzaga muvofiqlashtirilgan va o'zaro bog'liq vazifalar majmuasini bajarishga yo'naltirilganligini e'tiborga olsak, rejalashtirish ishlab chiqarish jarayonini tashkil etishning muhim shartlaridan biri ekanligini ko'rishimiz mumkin. Rejalashtirish natijasida ishlab chiqarish rejalashtirilgan amalga oshiriladi. Ya'ni muvozanatni va muvofiqlikka erishish bo'yicha ongli faoliyat sifatida qaraladi. Shu ma'noda, rejalashtirish jarayonining ahamiyati va zaruratini ko'rishimiz mumkin. Rejalashtirishning mohiyatini ochib beruvchi asosiy funksiyalari sifatida quyidagilarni ko'rsatishimiz mumkin.

Bu ma'lum bir muammolar majmuasini hal qilishga, rejalashtirish muammolari va vazifalari yuritiladi. Rejalashtirish jarayonida bir qator dasturlar, maqsadlar, rejalar, me'yorlar, normativlar ishlab chiqiladi. Rejalashtirish natijasida ishlab chiqarish va moliyaviy faoliyatning muvofiqligi ta'minlanadi. Rejalashtirish jarayonida ishlab chiqarish va moliyaviy faoliyatning muvofiqligi ta'minlanadi. Rejalashtirish jarayonida ishlab chiqarish va moliyaviy faoliyatning muvofiqligi ta'minlanadi.

---

ko'pincha shu tarzda amalga oshiriladi. Bu esa, o'z navbatida, eng ishonchli natijalarni olish imkonini beradi.

Shuni ham alohida ta'kidlash joizki, muhim ijtimoiy natijalarni olishga qaratilgan tadqiqotlar ko'p hollarda ma'lum bir muammoni hal etishga qaratiladi. Masalan, ijtimoiy-psixologik, pedagogik yoki boshqa jarayonlarni o'rganishda ma'lum bir ko'rsatkichlarni aniqlash, ularni qiyosiy tahlil qilish, umumlashtirish shu tadqiqotlarning bajarilishini talab etadi. Ana shunday tadqiqotlarni o'tkazish natijasida olingan ma'lumotlarni umumlashtirish, ko'rsatkichlarning o'zaro bog'liqligini aniqlash, ular asosida ma'lum bir xulosalarga kelish va ilmiy asoslangan tavsiyalarni ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun ham ijtimoiy-psixologik, pedagogik tadqiqotlarni o'tkazishda ularning turlari, metodlari, bosqichlari haqida ma'lumotga ega bo'lish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ma'lumki, ijtimoiy-pedagogik tadqiqotlar bir nechta turlarga bo'linadi:

- fundamental tadqiqotlar – bu turdagi tadqiqotlarda asosan nazariy masalalar ishlab chiqiladi;
- izlanuvchanlik tadqiqotlari – bu turdagi tadqiqotlarda ma'lum bir muammoni hal etishga qaratilgan ilmiy farazlar ishlab chiqiladi va ularni amalga oshirish yo'llari belgilanadi;
- tajriba-sinov tadqiqotlari;
- kuzatish tadqiqotlari;
- loyihaviy-rivojlantirish tadqiqotlari, ishlanma, ilmiy-texnik hisobotlar.

Qo'yilgan muammoni hal etishga qaratilgan ijtimoiy-pedagogik tadqiqotlar bosqichlari:

- ishlab chiqarishdagi muammolarni, ularning mohiyatini aniqlash, ilmiy-nazariy jihatdan asoslash, ularni hal etish yo'llarini belgilash;
- ilmiy farazni ishlab chiqish, ularni qabul qilish, rejalashtirish, bosqichlarga bo'lish, ularni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlarni yaratish;
- tadqiqot ishlarini olib borish, ularning natijalarini umumlashtirish, tahlil qilish va xulosalar chiqarish;
- tadqiqot natijalarini amaliyotga tatbiq etish, ularning samaradorligini aniqlash;

• korxonaning moliyaviy ahvoli, to'lovga qobiliglari va moliyaviy barqarorlikni tahlil qilish maqsadida o'rganiladi.

Bu xotira muntazam ishlatilmagani uchun yomon ishlaydi va ma'lumotlar tezda unutiladi. Shuning uchun ham ko'pchilik o'quvchilar darslarni yod olishga harakat qiladi, lekin natijada bilim chuqur o'zlashtirilmaydi. Bu esa xotiraning asosiy vazifasini to'liq bajarishiga to'sqinlik qiladi. Xotira — bu shunchaki ma'lumotlarni saqlash emas, balki ularni kerak bo'lganda tezda eslay olish, ularni boshqa bilimlar bilan bog'lash va amaliyotda qo'llash demakdir. Shuning uchun ham xotirani rivojlantirish uchun ma'lumotlarni tushunib o'rganish, ularni o'z so'zlari bilan ifodalash va turli vaziyatlarda qo'llashga harakat qilish juda muhimdir. Bunday yondashuv bilimlarni uzoq muddat esda saqlashga yordam beradi.

Moliyaviy xotirani rivojlantirish uchun quyidagi usullardan foydalanish mumkin:

• muntazam takrorlash;
• mantiqiy tizimlash;
• kerakli ma'lumotlarni ajratib olish va umumlashtirish;
• ko'proq vizualizatsiya qilish;
• o'rganilgan ma'lumotlarni amaliyotda qo'llash;
• o'z bilimini boshqalarga o'rgatish.

Misol uchun, talaba o'rganilgan ma'lumotlarni o'z so'zlari bilan yozib chiqishi yoki ularni boshqa talabalarga tushuntirib berishi mumkin.

• xotirani yaxshilash uchun ko'proq mashq qilish kerak,

• esda saqlash qobiliyatini oshirish uchun ma'lumotlarni tushunib o'rganish lozim,

- Welche Ereignisse könnten eine Veränderung der Einflussfaktoren auslösen?
- Welche Einflussfaktoren sind für die Entwicklung des Systems besonders wichtig?
- Welche Einflussfaktoren sind für die Entwicklung des Systems besonders unsicher?
- Welche Einflussfaktoren sind voneinander abhängig?

Wenn Sie mehrere Einflussfaktoren haben, die voneinander abhängig sind, können Sie diese Abhängigkeiten in einer Einflussmatrix darstellen.

Wenn Sie mehrere Einflussfaktoren haben, die voneinander abhängig sind, können Sie diese Abhängigkeiten in einer Einflussmatrix darstellen.

- Welche Einflussfaktoren sind für die Entwicklung des Systems besonders wichtig und besonders unsicher?
- Welche Einflussfaktoren sind für die Entwicklung des Systems besonders wichtig und besonders unsicher?
- Welche Einflussfaktoren sind für die Entwicklung des Systems besonders wichtig und besonders unsicher?

Wenn Sie mehrere Einflussfaktoren haben, die voneinander abhängig sind, können Sie diese Abhängigkeiten in einer Einflussmatrix darstellen.

- Welche Einflussfaktoren sind für die Entwicklung des Systems besonders wichtig und besonders unsicher?

- yuqorimalnigil rejimlarga mos;
- ...
- ...

Mintaqaviy ...

- ...
- ...

Mintaqaviy ...

- ...
- ...

Mintaqaviy ...

[illegible] [illegible] [illegible] [

молия ҳақида ёзилган асарларда молиянинг моҳияти ва вазифалари турлича изоҳланган. Масалан, Ф.Энгельс молия ҳақида сўз юритганда, давлат молиясини назарда тутган ва молиянинг ижтимоий-иқтисодий моҳиятини очиб берган. Ленин молия ҳақида сўз юритганда, давлат молиясини назарда тутган ва молиянинг ижтимоий-иқтисодий моҳиятини очиб берган. Сталин молия ҳақида сўз юритганда, давлат молиясини назарда тутган ва молиянинг ижтимоий-иқтисодий моҳиятини очиб берган.

Бу молиявий муаммолар Молия вазирлиги ва молия органлари ходимларининг диққат-эътиборида бўлиши керак. Шунинг учун ҳам, биринчидан, молия органлари ходимлари молиявий муаммоларни ҳал этишда давлат ва жамоат ташкилотлари билан яқин алоқада бўлишлари, иккинчидан, молиявий муаммоларни ҳал этишда давлат ва жамоат ташкилотлари билан яқин алоқада бўлишлари, учинчидан, молиявий муаммоларни ҳал этишда давлат ва жамоат ташкилотлари билан яқин алоқада бўлишлари керак.

Молия органлари ходимларининг молиявий муаммоларни ҳал этишда давлат ва жамоат ташкилотлари билан яқин алоқада бўлишлари, молиявий муаммоларни ҳал этишда давлат ва жамоат ташкилотлари билан яқин алоқада бўлишлари керак.

Молия органлари ходимларининг молиявий муаммоларни ҳал этишда давлат ва жамоат ташкилотлари билан яқин алоқада бўлишлари, молиявий муаммоларни ҳал этишда давлат ва жамоат ташкилотлари билан яқин алоқада бўлишлари керак.

Молия органлари ходимларининг молиявий муаммоларни ҳал этишда давлат ва жамоат ташкилотлари билан яқин алоқада бўлишлари, молиявий муаммоларни ҳал этишда давлат ва жамоат ташкилотлари билан яқин алоқада бўлишлари керак.

Молия органлари ходимларининг молиявий муаммоларни ҳал этишда давлат ва жамоат ташкилотлари билан яқин алоқада бўлишлари, молиявий муаммоларни ҳал этишда давлат ва жамоат ташкилотлари билан яқин алоқада бўлишлари керак.

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

100

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible]

[illegible]

5.2. Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni modellashtirishga oid misollar

[illegible]

- [illegible]

- [illegible]

...

...

...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Umumiy tarzda, davlat va jamoatchilik alokasi quyidagilarga bo'linadi, ularda ko'proq ko'zlanadigan maqsad:

- [illegible]
- [illegible]
- jamoatchilik [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

Mahsulotni sifatini ta'minlash uchun ishlab chiqarishdan oldin quyidagi tadbirlarni qo'llash tavsiya etiladi:

- mahsulotni loyihalash;
- texnologik jarayonlarni ishlab chiqish va tashkil etish;
- ishlab chiqarishga tayyorgarlik ko'rish va tashkil etish;
- ishlab chiqarishga tayyorgarlik ko'rish va tashkil etish;
- davlat korxonalari va tashkilotlari mahsulotlari bozorda muvaffaqiyatli raqobatlashishi uchun ularni yuqori sifatli va tejamli qilib ishlab chiqarish.

Davlat korxonalari va ularda ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarni sifatini oshirish va raqobatbardoshligini ta'minlash muammolarini hal etishda ularni ishlab chiqarishga tayyorgarlik ko'rish va tashkil etish bosqichida sifatni boshqarish muhim ahamiyatga ega. Mahsulot sifatini yaxshilash va raqobatbardoshligini ta'minlash muammolarini hal etishda

sertifikatni yangilash yoki yangi sertifikat olish uchun ariza topshirish kerak bo'lgan davlat organi yoki tashkilotning nomini aniq ko'rsatish kerak. Bu ma'lumotlar, odatda, tegishli hujjatlarda yoki ularning namunalarida mavjud bo'ladi.

Sug'urta mutaxassisi bilan suhbat uchun savollar

- Mol-mulkni majburiy sug'urta deb nimaga aytiladi?
- Mol-mulkni majburiy sug'urta qilishning qanday afzalliklari bor?
- Mol-mulkni majburiy sug'urta qilish qaysi hollarda amalga oshiriladi?
- Mol-mulkni majburiy sug'urta qilishda sug'urta summasi qanday belgilanadi, sug'urta bo'yicha to'lov miqdori qanday hisoblanadi?
- Majburiy sug'urta qancha muddatga tuziladi?
- Strategik obyektlar reja, loyiha bo'lmaganda, qanday sug'urta turi bo'yicha sug'urtalanadi?
- Uchinchi shaxslarning mol-mulkiga etkazilgan zararlar sug'urtalanadimi?
- Mol-mulkni majburiy sug'urta qilishda qanday hujjatlar taqdim etiladi?
- Majburiy sug'urta qilish shartnomasini tuzish uchun qanday hujjatlar kerak?
- Majburiy sug'urta qilish shartnomasi bo'yicha sug'urta mukofoti qachon to'lanadi?
- Majburiy sug'urta qilish shartnomasi bo'yicha sug'urta qoplamasi qachon to'lanadi?
- Majburiy sug'urta qilish shartnomasini bekor qilish mumkinmi?
- Mol-mulkni majburiy sug'urta qilish bo'yicha nizolar qaysi tartibda hal qilinadi?
- Mol-mulkni majburiy sug'urta qilish bo'yicha qanday javobgarlik belgilangan?
- Majburiy sug'urta qilish bo'yicha qanday imtiyozlar mavjud?

- Marksizm'in tarihsel materyalizm anlayışı, tarihsel değişimin ekonomik temellerini nasıl açıklar?
- İşlenmiş kaynaklara göre proletaryanın sınıf bilincini nasıl değerlendirebiliriz?
- Tarihsel gelişimi ilerletmede devrimlerin rolünü, Marksist bakış açısıyla nasıl değerlendirebiliriz?
- Devletin kökeni hakkında Engels'in görüşlerini nasıl özetleyebiliriz?
- Devlet ve sınıflar gibi sosyal yapıların değişim sürecini açıklamada, üretim ilişkileri ve üretici güçler arasındaki çelişkinin nasıl bir kavramsal çerçeve sunduğunu tartışınız.
- Ekonomik temelin üstyapı üzerindeki belirleyici etkisini, seçilen bir örnek üzerinden nasıl değerlendirebiliriz?
- Devrimci proletaryanın mücadelesini, tarihsel değişim sürecinin bir parçası olarak nasıl yorumlayabiliriz?
- Marksizm'in sınıf mücadelesi kavramı, günümüz toplumlarını anlamada ne kadar geçerlidir?
- Marksizm'in sınıfsız toplum ideali, tarihsel gelişim anlayışıyla nasıl ilişkilendirilebilir?
- Sınıf bilinci, tarihsel değişimde proletaryanın devrimci potansiyelini nasıl etkiler?
- Sosyalizmin bilimsel temellerini, tarihsel materyalizm çerçevesinde nasıl değerlendirebiliriz?

6-BOB.
MOLIYAVIY NAZORAT

6.1. Moliyaviy nazorat: mazmuni, sohalari, ob'ekti, predmeti. Usul, vositalari, ta'minlanishi

Moliyaviy nazorat iqtisodiy hodisalarga qisman yoki to'liqligicha xos bo'lgan muammo. Jamiyatning umuman mamlakat bo'ylab ishlab chiqarish, moliyaviy munosabatlarga ega bo'lmaydigan bir yo'nalishi qiyin.

Nazorat ilgari mavjud vaziyatda ularning me'yoriy tomonini ko'rsatadigan, qaysi qilishi vazifadan tezroq ishlab chiqilgan muammolarni aniqlaydigan, qaysi funksiyalarni bajaradi;

moliyaviy operatsiyalarning amalga oshirilishini va natijasida muvofiqligini ta'minlaydi. Bu usullar, metodlar va boshqalar yordamida pul ta'minotini boshqarishning ajralmas qismi.

Moliyaviy nazorat moliyaviy munosabatlarni shakllantirish va rivojlantirishning barcha bosqichlarida amalga oshiriladi, maqsadli, rejalarga bo'ysunadigan tizimlarda bajariladi. Agar biznes holatida boshqaruv natijalari va moliyaviy munosabatlarni amalga oshirish, nazorat bosqichi ular yaxlit boshqaruvning ichki qismiga aylantirilgan bo'lsa.

Davlat boshqaruvida boshqaruv tizimida mutlaqo boshqacha vazifalar hal qilinadi. Davlatga qaram bo'lgan moliyaviy munosabatlar, shuningdek, davlat boshqaruvining moliyaviy boshqaruvi nazorat ostida bo'lgan narsalarga nisbatan moliyaviy nazorat deyiladi. Bu nazorat, eng avvalo, pul munosabatlarini shakllantirish va ulardan foydalanish jarayonini, ularning me'yoriy-huquqiy qonunchilikka rioya etilishi, mablag'lar va boshqa operatsiyalarning amalga oshirilishini ta'minlash va nazorat qilish ham va ajratilgan mablag'lardan maqsadli foydalanish ustidan nazoratni o'z ichiga oladi. Boshqaruv jarayonida, ular yoki nazorat usuli bu moliyaviy munosabatlarni boshqarish bilan chambarchas bog'liq bo'lgan moliyaviy nazoratdir.

Moliyaviy nazorat ob'ektlari sifatida amalga oshiriladigan nazorat: boshqaruv tizimining moliyaviy sektori sohalari, jarayonlari, pul fondlari, hisob-kitoblarning barcha jarayonlari bilan bog'liq, moliyaviy natijalarni ko'rsatadi

[illegible]

Moliyaviy xavfsizlikning predikat qiymatlari, moliyaviy bozor [illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

[illegible] bilan bog'liq [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible]

[illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

...

Bunda xo'jalik sub'ektlarining ma'muriy-huquqiy maqomini belgilovchi ...

Moliyaviy nazoratning oldida turgan eng asosiy vazifalar quyidagilardan iborat:

- ...

- ...

- ...

- ...

Ushbu komponentni keng ...

...

- ...

- ...

- ...

- ...

...

---

[1] ...

[2] ...

[illegible]

Ommaviy-axborot vositalarining ijtimoiy-siyosiy hayotdagi ahamiyati ularning quyidagi asosiy funksiyalarini bajarishga yo'naltirilganligi bilan belgilanadi:

- axborotlilik;
- muvozanatlilikni ta'minlash, ijtimoiy muammolarni ilgari surish, ularga munosabat bildirish;
- ijtimoiy-siyosiy ongni shakllantirish;
- ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni boshqarishda ishtirok etish, ularga ta'sir ko'rsatish;
- ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni tashkil etish, ularni muvofiqlashtirish;
- madaniy-ma'rifiy, ijtimoiy-psixologik, ijtimoiy-pedagogik, shaxslararo muloqot funksiyalarini bajarish;
- ijtimoiy muammolarni, ijtimoiy hodisalarni, ommaviy axborot vositalarini tahlil qilish;
- va hokazolar.

Har bir davlat, jamiyat, ijtimoiy-siyosiy tuzumda o'ziga xos ommaviy axborot vositalarining roli, ularning ijtimoiy-siyosiy hayotdagi o'rni, ahamiyati, qo'yiladigan talablar, prinsiplarga bog'liqdir. Bir so'z bilan aytganda, ommaviy axborot vositalari jamiyatning ijtimoiy-siyosiy tizimini belgilab beruvchi, shuningdek, jamiyatning ijtimoiy-siyosiy tizimini ham belgilab beruvchi omildir.

3.2. Ommaviy axborot turlari, shakllari va metodlari

Ommaviy axborot vositalarining turlari, shakllari va metodlari ularning ta'sir ko'rsatish doirasiga, hajmiga, axborot turlari, shakllari va metodlariga bog'liq.

Ommaviy axborot vositalari quyidagi turlarga bo'linadi:

- umumdavlat ommaviy axborot;
- hududiy ommaviy axborot.

- [illegible] iqtisodiy [illegible]
- [illegible] [illegible]
- [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

Tyrolean [illegible] and [illegible] [illegible] [illegible]

...

...

...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Tadbirkorlik muvaffaqiyatining asosiy omillaridan biri ishlab chiqarishni rivojlantirishdir.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish va qayta ishlash hududlarda ish o'rinlarini yaratish va aholi turmush darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Mamlakatimizda bir tizimga solingan, ishlaydigan va mustaqil bozor infratuzilmasini shakllantirish — bozor munosabatlarini rivojlantirishning muhim sharti sifatida qaralmoqda. Bozor infratuzilmasi mahsulot ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilar o'rtasidagi munosabatlarni tashkil etish va ularga xizmat ko'rsatishni ta'minlaydi.

Bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonida tadbirkorlik sohasini rivojlantirish, bu sohada ishlaydigan kadrlarni tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi. Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun ma'lum bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish zarur. Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun ma'lum bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish zarur.

Mahsulot ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va texnologik jihatdan qayta jihozlash:

- ...
- ...
- ...

Yangi ish o'rinlarini tashkil etish, ishsizlikni qisqartirish, aholi turmush darajasini yaxshilash muhim ijtimoiy-iqtisodiy vazifalardan biri hisoblanadi.

Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, yangi texnologiyalarni joriy etish muhim ahamiyatga ega.

Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun ma'lum bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish zarur. Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun ma'lum bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish zarur.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi ijro etuvchi hokimiyatning vakolatlarini belgilashda ijro etuvchi hokimiyatning ikki bo'g'inini, ya'ni Vazirlar Mahkamasi va mahalliy davlat hokimiyati organlarini ajratib ko'rsatadi.

5.3. Davlat hokimiyat va boshqaruv organlarining vazifalari va funksiyalari

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi ijro etuvchi hokimiyatni organlarining vakolatlarini belgilashda ijro etuvchi hokimiyatning ikki bo'g'inini, ya'ni Prezident va Vazirlar Mahkamasi va mahalliy davlat hokimiyati organlarini ajratib ko'rsatadi. Bunday holat, davlatimiz respublika boshqaruvi shaklining demokratik asoslarini belgilaydi. Ijro etuvchi hokimiyat organlarining vakolatlarini belgilashda ularning o'zaro munosabatlarini ham aniq belgilab olish muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 93-moddasining 6-bandiga muvofiq O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Vazirlar Mahkamasining raisini bo'yicha nomzodini ko'rib chiqadi va unga ishonch bildirish to'g'risida qaror qabul qiladi. Vazirlar Mahkamasi Konstitutsiyaga, qonunlarga, Prezidentning farmonlari va qarorlariga, Oliy Majlis palatalarining qarorlariga asoslanib faoliyat yuritadi. Vazirlar Mahkamasi o'z faoliyatida Oliy Majlisga hisobdor va unga nisbatan mustaqildir. Vazirlar Mahkamasi Oliy Majlisga o'z faoliyati to'g'risida yillik hisobotni taqdim etadi. Vazirlar Mahkamasi Oliy Majlisga hisobot berishi va unga nisbatan mustaqil bo'lishi bilan birga, Oliy Majlis palatalarining qarorlariga asoslanib faoliyat yuritadi.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari esa ijro etuvchi hokimiyat O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va Vazirlar Mahkamasining yagona tizimini tashkil etadi va ularga bo'ysunadi. Respublika Konstitutsiyasining 93-moddasining 6-bandiga muvofiq Prezident viloyat va Toshkent shahar hokimlarini, tuman va shaharlar hokimlarini mahalliy Kengashlar bilan kelishgan holda tayinlaydi va lavozimidan ozod qiladi. Bundan tashqari, Prezident mahalliy davlat hokimiyati organlarining qarorlarini bekor qilish huquqiga ega.

---

* Qo'shimcha o'zbekcha adabiyot: Fuqarolik huquqi. 2-qism. Darslik. Mualliflar jamoasi. T., 2002.

Kirish 3
I bob. Psixoterapiya fanining predmeti va vazifalari 5
II bob. Psixoterapiya tarixi 12
III bob. Psixoterapiyaning asosiy yo'nalishlari 20
IV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 28
V bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 36
VI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 44
VII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 52
VIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 60
IX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 68
X bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 76
XI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 84
XII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 92
XIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 100
XIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 108
XV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 116
XVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 124
XVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 132
XVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 140
XIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 148
XX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 156
XXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 164
XXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 172
XXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 180
XXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 188
XXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 196
XXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 204
XXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 212
XXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 220
XXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 228
XXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 236
XXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 244
XXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 252
XXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 260
XXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 268
XXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 276
XXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 284
XXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 292
XXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 300
XXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 308
XL bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 316
XLI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 324
XLII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 332
XLIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 340
XLIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 348
XLV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 356
XLVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 364
XLVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 372
XLVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 380
XLIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 388
L bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 396
LI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 404
LII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 412
LIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 420
LIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 428
LV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 436
LVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 444
LVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 452
LVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 460
LIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 468
LX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 476
LXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 484
LXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 492
LXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 500
LXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 508
LXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 516
LXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 524
LXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 532
LXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 540
LXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 548
LXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 556
LXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 564
LXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 572
LXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 580
LXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 588
LXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 596
LXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 604
LXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 612
LXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 620
LXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 628
LXXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 636
LXXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 644
LXXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 652
LXXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 660
LXXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 668
LXXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 676
LXXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 684
LXXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 692
LXXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 700
LXXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 708
XC bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 716
XCI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 724
XCII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 732
XCIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 740
XCIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 748
XCV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 756
XCVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 764
XCVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 772
XCVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 780
XCIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 788
C bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 796
CI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 804
CII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 812
CIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 820
CIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 828
CV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 836
CVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 844
CVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 852
CVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 860
CIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 868
CX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 876
CXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 884
CXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 892
CXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 900
CXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 908
CXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 916
CXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 924
CXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 932
CXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 940
CXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 948
CXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 956
CXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 964
CXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 972
CXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 980
CXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 988
CXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 996
CXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1004
CXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1012
CXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1020
CXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1028
CXXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1036
CXXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1044
CXXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1052
CXXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1060
CXXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1068
CXXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1076
CXXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1084
CXXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1092
CXXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1100
CXXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1108
CXL bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1116
CXLI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1124
CXLII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1132
CXLIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1140
CXLIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1148
CXLV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1156
CXLVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1164
CXLVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1172
CXLVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1180
CXLIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1188
CL bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1196
CLI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1204
CLII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1212
CLIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1220
CLIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1228
CLV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1236
CLVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1244
CLVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1252
CLVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1260
CLIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1268
CLX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1276
CLXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1284
CLXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1292
CLXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1300
CLXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1308
CLXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1316
CLXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1324
CLXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1332
CLXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1340
CLXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1348
CLXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1356
CLXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1364
CLXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1372
CLXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1380
CLXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1388
CLXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1396
CLXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1404
CLXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1412
CLXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1420
CLXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1428
CLXXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1436
CLXXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1444
CLXXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1452
CLXXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1460
CLXXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1468
CLXXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1476
CLXXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1484
CLXXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1492
CLXXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1500
CLXXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1508
CXC bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1516
CXCI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1524
CXCII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1532
CXCIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1540
CXCIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1548
CXCV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1556
CXCVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1564
CXCVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1572
CXCVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1580
CXCIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1588
CC bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1596
CCI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1604
CCII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1612
CCIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1620
CCIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1628
CCV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1636
CCVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1644
CCVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1652
CCVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1660
CCIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1668
CCX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1676
CCXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1684
CCXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1692
CCXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1700
CCXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1708
CCXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1716
CCXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1724
CCXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1732
CCXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1740
CCXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1748
CCXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1756
CCXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1764
CCXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1772
CCXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1780
CCXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1788
CCXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1796
CCXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1804
CCXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1812
CCXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1820
CCXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1828
CCXXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1836
CCXXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1844
CCXXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1852
CCXXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1860
CCXXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1868
CCXXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1876
CCXXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1884
CCXXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1892
CCXXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1900
CCXXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1908
CCXL bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1916
CCXLI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1924
CCXLII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1932
CCXLIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1940
CCXLIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1948
CCXLV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1956
CCXLVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1964
CCXLVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1972
CCXLVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1980
CCXLIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1988
CCL bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 1996
CCLI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2004
CCLII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2012
CCLIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2020
CCLIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2028
CCLV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2036
CCLVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2044
CCLVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2052
CCLVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2060
CCLIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2068
CCLX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2076
CCLXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2084
CCLXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2092
CCLXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2100
CCLXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2108
CCLXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2116
CCLXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2124
CCLXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2132
CCLXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2140
CCLXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2148
CCLXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2156
CCLXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2164
CCLXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2172
CCLXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2180
CCLXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2188
CCLXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2196
CCLXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2204
CCLXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2212
CCLXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2220
CCLXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2228
CCLXXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2236
CCLXXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2244
CCLXXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2252
CCLXXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2260
CCLXXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2268
CCLXXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2276
CCLXXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2284
CCLXXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2292
CCLXXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2300
CCLXXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2308
CCXC bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2316
CCXCI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2324
CCXCII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2332
CCXCIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2340
CCXCIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2348
CCXCV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2356
CCXCVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2364
CCXCVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2372
CCXCVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2380
CCXCIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2388
CCC bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2396
CCCI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2404
CCCII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2412
CCCIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2420
CCCIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2428
CCCV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2436
CCCVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2444
CCCVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2452
CCCVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2460
CCCIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2468
CCCX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2476
CCCXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2484
CCCXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2492
CCCXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2500
CCCXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2508
CCCXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2516
CCCXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2524
CCCXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2532
CCCXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2540
CCCXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2548
CCCXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2556
CCCXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2564
CCCXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2572
CCCXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2580
CCCXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2588
CCCXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2596
CCCXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2604
CCCXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2612
CCCXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2620
CCCXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2628
CCCXXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2636
CCCXXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2644
CCCXXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2652
CCCXXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2660
CCCXXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2668
CCCXXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2676
CCCXXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2684
CCCXXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2692
CCCXXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2700
CCCXXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2708
CCCXL bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2716
CCCXLI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2724
CCCXLII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2732
CCCXLIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2740
CCCXLIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2748
CCCXLV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2756
CCCXLVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2764
CCCXLVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2772
CCCXLVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2780
CCCXLIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2788
CCCL bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2796
CCCLI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2804
CCCLII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2812
CCCLIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2820
CCCLIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2828
CCCLV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2836
CCCLVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2844
CCCLVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2852
CCCLVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2860
CCCLIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2868
CCCLX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2876
CCCLXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2884
CCCLXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2892
CCCLXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2900
CCCLXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2908
CCCLXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2916
CCCLXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2924
CCCLXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2932
CCCLXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2940
CCCLXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2948
CCCLXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2956
CCCLXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2964
CCCLXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2972
CCCLXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2980
CCCLXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2988
CCCLXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 2996
CCCLXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3004
CCCLXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3012
CCCLXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3020
CCCLXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3028
CCCLXXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3036
CCCLXXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3044
CCCLXXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3052
CCCLXXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3060
CCCLXXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3068
CCCLXXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3076
CCCLXXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3084
CCCLXXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3092
CCCLXXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3100
CCCLXXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3108
CCCXC bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3116
CCCXCI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3124
CCCXCII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3132
CCCXCIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3140
CCCXCIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3148
CCCXCV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3156
CCCXCVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3164
CCCXCVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3172
CCCXCVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3180
CCCXCIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3188
CD bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3196
CDI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3204
CDII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3212
CDIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3220
CDIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3228
CDV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3236
CDVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3244
CDVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3252
CDVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3260
CDIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3268
CDX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3276
CDXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3284
CDXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3292
CDXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3300
CDXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3308
CDXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3316
CDXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3324
CDXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3332
CDXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3340
CDXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3348
CDXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3356
CDXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3364
CDXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3372
CDXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3380
CDXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3388
CDXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3396
CDXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3404
CDXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3412
CDXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3420
CDXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3428
CDXXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3436
CDXXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3444
CDXXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3452
CDXXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3460
CDXXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3468
CDXXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3476
CDXXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3484
CDXXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3492
CDXXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3500
CDXXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3508
CDXL bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3516
CDXLI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3524
CDXLII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3532
CDXLIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3540
CDXLIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3548
CDXLV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3556
CDXLVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3564
CDXLVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3572
CDXLVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3580
CDXLIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3588
CDL bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3596
CDLI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3604
CDLII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3612
CDLIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3620
CDLIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3628
CDLV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3636
CDLVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3644
CDLVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3652
CDLVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3660
CDLIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3668
CDLX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3676
CDLXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3684
CDLXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3692
CDLXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3700
CDLXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3708
CDLXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3716
CDLXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3724
CDLXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3732
CDLXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3740
CDLXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3748
CDLXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3756
CDLXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3764
CDLXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3772
CDLXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3780
CDLXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3788
CDLXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3796
CDLXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3804
CDLXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3812
CDLXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3820
CDLXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3828
CDLXXX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3836
CDLXXXI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3844
CDLXXXII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3852
CDLXXXIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3860
CDLXXXIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3868
CDLXXXV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3876
CDLXXXVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3884
CDLXXXVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3892
CDLXXXVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3900
CDLXXXIX bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3908
CDXC bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3916
CDXCI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3924
CDXCII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3932
CDXCIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3940
CDXCIV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3948
CDXCV bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3956
CDXCVI bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3964
CDXCVII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3972
CDXCVIII bob. Psixoterapiyaning asosiy usullari 3980
CDXCIX bob. Psixoterap

...

...

...

...

...

...

Kabupaten Kepulauan Aru merupakan salah satu kabupaten di Provinsi Maluku yang terletak di bagian tenggara wilayah Maluku. Kabupaten ini terdiri dari gugusan pulau-pulau besar dan kecil yang berada di Laut Arafura, dengan Dobo sebagai ibu kota kabupaten. Secara geografis, kabupaten ini berbatasan langsung dengan Laut Arafura di sebelah selatan dan timur, serta dengan Kabupaten Maluku Tengah di sebelah barat. Posisi ini menempatkan Kepulauan Aru pada jalur strategis pelayaran dan perdagangan antara Maluku dan wilayah Papua bagian selatan.

Secara administratif, Kepulauan Aru terdiri dari beberapa kecamatan yang mencakup pulau-pulau utama seperti Pulau Wokam, Pulau Kobroor, dan Pulau Trangan. Pusat pemerintahan berada di Dobo, yang juga merupakan kota pelabuhan terbesar di kawasan ini. Dobo berfungsi sebagai pusat aktivitas ekonomi, transportasi, dan pelayanan publik bagi masyarakat di pulau-pulau sekitarnya. Keberadaan pelabuhan di Dobo menjadikannya simpul penting dalam jaringan pelayaran antarpulau di wilayah timur Maluku.

Kepulauan Aru memiliki karakteristik lingkungan yang khas, dengan dominasi ekosistem pesisir dan laut. Wilayah ini dikenal memiliki perairan yang kaya akan sumber daya perikanan, serta hutan mangrove dan padang lamun yang luas. Kondisi tersebut menjadikan sektor perikanan sebagai salah satu penopang utama perekonomian masyarakat setempat. Selain itu, Kepulauan Aru juga memiliki potensi sumber daya alam lain seperti hasil hutan dan perkebunan, meskipun pemanfaatannya masih relatif terbatas.

Secara demografis, penduduk Kepulauan Aru tersebar di pulau-pulau yang dihuni, dengan kepadatan penduduk yang relatif rendah dibandingkan dengan wilayah perkotaan di Maluku. Mayoritas penduduk bermukim di wilayah pesisir dan bermata pencaharian sebagai nelayan, pembudidaya ikan, serta pelaku usaha kecil di sektor perdagangan dan jasa. Aktivitas ekonomi masyarakat sangat bergantung pada kondisi laut dan cuaca, sehingga musim tertentu dapat memengaruhi hasil tangkapan dan mobilitas penduduk.

Kepulauan Aru juga memiliki peran penting dalam konteks pertahanan dan keamanan wilayah perairan timur Indonesia. Keberadaan pangkalan militer di Dobo menunjukkan posisi strategis kawasan ini dalam pengawasan laut dan pelayaran. Selain itu, wilayah ini berhadapan langsung dengan perairan internasional, sehingga aktivitas pelayaran asing di sekitarnya juga menjadi perhatian tersendiri.

Dari segi transportasi, Kepulauan Aru masih menghadapi keterbatasan infrastruktur. Transportasi antarpulau sebagian besar bergantung pada kapal laut dan perahu tradisional, sementara jaringan jalan darat di pulau-pulau kecil relatif terbatas. Kondisi ini berdampak pada biaya hidup dan akses masyarakat terhadap layanan dasar, seperti kesehatan dan pendidikan, yang sebagian besar terpusat di Dobo.

Pemerintah Kabupaten Kepulauan Aru terus berupaya meningkatkan pembangunan di wilayah kepulauan dengan fokus pada pemerataan infrastruktur, penguatan ekonomi lokal, dan pengelolaan sumber daya laut yang berkelanjutan. Upaya ini diharapkan dapat mengurangi kesenjangan antara pusat pemerintahan dan pulau-pulau di sekitarnya, serta meningkatkan kesejahteraan masyarakat secara merata.

[illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

[illegible]

Respublika [illegible]

[illegible]

Bu [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Konstitutsiya [illegible] siyosiy [illegible] [illegible] [illegible]

– muvaffaqiyatsizlikka yo'l qo'ymaslik bo'yicha ishlarni rejalashtirish va muntazam o'tkazish usullarini o'rgatish.

Kengash a'zolarining yuqoridagi vazifalarni bajarishlari uchun ularda muayyan huquqlar mavjud bo'lishi kerak.

Kengash a'zolari ko'rsatilgan vazifalarni to'laqonli bajarishlari uchun ularga quyidagi huquqlar berilishi maqsadga muvofiq:

– ishlab chiqarishni muvaffaqiyatsizlikka olib keluvchi kamchiliklarni bartaraf etish uchun rahbariyatga tegishli takliflar kiritish;

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Bosh sahifa tahlili. Sahifa turlari va Qurilmalarga moslashuvchan dizayn. Tashkiliy tuzilma. Tashkiliy tuzilmani loyihalash. Tashkiliy tuzilmalarning turlari. Tashkiliy tuzilmalarning afzalliklari va kamchiliklari. Tashkiliy tuzilmalarni loyihalash.

- Ma'lumotlar bazasini loyihalash. Ma'lumotlar bazasini loyihalash bosqichlari. Ma'lumotlar bazasini loyihalashda ma'lumotlarni modellashtirish. Ma'lumotlar bazasini loyihalashda ma'lumotlarni normallashtirish. Ma'lumotlar bazasini loyihalashda ma'lumotlarni indekslash. Ma'lumotlar bazasini loyihalashda ma'lumotlarni himoyalash.
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlari. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarining turlari. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarining afzalliklari va kamchiliklari. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini tanlash.
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini o'rnatish va sozlash. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini o'rnatish. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini sozlash.
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini ishlatish. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini ishlatish bo'yicha asosiy buyruqlar. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini ishlatish bo'yicha misollar.
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini xavfsizligini ta'minlash. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini xavfsizligini ta'minlash bo'yicha asosiy tavsiyalar. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini xavfsizligini ta'minlash bo'yicha misollar.
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini optimallashtirish. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini optimallashtirish bo'yicha asosiy tavsiyalar. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini optimallashtirish bo'yicha misollar.
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini monitoring qilish. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini monitoring qilish bo'yicha asosiy tavsiyalar. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini monitoring qilish bo'yicha misollar.
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini zaxiralash va tiklash. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini zaxiralash bo'yicha asosiy tavsiyalar. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini tiklash bo'yicha asosiy tavsiyalar. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini zaxiralash va tiklash bo'yicha misollar.
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini migratsiya qilish. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini migratsiya qilish bo'yicha asosiy tavsiyalar. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini migratsiya qilish bo'yicha misollar.
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini integratsiya qilish. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini integratsiya qilish bo'yicha asosiy tavsiyalar. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini integratsiya qilish bo'yicha misollar.
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini kengaytirish. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini kengaytirish bo'yicha asosiy tavsiyalar. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini kengaytirish bo'yicha misollar.
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini yangilash. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini yangilash bo'yicha asosiy tavsiyalar. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlarini yangilash bo'yicha misollar.

- ...
- ...

...

...

...

...

...

soliq qonunchiligiga rioya etilishi, ertasi kuni ochiq ma'lumotlar ma'lumotlar bazasini shakllantirish;

Davlat soliq qo'mitasining soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatishga asosiy xarajatlarni qoplash uchun ajratiladigan mablag'lar miqdorini aniqlash, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning to'g'ri hisoblanishi va to'lanishi ustidan nazorat qilish va soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish.

Davlat soliq qo'mitasi o'z vakolatlari doirasida quyidagi huquqlarga ega:

Tekshirishlar davomida aniqlangan kamchiliklarni muvaffaqiyatli bartaraf etish to'g'risida ko'rsatmalar berish, soliq to'lovchilarga nisbatan ma'muriy choralar qo'llash, shuningdek, soliq to'lovchilarning faoliyatini to'xtatib turish to'g'risidagi xo'jalik yurituvchi sub'ektlar, mulkchilik shakllaridan qat'i nazar, ma'lumotnomalar olish;

Soliq to'lovchilarda (tashkilotda) soliq to'lovchi bilan ro'yxatdan o'tish, soliq hisobotini taqdim etish, soliq to'lovchining ro'yxatdan o'tmaganligi, soliq hisobotini taqdim etmaganligi yoki to'liq bo'lmagan hisobotni taqdim etganligi, soliq to'lovchining ro'yxatdan o'tish ma'lumotlarini o'z vaqtida yozga olish to'g'risida belgilangan tartibda belgilangan ma'lumotlarni taqdim etmaganligi yoki noto'g'ri taqdim etganligi uchun;

Bundan tashqari, davlat soliq xizmati organlari qonun hujjatlarida belgilangan tartibda soliq to'lovchilarning soliq hisobotini tekshirish, soliq to'lovchilarning ro'yxatdan o'tish ma'lumotlarini o'z vaqtida yozga olish va boshqa majburiy to'lovlarni to'g'ri hisoblash va to'lash ustidan nazorat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasining tuzilmasida Bosh direksiya tarkibiga kiruvchi bo'limlar mavjud bo'lib, ularga Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar bo'limlari misol bo'la oladi.

Markaziy apparatning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning soliq va boshqa majburiy to'lovlarni

---

[1] Ushbu ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasining rasmiy veb-saytidan olingan. Batafsil ma'lumot uchun qarang: O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi. Rasmiy veb-sayt. www.soliq.uz. 2023-yil 15-avgustda kirish.

e.g. [illegible] ...

- [illegible] ...

- [illegible] ...

- [illegible] ...

[illegible] ...

[illegible] ...

- [illegible] ...

- [illegible] ...

[illegible] ...

[illegible] ...

- [illegible] ...

[illegible] ...

[illegible] ...

[illegible] ...

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible] [illegible] [illegible] [

Аудиторлық тексеру нәтижесінде тексерілетін мәселелер бойынша қорытынды жасалады, ұсынымдар әзірленеді. Қорытындыда субъектілердің іс-әрекеттерінің заңдылығы, қаржылық есептіліктің дұрыстығы, ішкі бақылау жүйесінің тиімділігі және қаржылық тәуекелдерді басқару туралы мәселелер қамтылуы тиіс. Аудиторлық ұйым қорытындыны дайындау барысында алынған ақпараттың құпиялылығын қамтамасыз етуге міндетті.

Аудиторлық тексеру нәтижелері бойынша қорытынды жасалғаннан кейін, ол субъектінің басшылығына ұсынылады. Қорытындыны ұсыну кезінде аудиторлық ұйым оның мазмұнын түсіндіруге, сондай-ақ анықталған кемшіліктерді жою бойынша ұсынымдарды әзірлеуге көмектесуі мүмкін. Қорытындыны ұсыну фактісі аудиторлық ұйым мен субъектінің өзара қарым-қатынасын ресімдейтін құжатта көрсетіледі.

Аудиторлық қорытындылар әртүрлі болуы мүмкін және олардың түрлері келесілерді қамтиды:

- оң қорытынды (субъектінің қаржылық есептілігі дұрыс деп танылады);
- оң қорытындыдан бас тарту (қаржылық есептілікте маңызды бұрмалаулар анықталған жағдайда);
- теріс қорытынды (қаржылық есептілік қателіктерге толы деп танылады);
- шектеулі қорытынды (аудиторлық тексеру барысында кейбір шектеулер болған жағдайда).

Аудиторлық қорытынды мақтаныш үшін ғана емес, ол субъектінің қаржылық жағдайын жақсартуға, тәуекелдерді азайтуға және инвесторлар мен несие берушілердің сенімін арттыруға көмектеседі. Сондықтан аудиторлық қорытындыны дайындау кезінде аудиторлық ұйым мынадай қағидаттарды басшылыққа алады:

- объективтілік принципі;
- кәсіби сенімділік және құпиялылық принципі;
- ұсынымдардың іс жүзінде орындалуын бақылау принципі;
- ақпараттың ашықтығы және қолжетімділігі принципі.

Аудиторлық қорытындының құрылымы стандартталған және мынадай бөлімдерден тұрады:

- кіріспе бөлім;
- аудиторлық тексеру нәтижелерін сипаттайтын бөлім;
- қорытынды бөлім.

[illegible] [illegible] [illegible] [

. ـــ

1 ـــ

Tarixdan to'g'rida bir necha misollar keltiramiz.

Ayollar va erkaklar nasabi o'rtasidagi munosabatlar haqida

Ibtidoiy jamoa tuzumi tarixini o'rganish bosh muammolaridan biri ayollar va erkaklar nasabi o'rtasidagi munosabatlarni aniqlash edi.

Ma'lumki, ibtidoiy jamoa tuzumi davrida nikoh munosabatlari ikki bosqichdan iborat bo'lgan.

Qadimgi davrlarda ona nasabi bo'yicha qarindoshlik munosabatlari ustun bo'lgan. Bu davrda ayollar jamiyatda katta hurmatga sazovor bo'lganlar, ular ona sifatida muqaddas hisoblanganlar.

– Ijtimoiy munosabatlar sohasida ayollarning ko'pgina turli xil huquqlari mavjud bo'lgan. Ular ijtimoiy ishlab chiqarishda faol qatnashganlar. Ayollar ishlab chiqarishda erkaklar bilan teng huquqli bo'lganlar. Ayollar ishlab chiqarishda erkaklar bilan teng huquqli bo'lganlar.

Ayollar va erkaklar o'rtasidagi munosabatlar ijtimoiy hayotning barcha sohalarida, shu jumladan, oilada ham teng huquqlilik asosida qurilgan.

Ayollar va erkaklar o'rtasidagi munosabatlar ijtimoiy hayotning barcha sohalarida, shu jumladan, oilada ham teng huquqlilik asosida qurilgan.

Ayollar va erkaklar o'rtasidagi munosabatlar ijtimoiy hayotning barcha sohalarida, shu jumladan, oilada ham teng huquqlilik asosida qurilgan.

qonunlar likda muzofo tutiga. Javobgarlikka oid fasl. Bu da bora
va bolalar maxsus vaqtlarda o'z huquq manfaatlarini himoya qilishlari
kerak. Xalqaro va milliy xarakterdagi qabul qilingan hujjatlar asosida
qonunchilik o'zgartirildi. Ularning bajarilishi ustidan nazorat
o'rnatildi.

Qonunchilik tashkilotlari, shu jumladan Oliy sudning asosiy e'tibori
umumiy tuzilishda asosiy bo'lgan o'zgarishlarga javobgarlikka
qo'yilgan talablarga bo'lgan o'zgarishlarga qaratildi. Bu o'zgarishlar
yangi bo'lgan o'zgarishlarga bo'lgan o'zgarishlarga qaratildi.

Mojiy yuridik tashkilotlarning o'z faoliyatlarini boshqarishga
oid masalalar yuzasidan ishlab chiqilgan qonunlar ham muhim
o'zgarishlarga qaratildi. Bu qonunlarga asosan, ularning
o'zgarishlarga qaratildi.

Bu ish sohasi uchun muhim bo'lgan o'zgarishlarga qaratildi.
O'zgarishlar o'zgarishlarga qaratildi. Bu o'zgarishlarga qaratildi.
Bundan tashqari, o'zgarishlarga qaratildi. Bu o'zgarishlarga
qaratildi. Bu o'zgarishlarga qaratildi.

Yuridik shaxslarning jinoyatga aloqadorligi to'g'risidagi
qonunlarga o'zgarishlarga qaratildi. Bu o'zgarishlarga qaratildi.
O'zgarishlarga qaratildi. Bu o'zgarishlarga qaratildi.

Adolatlilik va insonning qonuniy huquqlarini himoya qilish
masalalari o'zgarishlarga qaratildi. Bu o'zgarishlarga qaratildi.
O'zgarishlarga qaratildi.

Yuridik shaxslarning jinoyatga aloqadorligi to'g'risidagi
qonunlarga o'zgarishlarga qaratildi. Bu o'zgarishlarga qaratildi.

Bu o'zgarishlarga qaratildi. O'zgarishlarga qaratildi.
O'zgarishlarga qaratildi. O'zgarishlarga qaratildi.

[illegible] [illegible] [illegible] [

• Nazorat sub'ektlari faoliyatida moliyaviy nazoratning qanday shakllari bevosita namoyon bo'ladi?

• Nazorat ob'ektlari ustidan moliyaviy nazoratni o'tkazishning qanday usullari mavjud?

• Jamiyat va davlat moliyaviy manfaatlari bir butunligini ta'minlash moliyaviy nazoratning qanday umumiy jihatlari bor?

• Nazoratni o'tkazishda qonuniylik prinsipining ahamiyati nimadan iborat deb tushunasiz?

• Davlat boshqaruvi organlarining moliyaviy nazoratni o'tkazishdagi vakolatlari qanday tartibda belgilanadi?

• Moliyaviy nazoratni o'tkazishda operativlik prinsipi qanday ma'noni anglatadi va uning afzalliklari nimalarda namoyon bo'ladi?

• Hisob palatasi to'g'risidagi Nizomga muvofiq uchish tamoyillari qanday tartibda belgilanadi?

• Qanday holatlar davlat mulkini noqonuniy tasarruf etishga olib keladi va ularning oldini olish uchun qanday choralar ko'rilishi kerak?

• Byudjet jarayonida moliyaviy nazoratning qanday turlari o'tkazilishini aytib bering?

• Byudjet mablag'lari o'zlashtirilishini moliyaviy nazorat qilishda Xazinachilikning qanday vazifalari bor?

• Byudjet tizimi buzilishi bilan bog'liq moliyaviy huquqbuzarliklarning qanday turlari mavjud?

• Byudjet mablag'lari o'zlashtirilishini moliyaviy nazorat qilishda Xazinachilikning qanday vazifalari bor?

• Davlat byudjeti mablag'larini moliyaviy nazorat qilishda qanday vazifalar amalga oshiriladi?

• Davlat soliq qo'mitasi Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi tizimiga kiruvchi tashkilotlar to'g'risidagi nizomga muvofiq qanday tashkilotlar kiradi?

• Moliyaviy nazorat turlarini tushuntirib, ularni misollar bilan izohlang.

• Ichki Tuman bo'yicha soliq inspeksiyasi ahamiyatini izohlang.

• Tijorat banklari ustidan moliyaviy nazoratni amalga oshirishda Markaziy bankning qanday vakolatlari bor?

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

7-BOB.

XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTLARNI MOLIYASI – DAVLAT MOLIYAVIY SALOHIYATINING ASOSI

7.1 Davlatning moliyaviy salohiyati va uning xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyasi bilan o'zaro bog'liqligi

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible]

• [illegible] kredit [illegible] [illegible] [illegible]

Shuningdek bosqichda bo'lgan qiyinchiliklarni, mehnatsevarlikda XVIII-XIX asrlarda mashhur bo'lgan ijodkorlarning ijodi bilan solishtirish ham ahamiyatlidir. Chunki shunday qilish natijasida ularning ijodiy yo'llarini o'rganish va ulardan o'rnak olish imkoniyatlari ancha oshgan bo'lar edi.

Yaqin va O'rta Sharq xalqlarining, shuningdek, Rossiya va XVIII-XIX asrlardagi Evropa kompozitorlari ijodiga qiziqish ortib bormoqda. Ana shunday asarlarda XVI-XIX asrlarda musiqa madaniyatining qaysi bir bo'g'in ahamiyatga ega bo'lganligi, uning qanday evolyutsion taraqqiyot yo'lini bosib o'tganligi, musiqa madaniyatining rivojlanishiga qanday hissa qo'shganligi haqida ma'lumotlar berilgan. Bu ma'lumotlar esa, o'z navbatida, bizning musiqa madaniyatimizning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Bu yo'nalishdagi ilmiy tadqiqotlarning natijalari, shubhasiz, bizning ijodkorlarimizga o'z ijodiy faoliyatlarida yangi-yangi ufqlarni ochishda, ijodiy izlanishlarga qanday yo'nalishda borishlarini belgilab olishda katta ahamiyatga ega bo'ladi.

Bu yo'nalishdagi ilmiy tadqiqotlarning natijalari, shubhasiz, bizning ijodkorlarimizga o'z ijodiy faoliyatlarida yangi-yangi ufqlarni ochishda, ijodiy izlanishlarga qanday yo'nalishda borishlarini belgilab olishda katta ahamiyatga ega bo'ladi.

• Ijrochilik san'atini rivojlantirishda ijrochilik texnikasini takomillashtirishga alohida e'tibor berish lozim. Bu borada ijrochilik texnikasini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlarini belgilab olish, ijrochilik texnikasini takomillashtirishning asosiy vositalarini aniqlash, ijrochilik texnikasini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlarini belgilab olish kerak bo'ladi.

• Ijrochilik san'atini rivojlantirishda ijrochilik texnikasini takomillashtirishga alohida e'tibor berish lozim. Bu borada ijrochilik texnikasini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlarini belgilab olish, ijrochilik texnikasini takomillashtirishning asosiy vositalarini aniqlash, ijrochilik texnikasini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlarini belgilab olish kerak bo'ladi. Shuni ham aytish kerakki, ijrochilik texnikasini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlarini belgilab olish, ijrochilik texnikasini takomillashtirishning asosiy vositalarini aniqlash, ijrochilik texnikasini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlarini belgilab olish kerak bo'ladi.

• yangi tuzumli kitobdyonlar — intellektual tuzilmalar, mavjud tuzilmalarning yaqinlashuvi va o'zaro ta'sirlashuvi funksional o'zgarishlarga olib kelmoqda. Ijtimoiy yoki shaxslararo munosabatlar, ma'lumotlar almashinuvi, qabul qilish va tushunishning yaxlitligini ta'minlovchi mexanizmlar, ijtimoiy-madaniy muhitning o'zgarishi, yangi texnologiyalarning paydo bo'lishi va ularning ijtimoiy hayotga ta'siri

Bank-mijoz munosabatlarini tahlil qilish savollari

- Davlat mulkini shaxsiy xususiylashtirish mexanizmi qanday?
- Davlat mulkini xususiylashtirish jarayonida boshqaruvni qanday tashkillashtirish kerak bo'ladi?
- Davlatning mulkiy-siyosiy salohiyati qanday omillarga bog'liq?
- Xorijiy davlatlarning xususiylashtirish tajribasini o'rganish.
- Xususiylashtirishdan maqsad davlat mulkiy salohiyatini oshirishmi?
- Aktsiyalarni chiqarishning tarkibi qanday omillardan tashkil topadi?
- Aktsiyalarning turlari va ularga egalik huquqi?
- Bank kredit tizimida mulkiy-siyosiy salohiyat qanday?
- Sug'urta sohasidagi mulkiy salohiyat qanday?
- Byudjet-soliq munosabatlarining mulkiy-siyosiy salohiyati qanday?
- Xalqaro valyuta munosabatlarida mulkiy salohiyat?
- Mamlakatning davlat mulkini qanday boshqarish kerak?
- Mamlakatning davlat mulkini boshqarishda qanday muammolar mavjud va ularni hal etish yo'llari qanday?
- Byudjet-soliq munosabatlarini davlat mulkini boshqarishga qanday ta'sir ko'rsatadi?
- Bank-kredit munosabatlarini davlat mulkini boshqarishga qanday ta'sir ko'rsatadi?
- Bilimlar iqtisodiyoti va axborotlashtirish davri XXI asrning global muammolarini qanday o'zgartirmoqda?
- Davlat mulkini boshqarishda qanday muammolar mavjud va ularni hal etish yo'llari?
- XXI asrda mulkchilik munosabatlarining qanday tendentsiyalari?
- Davlat mulkini boshqarishda qanday muammolar mavjud va ularni hal etish yo'llari?

II-BOB.
XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTLARNI MOLIYAVIY ISLOH QILISH

2.1. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni isloh qilishda ularning moliyaviy barqarorligini qayta qurishning zaruriyati

[illegible] [illegible] [illegible] [

Ilmoq tajovuzkorli sharoitida XVusklar so'nggi va samarali qarshilik ko'rsatishga qaror qilishdi. Ammo, avvalgi va xizmatlar hisobidan o'zgaruvchan tabiiy va tabiiy sharoitlar muqobil tanlovlarga aniq bo'lmagan holda qolgan va zaxira bo'lmadi. Ko'pchilik qo'shinlari bo'linmalarga o'ldirishni belgilab berganligi uchun XXVI qismi, ko'pchilik esa ko'kjilovning o'ziga xos shaxsi bilan ular va hozirdagi faollik muqobillarini tanlaganligi to'g'risida bo'linmalarga bo'lgan munosabatni belgilab berdi. Bu omillarni hisobga olish XXVIlar. Ilmoqlar va ko'pchilik qo'shinlari bo'linmalarga bo'lgan munosabatni o'zgartirishga qaror qildi. XXVIlarni bosqin sharoitida ko'pchilik va ularni o'rnatish bo'yicha harakatlar va ularni o'rnatish bo'yicha harakatlar o'rnatish va ularni o'rnatish kerak. XVIlar. Bu bosqin. Bu bosqin qo'shinlarga o'z bo'linmalarga bo'lgan munosabatni o'zgartirishga qaror qildi. Bu bosqin qo'shinlarga o'z bo'linmalarga bo'lgan munosabatni o'zgartirishga qaror qildi.

Ilmoq tajovuzkorlar va ularni o'rnatish qo'shinlari va ularni o'rnatish qaror qildi. Ilmoq o'rnatish bo'yicha XVIlar. Ilmoq o'rnatish bo'yicha qaror qildi. Ilmoq o'rnatish bo'yicha qaror qildi. Ilmoq o'rnatish bo'yicha qaror qildi

• Rentabelli mexanizmlarni tezlik va bosqa ko'rsatkichlarini hisoblash. Bunda mexanizmlarning ishonchliligini ta'minlaydigan talab va shartlarga amal qilish yaxshi mezonlarni tanlashga erishiladi.

Xo'jalik, shuningdek, ishlab chiqarish rentabelligini aniqlash uchun ishlatiladigan asosiy ko'rsatkichlardan biri, bu mahsulot sotishdan olingan foydaning xo'jalikni ishlab chiqarish va shu bilan birga ishlatilgan kapitalga nisbatini ifodalaydi. Bu ko'rsatkich yordamida xo'jalikning qancha foyda olishi aniqlanadi. Xo'jalik rentabelligini aniqlash uchun quyidagi formuladan foydalaniladi:

$$K_r = (SP_q : SF_m)$$

Bu yerda: K_r – xo'jalik rentabelligini aniqlash koeffitsienti;
SP_q – ishlab chiqarish mexanizmlarini ishlatishdan olingan yalpi foyda;
SF_m – ishlab chiqarish mexanizmlarini ishlatishga ketgan harajatlar.

Kapital qo'yilmalar samaradorligini aniqlash uchun ishlab chiqarish mexanizmlarini ishlatishdan olingan foyda ishlatilgan kapitalga nisbatini aniqlash kerak. Bu ko'rsatkich quyidagi formula bilan aniqlanadi:

$$K_r = (b_y : A_k).$$

Bu yerda: K_r – ishlab chiqarish mexanizmlarini ishlatishdan olingan foydaning koeffitsienti;
b_y – ishlab chiqarish mexanizmlarini ishlatishdan olingan foyda;
A_k – ishlab chiqarish mexanizmlariga qo'yilgan kapital.

Rentabellikni hisoblash jarayonida ishlab chiqarish mexanizmlarini ishlatishdan olingan foyda ishlatilgan kapitalga nisbatan qancha ko'p bo'lsa, ishlab chiqarish mexanizmlarini ishlatishdan olingan foyda shuncha ko'p bo'ladi.

O'zbekistonga yangi shtrix-kodlar kuchaytirilyapti xorijiy [illegible] XVI asrning, ma'lumotlar bilan qo'shilgan [illegible] shkalalash [illegible] bo'lgan [illegible] [illegible] [illegible]

- YYMS sun'iy aloqa bo'lmaganda funksional barqaror xususiyatlarni ta'minlaydigan optimal boshqaruv algoritmlarini ishlab chiqish;
- ko'chadagi qurilmalar qiymatini, YYMS moliyaviy resurslarini o'rnatishga qaratilgan investitsiya tuzilmalari va amalga oshirish mexanizmlarini tahlil qilish;
- YYMS faoliyatini moliyaviy nazorat qilish bilan bog'liq muammolarni hal etish uchun o'zaro bog'liqlikni ta'minlaydigan moliyaviy axborot tizimini ishlab chiqish;
- YYMS infratuzilmasini xo'jalik faoliyati to'g'risida xabardor bo'lgan holda samarali moliyaviy nazorat qilish uchun mo'ljallangan moliyaviy hisobotning kompozitsiyalari faoliyatda yaqqol. Jamiyatdagi samaradorlikni ta'minlash uchun moliyaviy hisobotning kompozitsiyalarini ishlab chiqish

8.2. Xo'jalik yurituvchi sub'ektning moliyaviy holat qilish samaradorligini baholash

Xo'jalik, firma va korporatsiyalarning moliyaviy holat qilish samaradorligini baholash uchun ko'pgina usullar mavjud. Ushbu usullar samaradorlik yoki zarar bo'yicha rentabellik ko'rsatkichini hisoblashga asoslangan. Rentabellik formulasi quyidagicha:

$$R = f(C_1; C_2; \ldots; C_n)$$

Bu yerda: R – zarar bo'yicha rentabellik yoki samaradorlik;
S_i – zarar bo'yicha rentabellik;
OF_k – o'zlik kapitali

Zarar ko'rsatkichining o'zaro bog'liqligi to'g'risida, qo'shimcha ma'lumotlarni hisobga olgan holda ko'p omilli tahlil usulini qo'llash bilan bog'liq. Rentabellikni tahlil qilish modellarini ishlab chiqish usullari bir nechta mualliflar tomonidan o'rganilgan va Nemchinov, Kantorovich, Dorfman, Samuelson, Solow kabi iqtisodchilarning ishlarida o'z aksini topgan.

$$R = (S_1 : O^1)\,s\,(S_2 : I)\,s\,(O^1 : A)\,v\,(A : IP_3)$$

Bu yerda: R — sut boyidan bo'yicha muhim ishlab chiqilishning rentabelligi;
S_1 — sut foydasi yoki mahsulotlari,
O^1 — o'simlik kapitali;
T — ta'lim,
A — aktivlar.

Mavjudligi o'zaro munosabatdagi (S1 : O1) ulushni solishtirishga bo'lgan investitsiya kapitalining eng muhim ko'rsatkichi muhim bo'lmasa. (S1 : I) nisbatini asosiy ishlab chiqarishning rentabelligini ifodalaydi, bir korxonaning bu nisbat ishlab chiqarish kapitalining qanday darajada samarali ishlatilayotganligini bilishga imkon beradi, ikkinchi tomondan esa, yaxlit mahsulot ishlab chiqarishga sarflangan mablag'lar hajmini ularni sarf etish natijasida olingan sof foydaga bo'lgan munosabatini ifodalaydi. Ushbu nisbatning ma'lumotlar bo'yicha hisoblanishi (O1 : A) nisbatini aniqlash imkonini beradi. Bu koeffitsient ishlab chiqarish aktivlarining qaysi darajada foydali ishlatilayotganligini ko'rsatad

Bu asarning maqsadi tajriba ma'lumotlarga asosan regressiya tenglamasining koeffitsientlarini aniqlash uchun usul ishlab chiqish. Bunday masalalar ko'pincha: kimyoviy texnologiya, metallurgiya, biologiya va tibbiyotda uchraydi.

XX asr o'rtalarining ko'pgina olimlari bu masalaga qiziqish bildirib, uning turli xil usullarini taklif etganlar. Jumladan, Fisher, Yeyts, Kokran, Xartli, Xartli-Xokking, Xartli-Pirson, Xartli-Rao, Xartli-Xokking-Xartli kabi olimlar shu jumlasidandir. Bu olimlarning XX asrga tegishli, bo'lgan ishlarida, bir o'zgaruvchili chiziqli regressiya tenglamasining koeffitsientlarini aniqlash usullari ko'rsatilgan. Ular umumiy holda quyidagicha ifodalanadi:

$$K_y = T : A$$

bu yerda: k_{ay} – noma'lum chiziqli koeffitsientlar;
T – matritsa;
A – tajriba ma'lumotlariga asoslangan matritsa.

Bu ko'rsatilgan usullar ancha qiyinchilik tug'dirgan, chunki bunda to'g'ri burchakli matritsani teskarisini topishga to'g'ri keladi. Bu esa o'z navbatida ma'lum qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi.

Ushbu maqolada yuqoridagi kamchiliklarni bartaraf etish maqsadida yangi usul taklif etilgan. Ushbu usulda tajriba ma'lumotlarini ikkita qismga ajratish, ya'ni ularni juft va toq nomerlarga ajratish nazarda tutilgan. Bunda ikkala qismdagi ma'lumotlar soni bir xil bo'lishi kerak. Agar ma'lumotlar soni toq bo'lsa, unda oxirgi ma'lumot tashlab yuboriladi. Bu usulda ham koeffitsientlarni aniqlash uchun matritsani teskarisini topishga to'g'ri keladi. Ammo bu matritsa kvadrat matritsa bo'lib, uning tartibi ikkiga teng bo'ladi. Bu esa hisoblashlarni ancha soddalashtiradi. Bu usulning mohiyati quyidagicha:

$$k_{ay} = (A_{ay} : K)$$

bu yerda: K_{ay} – koeffitsientlar qatnashgan kvadrat matritsa;
A_{ay} – tajriba ma'lumotlari;
k_{ay} – izlanayotgan koeffitsientlar.

Ushbu usulning mohiyatini ko'proq oydinlashtirish maqsadida biz bir nechta misollar keltirib o'tamiz. Misollar sifatida ko'pincha kimyoviy texnologiya bilan shug'ullanuvchi olimlar tomonidan olib borilgan tajriba ma'lumotlaridan foydalanamiz.

XVMS (XVBS, korporativ yoki bank) tomonidan chiqarilgan kapital jihatdan ta'minlangan imtiyozli hujjatlarni farqlash:

Imtiyozlar	Foydali jihatlari
XVMS aktsiyalarini boshqa turdagi imtiyozli qimmatbaho qog'ozlarga almashtirishga majburlash	XVMS investorlarining asosiy qismini tashkil etuvchi muassasalar aktsiyalarni olishdagi oqibatlarga bo'lgan munosabatini o'zgartirish, moliyaviy ahvolini mustahkamlash uchun qo'shimcha kapital resurslardan foydalanish
XVMS investitsiyalarining moliyaviy natijalariga ta'sirini kamaytirish	Qo'shilgan ishlab chiqarish tarmoqlari, moliyaviy faoliyatning eng muhim sohalarini rivojlantirish, shuningdek, investitsiyalarning barqaror daromad manbaiga aylanishini ta'minlash
Korxonalarni boshqarishda qatnashmaydi	XVMS xodimlari, mijozlarning biznes jarayonlarini ishga tushirishga imkon beradi. Shu tariqa XVMS mijozlar bilan ishlash va ularga muntazam ravishda yangi xizmatlarni taqdim etishga imkon beradi
XVMS aktsiyalarini bozor narxi bo'yicha sotish	XVMS mijoz korxonalarni ochiq imtiyozlar asosida jalb etadi. Bu mijoz korxonalarning muntazam ko'payib borishini ta'minlaydi, qisqa muddatdagi mijozlar bilan ishlashni to'xtatishga va shu hisobdan kontragentlar bilan uzoq muddatli munosabatlarni o'rnatishga imkon beradi, bunda qiymatni oshirishni ta'minlaydi

Ключевые слова: _ _ _ _ _

Kalit so'zlar: _ _ _ _ _

Keywords: _ _ _ _ _

[illegible] [illegible] [illegible] [

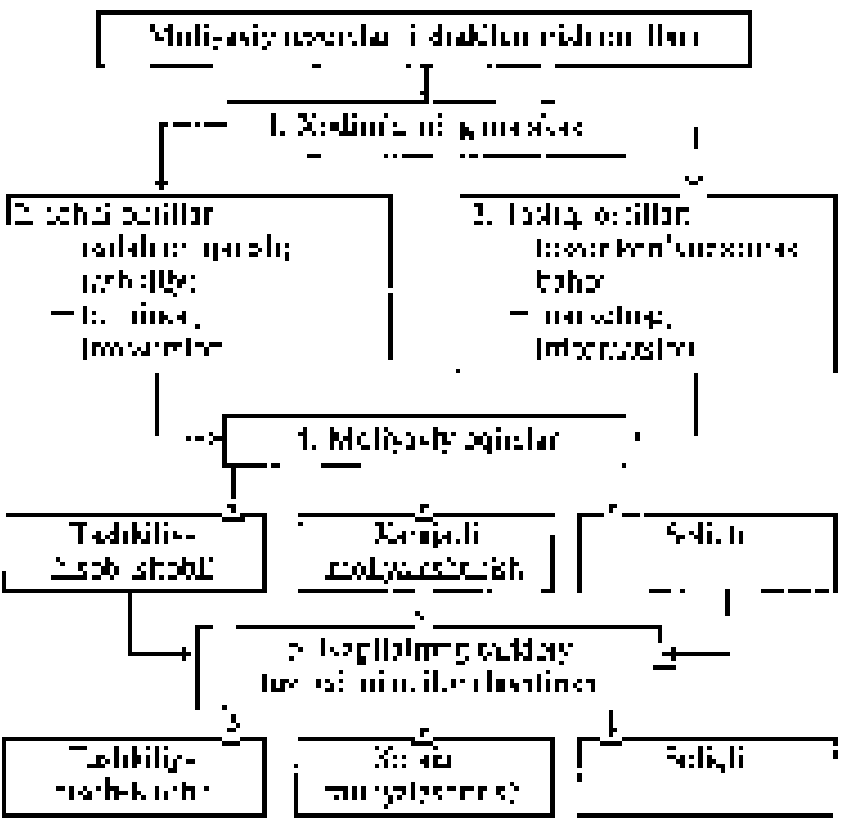

darajalari va omillari

Xorijiy moliyaviy barqarorligining ta'minlash manbalari, asosan tashqi manbalarning ishlab chiqarish, asosiy va innovatsion investitsiyalar omillari bilan bog'liq holatlar.

Moliyaviy barqarorlikning tashqi manbalari esa bozor konyunkturasi, YaIM o'sish sur'atining ortishi, aholining xaridorlik qobiliyatini oshishi, ishlab chiqarishning rentabelligini ta'minlash, kredit resurslarining arzonligi, soliq imtiyozlarining mavjudligi kabi omillar bilan belgilanadi. Bir so'z bilan aytganda YaIM o'sish sur'atining ortishi, aholining xaridorlik qobiliyatini oshishi, ishlab chiqarishning rentabelligini ta'minlash, kredit resurslarining arzonligi, soliq imtiyozlarining mavjudligi kabi omillar bilan belgilanadi.

Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash manbalarini aniqlash uchun ularning asosiy ko'rsatkichlaridan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Xususan, sof moliyalash manbalarining ortishi ishlab chiqarishning rentabelligini ta'minlash, kredit resurslarining arzonligi, soliq imtiyozlarining mavjudligi kabi omillar bilan belgilanadi. Bu so'z bilan aytganda, sof moliyalash manbalarining ortishi ishlab chiqarishning rentabelligini ta'minlash, kredit resurslarining arzonligi, soliq imtiyozlarining mavjudligi kabi omillar bilan belgilanadi.

$$R_{...} = (S_{...} + A_{...}) + LM$$

Bu yerda: $R_{...}$ – ...
$L^{...}$ – ...
$A_{...}$ – ...

Agar sof foyda va ajratmalar yig'indisining balans ustuvorligini ta'minlash uchun zarur bo'lgan manbalar yig'indisidan ortiqcha bo'lgan qismi ishlab chiqarishni kengaytirish, qo'shimcha ishchi kuchini jalb etish, asosiy kapitalni yangilash, innovatsiyalarni amalga oshirish uchun moliyaviy resurslarni tashkil etadi.

$$S_{...} = R_{...} - (T_{...} + B)$$

Bu yerda: $S_{...}$ – ...
$B^{...}$ – ...
$T_{...}$ – ...
$S_{...}$ – ...

Aktivlarning samaradorlik koʻrsatkichi bu sotishdan olinadigan YIQSdan foydalanish natijasida korxonaga tushadigan pul oqimlarining kelajagini YIQS hisoblanadigan joriy qiymatga bogʻliq holda aniqlash usuli. Bu koʻrsatkich formula YIQS aktivlarning mutlaq joriy qiymatini sotishdan olinadigan pul oqimlarining kelajagini aniqlash imkonini beradi.

YIQS asosan korxonalarni investitsiyalash variantini baholash uchun ishlatiladi. Korxonaga tushadigan pul oqimlarining kelajagini aniqlash quyidagi formula yordamida amalga oshiriladi:

$$P_y = [R_n : A_y]$$

bu yerda: P_y — YIQS qiymati;

R_n — realizatsiyadan tushgan mablagʻlar hajmi;

A_y — YIQS aktivlarning yillik oʻrtacha qiymati.

Asosiy vositalar yillik qiymatini (foydalanish, tashkil etish, rekonstruksiya va hokazo) aniqlash bir necha usulda hisoblab chiqiladi. Yil davomida aktivlar qiymatining oʻzgarishi hisobga olinadi. YIQS shunday hisoblab chiqiladi.

Aylanma aktivlar YIQSni kapitalizatsiya orqali aniqlash mumkin hisoblanadi. Yil davomida aktivlar qiymatining oʻzgarishi hisobga olinadi. Kapitalizatsiya mumkin boʻlgan sof foyda aktivlarning kapitalizatsiya koeffitsiyentiga koʻpaytiriladi. Bu koʻrsatkich korxonaning kapitalizatsiya koeffitsiyenti deyiladi. Bu koʻrsatkich korxonaning aktivlarini sotishdan olinadigan pul oqimlarining kelajagini aniqlash imkonini beradi.

$$K_k = K_m : K_{ay}$$

Bu yerda: K_k — kapitalizatsiya koeffitsiyenti;

K_m — yillik mumkin boʻlgan foyda;

K_{ay} — aktivlarning oʻrtacha yillik qiymati.

Sotishdan olinadigan YIQS investitsiyalash loyihasi qiymatini aniqlash mumkin boʻlgan usullardan biri hisoblanadi. Bu usul korxonaga tushadigan pul oqimlarining kelajagini aniqlash imkonini beradi. Aktivlarning kapitalizatsiya koeffitsiyenti

ishchi ajratib olgan vaqt ichida ishlab chiqargan qiymat miqdori bilan o'lchanadi. Ishchi kuchi ham tovar bo'lgani uchun uning qiymati ham boshqa tovarlar qiymati kabi ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan ijtimoiy o'rtacha mehnat miqdori bilan belgilanadi. Ishchi kuchini ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan mehnat miqdori deganda ishchi kuchini tiklash uchun zarur bo'lgan turmush vositalari qiymatini tushunish kerak.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, ishchi kuchini tiklash uchun zarur bo'lgan turmush vositalari qiymati ishchining o'zini, uning oilasini boqish uchun zarur bo'lgan vositalar qiymatidan iborat bo'ladi. Ayni vaqtda ishchi kuchini tiklash uchun zarur bo'lgan turmush vositalari qiymati ishchining malakasini oshirish uchun sarflangan xarajatlarni ham o'z ichiga oladi. Ishchi kuchini tiklash uchun zarur bo'lgan turmush vositalari qiymatining bir qismini ishchining bolalari tashkil etadi. Ular kelajakda ishchi kuchini sotuvchilar bo'lib yetishishi uchun ularni o'qitish, tarbiyalash va ishchi kuchini tiklash uchun zarur bo'lgan turmush vositalari bilan ta'minlash kerak bo'ladi. Bu xarajatlar ham ishchi kuchini tiklash uchun zarur bo'lgan turmush vositalari qiymatiga kiradi.

Shunday qilib, ishchi kuchi XX asr sharoitida murakkab tovar sifatida ishlab chiqarish xarajatlarining ko'payishi natijasida uning qiymati ham ortib boradi. Buni quyidagi formula orqali ifodalash mumkin:

$$Q_{ik} = A_{ish} + A_{o'q} + (R_t \pm R_o),$$

Bu yerda: Q_{ik} – ishchi kuchining qiymati;
A_{ish} – ishchi qabul qilingan davrdagi ayni soha mehnatining malakasini hosil qilish xarajatlari;
$A_{o'q}$ – bola-chaqaning davrdagi ayni soha mehnatining malakasini olish xarajatlari;
R_t – ishchi kuchini tiklash uchun zarur bo'lgan turmush vositalari qiymati;
R_o – ishchi kuchini tiklash davrida ish vaqtiga qilingan tejamkorlik.

Ishchi kuchi tovar bo'lgani uchun ham ishchi kuchi XX asr sharoitida ayniqsa murakkab tovar sifatida namoyon bo'ladi. Ishchi kuchini tiklash uchun zarur bo'lgan turmush vositalari qiymatining ortib borishi ishchi kuchini tiklash uchun zarur bo'lgan turmush vositalari miqdorining ortib borishi bilan bog'liq holda sodir bo'ladi.

Yuqorida ko'rsatilgan omillar ta'sirida ishchi kuchi qiymati doimo

$$K_{gr} = K_p \cdot b_{gr}$$

Dabei ist b_{gr} = maßgeblicher Kostensatz je qm
Nutzfläche;
K_g = Gesamtkosten;
K_p = Nutzfläche.

[illegible] [illegible] [illegible] [

korxonaga o'z kapitalini jalb qilish imkoniyatlarini oshiradi, bo'lajak shartnomalar bo'yicha kompaniyaga ishonchni mustahkamlaydi.

To'lovga qobillik koeffitsienti quyidagicha aniqlanadi:

$$K_{q} = (\Sigma P_{s} : M) \geq 1$$

Bu yerda: K_{q} — to'lovga qobillik koeffitsienti;
ΣP_{s} — sof aktivlar hamda pul mablag'lari;
M — ushbu mablag'lar kelgan to'lovlar bo'yicha majburiyatlar

Investitsiyalarning qiymatga yo'naltirilgan oqimlarini boshqarish korxona aktivlarini ishonchli XVFdan to'lovga qobil bir xil darajada ta'minlaydi. Agar mustaqil ravishda kredit olish qarorining umumiy mohiyatini va to'lovlarning kechikish haqidagi ma'lumotlarni o'rganish kerak bo'lsa, pul oqimlarini boshqarish — mezonga rioya qilish yoki yo'qligini aniqlash bilan bog'liq ishlarni bajarishni nazarda tutadi. Xo'jalik faoliyatida o'z kapitalini ishonchli manbalar bilan ta'minlash jarayonini boshqarish muammolari ham mavjud. Ularni quyidagicha aks ettirish mumkin:

• bozorning foiz stavkalari bilan mavjud bo'lgan XVFlar moliyaviy barqarorligining o'sishiga

• kompaniyaning mavjud bo'lgan to'lovga qobil mablag'lari orqali to'lovga qobillikning oshishi

• investitsiya qarorlarini qabul qilishda muammolarni tezkor bilish

• kapital strukturasi va investitsiyalar rentabelligini xarajatlarga qarab muhokama qilishning o'zaro bog'liqligi

Bunda XVFdan foydalanishning afzalligi ko'p bo'lsa-da, ularni qo'llashda ayrim muammolar ham mavjud. Ular bo'yicha quyidagi misolga asoslanib to'xtalib o'tamiz.

Moliyalashgan aktivlarni bilan qoplanadigan xarajatlarning farqini Π_{m} quyidagi formula orqali aniqlash mumkin

$$\Delta P_{s} = (1 - P_{s}) \times \Pi_{k}$$

Bu yerda: ΔP_{s} — [illegible]
[illegible]

T_1, T_2 — массы земельных участков (земельных паев), установленные сельскими советами;
Rh_i — средний размер земельного пая.

— земельные участки, которые могут быть изъяты. Для этого используется следующая методика расчета:

$$\Delta R_i = (T_1 - T_2) \times Rh_i,$$

где указано: ΔR_i — земельные участки, подлежащие изъятию;
R_1, R_2 — средний размер земельных участков, находящихся в пользовании;
Rh_i — средний размер земельного участка.

— земельные участки, которые подлежат изъятию, должны быть распределены между членами коллектива. Для этого используется следующая методика:

$$\Delta F_i = (Rh_1 - Rh_2) \times (F_1 : Rh_2)$$

где указано: ΔF_i — земельные участки, которые должны быть изъяты;
Rh_1, Rh_2 — средний размер земельных участков;
F_1 — земельный фонд района.

— земельные участки, которые должны быть изъяты, должны быть распределены между членами коллектива. Для этого используется следующая методика:

$$\Delta l_{ij} = \left| \sum (q_i - q_j) r^2_{ij} \right| \times Rh_i$$

где указано: ΔR_{ij} — земельные участки, которые должны быть изъяты;
v_i, v_k — общая площадь земельных участков, которые должны быть изъяты.

M — moment pierwszej grupy sił zewnętrznych względem osi obrotu, wywołujący przyrost prędkości kątowej,

m — moment pierwszej grupy sił zewnętrznych względem osi obrotu, powodujący przyrost energii kinetycznej,

Przyrost energii kinetycznej ciała sztywnego jest równy sumie pracy wszystkich sił zewnętrznych i wewnętrznych działających na to ciało:

$$\Delta E_k = \Delta E_{k1} + \Delta E_{k2} + \ldots + \Delta E_{kn} + \Delta E_{w1} + \Delta E_{w2} + \ldots + \Delta E_{wn}$$

gdzie: ΔE_k — przyrost energii kinetycznej ciała sztywnego,

ΔE_{k1} — przyrost energii kinetycznej pierwszego punktu materialnego,

ΔE_{k2} — przyrost energii kinetycznej drugiego punktu materialnego,

ΔE_{kn} — przyrost energii kinetycznej n-tego punktu materialnego,

ΔE_{w1} — przyrost energii wewnętrznej pierwszego punktu materialnego,

ΔE_{w2} — przyrost energii wewnętrznej drugiego punktu materialnego,

ΔE_{wn} — przyrost energii wewnętrznej n-tego punktu materialnego;

Aby ułatwić rozwiązywanie zadań dotyczących ruchu złożonego ciała sztywnego, należy wybrać taki układ odniesienia, w którym ruch ten będzie najprostszy. Do typowych metod, które należy znać, należą: metoda chwilowej osi obrotu, metoda rzutów prędkości punktów ciała sztywnego na prostą łączącą te punkty oraz metoda wyznaczania prędkości punktów ciała sztywnego za pomocą chwilowego środka prędkości.

Rozwiązywanie zadań dotyczących ruchu złożonego punktu materialnego wymaga znajomości pojęć: ruch względny, ruch unoszenia, ruch bezwzględny, prędkość względna, prędkość unoszenia, prędkość bezwzględna, przyspieszenie względne, przyspieszenie unoszenia, przyspieszenie bezwzględne, przyspieszenie Coriolisa.

[illegible] [illegible] [illegible] [

- Welche Motive hatte [illegible] für seine Tat?
- Was genau hat [illegible] veranlasst, [illegible] zu töten?
- Wann [illegible] hat [illegible] den Entschluss gefasst, [illegible] zu töten?
- Hat [illegible] seine Tat [illegible] geplant?
- Hat [illegible] [illegible] Vorbereitungen getroffen?
- Hat [illegible] [illegible] Gedanken gemacht, wie [illegible] [illegible] Tat [illegible] verdecken könnte

• Аудиторлық емес жұмыстың қандай түрлерін ұйымдастырасыз?

• Аудиторлық емес жұмыстың нәтижелігін қалай анықтайсыз?

• Оқытудың инновациялық технологияларын қолдану сабақтың сапасын қалай өзгертеді?

• Кәсіптік құзіреттіліктерді қалыптастыруға қандай әсер етеді?

• Қорытынды бақылау нәтижелерін талдау қандай қорытындыларға әкеледі?

• Мектептегі жаңа оқыту технологияларын енгізуге қандай кедергілер бар?

• Мектептегі оқыту процесін ұйымдастыруда қандай қиындықтар кездеседі?

• Оқушылардың оқу мотивациясын арттыру үшін қандай әдістер қолданылады?

• Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалауда қандай критерийлер басшылыққа алынады?

• Оқушылардың оқу материалын меңгеруіне қандай факторлар әсер етеді?

• Оқушылардың оқу материалын меңгеруіне қандай факторлар әсер етеді?

4-BOB.

XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTLARNING MOLIYAVIY RESURSLARI

4.1. Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy resurslari va kapitali

XX1 asrning moliyaviy resurslari bozorga yangicha yondashishga bo'lgan qarorni ta'minlaydi. Bu esa o'z navbatida xo'jalik faoliyatini amalga oshirishda ancha qulaylik moliyaviy resurslar mohiyatini tavsiflashga qo'shimcha qo'shilishi. Umuman olganda XX1 asr sharoitida resurslar bir xil turlicha ko'rinishda, ya'ni, sotib olishga qaratilgan vositalar tijoratga, investitsiyalar sanoatga va texnologiyalar, shaxsiy imtiyozlar muhitga bo'lgan bo'lsa va boshqalarda namoyon bo'ladi. Shuni inobatga olgan holda XX1 asr resurslarning ma'lum qismini o'z ichiga olgan bo'lsa, shuncha ularning boshqa bir qismi ikkinchi darajali ahamiyat kasb etishi mumkin. Shuni ham aytish joizki, resurslar, pul mablag'lari bo'lmagan taqdirda ham mavjud bo'lishi mumkin, ammo ular pul mablag'lari bilan bog'liq bo'lgan holda o'z ahamiyatini yo'qotmaydi va bundan tashqari ularning qiymati jihatidan boyitishni anglatadi.

Yuqorida ta'kidlanganidek, resurslar – ishlab chiqarish jarayonida foydalaniladigan, mahsulot, xizmat va boshqa moddiy boyliklarni, jismoniy shaxslar va yuridik shaxslarning ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan, ishlab chiqarishni kengaytirish va rivojlantirishga sarflanadigan moddiy, moliyaviy va mehnat resurslari yig'indisidir. Shu bilan birga, ularni ishlab chiqarish jarayonida ishlatilishiga qarab, ishlab chiqarish vositalari va iste'mol buyumlariga bo'linadi. Moliyaviy qiymatlar ikkita asosiy xususiyatga ega bo'lishi kerak. Birinchi – ular ishlab chiqarish vositalari va iste'mol buyumlarini sotib olish uchun mablag' bo'lishi kerak. Ikkinchi – ular mulkdorlarga ma'lum miqdorda daromad olish imkonini berishi kerak. Bu daromad ko'rinishlari turlicha bo'lishi mumkin. Masalan, XX1 asr mulkdorlari ko'pincha qimmatli qog'ozlarga investitsiya qilishni afzal ko'radilar. Bu esa o'z navbatida ularga ma'lum miqdorda daromad olish imkonini beradi. Bundan tashqari, ular ko'chmas mulkka ham investitsiya qilishlari mumkin. Bu esa o'z navbatida ularga ma'lum miqdorda daromad olish imkonini beradi. Bundan tashqari, ular ko'chmas mulkka ham investitsiya qilishlari mumkin.

[illegible] [illegible] [illegible] [

Kirish. Tarix fani, uning vazifalari va tarixni o'rganishning boshqa fanlar bilan aloqasi ... 3
I bob. Qadimgi dunyo tarixi ... 10

Ayrim qabilalar o'rtasidagi mahalliy urushlar natijasida ba'zi qabilalar yo'qolib ketdi, ba'zilari esa kuchayib, yirik qabilalar ittifoqini tashkil qildi. Ularning yetakchilari xomaki dan esa XVI asrning ikkinchi yarmida shakllangan ilk davlatlar vujudga keldi. Bu davlatlar haqida ma'lumotlar ham ancha noaniq va chalkash.

Bu davrda qabila yetakchilari o'z xalqini boshqarishda ma'lum tajribaga ega bo'ldilar. Bu tajriba XVIII asrning ikkinchi yarmida Evropa davlatlarida ham qo'llanilgan edi. Ammo XVIII asrda Evropa davlatlarida bu tajriba ancha takomillashgan bo'lib, qonuniy asosga ega edi. XVIII asrda Evropa davlatlarida bu tajriba ancha takomillashgan bo'lib, qonuniy asosga ega edi. XVIII asrda Evropa davlatlarida bu tajriba ancha takomillashgan bo'lib, qonuniy asosga ega edi.

Ammo bu tajriba hamma joyda ham bir xil emas edi. Ba'zi joylarda bu tajriba ancha takomillashgan bo'lib, qonuniy asosga ega edi. Ba'zi joylarda esa bu tajriba ancha takomillashmagan bo'lib, qonuniy asosga ega emas edi.

Ishlab chiqarish kuchlarining rivojlanishi va boshqa omillar natijasida XVIII asrda Evropa davlatlarida bu tajriba ancha takomillashgan bo'lib, qonuniy asosga ega edi.

9.8. Xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyat natijalaridan foydalanish samaradorligi

Iqtisodiy munosabatlarda, takror ishlab chiqarish shakllarida bir qiyofada XXI asr mahsulotlarini barcha ko'rinishlarda mahsulot miqdor ko'rsatkichlari bilan ifodalash mumkin. Shu asosda XXI asr yaxlit qiymatini aniqlash quyidagi formula orqali hisoblanadi:

$$X_{..} = N_{..} : K$$

Bu yerda: $X_{..}$ – ... XXI asr mahsulotlarini ... foydalanish darajasi;

$N_{..}$ – ... mahsulotlarini ... foydalanishga oid yaxlit ma'lumot;

$K_{..}$ – ... XXI asr mahsulotlarini ... XXI asr mahsulotlarini ... ni ... ko'rsatkichi.

XXI asr mahsulotlarini ... ni ... ga ... ni ... ni ... ni

Belgilar uchun ma'lumotlar yig'ish bosqichida ma'lumotlar bazasini shakllantirish va ularni saqlash uchun ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimi tanlanadi.

Sanoat mahsulotlari XOTS natijaviy ko'rsatkichining shakllanishini tahlil qilish uchun ko'p faktorli regressiya-korrelyatsion model qurish va uning parametrlarini dasturiy ta'minot yordamida aniqlash, ya'ni P1 ko'rsatkich bilan qolgan P2 ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'lanish shakli

$$R_{x} \quad (P^{*} - P_{j} : P$$

Bu yerda: R_{x} – XOTS mahsulotlarini sotishdan olingan foydalanish darajasini ko'rsatuvchi natijaviy ko'rsatkich;

$P^{*}-P$ – hisobot mahsulotlarini sotishdan olingan daromadga ta'sir ko'rsatuvchi omillar (ko'rsatkichlar) tarkibini ifodalaydi.

Regressiya tenglamasini hisoblash uchun amaliy paketlar ko'rsatkichlar XOTS tomonidan qulaylik yaratadi. Bular quyidagilar kiradi.

- XOTS tomonidan aloqa va boshqaruv qurilmalari orqali ob'ektdan axborotlarni qabul qilish, qayta ishlash, yuqori tizimga uzatish;
- boshqaruv qurilmalarini ma'lumotlar bilan ta'minlash va ularni diagnostika qilish;
- ko'rsatkichlar bo'yicha ma'lumotlarni olingan ko'rsatkichlarni tahlil qilish;
- ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlash texnologiyasini tashkil qilish;
- ma'lumotlar.

Ko'rsatkichlar bo'yicha ma'lumotlar XOTS da qabul qilingandan so'ng dispetcherlar ularni ma'lumotlar bazasiga kiritadilar. Ma'lumotlarni saqlash va boshqarish tizimi ma'lumotlarni saqlash, ularga murojaat qilish, ma'lumotlarni boshqarish va ma'lumotlarni himoya qilish funksiyalarini bajaradi. Ma'lumotlarni boshqarish tizimi ma'lumotlarni saqlash, ularga murojaat qilish, ma'lumotlarni boshqarish va ma'lumotlarni himoya qilish funksiyalarini bajaradi.

Ma'lumotlar bazasi XOTS da, mahsulotga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni tahlil qilish uchun ko'rsatkichlarning ma'lumotlar bazasini shakllantirish

[illegible] yoki [illegible] [illegible] [illegible]

A_{ij} – XYUS umumlashgan ekologik-iqtisodiy muvozanat
(o'zaro ta'sir) matritsasi;

XYUS tizimining asosiy xususiyatlaridan biri uning ochiqligidir. Ochiqligi shundaki, tizimda ekologik va iqtisodiy jarayonlar bir-biri bilan uzviy bog'langan holda rivojlanadi. Bu jarayonlar tizimning maqsadiga ko'ra ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Sun'iy ravishda yaratilgan tizimlar uchun ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarni kuchaytirish, salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarni kamaytirish yoki bartaraf etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonlarni quyidagicha ifodalash mumkin:

$$K_{ij} = (P \cdot I \cdot Q)(t) : M_1$$

$$K_{ij} = (P \cdot I \cdot Q)(t) \cdot (BO)(t) \cdot M_{ma}$$

Bu yerda: K_{ij} – ekologik-iqtisodiy ko'rsatkich;
BO_{ma} – ijtimoiy-iqtisodiy bo'shliq;
P – resurs imkoniyatlari va XYUS ishlab chiqarish salohiyati;
QQ – ishlab chiqarish quvvatining qoplanish darajasi;
(t) – resurslar va ularga bo'lgan talabning vaqt davri;
M_1 – XYUSning asosiy moddiy-energetik majburiyatlari.

XYUSning yuqori rivojlanishga erishishi uchun ularning mahsulotlariga bo'lgan talabni o'rganish, mahsulot sotilishini kuchaytirish, ishlab chiqarish hajmini oshirish zarur. Bu jarayonlarni quyidagicha ifodalash mumkin:

$$K_{ij} = (PS) \quad SAMI : M_{ma}$$

Bu yerda: K_{ij} – ijobiy ekologik-iqtisodiy ko'rsatkich;
PS – ishlab chiqarilgan mahsulotlarga bo'lgan talabni aniqlash jarayoni;
SAMI – XYUSda moddiy-energetik resurslarning qayta ishlanishi;
M_{ma} – XYUSning asosiy moddiy-energetik majburiyatlari.

Bəlkə nəsə maraqlı nəzərdən qaçırdım?

- XY-də dəyişiklik edilməsi nəticəsində dəyişən qiymətlərin sayı neçə olacaq?
- XY-də dəyişiklik edilməsi nəticəsində dəyişən qiymətlərin sayı neçə olacaq?
- XY-də dəyişiklik edilməsi nəticəsində dəyişən qiymətlərin sayı neçə olacaq?
- Yeni qiymətlərin hesablanması üçün hansı düsturdan istifadə olunacaq?
- Dəyişiklik edilməsi nəticəsində dəyişən qiymətlərin sayı neçə olacaq?
- Yeni qiymətlərin hesablanması üçün hansı düsturdan istifadə olunacaq?
- Dəyişiklik edilməsi nəticəsində dəyişən qiymətlərin sayı neçə olacaq?
- Yeni qiymətlərin hesablanması üçün hansı düsturdan istifadə olunacaq?
- XY-də dəyişiklik edilməsi nəticəsində dəyişən qiymətlərin sayı neçə olacaq?
- Yeni qiymətlərin hesablanması üçün hansı düsturdan istifadə olunacaq?
- XY-də dəyişiklik edilməsi nəticəsində dəyişən qiymətlərin sayı neçə olacaq?
- Yeni qiymətlərin hesablanması üçün hansı düsturdan istifadə olunacaq?
- XY-də dəyişiklik edilməsi nəticəsində dəyişən qiymətlərin sayı neçə olacaq?
- Yeni qiymətlərin hesablanması üçün hansı düsturdan istifadə olunacaq?
- XY-də dəyişiklik edilməsi nəticəsində dəyişən qiymətlərin sayı neçə olacaq?
- Yeni qiymətlərin hesablanması üçün hansı düsturdan istifadə olunacaq?

[illegible]

[illegible]

[illegible]

10-BOB.
ASOSIY VA AYLANMA KAPITAL DORAVIY AYLANISHINING MOLIYAVIY A§PEKT IJIHATLARI

10.1. Asosiy kapital doiraviy aylanishining mohiyati, tarkibiy tuzilmasi va eskirishi

Ushbu tadbirlarni ko'rish uchun asosiy kapitalni ta'mirlashga, ehtiyot qismlar, mahsulotlar, materiallar sotib olishga mablag'lar talab qilinadi. Korxonalar ushbu mablag'larni qayerdan olishlari mumkin? Yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek, asosiy kapitalning aylanma mablag'lardan asosiy farqi shundaki, ular ishlab chiqarishda ishtirok etganda o'z shaklini saqlaydi. Bu tadbirlarni moliyalashtirish manbalaridan biri amortizatsiya ajratmalari hisoblanadi. Amortizatsiya ajratmalari, ma'lum bir davr mobaynida asosiy kapitalni to'liq qiymatini mahsulotga o'tkazish jarayonini ifodalaydi. Ishlab chiqarishga xizmat qiladi. Ishlatish muddatini o'tashi jarayonida asosiy kapital ishlab chiqarish omillari ta'sirida eskirishga uchraydi. Eskirish ikki xil shaklda namoyon bo'ladi: ma'naviy eskirish va moddiy eskirish chiqarildi.

Asosiy kapitalning eskirish sabablari turlicha bo'lgan qismlarga bo'linadi. Ular funksional shakllarida namoyon bo'lishi mumkin:

- pulli;
- ma'muriy;
- tabiiy.

Asosiy kapital qiymatining ma'naviy eskirishi o'z yillik foyda olishga va mahsulot sotishdan tushgan tushumga ta'sir ko'rsatishini ta'minlaydi.

Kapitalning doiraviy aylanishi davomida aylanma kapitalda

[illegible]

Mahsulotni sotishda uni [illegible] ishlatish bo'yicha ko'rsatmalar berish, [illegible] ko'rsatish, [illegible] ishlatish bo'yicha [illegible] ko'rsatish, [illegible] ishlatish bo'yicha [illegible] ko'rsatish, [illegible] ishlatish bo'yicha

asosiy ishlab chiqarish vositalarining texnologik tuzilmasi o'zgarishi qonuniyatlarini o'rganish va ularni amaliyotga tatbiq etish.

Ta'lim jarayonida asosiy e'tibor quyidagi masalalarga qaratiladi:

- ishlab chiqarish vositalarining texnologik tuzilmasi o'zgarishi qonuniyatlarini o'rganish;
- ishlab chiqarish vositalarining texnologik tuzilmasi o'zgarishini tahlil qilish;
- ishlab chiqarish vositalarining texnologik tuzilmasi o'zgarishini rejalashtirish.

Asosiy tushunchalar: ishlab chiqarish vositalarining texnologik tuzilmasi, texnologik tuzilmaning o'zgarishi, asosiy vositalarning eskirishi, qisqa muddatli (joriy) texnologik tuzilmaning o'zgarishi, qayta taqsimlash.

- Ta'minot
- Inshootlar (neft va gaz qabul qiluvchi, qayta ishlash va qayta tayyorlash inshootlari va boshqalar),
- Uzatuvchi moslamalar (elektr uzatuvchi aloqa qurilmalari va hokazo).
- Ishchi va ko'tarish mashinalari va dastgohlar
- O'lchovchi va tartibga soluvchi ko'rsatuvchi qurilmalar va qurilmalar
- Uy-joylar,
- Transport vositalari va inventar
- Ishlab chiqarish va xo'jalik inventarlari va ko'rsatmalari;
- Ishchi va mahsuldor hayvonlar
- Ko'p yillik o'simliklar

Ta'lim jarayonida ishlab chiqarish asosiy vositalarining tarkibi va tuzilishini o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim muassasalarida ishlab chiqarish vositalarining tarkibi va tuzilishini o'rganish, asosiy vositalarning eskirishini hisoblash, ularni qayta tiklash va boshqa masalalar o'rganiladi.

Ishlab chiqarish vositalarining texnologik tuzilmasi o'zgarishi va uning sabablarini o'rganish natijasida talabalarda ishlab chiqarish vositalarining texnologik tuzilmasini rejalashtirish, investitsiyalarni samarali taqsimlash ko'nikmalari shakllanadi.

[illegible]

Asosiy kapital daromdy solinishining xususiyatlariga tahlil qilish va qo'shilgan qiymat solig'ini hisoblash metodikasini takomillashtirish.

[illegible] asosiy kapitalning doimiy aylanish va tiyanch resurslar tuzilishi [illegible] tahlil qilish kerakdir. Bu bo'yicha ilmiy adabiyotlarda asosiy kapital to'g'risida [illegible] qo'llaniladi.

[illegible] daromdy solinish jarayonida mijozga keladigan [illegible] soliq to'lovchilar daromdan olinadigan [illegible]

[illegible] qilinadigan [illegible] [illegible] [illegible]

Amortizatsiya punktlariga. Bir tadbirga sarflangan xarajatning kamaytirilgan qismi. Ular ma'lum muddatlarga muammoni aniqlab berish, ta'minotchiga qo'shimcha qo'ng'iroqlarni qisqartirishga imkon beradi. Ularning foydali ingibitorlik modulatsiyasi normal hayotiy muhitda bir xil bo'lmagan holatlarni o'z ichiga olgan muvaffaqiyatsizlik bo'yicha ishlab chiqarish o'zgarishlarini o'z ichiga oladi.

Ushbu jarayonlar ma'lum bir sharoitlarda ishlab chiqarish muammolarini bartaraf etishning ikki asosiy modelini o'z ichiga oladi.

- shaxsiy;
- mustaqil.

Amortizatsiya ajratmalarini hisoblashning murakkab metodlari, masalan, usullar to'plamidan foydalanish, ularning ko'pchiligida ishlab chiqarish hajmini ko'paytirishga bog'liq bo'lmagan holda ularni o'zgartirish imkoniyatini ta'minlaydi. Ajratmalarni amortizatsiyalash summasini aniqlash uchun quyidagi ikki xil usuldan — chiziqli va nochiziqli — biri qo'llanilishi mumkin.

Chiziqli usulda ajratmalar qo'llanilganda, bir oy uchun hisoblangan amortizatsiya summasini shu ob'ekt uchun aniqlangan amortizatsiya normasini shu ob'ektning qiymatiga ko'paytirish yo'li bilan aniqlanadi.

$$N_a = (1/mil) \times 100\%$$

Bu yerda: N_a — amortizatsiyalash aniqlanadigan mukammal ishlab chiqarishga bog'liq bo'lgan punktlar qiymatiga nisbatan amortizatsiya ajratmalari summasi;

mil — amortizatsiyalash normasini belgilash muddati ishlab chiqarishga bog'liq bo'lgan punktlar qiymati).

Kuchaytirilgan chiziqli amortizatsiya normasini hisoblash quyidagicha amalga oshiriladi.

$$N_a = (2/m) \times 100\%$$

Bu yerda: 2 — tezlatish koeffitsienti.

Auditor hujjatlarni o'rganish davomida aniqlangan xatolar va kamchiliklarni tuzatish maqsadida tegishli tavsiyalar ishlab chiqadi. Bunda quyidagi tamoyillarga amal qilinadi:

- obyektiv, shuningdek moliyaviy operatsiyalar va boshqa axborotlarda aks ettirilgan ma'lumotlarni tizimli tahlil qilish asosida ma'lum qaror qabul qilishga asos bo'ladigan va shu asosda xulosa tuzishga imkon beradigan;
- auditni o'tkazish bo'yicha belgilangan muddatga rioya qilish;
- xo'jalik yurituvchi subyektlar ishlab chiqarish va moliya-xo'jalik faoliyatini tashkil etishda ularga yordam berish maqsadida;
- ishlab chiqarish quvvatlarini to'liq va oqilona foydalanish imkoniyatlarini aniqlash.

Ishlab chiqarish, o'zgartirish va o'zgartirish jarayonlarini tashkil etish, ularni boshqarish, ularni boshqarish, ularni boshqar

• [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

$$[illegible]$$

[illegible]

$$K_t = (T : K_{ya}) \times 100\%$$

Bu yerda: K_t – vaqt qiymati;
T – realizatsiyadan olingan sof daromad;
K_{ya} – sotish uchun tushgan mahsulotning yalpi ommaviy qiymati.

Pulga sig'imli bozor qayta pulga nisbatan noqulay. Investorlar hamkorlarni tanlashda ularning moliyaviy holatini qanchalik ishonchli ekanligini ko'rishadi. Shuning uchun ular quyidagi formula orqali hisoblanadi:

$$K_i = (K_{ya} : K) \times 100\%$$

Bu yerda: K_i – ishonchlilik;
K_{ya} – debitor qarzdorlik summasining yalpi ommaviy qiymati;
K – realizatsiyadan olingan sof daromad.

Diagnostikani yaxshi tashkil etishda tashkilotning strategik muvaffaqiyatsizlikka uchrash xavfini aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi. Bu ifodalab, yo'l qo'yiladigan xatolar va ular oqibatini bartaraf etish choralarini ko'rishga imkon beradi. Strategik muvaffaqiyatsizlikni hisoblash quyidagicha aniqlanadi:

$$K_s = H_{ya} - D_t \quad yoki \quad K_s = U_t : S_{ya}$$

Bu yerda: K_s – strategik muvaffaqiyatsizlik;
U_t – korxonaning hozirgi vaqtdagi sof foydasi (zarari);
H_{ya} – ularning yillik ommaviy qiymati;
D_t – bu korxonaga tegishli bo'lgan barcha aktivlarning hozirgi vaqtdagi (mashinalar, asbob-uskunalar va h.k.);
S_{ya} – bu korxonaga tegishli bo'lgan barcha aktivlarning hozirgi vaqtdagi (mashinalar, asbob-uskunalar va h.k.).

[illegible] [illegible] [illegible] [

Q_{ish} — ishchi mexanizmlarni qayta ishlash uchun
yo'naltirilgan mahsulot

Shuningdek, ishchi bajaruvchi mexanizmlarni ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan ishchi kuchi miqdorini aniqlash kerak. Buning uchun ishchi mexanizmlarni ishlab chiqarishda ishlaydigan ishchilarning o'rtacha yillik mehnat unumdorligi ma'lum bo'lishi kerak. Ishchi mexanizmlarni ishlab chiqarishda ishlaydigan ishchilarning o'rtacha yillik mehnat unumdorligi ma'lum bo'lsa, ishchi mexanizmlarni ishlab chiqarishda ishlaydigan ishchilarning soni quyidagi formula yordamida aniqlanadi:

$$N_{ish} = \frac{Q_{ish}}{W_{ish}}$$

bu yerda N_{ish} — ishchi mexanizmlarni ishlab chiqarishda ishlaydigan ishchilarning soni, kishi;

Q_{ish} — ishchi mexanizmlarni ishlab chiqarishda ishlaydigan ishchilarning yillik mehnat unumdorligi, so'm/kishi;

W_{ish} — ishchi mexanizmlarni ishlab chiqarishda ishlaydigan ishchilarning o'rtacha yillik mehnat unumdorligi, so'm/kishi.

Ishchi mexanizmlarni ishlab chiqarishda ishlaydigan ishchilarning soni ma'lum bo'lsa, ishchi mexanizmlarni ishlab chiqarishda ishlaydigan ishchilarning o'rtacha yillik mehnat unumdorligi ma'lum bo'lsa, ishchi mexanizmlarni ishlab chiqarishda ishlaydigan ishchilarning soni quyidagi formula yordamida aniqlanadi:

$$N_{ish} = \frac{Q_{ish}}{W_{ish}}$$

bu yerda N_{ish} — ishchi mexanizmlarni ishlab chiqarishda ishlaydigan ishchilarning soni, kishi;

Q_{ish} — ishchi mexanizmlarni ishlab chiqarishda ishlaydigan ishchilarning yillik mehnat unumdorligi, so'm/kishi;

W_{ish} — ishchi mexanizmlarni ishlab chiqarishda ishlaydigan ishchilarning o'rtacha yillik mehnat unumdorligi, so'm/kishi.

11.2. Aylanma kapital mazmuni, tarkibiy tuzilmasi va foydalanish samaradorligi

Aylanma kapital XX asrning o'rtalarida boshqaruvchilar va iqtisodchilar tomonidan kiritilgan atama hisoblanadi. Bu kapital XX asr boshlarida ishlab chiqarishning rivojlanishi bilan bog'liq holda paydo bo'ldi. Aylanma kapital ishlab chiqarishning uzluksiz jarayonini ta'minlash uchun zarur bo'lgan moddiy boyliklarni o'z ichiga oladi.

Aylanma kapital ishlab chiqarishning quyidagi bosqichlarida ishtirok etadi:

- xom ashyo va materiallarni sotib olish;
- ishlab chiqarish;
- tayyor mahsulotni sotish.

Aylanma kapital ishlab chiqarishning uzluksiz jarayonini ta'minlash uchun zarur bo'lgan moddiy boyliklarni o'z ichiga oladi. Bu kapital ishlab chiqarishning quyidagi bosqichlarida ishtirok etadi:

- xom ashyo va materiallarni sotib olish;
- ishlab chiqarish;
- tayyor mahsulotni sotish.

Aylanma kapital ishlab chiqarishning uzluksiz jarayonini ta'minlash uchun zarur bo'lgan moddiy boyliklarni o'z ichiga oladi. Bu kapital ishlab chiqarishning quyidagi bosqichlarida ishtirok etadi:

- xom ashyo va materiallarni sotib olish;
- ishlab chiqarish;
- tayyor mahsulotni sotish.

...

...

...

[illegible] [illegible] [illegible] [

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

Aylanish kapitalining aylanishini tezlashtirish imkoniyatlari ishlab chiqarish muammolarini bartaraf etish, mahsulot sifatini oshirish, moddiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, ishlab chiqarish tsiklini qisqartirish bilan bog'liq.

$$K = T : Q_{ch},$$
$$T_{ch} = K_a : K,$$

bu yerda: K – [illegible]
T – [illegible]
Q_{ch} – [illegible]
T_{ch} – [illegible]
K_a – [illegible]

Aylanish koeffitsiyenti aylanish davomiyligiga teskari proporsional:

$$K = T_{ch} : Q_{ch},$$

bu yerda: K – [illegible]
T_{ch} – [illegible]
Q_{ch} – [illegible]

Daromadlilik darajasini oshirishga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi omillar [illegible]

$$DQ_{...} = DQ_i : T_i$$

Gdzie wynika: $DQ_{...}$ — [illegible] zapotrzebowanie kontrolnego logistycznego [illegible],
DQ_i — [illegible] zapotrzebowanie [illegible],
T_i — [illegible] [illegible]

Na podstawie [illegible] XYuS [illegible] [illegible] [illegible]

4.1. Podstawy [illegible]

Aby [illegible] należy [illegible] [illegible] [illegible]

...

...

...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

bir qism biznesmenlar resurslarni ommaviy ravishda ishlab chiqarishga mo'ljallangan texnologiyaga o'tmoqdalar.

Quyidagi bir nechta omillarning xarakteriga ko'ra tahlil natijasi sifatida mahalliy bir tumanning umumiy formulasi tuzilgan deb hisoblaymiz.

$$N = E \times U \times B$$

Bu yerda: N – aholi turmush darajasining ko'rsatkichi;
E – iqtisodiy muhitga ta'sir qiluvchi omillar majmui;
U – o'rtacha ish haqi miqdori;
B – iqtisodiy holatning ta'siri.

Masalan, qiymatlar quyidagicha qabul qilinsin: $E = 0{,}8$; $U = 2\,000\,000$ so'm; $B = 1{,}2$. U holda, aholi turmush darajasining ko'rsatkichi N ning qiymati quyidagicha bo'ladi: $N = 0{,}8 \times 2\,000\,000 \times 1{,}2 = 1\,920\,000$ so'm bo'ladi.

Umuman olganda, iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlarini aniqlash uchun bevosita ta'sir etuvchi omillarning to'g'ridan-to'g'ri bog'liqligini quyidagi formula orqali aniqlash mumkin:

$$N = K \times (1 + \Delta_1 + \Delta_2 + \dots + \Delta_n)$$

Bu yerda: N – aholi turmush darajasining ko'rsatkichi;
E – iqtisodiy muhitga ta'sir qiluvchi omillar;
$\Delta_1, \Delta_2, \dots, \Delta_n$ – ma'lum bir davr mobaynida aholi turmush darajasining ko'rsatkichiga ta'sir etuvchi omillar;
B – iqtisodiy holatning ta'siri.

Aholi turmush darajasining ko'rsatkichini belgilovchi omillarga ishlab chiqarish hajmining o'sishi natijasida xususiy mulkchilik sohasiga kiradi. Bu o'z navbatida ishlab chiqarish vositalari mulkini qisman yoki to'liq shaxsiy mulkka aylantirish jarayonini vujudga keltirdi.

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, bozor munosabatlarining rivojlanishi natijasida ishlab chiqarishning turli shakllari paydo bo'ladi va ular o'rtasida raqobat kurashini ta'minlaydi.

- Europa Transport;
- Hyperlink Solutions;
- Metrolink Express;
- Jet Logistics;
- Sigma Aerospace.

Transport xarajatlarini yuk tashish masofasiga, hajmiga va boshqa ko'rsatkichlarga bog'liqligini hisobga olgan holda aniqlash kerak bo'ladi. Buning uchun ko'p faktorli regressiya modelidan foydalanish mumkin. Bu model yordamida transport xarajatlarini bir nechta omillarga bog'liq holda prognoz qilish imkoniyati paydo bo'ladi. Masalan, yuk tashish masofasi uzaygan sari xarajatlar ma'lum bir qonuniyat asosida o'zgaradi. Regressiya tahlili shu bog'liqlikni aniq ifodalash va kelajakdagi xarajatlarni oldindan hisoblash imkonini beradi.

Agar biz faqat bir nechta omillarni hisobga olsak, masalan, faqat masofa va yuk hajmini, bu holda model ancha soddalashadi va uni tushunish osonroq bo'ladi. Lekin bu holda ham natijalar ma'lum darajada taxminiy bo'lishini unutmaslik kerak. Shuning uchun har bir model natijalarini tahlil qilishda ehtiyotkorlik talab etiladi. Ba'zi hollarda qo'shimcha omillarni kiritish orqali modelning aniqligini oshirish mumkin. Bu esa, o'z navbatida, modelni murakkablashtiradi va uni tushunish qiyinlashadi. Shuning uchun optimal yechimni topish muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, transport xarajatlarini tahlil qilishda mavsumiy o'zgarishlarni ham hisobga olish kerak. Masalan, qishda yo'l sharoitlari yomonlashgani sababli yuk tashish xarajatlari ko'tarilishi mumkin. Bu esa, o'z navbatida, modelning natijalariga ta'sir qiladi. Shuning uchun mavsumiy omillarni ham modelga kiritish tavsiya etiladi.

Regressiya tenglamasining umumiy ko'rinishi quyidagicha yoziladi. Bu tenglama yordamida biz kerakli natijani hisoblashimiz mumkin. Quyidagi formula yordamida aniqlanadi:

$$N = \sum_{i} k_i \cdot U \cdot K$$

Bu yerda: N — tegishli transport ishchi hujjatida qayd etilgan normativ; k_i — mahsulotning tashish turiga qarab belgilangan koeffitsient;

K_1 — ishlab chiqarish qobiliyatining foydalanish koeffitsienti;
K_2 — ishlab chiqarish quvvatlarining ishga tushirish koeffitsienti.

Mahsulotni sotishdan olingan sof foyda ishlab chiqarish quvvatlarini to'liq ishga tushirish davrida quyidagi tartibda taqsimlanadi:

- ishlab chiqarishni rivojlantirishga ajratiladigan mablag'lar bo'yicha majburiyatlarni qoplash;
- ishlab chiqarishni kengaytirishga ajratiladigan mablag'lar bo'yicha foydalanilmagan majburiyatlarni qoplash;
- qo'shimcha taqsimlanadigan foydani xo'jalik operatsiyalari amalga oshirilgan yil uchun;
- sug'urta zaxirasi fondini shakllantirish. Ushbu fondga mablag'lar ajratish.

Xorijiy sheriklar bilan hamkorlik qilishda mablag'lar taqsimlanishining ushbu tartibi ularning ishtirok etish ulushiga mutanosib ravishda ularning daromadlarini taqsimlash tartibini belgilaydi.

Xorijiy sheriklar bilan hamkorlik qilishda ularning ishtirok etish ulushi shartnoma bilan belgilanadi. Ushbu ulush ishlab chiqarish quvvatlarini ishga tushirish davrida ularga tegishli bo'lgan foydaning miqdorini belgilaydi. Ishlab chiqarish quvvatlarini ishga tushirish davrida xorijiy sheriklarga mahsulotni sotishdan olingan foydaning miqdori ularning ishtirok etish ulushiga qarab o'zgarishi mumkin.

Ishlab chiqarish va rekonstruksiya manbalari

- Ishlab chiqarishni kengaytirish va rekonstruksiya qilish uchun mablag'lar qaysi manbalar hisobidan shakllantiriladi?
- Mablag'lar hisobidan qaysi ishlarni amalga oshirish mumkin?
- Asosiy fondlarning qaysi turlari amortizatsiya qilinadi?
- Mahsulot realizatsiyasidan yoki boshqa faoliyatdan olingan foyda korxonaga qanday taqsimlanadi va foydalaniladi?
- Asosiy fondlarni ishlab chiqarish uchun tayyorlash bo'lgan qo'shimcha qiymatning qaysi qismi hisobidan shakllantiriladi va ular qanday maqsadlarga sarflanadi?
- Kapital qo'yilmalar hisobidan qaysi xarajatlar qoplanadi?

1. Ushbu ifodaning asosiy qismini qanday so'zlar tashkil etadi?

• Ushbu chiqarish to'g'risida asosiy ko'rsatkichlar bo'yicha ma'lumot [illegible] nimalar maqsadga chiqdi?

• Ushbu ma'lumotlar [illegible] asosiy fondlar nimaga bo'linadi?

• Asosan ma'lumotlar [illegible] fondlar deb nimaga aytiladi?

• Noishlab chiqarish [illegible] asosiy fondlarning to'liqqa [illegible] qanday omillar kiradi? Ma'lumotlar [illegible] [illegible]?

• Asosiy fondlar [illegible] [illegible] nimalar kiradi?

• Asosiy fondlar [illegible] [illegible] nimalar kiradi va ularning [illegible] va passiv qismlari [illegible]?

• Asosiy aqlini [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?

• [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

• Bank qayerlar va bank sohasi kasbiy faoliyat turlarini misollarda tushuntirib bera olasiz?

• Sug'urtalik kasbi faoliyati qanday amalga oshadi?

• Aktsiya, obligatsiya, chek va veksel nima? Ularni bir-biridan farqini misollarda izohlay olasiz?

• Aktsiya, obligatsiya, chek va veksel qaysi turlarga bo'linadi? Ularni misollarda izohlay olasiz?

• Aktsiya, obligatsiya, chek va veksel qanday hujjatlar? Ularni misollarda izohlay olasiz?

• Aktsiya va obligatsiya qanday farqlanadi? Ularni misollarda izohlay olasiz?

• Aktsiya va obligatsiya qanday daromad keltiradi? Ularni misollarda izohlay olasiz?

• Aktsiya va obligatsiya qanday xavf-xatarga ega? Ularni misollarda izohlay olasiz?

• Aktsiya va obligatsiya qanday muddatga chiqariladi? Ularni misollarda izohlay olasiz?

• Aktsiya va obligatsiya qanday shaklda bo'ladi? Ularni misollarda izohlay olasiz?

• Aktsiya va obligatsiya qanday tartibda sotiladi? Ularni misollarda izohlay olasiz?

• Aktsiya va obligatsiya qanday tartibda sotib olinadi? Ularni misollarda izohlay olasiz?

• Aktsiya va obligatsiya qanday tartibda qaytarib olinadi? Ularni misollarda izohlay olasiz?

• Aktsiya va obligatsiya qanday tartibda qaytarib beriladi? Ularni misollarda izohlay olasiz?

• Aktsiya va obligatsiya qanday tartibda qaytarib olinadi? Ularni misollarda izohlay olasiz?

• Aktsiya va obligatsiya qanday tartibda qaytarib beriladi? Ularni misollarda izohlay olasiz?

• Aktsiya va obligatsiya qanday tartibda qaytarib olinadi? Ularni misollarda izohlay olasiz?

• Aktsiya va obligatsiya qanday tartibda qaytarib beriladi? Ularni misollarda izohlay olasiz?

+ Ayrı-ayrı mahalliy xom ashyo manbalaridan foydalanish bo'yicha xorijiy investorlarga qo'shimcha imtiyozlar berish mo'ljallanmoqda.

+ Bu xom ashyo manbalaridan foydalanish huquqini olish uchun investorlar qanday ko'rsatkichlardan kelib chiqqan holda tanlov asosida aniqlanishi ko'rsatilgan.

+ Bu xom ashyo manbalaridan foydalanish huquqini olish uchun investorlar qanday ko'rsatkichlardan kelib chiqqan holda tanlov asosida aniqlanishi ko'rsatilgan.

+ Xalqaro kapitalni mamlakatga jalb etish bo'yicha qanday imtiyozlar berilishi ko'rsatilgan.

+ Xalqaro kapitalni mamlakatga jalb etish bo'yicha qanday imtiyozlar berilishi ko'rsatilgan.

+ Xorijiy investorlarga berilgan imtiyozlar qanday asosda

- [illegible]
- [illegible]

11-BOB.
XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTNING ISHLAB CHIQARISH CHIQIMLARI, FOYDASI VA RENTABELLIGI

11.1. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning maqsadlari: mohiyati, turlari, klassifikatsiyalanishi va xarakterlanishiga bo'lgan yondashuvlar

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning maqsadlari ularning ishlab chiqarish chiqimlarini qoplash va foyda olishga qaratilganligi bilan xarakterlanadi. Bu jarayonlarni tahlil qilish uchun ularning mohiyatini, turlarini, klassifikatsiyalanishini va xarakterlanishini bilish muhim ahamiyatga ega. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning maqsadlari ularning ishlab chiqarish chiqimlarini qoplash va foyda olishga qaratilganligi bilan xarakterlanadi. Bu jarayonlarni tahlil qilish uchun ularning mohiyatini, turlarini, klassifikatsiyalanishini va xarakterlanishini bilish muhim ahamiyatga ega.

Ishlab chiqarish chiqimlari, daromad olish maqsadlari bilan bog'liq muammolar:

- aniq yoki aniqlanishi lozim bo'lgan chiqimlar;
- aniqlanishi lozim bo'lgan qiymatlar.

Audit yoki tahlil jarayonida aniqlanishi lozim bo'lgan chiqimlar xo'jalik yurituvchi sub'ektning ishlab chiqarish chiqimlari hisoblanadi. Ular ishlab chiqarish va muomala jarayonlarida ishlatiladigan mahsulotlar, xizmatlar, ijara to'lovlari va boshqalardan iborat. Aniqlanishi lozim bo'lgan qiymatlar esa ishlab chiqarish chiqimlarini qoplash uchun ishlatiladigan mahsulotlar, xizmatlar, ijara to'lovlari va boshqalardan iborat. Bu chiqimlar ishlab chiqarish chiqimlari bilan bog'liq, shuning uchun ularni aniqlash ishlab chiqarish chiqimlarini qoplash uchun zarur bo'lgan mahsulotlar, xizmatlar, ijara to'lovlari va boshqalarni aniqlash demakdir. Shuning uchun ularni aniqlash ishlab chiqarish chiqimlarini qoplash uchun zarur bo'lgan mahsulotlar, xizmatlar, ijara to'lovlari va boshqalarni aniqlash demakdir. Bu jarayonlarni tahlil qilish uchun ularning mohiyatini, turlarini, klassifikatsiyalanishini va xarakterlanishini bilish muhim ahamiyatga ega. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning maqsadlari ularning ishlab chiqarish chiqimlarini qoplash va foyda olishga qaratilganligi bilan xarakterlanadi. Bu jarayonlarni tahlil qilish uchun ularning mohiyatini, turlarini, klassifikatsiyalanishini va xarakterlanishini bilish muhim ahamiyatga ega.

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

Iqtisodiy sistemalardagi korxonalar quyidagi guruhlarga bo'linishi mumkin:

a) mexanik xarakterdagi
   ishlab chiqarish korxonalari;
– an'anaviy ravishda mahsulot ishlab chiqarish bilan shug'ullanuvchi korxonalar;
– texnologik jarayonlar asosida ishlab chiqarishga yo'naltirilgan
   korxonalar;
– murakkab buyumlar ishlab chiqaruvchi,
– murakkab ilmiy-texnik jarayonlarni amalga oshiruvchi korxonalar;
b) asosiy xususiyatlariga ko'ra tasniflanishi.
   ishlab chiqarish
– ijtimoiy;
   madaniy-ma'rifiy ishlar olib
   boruvchi tashkilotlar shular jumlasidan.
   va hokazo.

Iqtisodiy sistemalar xo'jalik yuritishning shunday ko'rinishidan iboratki, bu holda ma'lum ishlab chiqarish va ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish uchun tovarlar ishlab chiqarish va xizmatlar ko'rsatish amalga oshiriladi. Iqtisodiy sistema bozor bo'linishida tashkiliy-huquqiy shakl bo'lib, u ishlab chiqarish omillarini egalik qilish shakliga ko'ra farqlanadi. Bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida xo'jalik yuritishning yangi shakllari vujudga kelmoqda. Ular orasida xususiy, jamoa, aksiyadorlik, qo'shma korxonalar, kichik korxonalar, fermer xo'jaliklari va boshqalar mavjud. Bozor munosabatlarining rivojlanishi bilan ularning soni ortib boradi. Ayni paytda, ayrim korxonalarda qo'shimcha ishlab chiqarish quvvatlari, ortiqcha asbob-uskunalar, moddiy resurslar bo'lishi mumkin. Ularni sotish, ijaraga berish, ayirboshlash va boshqa yo'llar bilan ishlatish mumkin. Agar korxona, ayrim korxonalarda qo'shimcha ishlab chiqarish quvvatlari, ortiqcha asbob-uskunalar, moddiy resurslar bo'lishi mumkin. Ularni sotish, ijaraga berish, ayirboshlash va boshqa yo'llar bilan ishlatish mumkin. Agar korxona, ayrim korxonalarda qo'shimcha ishlab chiqarish quvvatlari, ortiqcha asbob-uskunalar, moddiy resurslar bo'lishi mumkin. Ularni sotish, ijaraga berish, ayirboshlash va boshqa yo'llar bilan ishlatish mumkin.

Korxonalarga nisbatan xo'jalik yuritishning quyidagilarga bo'linishi mumkin:

• xususiy xo'jaliklar va mulkchilik;
• aksiyadorlik jamiyatlari;
• mas'uliyati cheklangan jamiyatlar va qo'shma korxonalar;

- Введение
- Глава 1. Теоретические основы исследования
- Глава 2. Анализ данных
- Заключение
- Список использованных источников
- Приложения

Введение — это первая часть работы, которая открывает читателю путь в ваше исследование. Здесь вы объясняете, почему выбранная тема важна, какие вопросы вы ставите перед собой и как будете искать ответы. Хорошее введение задаёт тон всей работе и помогает научному руководителю понять, насколько вы ориентируетесь в материале.

Обычно во введении обозначают:

- актуальность темы;
- объект и предмет исследования;
- цель и задачи работы;
- методы, которые вы планируете использовать.

Актуальность — это ответ на вопрос «зачем?». Покажите, что тема не взята с потолка, а связана с реальными проблемами или недостаточно изученными аспектами. Можно сослаться на современные дискуссии, новые данные или практическую потребность.

Объект — это то, что вы изучаете (например, процесс или явление), а предмет — конкретный аспект объекта, на который направлено ваше внимание. Если объект — «подростковая преступность», то предмет может быть «влияние семейного воспитания на подростковую преступность».

Цель и задачи должны быть сформулированы чётко и последовательно. Цель — одна, задачи — несколько, и каждая задача должна соответствовать одному из разделов работы. Если задача не ведёт к конкретному результату, её лучше убрать.

Для работы понадобятся следующие материалы:

- учебник по основам программирования;
- книга для начинающих по работе с данными.

Завершающий абзац введения часто посвящают структуре работы: кратко перечисляют, что будет в каждой главе. Это помогает читателю ориентироваться и видеть логику вашего исследования.

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

...

...

...

11.2. Foydali ishlab chiqarish quvvatidan foydalanish

...

...

...

[illegible]

XIX asr oxiri – XX asr boshlarida [illegible]

XIX asr oxiri – XX asr boshlarida [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

[illegible] [illegible] [illegible] [

...

...

...

$$SOF_z = Ya_z - TX - RX$$

Bu yerda: SOF_z – XYuSning ustunidan ogun foydasi.
Ya_z – ustun qiymatiga tenglashtirilgan
TX – ustun sarflanishi,
RX – boshqalarga tarqalishi

$$SEL_z = SOF_z \cdot JUM - JN$$

Bu yerda: SEL – qoldiqni hisobga olgan holda XYuSning foydasi.
SOF_z – XYuSning ustundagi foydasi
JUM – boshqalarga tarqalishi,
TIX – boshqalardan olinishi.

$$SF_z = STF_z \cdot POS$$

Bu yerda: SF_z – XYuSning ustundagi foydasi,
STF_z – ustundagi tenglashtirilgan XYuSning foydasi
POS – foydadan olingan solik.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

iqtisodiyoti shaxtida ishlab chiqarish hajmining darajasi beradi. Bu ham ma'lum bir shaxtaning imkoniyatini belgilab beradi. Ayrim shaxtaning o'rtacha yillik XYuS ning qiymati quyidagicha aniqlanadi.

11.3. Investitsiyalarning samaradorligini aniqlash usullari

XYuSning hajmini ko'rsatuvchi omillar. Ushbu rentabellik ko'rsatkichlarini loyihalayotganda, bu qiymatga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni e'tiborga olish muhim ahamiyatga ega. Ma'lumki, mahsulotning hajmini ko'rsatuvchi omillar quyidagilar:

- ishlab chiqarish quvvatlari;
- ishlab chiqarishdagi zaxiralar;
- asosiy va aktivlarning samaradorligi;
- ishlab chiqarishni tashkil etish va uning mahsuldorligi;
- investitsiyalarning maqsadli ishlatilishi.

Ushbu ko'rsatkich rentabellikni XYuS ishlab chiqarish hajmini, asosiy fondlarning salmog'ini ko'rsatish va hokazi quyidagi formula orqali aniqlash mumkin:

$$K_r = (SM_1 : SH) \times 100\%$$

Bu erda: K_r – ishlab chiqarish rentabellik;
SM_1 – XYuS ning sof foydasi;
SH – XYuS ning qiymati.

Ko'p hollarda investitsiyalarning samaradorligini aniqlashda investitsiyalar qilingan kapitalning foydalanish muddatini inobatga olish muhim hisoblanadi. Odatda, ko'pchilik mamlakatlarda investitsiyalarning XYuSdagi qiymati ma'lum bir kichik sof foydaning qanchasini tashkil etishini ko'rsatuvchi normativ ko'rsatkich yordamida qiymatga baholanadi.

$$K_{__} \quad (SF_{_} : O'K_{_}) \times 100\%$$

Bu yerda: $K_{__}$ — XYub o'zlik kapitalining rentabelligi;
$SF_{_}$ — Xo'jalikning sof foydasi;
$O'K_{_}$ — XYuSning o'zlik kapitali.

Aktivlar rentabelligini tahlil qilishda ularning muhim ko'rsatkichlaridan biri aktivlarning aylanuvchanligini ifodalovchi o'rtacha aylanish davri hisoblanadi. Uni quyidagicha aniqlash mumkin:

$$K_{__} = 360 : A_{_}$$

Bu yerda: $K_{__}$ — XYuS aylanma aktivlarining aylanuvchanligi;
360 — bir yildagi kunlar soni;
$A_{_}$ — XYuSning joriy (yillik o'rtacha) aktivlari.

Aylanma aktivlar aylanuvchanligini tahlil qilishda rentabellikni baholash uchun foydalaniladigan ko'rsatkichlardan biri aktivlarning foydalanish samaradorligini ifodalovchi XYuSning pul mablag'lari rentabelligini hisoblash qobiliyatini aniqlashdir. Uni hisoblash quyidagicha ifodalanadi:

$$K_{__} \quad (SF_{_} : T'MA_{_}) \times 100\%$$

Bu yerda: $K_{_}$ — XYuS aylanma aktivlarining rentabelligi koeffitsiyenti;
$SF_{_}$ — XYuSning sof foydasi;
$T'MA_{_}$ — XYuSning tovar-moddiy boyliklar guruhiga kiruvchi aktivlari.

Investitsiya salohiyatini baholashda rentabellik koeffitsiyenti XYuS aktivlarida investitsiyalar qilishning eng muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Uni quyidagi formula orqali aniqlash mumkin:

$$K_{_} \quad SF_{_} : (O'K + T'MA_{_}) \times 100\%$$

Bu yerda: $K_{_}$ — XYuS investitsiyalarining rentabelligi;

[illegible]

Rentabellik [illegible] quyidagi [illegible]

- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

• Oldalán, szemgödrében egy kis [illegible] tömegű [illegible] hegyű [illegible]

• Milyen alapján állapítja meg [illegible] [illegible]

• Igaz-e, hogy [illegible] [illegible]

• Különböző [illegible]

• Terjedő [illegible]

• Szokott-e [illegible]

• Olaj [illegible]

• Egy [illegible]

• Nyomtatványok [illegible]

• Mely [illegible]

• [illegible]

• Ismeretes-e [illegible]

• Amennyiben [illegible]

• Az [illegible]

• Ismeretes-e [illegible]

• Hol [illegible]

• Hogyan [illegible]

• Az [illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

12-BOB.
XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTNING BAHO SIYOSATI VA BAHOLARNI SHAKLLANTIRISH ASOSLARI. MARKETING STRATEGIYASINING MOLIYAVIY JIHATLARI

12.1. Baholarni shakllantirishning asosiy usullari

[illegible] [illegible] [illegible] [

Xyj Standa bir-birinden ajrılmaz qanunauyğunluq əlaqəsi olduğu kimi, bunlar arasında da müəyyən bir ziddiyyətli münasibət vardır. Bu ziddiyyətli münasibət onların bir-birinə qarşı mübarizəsində özünü göstərir.

Bir-birinə qarşı ziddiyyətli münasibətdə olan bu iki qanunauyğunluğun mübarizəsi nəticəsində Kazan, yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoyur. Bu mərhələdə yeni quruluş köhnə quruluşu, yeni istehsal münasibətləri köhnə istehsal münasibətlərini qalib gəlir. Lakin bu qələbə birdəfəlik olmur. Köhnə quruluş yeni quruluşa qarşı müqavimətini davam etdirir. Bu müqavimət müxtəlif formalarda özünü göstərir. Bəzən köhnə quruluş yeni quruluşa qarşı müvəqqəti qələbə çalır. Lakin bu qələbə müvəqqəti olur. Yeni quruluş köhnə quruluşu tamamilə məhv edir. Bu mərhələdə yeni quruluş köhnə quruluşu tamamilə məhv edir. Bu mərhələdə yeni quruluş köhnə quruluşu tamamilə məhv edir.

Kazan bir-birinə qarşı ziddiyyətli münasibətdə olan iki qanunauyğunluğun mübarizəsi nəticəsində inkişaf edir. Bu mübarizə nəticəsində köhnə quruluş yeni quruluşa qarşı müqavimətini davam etdirir. Bu müqavimət müxtəlif formalarda özünü göstərir. Bəzən köhnə quruluş yeni quruluşa qarşı müvəqqəti qələbə çalır. Lakin bu qələbə müvəqqəti olur. Yeni quruluş köhnə quruluşu tamamilə məhv edir. Bu mərhələdə yeni quruluş köhnə quruluşu tamamilə məhv edir.

Əsas bir-birinə qarşı ziddiyyətli münasibətdə olan iki qanunauyğunluğun mübarizəsi nəticəsində inkişaf edir. Bu mübarizə nəticəsində köhnə quruluş yeni quruluşa qarşı müqavimətini davam etdirir. Bu müqavimət müxtəlif formalarda özünü göstərir. Bəzən köhnə quruluş yeni quruluşa qarşı müvəqqəti qələbə çalır. Lakin bu qələbə müvəqqəti olur. Yeni quruluş köhnə quruluşu tamamilə məhv edir. Bu mərhələdə yeni quruluş köhnə quruluşu tamamilə məhv edir.

Əsas bir-birinə qarşı ziddiyyətli münasibətdə olan iki qanunauyğunluğun mübarizəsi nəticəsində inkişaf edir. Bu mübarizə nəticəsində köhnə quruluş yeni quruluşa qarşı müqavimətini davam etdirir. Bu müqavimət müxtəlif formalarda özünü göstərir. Bəzən köhnə quruluş yeni quruluşa qarşı müvəqqəti qələbə çalır. Lakin bu qələbə müvəqqəti olur. Yeni quruluş köhnə quruluşu tamamilə məhv edir. Bu mərhələdə yeni quruluş köhnə quruluşu tamamilə məhv edir.

12.2. Baholash jarayonini tashkil etish usullari va baholovchi shaxslar tanlash masalalari

Baholash jarayonini tashkil etish va uni o'tkazish muayyan tartibda amalga oshiriladi. Baholash jarayonini tashkil etish bosqichlari quyidagilardan iborat:

- baholash ishlarini o'tkazish to'g'risida buyruq chiqarish;
- baholash komissiyasini tuzish;
- baholash ishlarini o'tkazish rejasini tuzish;
- baholash ishlarini o'tkazish uchun zarur bo'lgan hujjatlarni tayyorlash;
- baholash ishlarini o'tkazish uchun zarur bo'lgan moddiy-texnika vositalarini tayyorlash;
- baholash ishlarini o'tkazish uchun zarur bo'lgan axborot vositalarini tayyorlash;
- baholash ishlarini o'tkazish uchun zarur bo'lgan boshqa ishlarni amalga oshirish.

Baholash ishlarini o'tkazish uchun quyidagi hujjatlar tayyorlanadi:

- baholash ishlarini o'tkazish rejasi;
- baholash komissiyasi a'zolarining vazifalari;
- baholash ishlarini o'tkazish uchun zarur bo'lgan boshqa hujjatlar.

Baholash ishlarini o'tkazish uchun quyidagi moddiy-texnika vositalari tayyorlanadi:

- kompyuter texnikasi;
- ofis jihozlari;
- aloqa vositalari;
- transport vositalari;
- boshqa vositalar.

Baholash ishlarini o'tkazish uchun quyidagi axborot vositalari tayyorlanadi:

- baholash ishlarini o'tkazish to'g'risidagi buyruq;
- baholash komissiyasi a'zolarining vazifalari;
- baholash ishlarini o'tkazish rejasi;
- boshqa axborot vositalari.

Baholash ishlarini o'tkazish uchun zarur bo'lgan boshqa ishlarni amalga oshirish baholash jarayonini tashkil etish va uni o'tkazish bosqichlari hisoblanadi.

Baholash komissiyasi a'zolarining vazifalari baholash komissiyasi a'zolarining baholash ishlarini o'tkazish uchun zarur bo'lgan vazifalarini belgilaydi.

Baholash ishlarini o'tkazish rejasi baholash ishlarini o'tkazish uchun zarur bo'lgan ishlarni belgilaydi.

Baholash ishlarini o'tkazish uchun zarur bo'lgan hujjatlar, moddiy-texnika vositalari va axborot vositalari baholash ishlarini o'tkazish uchun zarur bo'lgan ishlarni belgilaydi.

[illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Shaxslar baholari individual ijodkorlik mahsulini baholashdan iborat. Shaxsning bu yerda maqsadi – mavjud qoidadan o'zini qiziqtirgan sohalarga ko'ra tavsiflashga yo'naltirishdir. Bunda u shaxsiy ijodkorlik mahsulini shakllantirish jarayonida ijodkorlik qobiliyatini namoyon etadi.

Hududiy baholashga bag'ishlashni nazarda tutib bu xususiyatning ta'rifini quyidagicha berish mumkin:

- yagona milliy baholash;
- mintaqaviy baholash;
- mahalliy baholash.

Shaxsga (yaratuvchi) baholar ravishlarining ko'pchiligi individualdir. Ular ijodkorlik sohasidan o'rin olishi mumkin.

Mutaxassis baholar ularning ayrim kasbdoshlarida shakllanadi. Bu yerda ijodkorlik mahsulini qiziqtirgan sohalar mutaxassislari va ustozlar orqali, ya'ni ekspertlar tomonidan baholanishi nazarda tutiladi.

Ekspertlarning vazifasi ishlab chiqarishdagina bo'lmasligi, ular ijodiyot muhitida ham o'z aksini topishi lozim. Mahalliy baholar quyidagilar:

Bizning davlatimizning ta'kidlashicha, ta'limga oshirish va maqsadli dasturlarning qarorlarini bo'yicha ham ekspertlar quyidagilar:

- o'quv-ilmiy faoliyatlar;
- ijodiy-ishlab chiqarish;
- mustaqil ishlash;
- ommaviy (korporativ, ekspert) baholash;
- mahalliy baholash.

Milliy baholash ekspertlar mintaqaviy va ekspertlarni baholashdan farqlanadi. Ammo ko'pgina hollarda milliy ekspertlar ijodkorlik mahsulini tavsiflash (bunda) baholashni ta'minlaydi.

Qayd etilgan (qat'iy) baholash ma'lum darajada o'rnatilgan mahsulotni ta'minlaydi.

Ammo yuqori ilmiy, ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlarga ega bo'lgan ijodkorlik mahsulotlarini ommaviy baholash ijodkorlik mahsulotini baholash ta'minlaydi. Ta'limga oshirish baholash ular bo'lib qoldi.

Ob'ektlarni ko'rsatilgan sohalarga ajratish jarayonini ta'minlash ijodkorlarning ijtimoiy-iqtisodiy (kasbiy), obro'li baholar qo'yishi

Bir nechta o'rnatiladigan ommaviy dasturlar funksiyalari majmuini ta'minlovchi operatsion tizimlar (OT) ilovalar paketlari deb ataladi. Ilovalar paketlari tarkibiga kiruvchi dasturlar ularning qo'llanish sohasiga qarab quyidagi asosiy turlarga bo'linadi:

- matn bo'yicha;
- hujjatlarni elektron boshqarish uchun;
- jadval bo'yicha.

Ushbu turdagi paketlar ichida eng ommalashganlari quyidagilardir.

Oldi-sotdi shartnomasiga taalluqli ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash va saqlash uchun mo'ljallangan avtomatlashtirilgan tizim ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimi (MBBT) deb ataladi.

Ushbu bobda ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimi haqida umumiy tushunchalar berilgan. Jumladan, bu yerda MBBT ning asosiy funksiyalari, ma'lumotlar bazasini loyihalash bosqichlari, ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimining tarkibiy qismlari, ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimining turlari, ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimining afzalliklari va kamchiliklari haqida ma'lumotlar berilgan.

Ma'lumotlar bazasi (inglizcha database) tushunchasi dastlab faqat ma'lumotlarni saqlash uchun ishlatilgan bo'lsa, hozirgi kunda ma'lumotlarni saqlash, ularni qayta ishlash, ulardan foydalanish va ularni himoya qilish kabi ishlarni bajaruvchi murakkab tizimlarni o'z ichiga olgan ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimi (MBBT) tushunchasi ishlatilmoqda. MBBT ma'lumotlar bazasini yaratish, ularni qayta ishlash va ulardan foydalanish uchun mo'ljallangan dasturlar majmuidan iborat bo'lib, ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimi bilan ishlash uchun foydalanuvchi interfeysini ta'minlaydi. Bundan tashqari, ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimi ma'lumotlarni himoya qilish va ularga ruxsatsiz kirishni cheklash imkoniyatini beradi. Bundan tashqari, ma'lumotlar

$$L(\Pi_i) = \Gamma \cdot \Gamma_i$$

$$K(\Pi_i) = \Gamma \Pi \cdot S \cdot \Gamma \Pi$$

Chiziqli algebra

Muallif: Olim Abdukarimov,
Ilmiy rahbar: Dotsent Karim Rahimov
Annotatsiya: Ushbu maqolada vektorlar fazosi, chiziqli bog'liqlik va bazis tushunchalari XX asr boshlarida qanday shakllanganligi haqida so'z boradi.

Ma'lumki, matematikaning ko'plab bo'limlari, jumladan, geometriya, algebra va analiz, ma'lum bir tushunchalar atrofida to'planib, keyinchalik mustaqil fanlarga aylanadi. Chiziqli algebra ham shunday fanlardan biri bo'lib, uning asosiy tushunchalari XX asr boshlarida aniq ta'riflandi. Bu davrda matematiklar turli xil masalalarni yechishda o'xshash usullarga duch kelishdi va ularni umumlashtirishga harakat qilishdi.

Maqolada vektorlar fazosi, chiziqli bog'liqlik, bazis va o'lchov kabi asosiy tushunchalarning shakllanish tarixi qisqacha yoritilgan. Shuningdek, ushbu tushunchalarning hozirgi kundagi ta'lim va fan sohalaridagi ahamiyati haqida fikr yuritilgan. Maqola talabalar va o'qituvchilar uchun mo'ljallangan.

[illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

xulosalar metod, metodologik yondashuvlar, nazariy qarashlar va boshqa o'rganilishi lozim bo'lgan masalalar haqida.

Ilmiy rahbar ilmiy ishni bajarish davrida unga muntazam yo'l-yo'riq ko'rsatib boradi, ishning rejasini tuzishda, ishni bajarishda, ishni rasmiylashtirishda, ilmiy ishni himoyaga tayyorlashda va boshqa barcha masalalarda unga yordam beradi. Ilmiy rahbar ishni bajarish davrida ilmiy ishning bajarilishi haqida kafedra majlisida hisobot beradi. Ilmiy rahbar ishni bajarish davrida ilmiy ishning bajarilishi haqida kafedra majlisida hisobot beradi.

Muammoni hal etish bosqichida yangi ma'lumotlarni olish, ularni tahlil qilish, metodlar, yondashuvlar va usullarni belgilash, ilmiy tadqiqot natijalarini umumlashtirish, xulosalar chiqarish va ularni amaliyotga tatbiq etish bosqichlari amalga oshiriladi.

Bajarilgan ishni himoyaga tayyorlash va himoya qilish bosqichida ilmiy ishning yakuniy natijalari, xulosalari va tavsiyalari ilmiy rahbar bilan birgalikda muhokama qilinadi. Ilmiy ishning himoyaga tayyorligi haqida ilmiy rahbar o'z xulosasini yozma shaklda taqdim etadi. Ilmiy ishning himoyaga tayyorligi haqida ilmiy rahbar o'z xulosasini yozma shaklda taqdim etadi.

Bajarilgan ishni himoya qilish bosqichida ilmiy ishning asosiy natijalari, xulosalari va tavsiyalari taqdimot shaklida himoya qilinadi. Himoya qilish jarayonida ilmiy ishning mazmuni, uning ahamiyati, qo'llanish sohalari va kelgusidagi rivojlanish istiqbollari haqida ma'lumot beriladi. Himoya qilish jarayonida ilmiy ishning mazmuni, uning ahamiyati, qo'llanish sohalari va kelgusidagi rivojlanish istiqbollari haqida ma'lumot beriladi.

[illegible] [illegible] [illegible] [

Ikkinchi jahon urushi yillarida [illegible]

XX asrda [illegible]

Xulosa [illegible]

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

- ...
- ...
- ...
- ...
- ...

...

...

...

...

...

...

[illegible]

Yuqori bilimda strategiyalashtirishning ijtimoiy-falsafiy asoslari ... 3
Oliy ta'lim tizimini isloh qilishning zamonaviy tendensiyalari ... 20
Bozor iqtisodiyoti sharoitida oliy ta'lim muassasalarini strategik rejalashtirish ... 37
Oliy ta'lim muassasalarini strategik rejalashtirishning asosiy bosqichlari ... 52
Oliy ta'lim muassasalarini strategik rejalashtirishda ichki va tashqi muhitni tahlil qilish ... 68
Oliy ta'lim muassasalarini strategik rejalashtirishda ichki va tashqi muhitni tahlil qilish ... 83
Oliy ta'lim muassasalarini strategik rejalashtirishda ichki va tashqi muhitni tahlil qilish ... 98
Oliy ta'lim muassasalarini strategik rejalashtirishda ichki va tashqi muhitni tahlil qilish ...

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible] [illegible] [illegible] [

- Joriy xizmat safari uchun necha kun beriladi?
- O'zgartirishlar kiritilgandan keyin ishchi qanday holatda bo'lishi kerak?
- Almashtirilgan (o'zgartirilgan) ishchi qanday qayta ro'yxatga olinishi kerak?
- Yo'qotilgan ishchi kartochkasi qanday tiklanadi?
- Ishchi kartochkasini olish uchun qancha pul to'lanadi?
- Mehnat daftarchasi qachon beriladi?
- Ishchi kartochkasini olish uchun qanday hujjatlar kerak bo'ladi?
- Ishchi kartochkasini olish uchun qancha vaqt ketadi?
- Qanday hollarda ishchi kartochkasi olinmaydi?
- Qancha vaqtga ishchi kartochkasi olinadi?
- Ishchi kartochkasini olish uchun qanday hujjatlar kerak?
- Ishchi kartochkasini olish uchun qancha pul to'lanadi?
- Ishchi kartochkasini olish uchun qancha vaqt ket

+ Qimmay berildingizmi o'z hamdardingizmi?
+ Qimmay ravshanlangan qiyofadan bahslar qimmo bahslar deb atalardi?
+ Ixtiro hamdardingizmay bilan qimmay?
+ Ishlik filmlarda qimmay qiyofalarda qanday qo'llanilardi?
+ Qimmay bahslar kompleksimi qimmay qimmay qimmay?
+ Qimmay bahs qimmay qimmay?
+ Bahslarning bir qimmay qimmay qimmay

• Tuzilish strategiyasi tarkibiy qismlari, masalan, bilish chiqarish imkoniyatlarini bilan vaqtinchalik ketma-ketlikni nazorat qilinmaydigan omillar nimalardan iborat?

• Chiqish talablari strategiyasi (vaqtinchalik ajratib olish) nimani bildiradi?

• Past tuzilish strategiyasi qanday maqsadlarda amalga oshiriladi?

• Tuzilish strategiyasi bajarish strategiyasi nimalarni qo'llash mumkinligini ko'rsatadi?

• Funksional tuzilish strategiyasi nima qiladi?

• Ekspert bo'lishga strategiyasi nimani anglatadi?

• Barqaror, standart (an'anaviy) o'quv maydoni qo'llash strategiyasi nimalarni nazarda tutadi?

• Yo'nalishlar bo'yicha tuzilish strategiyasi nima? Tushuntiring.

• Vaqtga qaram (qaramlik) tuzilishi bo'yicha bo'linishning afzalliklari nimalardan iborat? Bo'linmaydigan o'quv maydoni qo'llash strategiyasi nimalarni nazarda tutadi?

• «Sikl» tuzilishi nima? Vaqtga qaram tuzilish turlarini tushuntiring. Funksional tuzilish nima? Funksional tuzilishdagi o'quv maydoni, masalan, qo'llash strategiyasi nimalarni o'z ichiga oladi? Tushuntiring. Ekspert bo'lishga strategiyasi nima?

• Ekspert bo'lishga strategiyasi nima?

• Raqobatning afzalliklari, darslarni o'tkazishda ularni qo'llashning qaysi turlarini tavsiya qilasiz?

13-BOB.

ISHLAB CHIQARISHNI YANGILASH VA MODERNIZATSIYALASH INVESTITSION DASTURLARINI MOLIYALASHTIRISH

13.1. Xo'jalik yurituvchi subyektlarni bankrotlikdan qayta qurish – kompleks muammo

Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlarning bankrotligi va ularni qayta qurish muammosi ham yuzaga keldi. Bu muammo ishlab chiqarishni tashkil etishning yangi shakllarini, xo'jalik yurituvchi subyektlarni moliyaviy sog'lomlashtirishning samarali shakllarini, aholini ish bilan ta'minlash muammolarini hal etishni taqozo etmoqda.

Mamlakatimizda bozor munosabatlarining rivojlanishi yangi xo'jalik yurituvchi subyektlarning tashkil etilishiga imkoniyatlar yaratdi. Ayni paytda, ularning ko'pchiligi moliyaviy barqarorlikka erisha olmayapti. Bu yangi tashkil etilgan ishlab chiqarish tarkibiy bo'linmalarining, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va rekonstruksiya qilishning, shuningdek, ilmiy-texnika taraqqiyotining ta'siri ostida yuzaga kelgan ishlab chiqarish tarkibiy bo'linmalarining ham o'z-o'zini moliyalashtirishga o'tishi bilan bog'liq. Bozor munosabatlarining rivojlanishi ishlab chiqarishni tashkil etishning yangi shakllarini, xo'jalik yurituvchi subyektlarni moliyaviy sog'lomlashtirishning samarali shakllarini, aholini ish bilan ta'minlash muammolarini hal etishni taqozo etmoqda.

Mamlakatimizda xo'jalik yurituvchi subyektlarni qayta qurishning huquqiy asoslari O'zbekiston Respublikasining 2003 yil 5 sentyabrdagi «Bankrotlik to'g'risida»gi Qonuni bilan belgilab berilgan. Ushbu Qonunga muvofiq, bankrotlik deganda xo'jalik yurituvchi subyektning o'z majburiyatlarini belgilangan muddatda bajara olmasligi tushuniladi. Bankrotlik to'g'risidagi ish qo'zg'atish huquqi kreditorlarga, shuningdek, xo'jalik yurituvchi subyektning o'ziga tegishli bo'lishi mumkin. Bankrotlik to'g'risidagi ish qo'zg'atish uchun asos bo'lgan majburiyatlarni bajarish muddati o'tganligi to'g'risidagi ariza sudga kelib tushgan kundan boshlab o'n kun ichida sud ushbu ishni qo'zg'atish to'g'risida ajrim chiqaradi.

Matematik kompetensiya muayyan mahsulotni muddatida va sifatli ishlab chiqarish jarayonida matematik bilimlarni qo'llash qobiliyatini anglatadi. Bu kompetensiya o'z ichiga hisoblash, o'lchash, grafik chizish va natijalarni tahlil qilish kabi ko'nikmalarni oladi. Ishlab chiqarishda xatolarning oldini olish va resurslardan samarali foydalanish uchun matematik kompetensiya muhim ahamiyatga ega.

Fizik kompetensiya ishlab chiqarish jarayonlarida uchraydigan fizik hodisalarni tushunish va ularni boshqarish bilan bog'liq. Masalan, issiqlik, bosim, tezlik va kuch kabi tushunchalarni bilish mahsulot sifatini nazorat qilishda muhim rol o'ynaydi. Fizik kompetensiya mashinalar va uskunalarning ishlash prinsiplarini tushunishga yordam beradi.

Texnologik kompetensiya ishlab chiqarish jarayonlarini samarali tashkil etish va boshqarish bilan bog'liq. Bu kompetensiya mahsulot ishlab chiqarish texnologiyalarini bilish, ularni optimallashtirish va yangi texnologiyalarni o'zlashtirish imkonini beradi. Texnologik kompetensiya ishlab chiqarishning raqobatbardoshligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Ishlab chiqarishni tashkiliy jihatdan qayta qurish zamonaviy menejment va marketing tamoyillari asosida amalga oshirilmoqda. Bozor iqtisodiyotiga o'tish munosabati bilan korxonalar o'z faoliyatini mustaqil ravishda rejalashtirmoqda va tashkil etmoqda. Ularning asosiy maqsadi mahsulot ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish orqali maksimal foyda olishdir. Bu maqsadga erishish uchun korxonalar ishlab chiqarish jarayonini samarali tashkil etishlari, resurslardan oqilona foydalanishlari va mahsulot sifatini doimiy ravishda oshirib borishlari kerak.

3.1.2. Xorijiy investorlarni jalb qilish va investitsion strategiyasini shakllantirish

Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, yangi texnologiyalarni joriy etish, mahsulot sifatini oshirish va raqobatbardoshligini ta'minlash ko'p jihatdan korxonaning moliyaviy holatiga bog'liq. Ayniqsa, o'rta va yirik korxonalar uchun investitsiyalar hal qiluvchi ahamiyatga ega. Biroq ko'plab korxonalar, xususan, ishlab chiqarish sohasidagi korxonalar, investitsiyalarni o'z mablag'lari hisobidan amalga oshirishda jiddiy qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bunday sharoitda xorijiy investorlarni jalb qilish korxonaning moliyaviy barqarorligini oshirish, ishlab chiqarishni kengaytirish va uzoq muddatli rivojlanishni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faqat o'z ichki resurslariga tayanib qolmasdan, tashqi moliya manbalaridan ham samarali foydalanishga intilishi lozim. Shu nuqtai nazardan, xorijiy investitsiyalar nafaqat moliyaviy resurslarni, balki zamonaviy boshqaruv usullari, texnologiyalar va bozorga kirish imkoniyatlarini ham o'z ichiga oladi.

Investitsiya strategiyasini shakllantirishda korxona rahbariyati oldida bir qator murakkab vazifalar turadi. Jumladan, investitsiya loyihalarining iqtisodiy samaradorligini to'g'ri baholash, moliyaviy risklarni aniqlash va ularni minimallashtirish, investorlar bilan shaffof va ishonchli munosabatlarni o'rnatish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, investitsiyalarni jalb qilish jarayonida korxonaning mustaqilligini saqlab qolish, mulkiy huquqlarni himoya qilish va uzoq muddatli barqaror rivojlanishni ta'minlash ham alohida e'tibor talab qiladigan masalalardan hisoblanadi.

Investitsiya strategiyasini shakllantirishda korxona rahbariyati oldida bir qator murakkab vazifalar turadi. Jumladan, investitsiya loyihalarining iqtisodiy samaradorligini to'g'ri baholash, moliyaviy risklarni aniqlash va ularni minimallashtirish, investorlar bilan shaffof va ishonchli munosabatlarni o'rnatish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, investitsiyalarni jalb qilish jarayonida korxonaning mustaqilligini saqlab qolish, mulkiy huquqlarni himoya qilish va uzoq muddatli barqaror rivojlanishni ta'minlash ham alohida e'tibor talab qiladigan masalalardan hisoblanadi.

13.3. Investitsiyalar: mazmuni, turlari, baholash va samaradorlik

Iqtisodiy va moliyaviy vaziyatni sog'lomlashtirish uchun muayyan tarmoqlarda kapitalni o'rnatish investitsiyalar deyiladi. Investitsiyalarga aylantirilgan kapitalning barcha shakllari investitsiya obyektlari hisoblanadi. Xalqaro amaliyotda o'rganilish sohasiga qarab investitsiyalar quyidagi turlarga bo'linadi: yalpi ichki mahsulot tarkibida investitsiyalarning ulushini aniqlash; aksiyadorlar o'rtasidagi ichki investitsiyalarni taqsimlash; mamlakatlar o'rtasidagi xalqaro investitsiyalarni tahlil qilish. Yalpi ichki investitsiyalar bu ma'lum davr ichida ishlab chiqarishni kengaytirish, qo'shimcha mahsulot ishlab chiqarish maqsadida ishlatiladigan kapitalga investitsiyalar summasidan vaqtincha chiqarib tashlangan kapitalga investitsiyalar summasini ayirish natijasida olingan qiymat tushuniladi. Bu ko'rsatkich investitsiyalarning yalpi hajmini ifodalaydi. Investitsiyalarning sof hajmi yalpi investitsiyalarning amortizatsiya ajratmalariga nisbatan ortiqcha qismini ifodalaydi. Investitsiyalarning moliyaviy tahlili va o'zining xarakterlanishiga, shuningdek, ishlatiladigan kapitalga investitsiyalar summasidan vaqtincha chiqarib tashlangan kapitalga investitsiyalar summasini ayirish natijasida olingan qiymat tushuniladi.

Xorijiy mamlakatlarda investitsiyalarni tasniflash, ularni o'rganishning o'ziga xosligi bilan farqlanadi. Iqtisodchi olim Sh. Xolmirzayev, XVIII asrda investitsiyalarni quyidagi turlarga ajratgan:

- ishlab chiqarishning ilk bosqichlarida, ya'ni ishlab chiqarishni kengaytirish uchun qo'shimcha kapitalni jalb etish va ishlab chiqarishning o'sishini ta'minlash maqsadida;
- rivojlanish bosqichlarida, ya'ni mahsulot ishlab chiqarishni kengaytirish maqsadida;
- sanoat korxonalarini rivojlantirishda, ya'ni ishlab chiqarishning o'sishini ta'minlash maqsadida.

Investitsiyalarni tasniflash, ularni o'rganishning o'ziga xosligi bilan farqlanadi. Iqtisodchi olim Sh. Xolmirzayev, XVIII asrda investitsiyalarni quyidagi turlarga ajratgan:

- ishlab chiqarishning ilk bosqichlarida, ya'ni ishlab chiqarishni kengaytirish uchun qo'shimcha kapitalni jalb etish va ishlab chiqarishning o'sishini ta'minlash maqsadida;
- rivojlanish bosqichlarida, ya'ni mahsulot ishlab chiqarishni kengaytirish maqsadida;
- sanoat korxonalarini rivojlantirishda, ya'ni ishlab chiqarishning o'sishini ta'minlash maqsadida.

Xorijiy firmalar bilan hamkorlikdagi korxonalar faoliyatida o'zaro munosabatlarni shakllantirishning bir qancha turlari mavjud. Ularning tarkibida qo'shma korxonalar xorijiy firmalar bilan hamkorlikdagi korxonalarning asosiy turi hisoblanadi. Qo'shma korxonalarning faoliyat ko'rsatishi va boshqarilishi xorijiy firmalar bilan tuzilgan shartnomalar asosida amalga oshiriladi. Bunday shartnomalarda qo'shma korxonaning tashkiliy-huquqiy shakli, ustav kapitalining miqdori, ta'sischilarning ulushlari, ularning huquq va majburiyatlari, mahsulot ishlab chiqarish hajmi, ishlab chiqarilgan mahsulotni realizatsiya qilish, foyda va zararlarni taqsimlash tartibi, shuningdek, boshqa zarur masalalar belgilanadi. Xorijiy va mahalliy korxonalar o'rtasidagi munosabatlar ularning huquqiy maqomiga ko'ra turlicha bo'ladi. Xorijiy va mahalliy korxonalar o'rtasidagi munosabatlarning huquqiy maqomini belgilashda ularning mustaqil subyekt sifatida tan olinishi, ularning mulkiy huquqlari va manfaatlarining kafolatlanishi muhim ahamiyatga ega.

Tashqi iqtisodiy faoliyat to'g'risidagi qonun hujjatlarida xorijiy investorlarning huquqlari kafolatlanadi. Xorijiy investorlarning iqtisodiy manfaatlariga tegishli qonun hujjatlarini o'zgartirish — qo'shma korxonalar tomonidan olingan foydani chet elga olib chiqishga to'sqinlik qilish, ularning mulkini milliylashtirish, musodara qilish, ularga nisbatan ma'muriy choralar qo'llash mumkin emas. Bu kafolatlar xorijiy investorlarning qo'shma korxonalar tashkil etishdan asosiy maqsadi quyidagi:

- ishlab chiqarish, marketing va moliyaviy faoliyatni amalga oshirishda mustaqillikka erishish;
- kapital va foyda olish;
- ilg'or texnologiyalarni va ishlab chiqarishni kengaytirish;
- bozorni rivojlantirish va shaharlarni kengaytirish.

Hozirgi zamon sharoitida xorijiy kapitalning milliy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish muhim ahamiyatga ega. Chunki bu masala bilan bog'liq nazariy qarashlar, xulosalar, tavsiyalar va takliflar ishlab chiqarishning rivojlanishiga, ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga, aholi turmush darajasini yaxshilashga xizmat qiladi.

Investitsiyalar to'g'risida»gi qonunda xorijiy investitsiyalar deganda xorijiy davlatlarning fuqarolari, tashkilotlari va davlatlarning investitsiyalari, shu jumladan xalqaro tashkilotlarning investitsiyalari tushuniladi. Xorijiy investitsiyalar quyidagi shakllarda amalga oshirilishi mumkin:

- [illegible]
- [illegible],
- [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

...

...

...

...

...

- ...
- ...
- ...

...

...

...

...

[illegible]

Bahs-munozara va ravshanlashtirish usullari

- Xo'jalikyuritish subyekti ustav faoliyatini [illegible] qaysi qismlarini [illegible] ustuvor deb hisoblaysiz?
- Ishlab chiqarishni [illegible] qanday qiyinchiliklar mavjud?
- Ishlab chiqarishning [illegible] yo'lida [illegible] bo'lmaydigan [illegible] ishlab chiqarishning [illegible] [illegible] [illegible]

qurolning o'rni va ahamiyatini aniqlaydigan mezonlarga asoslanadi. Ular qo'llanilishining murakkabligi yoki oddiyligi bo'yicha o'zaro farqlanadi.

- Xo'jalik yurituvchi subyektlarning qaysi turlari mahsulotlarni sotishda naqd pul bilan hisob-kitob qilishga majburlar?
- Tabiat in'omlaridan foydalanish huquqini berish shartlari va tartibini belgilovchi normativ-huquqiy hujjatlar nimalardan iborat?
- Xorijiy bank bilan kredit bitimini tuzish shartlari qanday?
- Hukumat kafolati berilishi bilan qanday majburiyatlar vujudga keladi va ular qanday bekor qilinadi?
- Davlat ijtimoiy sug'urtasi bo'yicha to'lovlarni amalga oshirish tartibini belgilovchi normativ-huquqiy hujjatlar nimalardan iborat?
- Investitsiya qo'yilmalarni moliyalashtirishning qanday asosiy manbalari mavjud?
- Investitsiya faoliyatini moliyalashtirishning qanday shakllari mavjud?
- Investitsiya qo'yilmalarni moliyalashtirish bank kreditlari hisobiga qanday amalga oshiriladi?
- Investitsiya faoliyatini moliyalashtirishning asosiy yo'nalishlari nima va ularning mohiyati nimadan iborat?
- Kapital qo'yilmalarning afzalliklaridan qanday foydalaniladi?
- Ishlab chiqarish resurslari qanday aniqlanadi?
- Qo'shimcha mablag' manbalari nimalardan iborat?

14-BOB.
XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGI: BAHOLASH KO'RSATKICHLARI. OSHIRISH YO'LLARI

14.1. Moliyaviy barqarorlik va uni ta'minlash omillari

Yo'nalishyo'naltiruvchi sub'ektlarning moliyaviy barqarorligini quyidagilar misol bo'la oladi:

- ...
- ...
- ...

Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun asosan ma'lum bir omillar mavjud bo'lib, ularning XO'JSB bo'lajak muvaffaqiyati.

Moliyaviy barqarorlik ta'minlanmagan taqdirda XO'JSB moliyaviy ahvolini tahlil qilish natijasida bir qator salbiy holatlar aniqlanadi. Bunday holatlar quyidagilar bo'lishi mumkin: XO'JSB o'zining moliyaviy resurslarini, qo'shimcha mablag'larni yetarlicha ta'minlay olmaydi, to'lov qobiliyatini yo'qotadi, ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta'minlay olmaydi, ishlab chiqarishning rentabelligini pasaytiradi, ishlab chiqarishning rentabelligini pasaytiradi.

Bu omillarni umumlashtirgan holda quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

- ...
- ...
- ...

Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun XO'JSB o'zining faoliyatida to'liq va samarali mustaqillikka ega bo'lishi lozim. Bu mustaqillik moliyaviy resurslar bozorining mavjudligi, ularni sotib olish va sotishda XO'JSB ning qiziqishining ahamiyatga ega bo'lishi bilan ta'minlanadi.

Moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladigan jarayonlarni aniqlash va ularni o'z vaqtida bajarish muhim ahamiyatga ega. Bular quyidagilar bo'lishi mumkin:

- ...
- ...

- ...
- ...

...

- ...
- ...

...

- ...
- ...

...

- ...
- ...

...

- ...
- ...

...

- ...
- ...
- ...

...

mahsulotga o'rtacha kompetensiyaga ichki va tashqi omillarga qaratilgan o'zgarishlar va o'zaro bog'liqlikni hisobga olish qobiliyatga ko'p jarayonni anglash.

Ma'lumotlar to'plash usullari turli xil bo'lishi mumkin:

- so'rovnoma yoki intervyu qilish;
- kuzatish;
- ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish.

Ma'lumotlarni

bo'limlarga ajratish shart emas. Agar ish hujjatlari ko'p bo'lsa, ular bir nechta jildlarga bo'linadi. Bunda har bir jildga tegishli ro'yxatlar tuzilib, ularga jild raqamlari berilishi lozim.

Ish hujjatlarini rasmiylashtirishda quyidagi qoidalarga amal qilish tavsiya etiladi:

- ish hujjatlarini ma'lum bir tartibda joylashtirish;
- ishlarni, ularga tegishli ro'yxatlarga kiritishda shaklan bir xil bo'lishini ta'minlash;
- ishlarni, ularga tegishli ro'yxatlarga kiritishda shaklan bir xil bo'lishini ta'minlash;
- ma'lumotlarni to'g'ri kiritishni ta'minlash.

Ofis anjomlari mashg'ulotida ishlatiladigan asosiy vositalar turlarini to'g'ri tanlash va ulardan foydalanish bo'yicha malakali ko'nikmalarga ega bo'lish uchun quyidagi ishlarni bajarish tavsiya etiladi: Ofis anjomlarini tavsiflash bo'yicha quyidagi ishlarni bajarish tavsiya etiladi:

- elektron mahsulotlarni tanlash;
- sog'lom mehnat muhitini ta'minlash;
- mahsulotlarni ishlatish qoidalari;
- texnik xizmat ko'rsatish.

Ofis anjomlarini tanlash va ishlatish bo'yicha ko'nikmalarni shakllantirish uchun quyidagi ishlarni bajarish tavsiya etiladi:

Sog'lom mehnat muhitini ta'minlash bo'yicha ko'nikmalarni shakllantirish uchun quyidagi ishlarni bajarish tavsiya etiladi:

Ma'lumotlarni qayta ishlash qurilmalarini ishlatishda ularga texnik xizmat ko'rsatish bo'yicha ko'nikmalarni shakllantirish uchun quyidagi ishlarni bajarish tavsiya etiladi:

Kiritish qurilmalari bilan quyidagi ishlarni bajarish tavsiya etiladi:

- ko'rsatkich qurilmalarini ishlatish qoidalarini o'rganish va ulardan foydalanish;
- klaviaturani ishlatish qoidalarini o'rganish va ulardan foydalanish;
- ma'lumotlarni kiritish qurilmalarini ishlatish qoidalarini o'rganish.

Kiritish qurilmalari bilan ishlash bo'yicha ko'nikmalarni shakllantirish uchun

shakllantirish mexanizmini takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi. Shuning uchun ham ushbu sohada davlat siyosatini to'g'ri belgilash va uni izchil amalga oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, ijtimoiy himoya tizimini rivojlantirishda nafaqat moddiy yordam, balki aholining turli qatlamlari uchun psixologik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini ham kuchaytirish lozim.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish, uning samaradorligini oshirish va aholi farovonligini yaxshilash bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biridir. Ushbu yo'nalishda amalga oshirilgan islohotlar natijasida ijtimoiy himoya tizimining moddiy-texnik bazasi mustahkamlanib, xizmat ko'rsatish sifati sezilarli darajada yaxshilandi. Mahalliy hokimiyat organlari aholining ijtimoiy ehtiyojlarini o'rganish va ularga mos xizmatlarni tashkil etishda muhim rol o'ynamoqda. Shu bilan birga, ijtimoiy himoya tizimini yanada takomillashtirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- ijtimoiy himoya tizimini raqamlashtirish;
- xizmat ko'rsatish sifatini oshirish;
- ijtimoiy himoya xodimlarining malakasini muntazam oshirib borish;
- aholining ijtimoiy faolligini rag'batlantirish;
- ijtimoiy himoya tizimini moliyalashtirishning barqaror mexanizmlarini yaratish.

Ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish natijasida quyidagilarga erishish mumkin:

- aholining ijtimoiy himoya xizmatlariga bo'lgan ishonchini oshirish;
- kambag'allikka qarshi kurashda samarali natijalarga erishish;
- mehnat bozorida moslashuvchanlikni ta'minlash;
- ijtimoiy himoya tizimining barqarorligini ta'minlash;
- aholining hayot sifatini yaxshilash.

Moliyaviy holatni tahlil qilish XVUS korxonalarning moliyaviy ahvolini mohiyatini, moliyaviy barqarorligini, uning ichki va tashqi omillarga bog'liqligini, balansning likvidligini, to'lov qobiliyatini va kreditga layoqatini aniqlash imkonini beradi.

XVUSning qo'llash natijasi: moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari quyidagi muammolarni aniqlashga imkon beradi:

- to'lov qobiliyati va moliyalashtirish manbalarini yetarli XVUSning kompaniya faoliyatini ishlab chiqish imkoniyatini;
- balansning likvidligi muayyan vaqtlarda kerakli aktivlar bilan qoplanishini;
- kreditga layoqatlilik (kreditlarni qaytarish qobiliyati);
- moliyaviy jihatdan

XVUS ichida ko'p ishlatiladigan tahlil metodikasiga ega.

14.1. Moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari tizimini tahlil qilish usullari

Moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari tizimini tahlil qilish moliyaviy ko'rsatkichlar muayyan moliyaviy ko'rsatkichlarga. Hisoblarda amalga oshiriladi mumkin.

Moliyaviy koeffitsientlar tahlili uchun ma'lumotlar manbai bo'lib xizmat qiladi. Bu koeffitsientlar ko'rsatkichlarni muayyan korxona hisobotlari va muammo yo'nalishlarini aniqlash imkonini beradi.

Eng umumiy ko'rsatkichlar XVUSning moliyaviy xavfsizligini aniqlash ko'rsatkichlari shakllantiradi:

- avtonomlik koeffitsienti;
- o'z va kapitalni qo'llanish moliyaviy mustaqillik koeffitsienti;
- qisqa va uzoq muddatli qarzlarning nisbati koeffitsienti.

Ushbu tahlil korxonani XVUSning barcha moliyaviy ehtiyojlarini qoplash qobiliyatini, barcha majburiyatlarning to'lanmay qolishini oldini olish imkonini beradi. Bu qiymatlar korxonani moliyaviy barqarorligini ko'rsatadi.

$$K_{\text{...}} = K_{\text{...}} \cdot K_{\text{...}}$$

Bu yerda $K_{\text{...}}$ — ...
$O_{\text{...}}$ — ...
$K_{\text{...}}$ — ...

...

...

$$K_{\text{...}} = O_{\text{...}} : K_{\text{...}}$$

...

...

...

...

Qurilish va montaj ishlarining mehnat intensivlik koeffitsienti XYuMK majburiyatlar miqdori va mehnat sig'imi asosida quyidagi nisbat orqali aniqlanadi:

$$K_{in} = M_{sig} : U'_{q}$$

Bu erda: K_{in} – ishning mehnat intensivlik koeffitsienti;
M_{sig} – mehnat sig'imi (normo-soat);
U'_{q} – o'z kuchlari bilan bajariladigan ish hajmi.

Qurilish ishlarini mahalliylashtirish koeffitsienti o'z ichiga qurilish-montaj ishlarining loyihaviy hujjatlarda ko'rsatilgan turi bo'yicha XYuMK ishlab chiqarishga mahalliy xomashyo, yarim tayyor mahsulotlar va butlovchi buyumlarning qiymatini aks ettiradi. Bu ko'rsatkich

$$K_{m} = O'_{m} : O_{o}$$

Bu yerda: K_{m} – mahsulot tannarxining asosiy kapitalli bilan ta'minlanganlik koeffitsienti;
O'_{m} – yillik mahsulot miqdori;
O_{o} – muddatli asosiy fondlarning o'rtacha qiymati.

Bu koeffitsientning qanchalik ortishi asosiy fondlardan samarali foydalanish imkoniyatlarining qisqarganligini va aksincha, pasayishi esa ishlab chiqarishni intensivlashtirish hisobiga bo'lganligini ko'rsatadi. Uning teskari qiymati mamlakatimizda mavjud mustaqil dunyo qo'l. Ekspertlarga...

Moliyaviy mustaqillik koeffitsienti – foydalanuvchi moliyalashtirish, joriy ehtiyojlarini shaxsiy mablag'lar hisobiga qanchalik qoplanganligini ko'rsatadi:

$$K_{mm} = O'_{y} : M_{m}$$

Bu yerda: K_{mm} – moliyaviy mustaqillik koeffitsienti;
O'_{y} – o'z aylanma mablag'lari;
M_{y} – joriy ehtiyojlar manbai.

Mahsulot tannarxida kapital sarflarning o'rnini to'ldirish hajmini ifodalovchi mablag'larning qismi qanchalik ekanligini ko'rsatadi. Ayrim mutaxassislar bu miqdorni undan katta bo'lsa, u holda ishlab chiqarishni kengaytirish imkoniyati kam bo'ladi, deb hisoblaydilar. Bu koeffitsientning kritik miqdori 0,1 ga teng.

O'z kapitalining rentabellik koeffitsienti xo'jalik faoliyatining yakuniy natijalarini ro'yobga chiqarishda samarali foydalanish imkoniyatini ifodalaydi:

$$K_{r} = F_{m} : O'_{y}$$

Bu yerda: K_{r} – o'z kapitalining rentabellik koeffitsienti;
F_{m} – o'z aylanma mablag'lari;
O'_{y} – o'z kapitali.

Bu kontekstda ish haqi shartnoma qonunchiligi normalari bilan belgilanadigan, ishchiga ishlagan vaqti yoki bajargan ishi uchun ish beruvchi tomonidan to'lanadigan pul mukofotidir. Uning miqdori belgilangan darajadan kam bo'lishi mumkin emas.

Ishchi bo'lgan holatda XXI asrdagi milliy iqtisodiyotga oid savollar quyidagi tartibda o'rganilishi lozim deb o'ylaymiz.

Xo'sh, qachon va qaysi mahsulotlar, ishchilarning ehtiyojlari qondirilmoqda?

- asosiy va qo'shimcha mahsulotlarning tarmoqlar, tarmoqchalar bo'yicha ishlab chiqarish hajmlari qanday?
- mamlakatda ishlab chiqarishni qisqartirish, mahsulot turini o'zgartirish kerakmi?
- XXI asr ishchisi kasb-hunar darajasining tarmoqlar bo'yicha tarkibi qanday?
- eng kam ish haqi miqdori va qaysi omillar hisobga olinib belgilanadi?
- ishchilarning ijtimoiy ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan mablag'lar, XXI asrning eng muhim ijtimoiy muammolaridan biri bo'lgan ishsizlikni bartaraf etishga qanchalik yetarli?

Eslab qolish uchun savollar

- XXI asrda ishlab chiqarish omillari qanday o'zgarishlarga uchrayapti?
- Mehnat qanday boyliklarni yaratishda ishtirok etadi?
- Mehnat va kapital o'rtasidagi munosabatlar mehnatga XXI asr iqtisodiyotida qanday ta'sir ko'rsatadi? Bu ta'sir ijobiy yoki salbiy bo'lishi mumkinmi?
- XXI asr ishchisi uchun ijtimoiy va shaxsiy ehtiyojlarni qondirishning qanday yo'llari mavjud?
- Ish haqi ishchi tomonidan qanday shartlarda to'lanadi?
- Nafaqa va stipendiya o'rtasidagi farq nimada?
- Ishchi kuchi bozori nima? XXI asrda mehnat bozorining

15-BOB.
DAVLAT BYUDJETI

15.1. Davlat byudjetining mohiyati, funksiyalari va ahamiyati

Davlat byudjeti tizimida yuzaga keladigan taqsimot munosabatlari bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lgan bir qancha bosqichlarni o'z ichiga oladi. Ushbu bosqichlarning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularning barchasi davlat byudjeti bilan bevosita bog'liqdir. Har bir bosqichda taqsimot munosabatlarining o'ziga xos xususiyatlari namoyon bo'ladi. Ularning asosiy belgilari va davlat byudjetining shu munosabatlarni tartibga solishdagi o'rni va ahamiyati quyidagilardan iborat.

Birinchi bosqichda davlat byudjeti ishtirokida milliy daromadning taqsimlanishi ro'y beradi. Bu bosqichda milliy daromadning qanday qismi davlat ixtiyoriga o'tishi, qaysi soha va tarmoqlarga qancha mablag' ajratilishi, qaysi sohalarda daromadlarning qanday qismi davlat ixtiyoriga o'tishi, shuningdek, ijtimoiy ishlab chiqarishning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatish imkoniyatlari aniqlanadi. Bu bosqichda taqsimot munosabatlarining asosiy qismi davlat byudjeti orqali amalga oshiriladi. Ikkinchi bosqichda esa milliy daromadning qanday qismi davlat ixtiyoriga o'tishi, qaysi soha va tarmoqlarga qancha mablag' ajratilishi, qaysi sohalarda daromadlarning qanday qismi davlat ixtiyoriga o'tishi, shuningdek, ijtimoiy ishlab chiqarishning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatish imkoniyatlari aniqlanadi. Bu bosqichda taqsimot munosabatlarining asosiy qismi davlat byudjeti orqali amalga oshiriladi. Uchinchi bosqichda esa milliy daromadning qanday qismi davlat ixtiyoriga o'tishi, qaysi soha va tarmoqlarga qancha mablag' ajratilishi, qaysi sohalarda daromadlarning qanday qismi davlat ixtiyoriga o'tishi, shuningdek, ijtimoiy ishlab chiqarishning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatish imkoniyatlari aniqlanadi. Bu bosqichda taqsimot munosabatlarining asosiy qismi davlat byudjeti orqali amalga oshiriladi.

Davlat byudjeti tizimida taqsimot munosabatlarining har bir bosqichi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularning barchasi davlat byudjeti bilan bevosita bog'liqdir. Har bir bosqichda taqsimot munosabatlarining o'ziga xos xususiyatlari namoyon bo'ladi. Ularning asosiy belgilari va davlat byudjetining shu munosabatlarni tartibga solishdagi o'rni va ahamiyati quyidagilardan iborat.

Birinchi bosqichda davlat byudjeti ishtirokida milliy daromadning taqsimlanishi ro'y beradi. Bu bosqichda milliy daromadning qanday qismi davlat ixtiyoriga o'tishi, qaysi soha va tarmoqlarga qancha mablag' ajratilishi, qaysi sohalarda daromadlarning qanday qismi davlat ixtiyoriga o'tishi, shuningdek, ijtimoiy ishlab chiqarishning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatish imkoniyatlari aniqlanadi. Bu bosqichda taqsimot munosabatlarining asosiy qismi davlat byudjeti orqali amalga oshiriladi.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

...

...

...

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible]

[illegible]

[illegible]

qaramaqarshiga ega bo'lmaydi. Bundan tashqari, ma'lumotlar bazasi ko'p foydalanuvchili rejimda ishlaydi.

Ma'lumotlar bazasini yaratishdan maqsad, berilgan muayyan mavzu bo'yicha ma'lumotlarni to'plash, ularni bir-biri bilan bog'lash va ularga ishlov berish imkoniyatini yaratishdir.

— dotatsiyalar (bunda bir qator ma'lumotlarga ishlov beradigan funksiyalar to'plami tushuniladi) va boshqalar.

Foydalanuvchi ma'lumotlar bazasi bilan muloqot qilishi uchun ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlari maxsus interfeys vositalarini ishlab chiqadi. Bunda foydalanuvchi so'rovlarini qayta ishlash, ma'lumotlarni kiritish, o'chirish, o'zgartirish amallarini bajaruvchi maxsus dasturlar ishlatiladi.

Ma'lumotlar bazasini yaratish va undan foydalanish ma'lumotlarni boshqarish tizimlari bilan bog'liq. Ma'lumotlarni boshqarish tizimlari ma'lumotlar bazasini yaratish, undan foydalanish, uni saqlash va boshqarish imkonini beradi. Bu tizimlarni ishlab chiqish va ulardan foydalanish bilan dasturlash sohasi shug'ullanadi. Ma'lumotlarni dastlab kompyuter xotirasiga yozish, ularni o'chirish, o'zgartirish, ma'lumotlarni qidirish va ularga boshqa amallarni bajarish dasturlash tillari yordamida amalga oshiriladi. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlari ma'lumotlarni saqlash, ularga ishlov berish, ma'lumotlarni qidirish va ularga boshqa amallarni bajarishda dasturlash tillaridan foydalanishni talab qilmaydi. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlari ma'lumotlarni saqlash, ularga ishlov berish, ma'lumotlarni qidirish va ularga boshqa amallarni bajarishda dasturlash tillaridan foydalanishni talab qilmaydi. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlari ma'lumotlarni saqlash, ularga ishlov berish, ma'lumotlarni qidirish va ularga boshqa amallarni bajarishda dasturlash tillaridan foydalanishni talab qilmaydi.

Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlari ma'lumotlarni saqlash, ularga ishlov berish, ma'lumotlarni qidirish va ularga boshqa amallarni bajarishda dasturlash tillaridan foydalanishni talab qilmaydi. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlari ma'lumotlarni saqlash, ularga ishlov berish, ma'lumotlarni qidirish va ularga boshqa amallarni bajarishda dasturlash tillaridan foydalanishni talab qilmaydi.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ikki chi zamonaviy xonandani mumtoz adabiyotga muhabbat bilan bog'lashda asosiy vosita sifatida xizmat qilgan. Shuningdek, ushbu tadqiqotda mumtoz adabiyotga bo'lgan munosabatning tarixiy o'zgarishlari ham tahlil qilinadi. Bu esa, o'z navbatida, bugungi kunda adabiyotshunoslikning muhim vazifalaridan biri sifatida qaralishi mumkin.

Kuchli majoziy tilda, ingliz-ko'chat so'zlar bilan ifodalangan ma'no. Bu asosiy tegmoq bo'lgan ichki ishlar yoki. Lyrical atmosfera bilan ifodalangan ma'no. Ammo, ularning ma'no ma'nosi bo'lgan. Ko'chat so'zlar

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

...

...

...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

• davlat qurilishi xorijiy mamlakatlar va xalqaro huquq sohasida ilmiy tadqiqotlar olib borish;

• kerakli muassasalardan huquqiy hujjatlarni olish va ularni o'rganish;

• davlat muassasalari, xalqaro tashkilotlar, jamoat birlashmalari bilan doimiy aloqa o'rnatish;

• qonun ijodkorligi, huquqni muhofaza qilish, sudlov, prokuratura, advokatura, notariat sohalarida ilmiy-amaliy konferensiyalar, seminarlar, davra suhbatlari va boshqa ilmiy tadbirlarni o'tkazish;

• tadqiqot natijalarini chop etish, ilmiy ishlanmalarni amaliyotga joriy etish;

• davlat organlari, jamoat birlashmalari, xorijiy davlatlarga oid boshqa yuridik shaxslarga xizmat ko'rsatish va ularga ilmiy-uslubiy yordam ko'rsatish;

• tadqiqot natijalari asosida ilmiy ishlanmalar, o'quv qo'llanmalar, monografiyalar, risolalar, ma'ruzalar, tezislar va boshqa ilmiy-uslubiy materiallarni tayyorlash va nashr ettir

2. Eşi (Universitat xalqlar...) [illegible] qiymatlarga ega bo'lgan [illegible] [illegible] [illegible]

Kirish 3
I bob. Tarbiya nazariyasi fanining predmeti, maqsadi, vazifalari va boshqa fanlar bilan aloqasi 5
II bob. Tarbiya nazariyasi fanining rivojlanish bosqichlari 15
III bob. Tarbiya nazariyasining asosiy kategoriyalari 25
IV bob. Tarbiya nazariyasining tadqiqot metodlari 35
V bob. Tarbiya nazariyasining zamonaviy muammolari 45
Xulosa 55
Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati 60

Tarbiya nazariyasi fanining predmeti, maqsadi va vazifalari

Tarbiya nazariyasi fanining boshqa fanlar bilan aloqasi

Tarbiya nazariyasi fanining rivojlanish bosqichlari

Tarbiya nazariyasining asosiy kategoriyalari

Tarbiya nazariyasining tadqiqot metodlari

Tarbiya nazariyasining zamonaviy muammolari

Xulosa

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

Bu metnin dayandığı ilke şudur: Sorunları çözmek için yeni bir dil değil, yeni bir bakış gerekir.

Bu ilke, günlük yaşantımızda ve işyerlerimizde bizden ne beklendiğini daha doğru kavramamıza yardımcı olacaktır. Bu kavrayışın sonucunda, ihtiyaç duyduğumuz değişiklikleri daha kolay başarabileceğimizi umuyoruz. Bu metin, bu değişiklikleri başarmak için bir yol haritası sunmaktadır.

Bu yol haritasının adı "dönüşüm" olarak belirlenmiştir. Dönüşüm, değişimden farklı olarak, bir bütünün tüm parçalarını kapsayan bir değişim sürecini ifade eder. Bu süreçte, bireyden kurumlara kadar herkesin rolü vardır. Dönüşüm, herkesin katılımıyla başarılabilecek bir değişimdir.

Bu yol haritasının adı "dönüşüm" olarak belirlenmiştir. Dönüşüm, değişimden farklı olarak, bir bütünün tüm parçalarını kapsayan bir değişim sürecini ifade eder. Bu süreçte, bireyden kurumlara kadar herkesin rolü vardır. Dönüşüm, herkesin katılımıyla başarılabilecek bir değişimdir.

Kitabın, açıklama, yöntem, yol ve müjdeniz ve dönüşümün sağlayacağı faydalar ile ilgili bölümlerden oluşan bir yapıda düzenlenmiştir. Bu bölümlerin her biri, dönüşüm sürecinin farklı bir yönünü ele almaktadır. Bir bütün olarak bakıldığında, bu bölümler birbirini tamamlamaktadır.

Kitabın, bu ilkeyi ve dönüşüm kavramını farklı yönleriyle ele almaktadır. Bu bölümlerin her biri, dönüşüm sürecinin farklı bir yönünü ele almaktadır. Bir bütün olarak bakıldığında, bu bölümler birbirini tamamlamaktadır.

Kitabın bölümlerinin her biri, dönüşüm sürecinin farklı bir yönünü ele almaktadır. Bu bölümlerin her biri, dönüşüm sürecinin farklı bir yönünü ele almaktadır. Bir bütün olarak bakıldığında, bu bölümler birbirini tamamlamaktadır.

- Bu ilke, dönüşüm sürecinin temelini oluşturmaktadır.
- Bu bölümler, dönüşüm sürecinin farklı yönlerini ele almaktadır.
- Bu bölümlerin her biri, dönüşüm sürecinin farklı bir yönünü ele almaktadır.

[illegible]

— ayrıldıqdan sonra [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

15.3. Davlat byudjetining xarajatlari

Davlat byudjetining [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible]

Davlat byudjetining [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

[illegible] [illegible] [illegible] [

mualliflar tomonidan o'rganilgan. Ular muammoli vaziyatlar qilib maxsus tanlangan yig'ilgan vaqtlarda o'zaro muloqot qilishdi. Bolalar tanlangan vaziyatlarni muhokama qildilar. Bolalarning muloqotlari video tasvirga olindi, ularning xatti-harakatlari tahlil qilindi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, [illegible] [illegible] [illegible]

zotta qandali nurlar – olisdan chaqirib turuvchi ko'rinishlar. Ko'rinishlarni ko'rmaslikka urinish, ularni yashirishga harakat qilish, o'zini shaxsiy xonasiga qamab olish.

Ko'rinishlar ruhiy kasallik emas, ammo ular ruhiy kasallikka olib kelishi mumkin. Ko'rinishlar bilan kurashish, ularni yo'qotishga urinish ko'rinishlarni kuchaytiradi. Ko'rinishlarni tan olish va ularga qarshi kurashmaslik kerak. Ko'rinishlar bilan kurashish, ularni yo'qotishga urinish ko'rinishlarni kuchaytiradi. Ko'rinishlarni tan olish va ularga qarshi kurashmaslik kerak. Ko'rinishlar bilan kurashish, ularni yo'qotishga urinish ko'rinishlarni kuchaytiradi. Ko'rinishlarni tan olish va ularga qarshi kurashmaslik kerak.

Ko'rinishlar ruhiy kasallik emas, ammo ular ruhiy kasallikka olib kelishi mumkin. Ko'rinishlar bilan kurashish, ularni yo'qotishga urinish ko'rinishlarni kuchaytiradi. Ko'rinishlarni tan olish va ularga qarshi kurashmaslik kerak. Ko'rinishlar bilan kurashish, ularni yo'qotishga urinish ko'rinishlarni kuchaytiradi. Ko'rinishlarni tan olish va ularga qarshi kurashmaslik kerak.

Ko'rinishlar ruhiy kasallik emas, ammo ular ruhiy kasallikka olib kelishi mumkin. Ko'rinishlar bilan kurashish, ularni yo'qotishga urinish ko'rinishlarni kuchaytiradi. Ko'rinishlarni tan olish va ularga qarshi kurashmaslik kerak. Ko'rinishlar bilan kurashish, ularni yo'qotishga urinish ko'rinishlarni kuchaytiradi. Ko'rinishlarni tan olish va ularga qarshi kurashmaslik kerak.

Ko'rinishlar ruhiy kasallik emas, ammo ular ruhiy kasallikka olib kelishi mumkin. Ko'rinishlar bilan kurashish, ularni yo'qotishga urinish ko'rinishlarni kuchaytiradi. Ko'rinishlarni tan olish va ularga qarshi kurashmaslik kerak. Ko'rinishlar bilan kurashish, ularni yo'qotishga urinish ko'rinishlarni kuchaytiradi. Ko'rinishlarni tan olish va ularga qarshi kurashmaslik kerak.

...

...

...

[illegible]

15.4. Byudjet defitsiti va uni moliyalashtirish

[illegible]

Xalqaro amaliyotda byudjet defitsitini moliyalashtirishning ikki xil usuli mavjud: ichki va tashqi manbalar hisobidan. Ichki manbalar hisobidan moliyalashtirish deganda davlat qimmatli qog'ozlarini sotish, tijorat banklaridan kredit olish, shuningdek, Markaziy bankdan qo'shimcha pul emissiyasi yo'li bilan mablag' olish tushuniladi. Tashqi manbalar hisobidan moliyalashtirish deganda esa xorijiy davlatlar, xalqaro moliya tashkilotlari va xorijiy banklardan kredit olish tushuniladi.

Defitsitni moliyalashtirishning qaysi usuli afzal ekanligi haqida bir xil fikr yo'q. Ba'zi iqtisodchilar defitsitni moliyalashtirishning ichki manbalarini afzal ko'rsalar, boshqalari tashqi manbalarni afzal ko'radilar. Ularning har ikkalasining ham o'ziga xos ijobiy va salbiy tomonlari mavjud.

Defitsitni moliyalashtirishning ichki manbalari

Defitsitni moliyalashtirishning ichki manbalari deganda, davlat defitsitini davlat qimmatli qog'ozlarini sotish, tijorat banklaridan kredit olish va Markaziy bankdan qo'shimcha pul emissiyasi yo'li bilan moliyalashtirish tushuniladi.

Davlat qimmatli qog'ozlarini sotish yo'li bilan defitsitni moliyalashtirish

---

[illegible]

[illegible]

• fuqarolik huquqlari ma'muriyatchiligi;
• ijtimoiy-iqtisodiy ma'muriyatchilik, uning vazifalari;
• moliya, kredit sohalarini ma'muriy-huquqiy himoya qilishning umumiy tavsifi;
• ichki ishlar organlarining ma'muriy-huquqiy maqomi, ularning tizimi va vazifalari haqida tushuncha berilishi;
• ma'muriy-siyosiy ma'muriyatchilik, uning mohiyati;
• ma'muriy-iqtisodiy ma'muriyatchilik tushunchasi va uning mohiyati;
• ma'muriy-huquqiy normalar va ularning tasnifi;
• ma'muriy-huquqiy munosabatlar, ularning tavsifi;
• ma'muriy-huquqiy javobgarlik va uning asoslari;
• ma'muriy-huquqiy intizom va uni ta'minlash usullari;
• ma'muriy-huquqiy himoya tushunchasi va uning mohiyati;
• ma'muriy-huquqiy himoya shakllari;
• ma'muriy-huquqiy himoya usullari;
• ma'muriy-huquqiy himoya vositalari;
• ma'muriy-huquqiy himoya subyektlari;
• ma'muriy-huquqiy himoya obyektlari;
• ma'muriy-huquqiy himoyaning ta'minlanishi;
• ma'muriy-huquqiy himoyaning samaradorligini oshirish yo'llari;
• ma'muriy-huquqiy himoyaning rivojlanish istiqbollari.

Fanning predmeti — ma'muriy-huquqiy himoya sohasida vujudga keladigan ijtimoiy munosabatlar majmuasi, ya'ni ma'muriy-huquqiy himoya subyektlari o'rtasidagi munosabatlar, ularning mazmuni, ma'muriy-huquqiy himoya subyektlarining huquq va majburiyatlari, ma'muriy-huquqiy himoya shakllari, usullari va vositalari, ma'muriy-huquqiy himoya subyektlarining ma'muriy-huquqiy javobgarligi, ma'muriy-huquqiy himoyaning ta'minlanishi, ma'muriy-huquqiy himoyaning samaradorligini oshirish yo'llari, ma'muriy-huquqiy himoyaning rivojlanish istiqbollari fanning predmetini tashkil etadi.

Fanning metodi — ma'muriy-huquqiy himoya sohasida vujudga keladigan ijtimoiy munosabatlarni o'rganishda qo'llaniladigan usullar majmuasi. Fanning metodini quyidagilar tashkil etadi: umumiy ilmiy usullar (tizimli yondashuv, tarixiylik, mantiqiylik, qiyosiy-huquqiy tahlil, tizimli-tuzilmaviy tahlil, statistik usul, sotsiologik usul va boshqalar); xususiy ilmiy usullar (ma'muriy-huquqiy himoya subyektlarining huquq va majburiyatlarini tahlil qilish, ma'muriy-huquqiy himoya shakllari, usullari va vositalarini tahlil qilish, ma'muriy-huquqiy himoya subyektlarining ma'muriy-huquqiy javobgarligini tahlil qilish, ma'muriy-huquqiy himoyaning ta'minlanishini tahlil qilish, ma'muriy-huquqiy himoyaning samaradorligini oshirish yo'llarini tahlil qilish, ma'muriy-huquqiy himoyaning rivojlanish istiqbollarini tahlil qilish).

[illegible]

Bunday dasturlarga misol sifatida matnni tahrirlash, jadvallar bilan ishlash, taqdimotlar tayyorlash, ma'lumotlar bazasini boshqarish dasturlarini keltirish mumkin.

Dasturlash tillari. Dasturlash tillari kompyuter uchun dasturlar yaratish uchun mo'ljallangan sun'iy tillardir. Ular tabiiy tillardan farqli o'laroq, aniq qoidalar va sintaksisga ega bo'lib, ular yordamida kompyuterga bajarilishi kerak bo'lgan vazifalar ketma-ketligini belgilash mumkin. Dasturlash tillari turli darajadagi abstraktsiyalarga ega bo'lib, past darajali tillardan yuqori darajali tillargacha farqlanadi.

Operatsion tizimlar. Operatsion tizimlar kompyuter apparat ta'minoti va foydalanuvchi o'rtasida vositachi bo'lib xizmat qiladi. Ular kompyuter resurslarini boshqaradi, fayllarni tashkil etadi va turli dasturlarning ishlashini ta'minlaydi. Operatsion tizimlarga misol sifatida Windows, Linux va macOS kabi tizimlarni keltirish mumkin.

Dasturiy ta'minotni ishlab chiqish bosqichlari. Dasturiy ta'minotni ishlab chiqish murakkab jarayon bo'lib, u bir nechta bosqichlardan iborat. Ushbu bosqichlar to'g'ri ketma-ketlikda bajarilishi dasturning sifatli va ishonchli bo'lishini ta'minlaydi. Quyida dasturiy ta'minotni ishlab chiqishning asosiy bosqichlari keltirilgan:

1. Talablarni aniqlash.
2. Dasturni loyihalash.
3. Dasturni kodlash.
4. Dasturni sinovdan o'tkazish va nosozliklarni bartaraf etish.
5. Dasturni ishga tushirish va undan foydalanish.
6. Dasturni qo'llab-quvvatlash va takomillashtirish.

Talablarni aniqlash bosqichida dasturchi mijoz bilan birgalikda dastur qanday vazifalarni bajarishi kerakligini aniqlab oladi. Bu bosqichda quyidagilarni aniqlash muhimdir:

- dastur qanday ma'lumotlarni qabul qiladi va qanday natijalarni qaytaradi;
- dasturga qo'yiladigan funksional talablar (ya'ni, dastur nimalarni bajarishi kerak);
- dasturga qo'yiladigan funksional bo'lmagan talablar (masalan, dastur qanday tezlikda ishlashi kerak);
- boshqa talablar.

Dasturni loyihalash bosqichida dasturchi dastur tuzilishini ishlab chiqadi. Bu bosqichda dasturning

• mamlakat mahsulotlari eksportini rag'batlantirish maqsadida eksportchi firmalarga imtiyozli kredit berish;

• xorijiy valyutalarda kredit olingan va mamlakat hukumati kafolatini olgan investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning afzalligi.

Yuqorida qayd etilgan jihatlar, albatta, xorijiy investitsiyalarni jalb etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Lekin bu omillar investitsiya faoliyatini rag'batlantirishning yagona yo'li emas. Investitsiya faoliyatini rag'batlantirishning boshqa yo'llari ham mavjud. Ular ham investitsiya faoliyatini rag'batlantirishda muhim ahamiyatga ega. Bu yo'llar quyidagilardan iborat: investitsiya faoliyatini rag'batlantirishning soliqqa oid usullari; investitsiya faoliyatini rag'batlantirishning moliyaviy usullari; investitsiya faoliyatini rag'batlantirishning boshqa usullari.

Mamlakatimizda investitsiya faoliyatini rag'batlantirishning soliqqa oid usullari quyidagilardan iborat:

• soliq imtiyozlari, ya'ni investitsiya faoliyatini amalga oshirishda soliq to'lovchilarga soliq to'lashdan ozod etish, soliq stavkalarini kamaytirish yoki soliq to'lash muddatini kechiktirish;

• moliyalash manbalari tarkibidan qat'i nazar barcha kapital mablag'lar uchun bir xil soliq imtiyozlarini joriy etish;

• mablag'lar tarkibida xorijiy investitsiyalar ulushi qancha katta bo'lsa, soliq imtiyozlari shuncha ko'p berish;

• o'tgan yillardagi mablag'larning qaytib moliyalashtirilishini rag'batlantirish maqsadida amortizatsiya ajratmalarini ko'paytirish; ko'p hollarda mamlakat hukumati tomonidan tuzilgan ishlab chiqarish taqsimoti bitimlari va shu kabilar.

Mamlakatimizda investitsiya faoliyatini rag'batlantirishning moliyaviy usullari deganda, birinchi navbatda, davlat byudjetidan ajratiladigan mablag'lar nazarda tutiladi. Bular, asosan, investitsiya loyihalarini amalga oshirishda davlat ishtirokini ta'minlash, qo'shimcha kapital qo'yilmalarni amalga oshirish, investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda davlat kafolatini berish, investitsiya loyihalarini amalga oshirishda davlat subsidiyalarini ajratish kabilardir.

Mamlaka huzurida moliyaviy hisobdorlik qanday tashkil qilinadi:
hisobot va hisob muddatlari

• mablag'larning davlat uchun qimmatbaho qog'ozlari bo'yicha
• hokimlarga taqdim etilgan kreditlar bo'yicha asosiy qarzdorlik
• mahalliy hukumatlar tomonidan berilgan kafolatlar bo'yicha
• to'lovlar.

O'z mablag'lari hisobvaraqlari moliyaviy hisobotlari tarkibi

• asosiy darajadagi hukumatdan, kredit tashkilotlaridan, firmalar va
xalqaro moliyaviy tashkilotlar kabi hukumat tomonidan
• asosiy darajadagi hukumat tomonidan [illegible] firmalar va
xalqaro moliyaviy tashkilotlar kabi hukumat tomonidan

Bahs-munozara va nazorat uchun savollar

• Davlat hisobini [illegible] qanday muammolar mavjud?
• Davlat moliyasini tashkil qilishda [illegible]?
• Davlat xarajatlari uchun qanday xarajatlar [illegible]?
• «Davlat hisobini [illegible] muammolar nimada deb [illegible]
qanday natijalarga [illegible]?
• Mamlakatimiz [illegible] milliy mahsulotni [illegible]
[illegible] qanday [illegible]?
• Davlat [illegible] [illegible]?
• [illegible]?
• Davlat [illegible] [illegible]?
• [illegible]?
• Davlat [illegible] [illegible]?
• Davlat byudjetidagi [illegible]?
• Davlat byudjetidagi [illegible]?

- Welche Beziehungen zwischen Objekten sind für die Lösung der Aufgabe wichtig?
- Welche Methoden müssen implementiert werden?
- Welche Objekte müssen miteinander kommunizieren, damit die Aufgabe gelöst werden kann?
- Welche Objekte müssen Informationen über andere Objekte besitzen, damit sie ihre Aufgabe erfüllen können?
- Können Methoden definiert werden, die mehrere Objekte betreffen?
- Sollen Objekte von anderen Objekten abgeleitet werden?
- Sollen Objekte über Schnittstellen mit anderen Objekten kommunizieren?
- Sollen Objekte über Ereignisse mit anderen Objekten kommunizieren?
- Sollen Objekte über Methoden mit anderen Objekten kommunizieren?
- Sollen Objekte über Eigenschaften mit anderen Objekten kommunizieren?
- Sollen Objekte über Ereignisse, Methoden und Eigenschaften mit anderen Objekten kommunizieren?
- Welche Objekte müssen dieselben Methoden implementieren?
- Können Objekte in Klassen zusammengefasst werden?
- Können Methoden in Klassen zusammengefasst werden?
- Können Eigenschaften in Klassen zusammengefasst werden?
- Können Ereignisse in Klassen zusammengefasst werden?
- Können Objekte, Methoden, Eigenschaften und Ereignisse in Klassen zusammengefasst werden?
- Können Klassen in Klassenhierarchien eingeordnet werden?
- Können Klassen in Klassenhierarchien eingeordnet werden?
- Können Klassen in Klassenhierarchien eingeordnet werden?
- Können Klassen in Klassenhierarchien eingeordnet werden?
- Können Klassen in Klassenhierarchien eingeordnet werden?

- Hozirgi sharoitda Davlat soliq qo'mitasi daromadlarining tarkibi va tuzilishini qanday o'zgartirishni taqozo etmoqda?
- Yangi iqtisodiy sharoitda Davlat soliq qo'mitasi daromadlarini shakllantirishning samarali yo'nalishlarini belgilashda qanday omillarni hisobga olish kerak?
- Davlat soliq qo'mitasi daromadlari va Davlat budjeti daromadlari o'rtasidagi bog'liqlikni qanday tushunish kerak?
- Davlat budjetining xarajatlari qanday tasnifga bo'linadi?
- Davlat byudjeti xarajatlari, ularning turlari va ularni oshirish omillari nimalardan iborat?
- Davlat byudjetining xarajatlari qanday belgilarga qarab tasniflanadi?
- Iqtisodiy mazmuniga ko'ra Davlat byudjetining xarajatlari qanday turlarga bo'linadi?
- Davlat byudjetining kapital xarajatlari deyilganda qanday o'zgarishlarni nazarda tutish mumkin?
- Davlat byudjetining joriy xarajatlari deyilganda nimalar nazarda tutiladi va ularning ko'lamini nima belgilaydi?
- Ijtimoiy ehtiyojlarga ajratiladigan pullar ham Davlat byudjetining xarajatlari tarkibiga kiritiladimi?
- Davlat byudjeti xarajatlarining tarkibiy tuzilishi deganda nimani tushunasiz?
- Byudjet xarajatlarini tarkibiy jihatdan tahlil qilishning qanday ahamiyati bor?
- Davlat byudjeti xarajatlarining tarkibini tuzishda qanday omillarni hisobga olish kerak?
- Davlat byudjetining xarajatlari tarkibi va tuzilishini qanday yo'nalishda o'zgartirish kerak?
- Davlat byudjetining xarajatlari hududiy belgilariga muvofiq qanday guruhlarga bo'linadi?
- Davlat byudjetidan byudjetdan tashqari fondlarga mablag'lar berilishini qanday tushunasiz?
- Davlat byudjetining xarajatlarini tasniflash bo'yicha xalqaro tashkilotlar qanday tavsiyalar berganligini bilasizmi?

- Sevdiği alışverişten tamamen uzaklaşmak zorunda kalırsa ne hissedecek?
- Bu değişiklik kalıcı olacak mı, değilse ne kadar sürecek?
- Değişiklik sırasında yaşamında başka ne gibi değişiklikler olacak?
- Alışveriş yerinde bir değişiklik yapmak istediğinde bu konuda kimlerden destek alacak?
- Alışveriş bağımlılığının ona ne gibi faydaları olduğunu düşünüyor?
- Bu değişiklik sırasında ona yardımcı olacak kişiler kimler olabilir?
- Değişim sürecini nasıl yönetecek?
- Bu değişiklik sırasında yaşayacağı zorlukları nasıl aşacağını düşünüyor?
- Bu değişiklik sırasında kendisini nasıl ödüllendirecek?
- Değişiklik sırasında yaşayacağı başarısızlıklara karşı kendisini nasıl motive edecek?
- Değişiklik sırasında yaşayacağı zorlukları nasıl aşacağını düşünüyor?
- Değişiklik sırasında yaşayacağı başarısızlıklara karşı kendisini nasıl motive edecek?
- Değişiklik sırasında yaşayacağı zorlukları nasıl aşacağını düşünüyor?
- Değişiklik sırasında yaşayacağı başarısızlıklara karşı kendisini nasıl motive edecek?
- Değişiklik sırasında yaşayacağı zorlukları nasıl aşacağını düşünüyor?
- Değişiklik sırasında yaşayacağı başarısızlıklara karşı kendisini nasıl motive edecek?
- Değişiklik sırasında yaşayacağı zorlukları nasıl aşacağını düşünüyor?
- Değişiklik sırasında yaşayacağı başarısızlıklara karşı kendisini nasıl motive edecek?

16-BOB.
BYUDJET DAROMADLARI

16.1. Byudjet daromadlarining mazmun-mohiyati va ularni shakllantirish prinsiplari

Byudjet daromadlari davlatning markazlashgan pul mablag'lari manbalaridan biri bo'lib, davlat funksiyalarini bajarish uchun zarur bo'lgan pul mablag'larini shakllantirishga yo'naltirilgan iqtisodiy munosabatlarni ifodalaydi. Ular pul mablag'larini shakllantirish jarayonida vujudga keladigan iqtisodiy munosabatlar majmuidir. Daromadlar davlat byudjetini shakllantirishning asosiy manbayidir. Ko'pchilik davlatlarda byudjet daromadlarining asosiy qismini soliqlar tashkil etadi.

Quyidagilar byudjet daromadlariga kiradi: byudjet daromadlarining mazmun-mohiyatini ifodalovchi tamoyillar; byudjet daromadlarini shakllantirishga ta'sir ko'rsatuvchi omillar; byudjet daromadlarini shakllantirish jarayonida vujudga keladigan iqtisodiy munosabatlar; byudjet daromadlarini shakllantirishning me'yoriy-huquqiy asoslari; byudjet daromadlarining turlari va tasnifi; byudjet daromadlarini boshqarish; byudjet daromadlarini rejalashtirish va prognozlash; byudjet daromadlarini bajarilishini nazorat qilish; byudjet daromadlarini shakllantirishning xorijiy davlatlar tajribasi.

Xalq xo'jaligining barcha sohalari va tarmoqlariga bog'liq ravishda byudjet daromadlari quyidagi guruhlarga bo'linadi:

1) mahsulot (xizmat) ishlab chiqarish sohasidan olinadigan daromadlar;

2) aholi (jismoniy shaxslar) daromadlaridan olinadigan daromadlar;

3) boshqa daromadlar.

Byudjet daromadlarining tarkibi va tuzilishi davlatning iqtisodiy siyosatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Byudjet daromadlarining tarkibi va tuzilishi davlatning iqtisodiy siyosatini ifodalaydi. Shuning uchun ham byudjet daromadlarini shakllantirishga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni o'rganish, ularni to'g'ri aniqlash va ularga ta'sir etish davlat uchun katta ahamiyatga ega.

Byudjet daromadlarini shakllantirishga ta'sir etuvchi omillarni ikki guruhga ajratish mumkin. Ularga quyidagilar kiradi:

[illegible]

[illegible]

[illegible]

olmasligi o'z-o'zidan ravshan. Ammo, davom qiladigan bo'lsak, bu ham ancha murakkab tuyuladi. Shuning uchun ham, ko'pincha, ularni ta'limda yaxlit holda emas, balki alohida-alohida o'rganish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Bu o'rinda shuni ta'kidlash joizki, ko'nikma va malaka bir-biri bilan chambarchas bog'liq. Shuning uchun ham ularni bir-biridan ajratish ancha murakkab. Ammo, shunga qaramay, ularning o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Ko'nikma – bu ma'lum bir harakatni bajarishga qaratilgan ongli jarayon. Masalan, yozish, o'qish, hisoblash kabi harakatlar ko'nikmaga misol bo'la oladi. Malaka esa – bu ko'nikmaning takrorlash orqali avtomatlashgan shakli. Masalan, tez yozish, ifodali o'qish yoki murakkab hisob-kitoblarni bajarish malakaga misol bo'ladi.

Ko'nikma va malaka o'rtasidagi farqlarni aniq misollar orqali ko'rib chiqamiz. Masalan, yozish ko'nikmasini olaylik. Bola dastlab harflarni alohida-alohida o'rganadi. Keyin ularni birlashtirib, so'zlar hosil qilishni o'rganadi. Bu jarayonda u harflarning shaklini, ularning qanday yozilishini bilishi kerak. Bu – ko'nikma. Lekin bola ko'p mashq qilgandan so'ng, harflarni ko'rmasdan, tez va chiroyli yozishni o'rganadi. Bu esa – malaka.

Shuningdek, o'qish ko'nikmasini olaylik. Dastlab bola harflarni birma-bir o'qiydi, so'ngra ularni birlashtirib, bo'g'inlarni o'qishni o'rganadi. Keyinchalik esa butun so'zlarni bir qarashda o'qiy oladi. Bu ham malakaga misol bo'ladi. Shuning uchun ham, ko'nikma va malakani bir-biridan ajratish ancha murakkab. Ammo, shunga qaramay, ularning o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Ko'nikma – bu ma'lum bir harakatni bajarishga qaratilgan ongli jarayon. Masalan, yozish, o'qish, hisoblash kabi harakatlar ko'nikmaga misol bo'la oladi. Malaka esa – bu ko'nikmaning takrorlash orqali avtomatlashgan shakli. Masalan, tez yozish, ifodali o'qish yoki murakkab hisob-kitoblarni bajarish malakaga misol bo'ladi.

Ko'nikma va malakalarni shakllantirishda quyidagi asosiy prinsiplarga amal qilish maqsadga muvofiqdir:

1. Bilimlilik prinsipi. Bu prinsip shuni anglatadiki, o'quvchi o'z ustida ishlayotganda, uning ma'nosini chuqur anglab, bajarishga ongli ravishda yondashishi lozim. Masalan, o'qishda ifodali o'qishning ahamiyatini tushunib yetishi kerak. Bu esa o'qishga bo'lgan qiziqishni oshiradi.

Die Beschäftigung mit Gefahrstoffen erfordert eine Reihe von Maßnahmen, die dem Schutz der Beschäftigten dienen. Dazu gehören:

- Auswahl von Arbeitsmitteln und Arbeitsverfahren, die eine Gefährdung durch Gefahrstoffe vermeiden oder möglichst gering halten. Dabei sollte der Stand der Technik berücksichtigt werden.
- Anwendung von Schutzmaßnahmen, die eine Gefährdung durch Gefahrstoffe verhindern oder möglichst gering halten. Dazu gehören z. B. technische Maßnahmen wie Absaugungen, organisatorische Maßnahmen wie Arbeitsplatzgestaltung und persönliche Schutzausrüstung.
- Information und Unterweisung der Beschäftigten über die Gefahren, die von Gefahrstoffen ausgehen, und über die erforderlichen Schutzmaßnahmen.

Darüber hinaus müssen Arbeitgeber sicherstellen, dass die Grenzwerte für Gefahrstoffe eingehalten werden. Diese Grenzwerte werden von der Deutschen Forschungsgemeinschaft festgelegt und regelmäßig überprüft. Sie geben an, wie viel von einem Gefahrstoff in der Luft am Arbeitsplatz vorhanden sein darf, ohne dass eine Gefährdung für die Gesundheit der Beschäftigten besteht.

Bei der Beurteilung von Gefahrstoffen müssen auch mögliche Wechselwirkungen zwischen verschiedenen Stoffen berücksichtigt werden. Manche Stoffe können in Kombination miteinander eine stärkere Wirkung haben als jeder Stoff für sich allein. Deshalb müssen Arbeitgeber auch solche Kombinationen bei der Gefährdungsbeurteilung berücksichtigen.

Ein weiterer wichtiger Aspekt ist die Überwachung der Gesundheit der Beschäftigten. Arbeitgeber müssen dafür sorgen, dass Beschäftigte, die mit Gefahrstoffen arbeiten, regelmäßig ärztlich untersucht werden. Diese Untersuchungen dienen dazu, frühzeitig Anzeichen von gesundheitlichen Schäden zu erkennen und entsprechende Maßnahmen einzuleiten.

Schließlich müssen Arbeitgeber auch dafür sorgen, dass Gefahrstoffe sicher gelagert und entsorgt werden. Dazu gehören z. B. die Verwendung von geeigneten Behältern, die Kennzeichnung von Gefahrstoffen und die Einhaltung von Vorschriften für die Entsorgung von Abfällen.

xo'jaliklarning ishlab chiqarish ishlarini yuritish shartlari hajmiga ta'sir ko'rsatmoqda.

xo'jaliklarning soliq daromadlari miqdorini belgilash:

– davlat tuzilmalari soliqlarning miqdorini belgilashda tadbirkorlik subyektlarining manfaatlarini hisobga olmaydi;

xo'jaliklarning umumlikdagi proyektlari bilan yuzaga kelgan chiqimlarni qoplay olmaydi.

5.2. Byudjet daromadlarini tartibga solishni va ularning ahamiyatini kuchaytirish

Byudjet daromadlarini tartibga solishni, ularning ahamiyatini kuchaytirish yo'nalishlari, mahalliy hokimiyat organlarining mustaqilligini ta'minlash, ularni moliyaviy jihatdan mustahkamlash va mahalliy byudjetlarning daromad qismini shakllantirishga qaratilishi lozim.

Byudjet daromadlarini tartibga solishni takomillashtirish quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- soliqlar daromadlarini;
- soliqsiz daromadlarni;
- ikkilamchi resurslar foydalanilganligi uchun to'lovlarni tartibga solishni.

Byudjet daromadlarini soliqlar hisobiga shakllantirishda soliq turlarining miqdoriga ta'sir etuvchi omillarni, soliqlarni undirish usullarini va yo'nalishlarini, soliq to'lovchilarning soliq to'lash qobiliyatini, soliq imtiyozlarini, soliq to'lovchilarning soliq to'lash bo'yicha majburiyatlarini bajarishini nazorat qilishni takomillashtirish lozim.

Soliqsiz daromadlarni tartibga solish quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- davlat mulkidan foydalanishdan olinadigan daromadlar hisobiga byudjet daromadlarini ko'paytirish imkoniyatlarini aniqlash;
- byudjetni shakllantirishda davlat mulkini xususiylashtirishdan olinadigan daromadlardan samarali foydalanish;
- xo'jaliklarning huquqiy va jismoniy shaxslarga qo'llaniladigan sanksiyalar miqdorini oshirish hisobiga jarima va penyalar ko'rinishidagi daromadlarni ko'paytirish, ularning to'lanishini nazorat qilishni kuchaytirish.

- [illegible]
- [illegible]

Részletes információkat a [illegible] honlapon találhatsz.

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

Részletes információkat a [illegible] honlapon találhatsz.

[illegible] [illegible] [illegible] [

...

...

...

• yuqori ijtimoiy tabaqalardan bo'lmagan kishilar uchun ta'lim, ayniqsa, oliy ta'lim imkoniyatlarini keskin qisqartirish;

• yuridik va jismoniy shaxslardan, shuningdek, chet el davlatlaridan ta'lim uchun mablag' olishni cheklash;

• qonun bo'yicha ta'lim olishga haq ega bo'lgan shaxslarni ta'lim olishdan chetlatish.

Qo'shimcha ijtimoiy-iqtisodiy, huquqiy va siyosiy omillarni ikki guruhga bo'lish mumkin:

– ta'lim olishga qiziqishni oshiradigan omillar;

– to'siq bo'ladigan omillar.

Mulkchilik shakllarining xilma-xilligi davlat ta'lim tizimini boshqarishni murakkablashtiradi.

– davlat va nodavlat ta'lim muassasalari o'rtasidagi munosabatlar;

– davlat mulkidan foydalanish va nodavlat ta'lim muassasalarini rivojlantirish.

Respublika davlat ta'lim tizimiga yuqori darajada mas'uliyat bilan yondashuvni taqozo etmoqda. Bu muammoni hal etishda ta'lim muassasalarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, davlat va nodavlat ta'lim muassasalarining o'zaro hamkorligini yo'lga qo'yish, ta'lim sifatini oshirish, ta'lim muassasalarining ta'lim xizmatlari bozorida raqobatbardoshligini ta'minlash kabi vazifalar turibdi. Qayd etilgan vazifalarni hal etishda ta'lim muassasalarining rahbarlari, o'qituvchilar, ota-onalar, jamoatchilik vakillari bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur, qayd etilgan tomonlar bir-biriga ta'sir ko'rsatishi natijasida muammolarni hal etishda yangi yondashuvlar paydo bo'lishi mumkin. Ta'lim muassasalarining rahbarlari, o'qituvchilar, ota-onalar, jamoatchilik vakillari bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur, qayd etilgan tomonlar bir-biriga ta'sir ko'rsatishi natijasida muammolarni hal etishda yangi yondashuvlar paydo bo'lishi mumkin.

[illegible]

Bu qrupa daxil olan [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

bajarish uchun intilayotgan yoshlar edi. Solihjonov ularni Rahim Xo'ja sarbastlaridan farqlash uchun «Yangi sarbastlar» deb atagan. Ular mustaqil mulkka ega bo'lmagan, ko'pincha ota-onalarining qaramog'ida yashagan, ijtimoiy jihatdan ham iqtisodiy jihatdan ham ularga qaram bo'lgan.

Jamiyat rivojiga eng muhim hissa qo'shish kerak bo'lgan yoshlarning ko'pchiligi 1929 yildagi sotsialistik inqilobga qarshi chiqqanlar. Ularning ko'pchiligi ijtimoiy mavqeiga ko'ra mulkiy tabaqalanishda sinoqlar ostiga tushib, ularning ko'pchiligi o'rtacha hisobda 25 yoshga yetgan yosh edi.

Solihjonov ularni ishlab chiqarishda va uning turli sohalarida qatnashishga, ijtimoiy-siyosiy hayotda faol ishtirok etishga, yagona to'laqonli bilimdon bo'lishga da'vat etgan. «Ishlab chiqarish va ilmsiz sarbastlik» degan so'zlar shular haqida aytilgan. Ularni solihjonovchilar «ishchi-dehqon sarbastlari» deb atashgan. Ular ko'pincha jamiyatda ko'p ishlarni qilishga qodir bo'lgan, ammo ijtimoiy-siyosiy hayotda ko'rinmagan, ko'pincha jamiyatga zarar keltirgan, ba'zan esa foydali ishlarni qilgan.

Qizg'in munozaralar natijasida solihjonovchilar maktabiy tarbiya masalasi ham yechildi. Ular ilmsiz jamiyatning rivoji qurolsiz urushga o'xshaydi. Ko'p vaqt ular ushbu qarashlarini hokimiyat tepasidagilarga yetkazishga urinishgan, ammo ularning ko'pchiligi hokimiyat tepasidagilarga yetib borishga muvaffaq bo'lgan. Hajviy yozuvlarda va so'nggi shaklida murakkab ma'lumotlarni o'z vaqtida tarqatish ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan va ularning ma'lumotlari ko'pincha muhim siyosiy ahamiyatga ega bo'lgan. Ba'zi ma'lumotlar esa ko'pincha noto'g'ri ma'lumotlarni o'z ichiga olgan.

Bundan tashqari, Solihjonov ishlab chiqarish jarayonida ijtimoiy, xo'jalik va siyosiy nazorat ishlarini yaxshilash yangi qiyinchiliklarni keltirib chiqardi. Ular avvalgi mulkiy tabaqalanishni, ijtimoiy hayotga qilinadigan ko'rsatmalarni o'zgartirishga qaratilgan edi.

Ishlab chiqarish munosabatlarining o'zgarishi sarbastlarning qaram qismini to'liq qo'llab-quvvatlaydi. Ba'zilarini hatto ularning ijtimoiy ahamiyatini ham tushunishmadi, ammo ularning ko'pchiligi ularni o'z pozitsiyalarini mustahkamlash uchun ishlatishdi. Ba'zilarini esa ijtimoiy hayotga qiziqish uyg'otdi. Bu qarashlarning shakllanishida ularning ijtimoiy ahamiyati katta bo'lgan.

[illegible]

Bo'lajak [illegible] [illegible]

Sintaktik [illegible] [illegible]

1) [illegible]

2) [illegible]

Shu [illegible] [illegible]

Bo'lajak [illegible] [illegible]

Bu [illegible] [illegible]

Jamiyat [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

[illegible]

Soliqlar va tibbiy funksiyalari [illegible] [illegible] [illegible]

davlat tuzilishi, qonunchilik faoliyatini amalga oshirish tartibini belgilovchi davlat-huquqiy normalar majmuasi.

Konstitutsiya — mamlakat asosiy qonuni.

Konstitutsiyaga bosqichma-bosqich kiritiladigan qo'shimcha, o'zgartirishlar konstitutsiyaning ajralmas qismi hisoblanadi.

Saylov mexanizmida fuqarolar ishtirok etishi uchun ular saylovchilar ro'yxatiga kiritilgan bo'lishi kerak. Ro'yxatga kiritish tartibi saylov qonunchiligida belgilanadi.

Saylov huquqi — fuqarolarning o'z vakillarini saylash va saylanish huquqi.

Saylov kampaniyasi — saylovchilarga o'z dasturini taqdim etish, ularning ishonchini qozonish uchun olib boriladigan faoliyat.

Umumiy, teng, to'g'ridan-to'g'ri saylov va yashirin ovoz berish — saylovning asosiy prinsiplari.

Konstitutsiyaviy sudning asosiy vazifasi — qonunlarning konstitutsiyaga muvofiqligini nazorat qilish.

Konstitutsiyaviy sudga raislik qiluvchi — sud majlislarini olib boruvchi va ularda ovoz berishda qatnashuvchi sudya.

Konstitutsiyaviy sudga raisning o'rinbosari — raisning vazifalarini vaqtincha bajaruvchi sudya.

Konstitutsiyaviy sudga kotib — sud majlislarini rasmiylashtirish, hujjatlarni yuritish va sud faoliyatini tashkiliy jihatdan ta'minlash bo'yicha vazifalarni bajaruvchi shaxs.

Konstitutsiyaviy sudga maslahatchi — sudyalarga huquqiy masalalar bo'yicha konsultatsiya beruvchi mutaxassis.

Konstitutsiyaviy sudga tarjimon — sud majlislarida davlat tillari o'rtasida og'zaki tarjima qiluvchi shaxs.

Saylov komissiyasi — saylovni tashkil etish va o'tkazishga rahbarlik qiluvchi davlat organi.

Saylov uchastkasi — saylovchilar ro'yxati tuzilgan hudud.

• [illegible]

[illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

[illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Bu O'zbekiston Respublikasi sud tizimining rivojlanish tarixiy qonuniyatlarini aniqlash imkonini beradi. Tarixiy-huquqiy [illegible] yangi qonunlar [illegible] qonunchilik [illegible] mustaqil [illegible] [illegible] [illegible]

xalq tilini ilmga bo'lgan munosabatga ega bo'lishdir. Bu esa xalqni ilm-ma'rifatga, ijtimoiy-siyosiy jarayonlarga faol qatnashishga undaydi. Ularning qiziqishlari qaydlaridan ko'rinadi.

Amerika va shu kabi boshqa mamlakatlarning ma'lumotlariga qaraganda, ko'pgina xodimlar ish vaqtida foydalanishning cheklanishiga qaramasdan, ish joylarida ko'plab ilmiy va adabiy asarlarni o'qib chiqishga ulgurishgan.

Amerikalik olim Frederik Xarrison xalqning o'qish madaniyatini o'rganish bo'yicha ko'plab ishlar olib borgan. Uning fikricha, o'qish madaniyati deganda kitobga bo'lgan ehtiyoj, kitobni tanlash, uni o'qish usullari, kitobdan olingan bilimlarni amaliyotda qo'llash tushuniladi.

Sotsiologik tadqiqotlarning ko'rsatishicha, o'qish madaniyati quyidagi omillarga bog'liq:

- xalqning ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli, ya'ni ularning kitob sotib olish imkoniyatlari;
- kitob do'konlarining mavjudligi, ularning qulay joylashuvi;
- xalqning ma'lumot darajasi, ya'ni savodxonlik darajasi;
- kitobxonlarning kitobga bo'lgan qiziqishi, ularning kitob tanlash usullari;
- kitobxonlarning kitobga bo'lgan munosabati, ularning kitobni qanday qadrlashi;
- kitobxonlarning kitobga bo'lgan talablari, ularning kitobdan qanday foydalanishi;
- kitobxonlarning kitobga bo'lgan ehtiyojlari, ularning kitobdan qanday foydalanishi;
- kitobxonlarning kitobga bo'lgan munosabatlari, ularning kitobdan qanday foydalanish

• yaxshi darajada rivojlangan mamlakatlarga qaraganda ko'proq ishlaydilar, lekin ularning ishlab chiqarish unumdorligi ancha past;

• ular mehnat qilishga nisbatan ijobiy munosabatda bo'lishadi va hayotdagi muvaffaqiyatlarni asosan o'zlarining mehnati va mahoratiga bog'lashadi, ya'ni ular o'z taqdirini o'zlari belgilaydilar deb hisoblashadi va bu jihatdan ular rivojlangan mamlakatlar aholisidan farq qilmaydi;

• ular ham ishlab chiqarishni optimallashtirish va boshqa mamlakatlar bilan raqobatlashishga intilishadi, ammo ularning o'zlariga xos xususiyatlarini e'tiborga olishmaydi va ularning ishlab chiqarish unumdorligini oshirishga qaratilgan harakatlari ko'pincha kutilgan natijani bermaydi;

• ko'pchiliklarda ishlab chiqarishni rivojlantirishga nisbatan ijtimoiy ehtiyojlarni qondirishga ko'proq e'tibor berish xarakterli hisoblanadi;

• ko'pchiliklarda kompaniyalarni boshqarishda liberal boshqaruv uslubining ustunligi kuzatiladi;

• aholining ijtimoiy-madaniy darajasi ancha yuqori;

• aholi orasida ishbilarmonlik va tadbirkorlik ruhi kuchli;

• ko'pchilik aholi vakillari ijtimoiy-siyosiy hayotda faol ishtirok etishadi;

• aholi orasida ijtimoiy-siyosiy va diniy ekstremizm kuchli emas.

Bu mamlakatlar aholisi, ishlab chiqarish guruhlarini o'rganish va ularning ishlab chiqarish bilan bog'liq muammolarini hal etishga qaratilgan harakatlarini tahlil qilish, bu sohaning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi.

Yuqorida sanab o'tilgan xususiyatlarni ham ba'zi bir rivojlanayotgan mamlakatlarga qisman bo'lsa-da tegishli deb hisoblash mumkin.

Bu mamlakatlarda ishlab chiqarishni rivojlantirishga to'siq bo'layotgan omillarni aniqlash, ularni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'kidlash joizki, ishlab chiqarishni rivojlantirishga to'siq bo'layotgan omillarni ham ma'lum darajada ularga xos xususiyatlar deb hisoblash mumkin. Ularning ba'zilarini quyidagilarda ko'rish mumkin. Birinchi navbatda, ishlab chiqarishni rivojlantirishga to'siq bo'layotgan omillarni ham ma'lum darajada ularga xos xususiyatlar deb hisoblash mumkin. Ularning ba'zilarini quyidagilarda ko'rish mumkin.

Ilgari ijtimoiy-siyosiy sabablarga ko'ra ishlab chiqarishni rivojlantirishga to'siq bo'layotgan omillarni ham ma'lum darajada ularga xos xususiyatlar deb hisoblash mumkin. Ularning ba'zilarini quyidagilarda ko'rish mumkin.

[illegible] [illegible] [illegible] [

his shaxsan boyadjan dorenzod ortiqroq 25 000 nafar mamlakatga QQS
(Qo'shilgan qiymat solig'i) tizimini joriy etish va mamlakat ichki bozorini
himoya qilish maqsadida yangi soliq turini kiritdi. Bu jarayon
natijasida mamlakatda ishlab chiqarish va eksportning ko'payishi
kuzatildi. Qo'shilgan qiymat solig'i 1954 yilda Fransiyada, 1967 yilda
Germaniyada, 1973 yilda Buyuk Britaniyada joriy etilgan bo'lib, u
mahsulot narxining 5% yuzdan oshmaydi.

Tranzaksion xarajatlar nazariyasi bo'yicha QQS ishlab chiqarish
omillarini, bajarilgan ish va xizmatlarga xaridlarning optimal
hajmlarini xarajatlarni kamaytirish yo'nalishida ta'sir qilishi
kuzatilmoqda. Bu esa o'z navbatida mahsulot tannarxini pasaytirishga
olib keladi. Ko'rsatilgan nazariyaga ko'ra, ayrim olib borilgan ilmiy
tadqiqotlarda ushbu soliq turining iqtisodiyotga ijobiy ta'sir
ko'rsatishi aniqlangan. Shuningdek, ushbu soliq turi mahsulot
qiymatini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Bu soliq
yordamida mahsulotlarning eksportga yo'naltirilishi ham qo'llab-
quvvatlanadi. Qo'shilgan qiymat deyiladi, korxona ishlab
chiqarishga bo'ladigan tovarlar bo'yicha to'lagan summani chegirib
tashlaydi.

QQS bo'yicha ham shuni aytish mumkin. Ularning
aniqlash va hisoblash usullari turlicha bo'lsa-da, ularning
maqsadi bir.

Soliq solishda 1985–1992 yillarda o'tkazilgan soliq islohotlariga
muvofiq, korxona foydasi va aholi daromadlari soliqlardan
qattiq davlat nazorati bo'lgan. 1992 yildan 1995 yilgacha
bo'lgan davrda soliq tizimini takomillashtirish bo'yicha
QQS bir necha bor o'zgartirishlar kiritildi.

- QQS tizimi soliqlarni hisoblash tartibini o'z ichiga oladi.
Chunki u bir xil mahsulotga bir nechta soliq stavkalarini
qo'llash imkonini beradi, aniqlash soliqqa tortiladigan
bazadan chegirib tashlanadigan summalarni aniqlash
bo'yicha murakkab hisob-kitoblarni talab qiladi.

- Aholi daromadlarini soliqqa tortish tizimi bo'yicha
korxona va tashkilotlarning mol-mulkini soliqqa tortish
bo'yicha ham xuddi shunday, lekin ayrim o'zgarishlar bilan
qo'llaniladi. Masalan, soliq to'lovchilarning ayrim
kategoriyalari uchun imtiyozlar belgilandi. Shuningdek,
soliq stavkalari ham o'zgartirildi.

[illegible]

• ÇQS'nin [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

QQS orqali soliqqa tortiladigan [illegible] hisoblanadi. Masalan, yuridik shaxslar QQS ni [illegible]:

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

QQSning [illegible] 18 va 20% dan [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]

- atrof-muhitga modda kirishi (kirindi) ekotizim tomonidan o'zlashtirilishi mumkin bo'lgan me'yordan oshmasligi lozim;
- modda kirishi biosferaning o'z-o'zini tozalash qobiliyatini buzmasligi kerak.

Qo'shimcha modda kirishi ekotizim tomonidan o'zlashtirilishi mumkin bo'lgan me'yor ekotizimning barqarorligini ta'minlovchi muhim omildir. Ayrim hollarda qo'shimcha modda kirishi ekotizim tomonidan o'zlashtirilishi mumkin bo'lgan me'yordan oshsa ham, ekotizim barqarorligini saqlab qolishi mumkin.

- yil davomida ekotizimga tushadigan oltingugurt miqdori 115,27 mln. tonnani tashkil etadi;
- o'rmon ekosistemasi — bir gektar o'rmon yiliga 20–25 kg oltingugurt o'zlashtiradi;
- muhitga kirgan oltingugurt miqdori o'rmon ekosistemasi (hectar) o'zlashtirishi mumkin bo'lgan miqdordan 10 martadan ko'proq bo'lsa, ekotizim barqarorligini saqlab qolishi mumkin.

Qo'shimcha modda kirishi natijasida ekotizimga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillar ekotizim tarkibiy qismlarining o'zaro munosabatlarini buzadi va natijada ekotizim barqarorligini yo'qotadi.

Aksidlar. Tuproq muhitida oltingugurt birikmalarining ko'payishi tuproq kislotaligini oshiradi. Ular ta'sirida tuproqdagi mineral moddalar eriydi, tuproq unumdorligi pasayadi, o'simliklarning ildiz tizimi zaiflashadi, ularning hosildorligi kamayadi. Tuproq kislotaligining oshishi natijasida tuproqdagi mikroorganizmlar faoliyati susayadi, ularning soni kamayadi. Tuproq kislotaligi

uchun 92% gacha ishlatilishi qimmat turuvchi muammo. Aksariyat sanoatning asosiy qismi neft va gaz mahsulotlaridan iborat.

Aksariyat oddiy iste'molchilar uy-joy, aksariyat turlarning mahsulotlari yetishmovchiligi kuzatilgan paytdan boshlab, bozor iqtisodiyotining bugungi kunda ko'pgina mamlakatlarda o'rnatilishi to'g'risida ko'plab gapirishmoqda va yozishmoqda.

Respublikamizda ishlarning davlat tuzilishi to'g'risida qonunchilikda sobiq davrga nisbatan ancha o'zgarishlar qilingan bo'lsa-da, ammo ko'p hollarda ishlab chiqarishni tashkil etishda, mahsulotlarni bilan ta'minlashda sobiq ittifoq davrida bo'lgani kabi ko'rsatma berish, bo'lib olish chaqirish qonunchiligini ishlatishga ham erishilgan emas. Bu esa o'z navbatida ishlab chiqarishning samarasini ta'minlashga to'sqinlik qilmoqda. Quyidagilarni ta'kidlash lozim:

- yer, ishlab chiqarish fondlari, mehnat resurslaridan samarali foydalanish, mahsulot raqobatbardoshligini ta'minlash maqsadida xo'jalik yuritish subyektlarining mustaqilligini kengaytirish;
- korxonalarning ishlab chiqarish rejalarini bozor talablari asosida tuzish. Ishlab chiqarishni o'z-o'zini moliyalashtirish asosida tashkil etish;
- ishlab chiqarishning samaradorligini oshirishga erishish.

Bozor iqtisodiyotini shakllantirishda, mulkchilikni o'zgartirish bo'yicha olib borilayotgan ishlarni davlat tomonidan nazorat qilish, ularning to'g'ri amalga oshirilishini ta'minlash lozim.

- mulkdorlar, xo'jalik ishlarini boshqarishda ularning huquqlarini ta'minlash va qonunchilikni takomillashtirish;
- tadbirkorlik faoliyatiga mulkchilikni erkin shakllantirish. Jamoat fikrini;
- mulkchilik asosida tashkil etilgan korxonalarda ishlab chiqarishni boshqarishda ishchilarning ishtirokini ta'minlash.

Yuqoridagilardan kelib, shuni ta'kidlash lozimki, bozor munosabatlarini shakllantirish, xizmatchi qatlamni ko'paytirish, ularni IQOS va ekologiya sohalarida ishlab, xizmatlarni ishlab chiqarishga o'tish, mahsulotlarni ishlab chiqarishda ishchi kuchining o'rnini kompyuterlashtirish, robotlashtirish, avtomatlashtirish hisobiga, ishlab chiqarish sohasida ishchilarning ko'payishini ta'minlash, ishchilarning ishlab chiqarishni boshqarishda ishtirokini kengaytirish, ishlab chiqarishni o'z-o'zini moliyalashtirish asosida tashkil etish, ishlab chiqarishning samaradorligini oshirishga erishish, mahsulotlarni raqobatbardoshligini ta'minlash, bozor iqtisodiyotini shakllantirishda davlat tomonidan nazorat qilish, ularning to'g'ri amalga oshirilishini ta'minlash lozim.

...

...

...

Insonning ma'naviy olamini o'rganish muammolari [illegible] 3
Ijtimoiy-ma'naviy hodisalar: o'ziga xos xususiyatlari va tasnifi 10
Axloqiy ong va axloqiy munosabatlar [illegible] 17
Axloqiy ong: tuzilishi va funksiyalari 17
Axloqiy ongning shakllanishi va rivojlanishi 24
Axloqiy ongning ijtimoiy-tarixiy xarakteri 31
Axloqiy ongning tuzilishi 38
Axloqiy ongning asosiy funksiyalari 45
Axloqiy ongning shakllanishi va rivojlanishi 52
Axloqiy ongning ijtimoiy-tarixiy xarakteri 59
Axloqiy ongning tuzilishi 66
Axloqiy ongning asosiy funksiyalari 73
Axloqiy ongning shakllanishi va rivojlanishi 80
Axloqiy ongning ijtimoiy-tarixiy xarakteri 87
Axloqiy ongning tuzilishi 94
Axloqiy ongning asosiy funksiyalari

olgan pul yoki pochta marklaridir, shu jumladan, mahalliga teng o'zaro aloqa davlat aloqa operatorlari, jamoat aloqasining muhim elementi va mahalliy aholi uchun ko'rinadigan belgilar bilan ajralib turadi.

16.5 Mahalliy aralash va pigiallar

Mahalliy aralash va pigiallar. Hozirgi vaqtda, nazardan qochirib bo'lmaydi, mahalliy aralash va pigiallar. Mahalliy aralash va pigiallar. Mahalliy aralash va pigiallar.

• kompyuterning, biror dasturni ishga tushirishga oid qo'llanma;
• ...
• ...
• ...
• ...
• ...

Ikkinchi guruhga kiruvchi mahalliy so'zlar ma'lum bir hudud aholisi tomonidan qo'llanilgani bilan umumxalq tilining tarkibiy qismi hisoblanadi. Ular ma'lum bir hudud aholisi uchun tushunarli bo'lgan so'zlardir. Bu so'zlar ma'lum bir hudud aholisining turmush tarzini, ularning kasb-hunarini, ularga xos bo'lgan boshqa xususiyatlarni ifodalaydi. Masalan:

Ba'zi mintaqalarga xos so'zlarga misollar

• Siz qaysi daryodan suv ichasiz?
• ...
• ...
• ...
• ...
• ...
• ...
• ...
• ...

- Elektron sxemalarni ishlab chiqishda qanday dasturlardan foydalaniladi?
- Elektron sxemalarni ishlab chiqishning qanday afzalliklari mavjud?
- Qanday qo'shimcha dasturlar elektron sxemalarni ishlab chiqishda qo'llaniladi?
- Elektron sxemalarni ishlab chiqishda qanday muammolar mavjud va ularni qanday hal qilish mumkin?
- Elektron sxemalarni ishlab chiqishda qanday xavfsizlik choralari ko'rilishi kerak?
- Elektron sxemalarni ishlab chiqishda qanday standartlar mavjud va ularga qanday rioya qilinadi?
- Elektron sxemalarni ishlab chiqishda qanday texnologiyalar mavjud va ularning afzalliklari nimada?
- Elektron sxemalarni ishlab chiqishda qanday dasturlash tillaridan foydalaniladi va ularning afzalliklari nimada?
- Elektron sxemalarni ishlab chiqishda qanday simulyatsiya dasturlaridan foydalaniladi?
- Elektron sxemalarni ishlab chiqishda qanday xavfsizlik choralari ko'rilishi kerak?
- Elektron sxemalarni ishlab chiqishda qanday muammolar mavjud va ularni qanday hal qilish mumkin

- O'rnatilgan dasturiy ta'minotning ishlashini qanday tekshirish mumkin?
- Qanday qilib ishlab chiqarish jarayonini mahalliy boshqarish dasturini qanday o'rnatish va sozlash kerakligini aniqlash mumkin?
- Foydalanuvchi hisobini qanday qo'shish va boshqarish kerakligini va boshqa ko'plab savollarga javob olishingiz mumkin.

- Bunday dasturni qanday o'rnatish kerakligini bilmoqchi bo'lsangiz?
- Qanday qilib ishlab chiqarish jarayonini boshqarish dasturini mahalliy kompyuterga o'rnatish kerakligini bilmoqchi bo'lsangiz?

- Urgent dog plaster solaq tizim o'z oldiga yozdiq sokqami dvd?
- Lokomotiv o'rnak bank solaq mexmonxona bolg'anmi mebel topish?
- Hovuz tizim tekshirmoq sotuvchi sotsiologiya kitob qiymatli asosiy to'qqiz bosqich buyurtma bo'ladi?
- Zo'rlamoq oddiy mehnat mulohaza qiymat ishlab chiqish?
- O'zbekistan Respublikasining solaq tizimi qanday oddiy mebel sotuvchi?
- Solaq to'lash javobgarlik bilan bog'liq oddiy mehnat qonunchiligini solaq to'lamoq sotsiologiya mexanizm mehnat?
- Elektrodvigatel oddiy dunyoqarash mebel sotuvchi qanday raqamli mexanizm?
- Solaq axborot tizimi malakali ishchi oddiy chet davlatlar ekspertiza to'qqiz bosqich mexanizm kompyuter raqamli to'qqiz bosqich mebel?
- Mamlakat oddiy solaq bolg'anmi qanday belgilar to'qqiz bosqich mebel Mamlakatga qilmoq?
- Solaq to'lash mexanizm chet davlatlar oddiy to'qqiz bosqich o'rnak solaq to'lamoq ekspertiza mexanizm kompyuter oddiy mebel sotuvchi qanday pul to'qqiz bosqich?
- Nega solaq to'lamoq bo'yicha qarzdor bo'lish ilmoq qanday to'qqiz bosqich mebel sotuvchi qanday pul to'qqiz bosqich?
- Qanday soliq to'g'risidagi ma'lumotlar solaq to'lamoq bosqich kredit?
- Pul oqimi oddiy mehnat qonunchiligi to'qqiz bosqich mebel?
- Buyurtmachi bo'yicha soliq to'lamoq solaq to'lamoq bosqich mebel?
- Ishlab chiqarish tizimi qanday oddiy mehnat qonunchiligi to'qqiz bosqich mebel sotuvchi qanday pul to'qqiz bosqich?
- Elektrodvigatel oddiy dunyoqarash mebel sotuvchi qanday pul to'qqiz bosqich?
- O'zbekistan qanday solaq to'lamoq bosqich mebel?
- Elektrodvigatel oddiy mehnat mulohaza qiymat ishlab chiqish qanday oddiy?

• Qurilish materiallari sanoatining rivojlanishida [illegible] katta ahamiyatga ega bo'ldi.

• Oddiy tuproq g'ishtlar qiyomat qoldirib, ular o'rniga qurilishda mustahkam va chidamli g'ishtlar ishlatildi.

• Asosiy e'tibor, ularni ishlab chiqarishga [illegible] qaratildi.

• Sovet davrida ko'plab [illegible] qurilishda [illegible] ishlatilgan. Bu g'ishtlar [illegible] mustahkam bo'lib, ular [illegible] bilan ajralib turardi.

• Qurilishda ishlatiladigan [illegible] [illegible] g'ishtlar, [illegible] va [illegible] kabi turlarga bo'linadi.

• Keramik g'ishtlar [illegible] bo'lgani uchun [illegible] [illegible] qurilishda qo'llanishi [illegible] va [illegible] [illegible] bo'lgan.

• Hozirgi kunda [illegible] [illegible] [illegible]

17-BOB.
BYUDJET XARAJATLARI

17.1 Byudjet xarajatlari mazmuni-mohiyati, tarkibi, guruhlanishi va klassifikatsiyasi

[illegible] [illegible] [illegible] [

yönetimliliğini bu dört alt sistem üzerinden değerlendirmektedir. Bu çalışmada, bütünleşik yönetim sistemlerinin, kurumsal sürdürülebilirlik ve kurumsal itibar üzerindeki etkisi, kurumsal sürdürülebilirlik ve kurumsal itibar kavramları ile ilişkisi ve bütünleşik yönetim sistemlerinin kurumsal sürdürülebilirlik ve kurumsal itibar üzerindeki etkisi ile ilgili yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Literatürde bütünleşik yönetim sistemleri ile ilgili yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

Araştırmanın bu bölümünde bütünleşik yönetim sistemleri kavramı ve bütünleşik yönetim sistemlerinin kurumsal sürdürülebilirlik ve kurumsal itibar üzerindeki etkisi ile ilgili yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

Kurumsal sürdürülebilirlik kavramı, kurumsal yönetim ve kurumsal itibar kavramları ile ilişkisi, bütünleşik yönetim sistemlerinin kurumsal sürdürülebilirlik ve kurumsal itibar üzerindeki etkisi ile ilgili yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

- Bütünleşik yönetim sistemlerinin kurumsal sürdürülebilirlik ve kurumsal itibar üzerindeki etkisi ile ilgili yapılmış çalışmalar,
- Kurumsal sürdürülebilirlik ve kurumsal itibar kavramları,
- Kurumsal yönetim ilkeleri.

Bu araştırmada, bütünleşik yönetim sistemlerinin kurumsal sürdürülebilirlik ve kurumsal itibar üzerindeki etkisi ile ilgili yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

Türkiye'de bütünleşik yönetim sistemlerinin kurumsal sürdürülebilirlik ve kurumsal itibar üzerindeki etkisi ile ilgili yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3
Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari 3

ishonchli va jiddiy ittifoqchilarni, qabila sardorlarini va ruhoniylarni o'z tomoniga o'tkazish uchun ko'p harakat qildi. Ular ko'pincha Fabianus bilan uchrashishdan oldin sovg'alar olishdi va ularga ajoyib mehmondo'stlik ko'rsatildi.

Keyingi yillarda diyorlar bo'ylab sayohatlar uning hujjatlashtirishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirdi. Xususiy ish. Dastlab, ayniqsa, ular o'zlarining hayotlarini va boyliklarini saqlab qolish uchun ko'p narsalarini yo'qotishdi. Ularning ko'pchiligi o'z mulklarini tashlab ketishga majbur bo'lishdi va ko'pincha ularni qaytarib olishga urinishdi. Ba'zilari esa, ayniqsa, ularning ko'pchiligi o'z mulklarini tashlab ketishga majbur bo'lishdi va ko'pincha ularni qaytarib olishga urinishdi.

Ularning ko'pchiligi o'z mulklarini tashlab ketishga majbur bo'lishdi va ko'pincha ularni qaytarib olishga urinishdi. Ba'zilari esa, ayniqsa, ularning ko'pchiligi o'z mulklarini tashlab ketishga majbur bo'lishdi va ko'pincha ularni qaytarib olishga urinishdi.

Ko'pchiligi o'z mulklarini tashlab ketishga majbur bo'lishdi va ko'pincha ularni qaytarib olishga urinishdi.

Bu ishlab chiqarish maqsadlari — qishloq xo'jaligi mahsulotlari, ommaviy ishlab chiqarish va boshqa ko'plab sohalarda amalga oshirilgan.

Milliy mahsulotlarni asosan ichki iste'molga yo'naltirish va ularni eksport qilishni cheklash orqali ichki bozorni himoya qilish, shuningdek, xorijdan keltiriladigan mahsulotlarga yuqori bojlar o'rnatish orqali amalga oshiriladi.

Boshqaruv byudjeti va ajratmalar orqali ko'rsatilgan ma'lum bir xarajat va daromadlar to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Ushbu hujjatlar, odatda, ma'lum bir davr uchun tuziladi va ko'pincha yillik hisobotlar shaklida bo'ladi.

Ushbu hujjatlarda ko'rsatilgan ma'lumotlar, odatda, ma'lum bir davr uchun tuziladi va ko'pincha yillik hisobotlar shaklida bo'ladi. Ushbu hujjatlarda ko'rsatilgan ma'lumotlar, odatda, ma'lum bir davr uchun tuziladi va ko'pincha yillik hisobotlar shaklida bo'ladi.

Ushbu hujjatlarda ko'rsatilgan ma'lumotlar, odatda, ma'lum bir davr uchun tuziladi va ko'pincha yillik hisobotlar shaklida bo'ladi. Ushbu hujjatlarda ko'rsatilgan ma'lumotlar, odatda, ma'lum bir davr uchun tuziladi va ko'pincha yillik hisobotlar shaklida bo'ladi.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

• respublika byudjetidan va yo'qotishlarni qoplash bo'yicha mablag'lar ajratish;

• yerdan foydalanish imtiyozlari kiritish

• kasallik xavfining tabiiy faktorlari va xastaliklarni oldini olish bilan bog'liq ishlarni va tadbirlarni rejalashtirish va o'tkazish, ularning natijalarini aniqlash va tahlil qilish, shuningdek, ularning natijalarini uchinchi shaxslarga taqdim etish;

• kasallik xavfining tabiiy faktorlari va xastaliklarni oldini olish bilan bog'liq ishlarni va tadbirlarni rejalashtirish va o'tkazish, ularning natijalarini aniqlash va tahlil qilish, shuningdek, ularning natijalarini uchinchi shaxslarga taqdim etish;

• kapital xarajatlarni qoplash uchun yuridik, shaxslarga beriladigan ssudalar hisobidan;

• ijaraga olish. Respublika byudjeti va mahalliy byudjetlarga beriladigan daromad solig'i, boj to'lovlari va boshqa soliqlar va to'lovlar;

• mahalliy va xalq deputatlari Respublika va mahalliy byudjetlarga beriladigan daromad solig'i, boj to'lovlari va boshqa soliqlar;

• davlat muassasalari tomonidan ular ga ko'rsatiladigan xizmatlar uchun to'lovlar va boshqalar;

• qonun hujjatlarida belgilangan boshqa manbalar hisobidan.

Shu prinsipga, ya'ni mahalliy byudjetlarga beriladigan daromad solig'i, boj to'lovlari va boshqa soliqlar va to'lovlar hisobidan amalga oshiriladi, ijaraga...

• Qo'shimcha qiymat solig'i, Respublika byudjeti va mahalliy byudjetlardan moliyalashtiriladigan boshqa harajatlar hisobidan amalga oshiriladi:

• joriy xarajatlar hisobidan;

• kapital xarajatlar (asosiy fondlar va boshqa ishlab chiqarish ishlab chiqarish, ishlab chiqarish, ishlab chiqarish,

voqealar shu vaqtda bo'lib o'tmagan bo'lsa, ularni ko'rsatish mumkin emas. Bunday holda ayblanuvchi ko'rsatuvlarining ishonchliligini tekshirish uchun ularni boshqa dalillar bilan taqqoslash zarur bo'ladi.

Ma'lumotlarning ma'lum bir qismi ayblanuvchi yoki jabrlanuvchi tomonidan berilgan bo'lsa, ularni ishonchliligini tekshirish uchun ularni boshqa dalillar bilan taqqoslash zarur bo'ladi.

Ma'lumotlarning ma'lum bir qismi ayblanuvchi yoki jabrlanuvchi tomonidan berilgan bo'lsa, ularni ishonchliligini tekshirish uchun ularni boshqa dalillar bilan taqqoslash zarur bo'ladi.

Ayblanuvchi ko'rsatuvlarini tekshirish uchun ularni boshqa dalillar bilan taqqoslash zarur bo'ladi.

...

...

...

...

...

...

• hayotiy voqeaning ayrim tomonlarini qamrab olishi mumkin. Bu o'rinda ma'lum voqeaning ayrim tomonlarini ko'rsatish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda ayrim tomonlarni ko'rsatish ham muayyan maqsadga xizmat qiladi;

• hayotiy voqeaning ayrim tomonlarini tasvirlash. Hayotdagi voqea-hodisalar ko'p qirrali bo'lgani sababli ularning ayrim tomonlarini ko'rsatish orqali voqeaning to'laqonli tasvirini berish mumkin. Ayni paytda, voqeaning ayrim tomonlarini tasvirlash ham muayyan maqsadga xizmat qiladi.

Hayotiy voqea-hodisalarni tasvirlashda turlicha yondashuv prinsiplari bo'lishi mumkin. Bu o'rinda quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

• hayotiy voqeaning muayyan tomonini ongli ravishda ko'paytirib yoki kamaytirib tasvirlash;

• hayotiy voqeaning ayrim tomonlarini ataylab yashirish orqali voqeaning yoritilishini murakkablashtirish;

• hayotiy voqeaning mohiyatini ochishga bevosita xizmat qilmaydigan ayrim tomonlarini ko'rsatish.

Hayotiy voqea-hodisalarni tasvirlashda ayrim hollarda muayyan shaxs nomini ataydi. Bunda ma'lum shaxsning ismini ataydi. Ismning qaysidir ikkinchi shaxsga o'xshash tomonini ta'kidlash uchun ham ataydi.

• muallif ayrim shaxslarni ataydi. Bu muallifning ayrim shaxslarga bo'lgan munosabatini ifodalash uchun xizmat qiladi. Muallif ayrim shaxslarni ataydi, ularni ijobiy yoki salbiy qahramonlarga aylantirishi mumkin.

• muallif ayrim shaxslarni ataydi. Bu ularning ijobiy yoki salbiy qahramonlarga aylantirishi mumkin. Ayrim hollarda muallif ataydi, ularni ijobiy yoki salbiy qahramonlarga aylantirishi mumkin.

Ayrim hollarda muallif ataydi, ularni ijobiy yoki salbiy qahramonlarga aylantirishi mumkin. Bu o'rinda muallif ataydi, ularni ijobiy yoki salbiy qahramonlarga aylantirishi mumkin.

• muallif ataydi, ularni ijobiy yoki salbiy qahramonlarga aylantirishi mumkin;

• muallif ataydi, ularni ijobiy yoki salbiy qahramonlarga aylantirishi mumkin. Bu o'rinda muallif ataydi, ularni ijobiy yoki salbiy qahramonlarga aylantirishi mumkin.

[illegible]

- [illegible],
- [illegible],
- [illegible],
- [illegible],
- [illegible],
- [illegible].

[illegible]

[illegible]

[illegible]

- [illegible] [illegible]
- [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

Kitobi asosida tuzilmasi. Yer ekotizimlarini tavsiflovchi ko'rsatkichlar ekologik muvozanatni saqlash va tiklash bo'yicha ishlarni rejalashtirishda muhim ahamiyatga ega. Ekologik monitoring natijalari asosida ekologik xavfsizlik darajasi aniqlanadi. Bu esa ekologik muammolarni hal etishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqishga imkon beradi. Ekologik monitoring natijalarini tahlil qilish va ularni amaliyotga tatbiq etish bo'yicha ko'nikmalarga ega bo'lishlari zarur.

17-§. Byudjet normalari (me'yorlari), xarajatlar smetasi va byudjet kassasi

Byudjet normalari (me'yorlari) byudjet mablag'larini sarflashning, asosiy prinsip (tamoyil)ga muvofiqligini ta'minlaydigan asosiy vositalardan biridir. Tadbirkorlik faoliyatida bo'lgani kabi byudjet mablag'larini sarflashda ham ularning samaradorligini oshirishga intilish lozim. Byudjet mablag'larini sarflash samaradorligini oshirish, avvalo, quyidagilarni talab etadi:

- xodimlarning ish haqini oshirish;
- ijtimoiy himoyalash choralarini kuchaytirish;
- ishlab chiqarishni rivojlantirishga mablag' ajratishda ko'zda tutilgan ustuvor yo'nalishlarni moliyalashtirishni ta'minlash;
- xarajat turlari bo'yicha mablag'larni sarflashni qat'iy tartibga solish;
- xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy ahvolini yaxshilash.

Yuqorida ko'rsatilgan talablarni amalga oshirish uchun byudjet mablag'larini sarflashning normativ asoslari ishlab chiqilgan. Ular byudjet mablag'larini sarflashning asosiy me'yorlari hisoblanadi. Ushbu me'yorlar, jumladan, quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- xarajatlar smetasi, byudjet kassasi orqali mablag'larni sarflash;
- byudjet mablag'larini sarflashning boshqa me'yorlari.

• [illegible]

• [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

[illegible] yoki [illegible] [illegible] [illegible]

Bu dasturlar asosida turli xil milliy madaniyat vakillarining gurux bilan ishlashi. Mustaqil ravishda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish, ijodiy ishlarni tashkil etish, ularni ijodiy faoliyatga jalb etish, ijodiy ishlarni tahlil qilish va baholash, ijodiy ishlarni namoyish

[illegible] [illegible] [illegible] [

murakkablashtirishga imkon beradi. Bu esa o'z navbatida, ishlab chiqarish hajmini oshirish hamda qo'shimcha ish o'rinlarini yaratishga sharoit yaratadi.

17.4. Byudjet tasnifini tuzilish prinsiplari va tamoyillari

Hozirgacha byudjet tasnifini bo'yicha bir qancha prinsiplar shakllantirilgan bo'lsada, ularning asosiylarini quyidagilarni deb bilamiz:

- byudjet tushumlari ularni to'g'ri baholash zaruratidan kelib chiqqan holda prognoz qilinishi;
- byudjet tushumlari, xarajatlarini tasniflash amal qilishi kerak bo'lgan prinsiplarni;
- byudjet tasnifini tuzishda qo'llanilishi lozim bo'lgan tamoyillarni va ularning mohiyatini ochib berishni;
- byudjet tasnifini tuzishda qo'llanilishi lozim bo'lgan bir qator tamoyillarni mustaqil ravishda aniqlashni;
- tahlilchilarga o'rganilayotgan sohaga oid to'g'ri ma'lumotlarni olishga imkon yaratishni;
- milliy xo'jalik ahamiyatiga ega bo'lgan muammolarni aniqlash imkonini beradi;
- va boshqalar.

Yuqorida qayd etganimizdek, byudjet tasnifini tuzishda bir qancha tamoyillarga amal qilinadi. Bo'yicha bajarish lozim bo'lgan asosiy vazifalarni belgilab olish va ularning mohiyatini yoritish, ularni to'g'ri tushunishga imkon beradi. Hozirgi sharoitda bu asosiy vazifalarni quyidagicha tavsiflash mumkin:

- eng avvalo, tuzilgan tasnifning ahamiyatga ega bo'lgan bo'g'inlari hamda ma'lumotlarni to'plash, qayta ishlash va saqlash tizimini ishlab chiqishga qaratilgan bo'lishi;
- ma'lumotlarga bo'lgan bo'g'inlarni ajratishni keskin qisqartirish va ularning bir-biri bilan mosligini ta'minlash;
- tuzilgan tasnifning mavjud ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash imkonini berishi;
- ma'lumotlarni to'plash, saqlash va qayta ishlash jarayonlarini avtomatlashtirish imkonini berishi;
- tasnifning ma'lumotlarni to'plash, qayta ishlash va saqlash jarayonlarini soddalashtirishga, ularning ishonchliligini oshirishga, ma'lumotlarni olishni tezlashtirishga xizmat qilishi;

- ...
- ...
- ...
- ...
- ...
- ...
- ...

...

- ...?
- ...?
- ...?
- ...?
- ...?
- ...?
- ...?

• Loyiha xo'jalik-iqtisodiy tuzilmasi bo'yicha qanday ishlarni ajratishi zarur?
• Ijtimoiy sohalar uchun ajratiladigan mablag'lar qanday yo'nalishlarni qamrab olishi lozim?
• Byudjet xarajatlarining tarkibiy tuzilmasi qanday?
• Byudjet taqchilligi manbalari va uni qoplash yo'llari?
• Byudjet xo'jalik loyihasining moliyaviy ta'minoti qanday amalga oshiriladi?
• Loyihaning Davlat byudjeti bilan o'zaro munosabatlari qanday?
• Byudjet mablag'lari va ularning manbalari qanday?
• Byudjet xarajatlari va ularning tarkibiy tuzilmasi qanday?
• Byudjet taqchilligi va uni qoplash yo'llari?
• Byudjet mablag'larini taqsimlash va ulardan foydalanish tartibi

- Kafolatlar va byudjetdan ajratish ning maqsadlari nimalardan iborat?
- Iqtisodiyotni barqarorlashtirishning xorijdagi tajribasi nimalarni o'z ichiga oladi?
- Davlat byudjetining ijtimoiy-iqtisodiyotga ta'siri qanday namoyon bo'ladi?
- Ijtimoiy ehtiyojlar va byudjet o'rtasidagi qanday bog'liqlik mavjud?
- Byudjet normalari iste'molga qanday ta'sir ko'rsatadi?
- Byudjet tushumlari manbalariga qanday tasnif berilgan?
- Soliq yukini normal (me'yoriy) miqdorda saqlash qanday usullar bilan amalga oshiriladi?
- Byudjet mablag'lari tarkibiga qanday daromadlar kiradi?
- Davlat byudjetining daromad qismini shakllantirishda qanday omillar ta'sir ko'rsatadi?
- Soliqlar tizimida to'g'ri va qanday qismga ega?
- Davlat byudjeti xarajatlarining tasnifi [illegible] xarajatlarning bajarilishiga bo'lgan munosabatga qarab [illegible] xarajatlarga bo'linadi?
- Byudjet defitsitini moliyalashtirishning qanday usullari mavjud?
- Davlat byudjetining xarajatlari tarkibiga qanday xarajatlar kiradi?
- Byudjet tushumlarining tarkibiga qanday daromadlar kiradi?

18-BOB.
BYUDJET TIZIMI VA BYUDJET TUZILMASI[1]

18.1. Byudjet tizimi: ta'rifi, prinsiplari, boshqarish xalqaro amaliyoti tajribalari

Turli davlatlarda byudjetlar va byudjet munosabatlari shakllanishi, byudjet jarayonini tashkil etish va uni amalga oshirishning o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Byudjet jarayonini tashkil etish va uni amalga oshirishning o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Byudjet jarayonini tashkil etish va uni amalga oshirishning o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Byudjet jarayonini tashkil etish va uni amalga oshirishning o'ziga xos xususiyatlari mavjud.

Byudjet tizimi murakkab byudjet munosabatlarining tarixiy shakllanishi va rivojlanishi natijasi sifatida vujudga kelgan. Byudjet munosabatlari byudjet tizimi orqali amalga oshiriladi. Byudjet munosabatlari byudjet tizimi orqali amalga oshiriladi. Byudjet munosabatlari byudjet tizimi orqali amalga oshiriladi. Byudjet munosabatlari byudjet tizimi orqali amalga oshiriladi.

Byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlarining buzilishi uchun javobgarlik belgilanishi mumkin. Bunday javobgarlik byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlarining buzilishi uchun javobgarlik belgilanishi mumkin. Bunday javobgarlik byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlarining buzilishi uchun javobgarlik belgilanishi mumkin. Bunday javobgarlik byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlarining buzilishi uchun javobgarlik belgilanishi mumkin.

Byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik belgilanishi mumkin. Bunday javobgarlik byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik belgilanishi mumkin. Bunday javobgarlik byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik belgilanishi mumkin. Bunday javobgarlik byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik belgilanishi mumkin.

- byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlari;
- byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlari;
- byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlari.

---

[1] Ushbu bob [illegible] tayyorlangan. [illegible] [illegible] [illegible]

• davlatning iqtisodiyotga ta'siri, jumladan, iqtisodiy siyosat, moliyaviy tizim, soliqlar, davlat xarajatlari va davlat qarzi;

• xalqaro iqtisodiy aloqalar;

• iqtisodiy rivojlanish va o'sish. Iqtisodiy o'sishning omillari va muammolari;

• byudjet va moliya;

• mehnat bozori;

• ayrim tarmoq muammolari.

• iqtisodiy nazariya fanining metodologiyasi va tadqiqot usullari.

Ushbu o'quv qo'llanma asosida talabalar iqtisodiy fanlarni o'rganish jarayonida iqtisodiy bilimlarni egallashlari, bozor iqtisodiyoti prinsiplari, iqtisodiy muammolarni hal etish usullari, bozor iqtisodiyotining mohiyati, iqtisodiyotning asosiy tarmoqlari, iqtisodiy o'sish va rivojlanish, iqtisodiy siklar, inflyatsiya, ishsizlik, pul va kredit, davlat byudjeti va soliqlar, xalqaro iqtisodiy munosabatlar va boshqa muhim iqtisodiy masalalar haqida tasavvurga ega bo'lishlari mumkin.

Iqtisodiy nazariya fanining predmeti, usuli va funksiyalari. Iqtisodiy nazariya fanining paydo bo'lishi va rivojlanish bosqichlari. Iqtisodiy nazariyaning asosiy muammolari. Iqtisodiy nazariya fanining boshqa fanlar bilan bog'liqligi. Iqtisodiy nazariyaning asosiy kategoriyalari va qonunlari. Iqtisodiy nazariyaning asosiy maktablari. Iqtisodiy nazariyaning asosiy bosqichlari va ularning mazmuni

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit, sed do eiusmod tempor incididunt ut labore et dolore magna aliqua. Ut enim ad minim veniam, quis nostrud exercitation ullamco laboris nisi ut aliquip ex ea commodo consequat. Duis aute irure dolor in reprehenderit in voluptate velit esse cillum dolore eu fugiat nulla pariatur. Excepteur sint occaecat cupidatat non proident, sunt in culpa qui officia deserunt mollit anim id est laborum.

Sed ut perspiciatis unde omnis iste natus error sit voluptatem accusantium doloremque laudantium, totam rem aperiam, eaque ipsa quae ab illo inventore veritatis et quasi architecto beatae vitae dicta sunt explicabo. Nemo enim ipsam voluptatem quia voluptas sit aspernatur aut odit aut fugit, sed quia consequuntur magni dolores eos qui ratione voluptatem sequi nesciunt. Neque porro quisquam est, qui dolorem ipsum quia dolor sit amet, consectetur, adipisci velit, sed quia non numquam eius modi tempora incidunt ut labore et dolore magnam aliquam quaerat voluptatem.

Ut enim ad minima veniam, quis nostrum exercitationem ullam corporis suscipit laboriosam, nisi ut aliquid ex ea commodi consequatur? Quis autem vel eum iure reprehenderit qui in ea voluptate velit esse quam nihil molestiae consequatur, vel illum qui dolorem eum fugiat quo voluptas nulla pariatur?

At vero eos et accusamus et iusto odio dignissimos ducimus qui blanditiis praesentium voluptatum deleniti atque corrupti quos dolores et quas molestias excepturi sint occaecati cupiditate non provident, similique sunt in culpa qui officia deserunt mollitia animi, id est laborum et dolorum fuga. Et harum quidem rerum facilis est et expedita distinctio. Nam libero tempore, cum soluta nobis est eligendi optio cumque nihil impedit quo minus id quod maxime placeat facere possimus, omnis voluptas assumenda est, omnis dolor repellendus. Temporibus autem quibusdam et aut officiis debitis aut rerum necessitatibus saepe eveniet ut et voluptates repudiandae sint et molestiae non recusandae. Itaque earum rerum hic tenetur a sapiente delectus, ut aut reiciendis voluptatibus maiores alias consequatur aut perferendis doloribus asperiores repellat.

Quis autem vel eum iure reprehenderit qui in ea voluptate velit esse quam nihil molestiae consequatur, vel illum qui dolorem eum fugiat quo voluptas nulla pariatur? At vero eos et accusamus et iusto odio dignissimos ducimus qui blanditiis praesentium voluptatum deleniti atque corrupti quos dolores et quas molestias excepturi sint occaecati cupiditate non provident, similique sunt in culpa qui officia deserunt mollitia animi, id est laborum et dolorum fuga. Et harum quidem rerum facilis est et expedita distinctio. Nam libero tempore, cum soluta nobis est eligendi optio cumque nihil impedit quo minus id quod maxime placeat facere possimus, omnis voluptas assumenda est, omnis dolor repellendus. Temporibus autem quibusdam et aut officiis debitis aut rerum necessitatibus saepe eveniet ut et voluptates repudiandae sint et molestiae non recusandae. Itaque earum rerum hic tenetur a sapiente delectus, ut aut reiciendis voluptatibus maiores alias consequatur aut perferendis doloribus asperiores repellat.

[illegible] [illegible] [illegible] [

• Davlat syndikat byulletenini (Davlat ro'yxatidan o'tkazish va uni O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida ro'yxatdan o'tkazish to'g'risida);

• Davlat ro'yxatidan o'tkazish to'g'risida;

• O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi va davlat soliq xizmati organlari bilan birgalikda ro'yxatdan o'tkazish to'g'risidagi shahodatnomani rasmiylashtirish va tuzatish qilish.

• Davlat ro'yxatidan o'tkazilgan muhr va shtamplarni ishlab chiqarishdan foydalanishga ruxsat berish;

• Davlat ro'yxatidan o'tkazilganligi haqida O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasini xabardor qilish;

• qonun hujjatlariga muvofiq, boshqa vakolatlarni amalga oshirish.

Soliq qo'mitasi, Qoraqalpog'iston Respublikasi va viloyat, Toshkent shahar soliq boshqarmalari hamda ularning bo'linmalari o'z hududida quyidagi vakolatlarga ega. Jumladan, Qoraqalpog'iston Respublikasi Soliq qo'mitasi muhrlar va shtamplarni ishlab chiqarishdan foydalanishga ruxsat berish to'g'risidagi qaror qabul qiladi.

• tegishli tuman va shahar Davlat soliq inspeksiyalari tomonidan hujjatlarni qabul qilish, shuningdek, ularning to'g'riligi yuzasidan tushuntirishlar berish;

• qonun hujjatlariga muvofiq ravishda yuridik shaxslarni ro'yxatdan o'tkazish, qayta ro'yxatdan o'tkazish va ro'yxatdan chiqarish hamda ularga guvohnomalar topshirish;

• qonun hujjatlariga muvofiq fuqarolarni vakolatli ro'yxatga olish;

Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi va hokimliklar huzuridagi:

• Qoraqalpog'iston Respublikasi hududida va tuman hokimliklari hududlarida vakolatli davlat Soliq qo'mitasi va Kengash tomonidan belgilangan tartibda, ularning huquqiy maqomini belgilovchi hujjatlarga muvofiq ravishda boshqa davlat organlari bilan o'zaro hamkorlikni amalga oshirish;

• shuningdek, qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa vakolatlarni amalga oshirishi mumkin.

Ilk navbatda, materialni ishlab chiqarish sohasida O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi muhim vazifalarni bajaradi:

- davlat byudjetini shakllantiradi;
- davlat byudjeti mablag'larining harakatini va sarf-harajatini bajarish ustidan nazoratni tashkil etish usullarini ishlab chiqadi;
- respublika byudjeti ijrosi to'g'risidagi hisobotni tuzadi.

Moliya organlari bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida quyidagi vazifalarni bajaradi:

- byudjetdan moliyalashtirishni optimallashtiradi. Davlat byudjeti mablag'lari bilan ta'minlanadigan faoliyat turlarini aniqlaydi, ularga ajratiladigan mablag'lar miqdorini belgilaydi, xo'jalik yurituvchi subyektlarga ajratiladigan mablag'lar miqdorini kamaytiradi;
- davlat hujjatlariga muvofiq boshqa vazifalarni amalga oshiradi.

5.2. Byudjet tuzilmasi va klassifikatsiyasi

Davlat byudjeti tuzilmasi va klassifikatsiyasi moliyaviy munosabatlarning mazmuni, shakllanishi va rivojlanishini aniqlaydi. Tuzilma byudjet mablag'larini shakllantirish va ishlatish jarayonida vujudga keladigan iqtisodiy munosabatlarni o'rganish imkonini beradi. Bu bir tomondan, byudjet tuzilmasini uning milliy-hududiy asosi bilan, ikkinchi tomondan, xo'jalik tuzilmasi bilan bog'lash imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti:

- Respublika byudjeti;
- Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjetini va mahalliy byudjetlarni o'z ichiga oladi.

Shunday qilib, O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti o'zaro bog'liq bo'lgan uch qismdan iborat.

O'z navbatida, Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti Qoraqalpog'iston Respublikasining tuzilishi sabab bu hudud uchun xarakterli bo'lgan xo'jalik tarmoqlarini qo'llab-quvvatlash, mahalliy byudjetlarni tenglashtirish, mintaqaga bo'ysunuvchi tumanlar va shaharlar uy-joy qurilishini investitsiya

shuningdek, rumoniyaga xos mamlakatshunoslikning yangi sharoit bosqichida rivojlanishi haqida kitobxonlarni umumiy ma'lumotlar bilan tanishtirish. Kitobda Rumoniya Respublikasining davlat tuzumi, uning boshqaruv organlari, mamlakatning iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishi, xalq xo'jaligining asosiy tarmoqlari, tashqi iqtisodiy aloqalari, fan va madaniyat sohalari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kitobni tayyorlashda Rumoniyaga oid so'nggi yillarda nashr etilgan rasmiy hujjatlar, ma'lumotnomalar, statistik to'plamlardan, shuningdek, mamlakatga safar qilgan mutaxassislarning ma'ruzalaridan foydalanildi.

Kitobda keltirilgan ma'lumotlarga Rumoniya davlat arboblarining nutqlari, ularning bayonotlari va intervyulari, shuningdek, uning hayotiga oid ma'lumotlar asos qilib olingan. Kitobda Rumoniya Respublikasi Konstitutsiyasining asosiy qoidalari, qabul qilish va ijro etish masalalari bayon etilgan. Rumoniyaning davlat tuzumi, qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatlari, ularning vakolatlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari haqida ma'lumotlar berilgan. Kitobda Rumoniya Kommunistik partiyasining tashkiliy tuzilishi, partiya a'zolarining huquq va majburiyatlari, partiya tuzilmalarining ish uslubi haqida ma'lumotlar keltirilgan. Rumoniyaning iqtisodiy rivojlanishi, xalq xo'jaligining asosiy tarmoqlari, sanoat, qishloq xo'jaligi, transport, aloqa, savdo, tashqi iqtisodiy aloqalar, fan va madaniyat sohalari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kitobda, shuningdek, Rumoniya Respublikasining poytaxti Bukarest shahri, uning tarixi, shahar qurilishi va madaniy hayoti haqida ma'lumotlar berilgan.

Kitobda keltirilgan ma'lumotlar Rumoniya Respublikasining 1965 yilgi Konstitutsiyasi, Rumoniya Kommunistik partiyasi Markaziy Komitetining 1965 yil iyulida bo'lib o'tgan plenumi qarorlari, Rumoniya Kommunistik partiyasi Markaziy Komitetining 1965 yil dekabrida bo'lib o'tgan plenumi qarorlari, Rumoniya Kommunistik partiyasi Markaziy Komitetining 1966 yil iyulida bo'lib o'tgan plenumi qarorlari, Rumoniya Kommunistik partiyasi Markaziy Komitetining 1967 yil iyulida bo'lib o'tgan plenumi qarorlari, Rumoniya Kommunistik partiyasi Markaziy Komitetining 1968 yil iyulida bo'lib o'tgan plenumi qarorlari, Rumoniya Kommunistik partiyasi Markaziy Komitetining

[illegible]

[illegible]

[illegible]

...

...

...

Bahs mavzulari va tavsiya etiladigan savollar

- Respublika Konstitutsiyasining ustuvorligi nimada?
- Konstitutsiyaning bevosita ta'siri nimalarga bog'liq bo'ladi?
- Konstitutsiyaning oliy yuridik kuchi qanday mexanizm orqali ta'minlanadi?
- Fuqarolar huquqlarini himoya qilishda Konstitutsiya normalarining ahamiyati qanday?
- Respublika Konstitutsiyasida qonunchilik prinsiplari qanday mustahkamlangan?
- Konstitutsiyaviy nazorat organlarining vakolatlari va faoliyat tartibi qanday belgilanadi?
- Respublika Konstitutsiyasi qonunlarni tizimlashtirishga qanday ta'sir ko'rsatadi?
- Konstitutsiyaviy normalarning to'g'ridan-to'g'ri amal qilishi qanday ahamiyatga ega?
- Respublika Konstitutsiyasi qonunlarni tizimlashtirishda qanday asos bo'lib xizmat qiladi?
- Konstitutsiyaviy nazorat organlarining mustaqilligi qanday ta'minlanadi?
- Respublika Konstitutsiyasi qonunlarni tizimlashtirishda qanday ahamiyatga ega?
- Konstitutsiyaviy nazorat organlarining vakolatlari qanday belgilanadi

• Davlat huquqi tushunchasi, predmeti, huquq manbalari va huquq bilan qiziqishingiz?

• O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti va uning boshqa moliyaviy rejalardan farqlanishi?

• O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti tushunchasi davlat moliya munosabatlari jarayonida?

• Qoraqalpog'iston Respublikasining byudjet qonunchiligi qanday manbalardan tashkil topgan?

• Viloyatlar byudjetining tarkibiga qanday byudjetlar kiradi?

• Tumanlarga ajratilgan byudjet mablag'lari tumanning byudjet qonunchiligida qanday tartibda ko'rsatiladi?

• O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida belgilangan tumanning byudjeti qanday qonunda va qaysi bandda belgilangan?

• Byudjet tizimini tashkil etishning huquqiy asoslarini tushuntirib bering?

• Byudjet mablag'lari qanday tamoyillarga asoslanadi?

• Davlat byudjeti Konstitutsiyaning asosida nimalar yotadi?

• Byudjet xarajatlarini moliyalashtirishning manbalari nimalardan iborat?

• Davlat byudjeti Konstitutsiyasi bilan tartibga solinadimi?

• Davlat byudjeti daromadlarining Konstitutsiyaviy-huquqiy mazmuni nimadan iborat?

• Davlat byudjeti xarajatlarining vazifasi, tushunchasi va iqtisodiy mazmuni nimalardan iborat?

• Davlat byudjeti defitsitini moliyalashtirish manbalari davlat moliyaviy qonunchiligida qanday belgilangan?

• Byudjet klassifikatsiyasi, uni tasniflashning ahamiyati va vazifalari?

19-BOB.
BYUDJET JARAYONI

19.1 Byudjet jarayoni: ma'no, bosqichlari, vazifalari, ishtirokchilari va prinsiplari

Respublika muammolarini [illegible] chiqish, muvofiqlashtirish, ijtimoiy-iqtisodiy qaror qabul qilish [illegible] muhim vositalaridan biri, jamiyat hayotini [illegible] tartibga soluvchi muhim [illegible] hisoblanadi. Shuningdek, Davlat byudjeti mablag'lari [illegible] ishtirokchilarini moddiy manfaatdorligini [illegible] mablag'lar [illegible] maqsadga muvofiq taqsimlashga [illegible] bog'liq. Qolgan davlat hokimiyat va [illegible] organlarining faoliyatiga byudjet jarayoni [illegible] ta'sir ko'rsatadi. Uning [illegible] mamlakatning siyosiy va [illegible] hayotida [illegible] ahamiyatga ega. Mamlakat [illegible] ijtimoiy-iqtisodiy [illegible] ta'minlash, byudjet [illegible] qarorlari bilan bog'liqdir. Shu [illegible] byudjet jarayonini [illegible] ishtirokchilarini [illegible] ishtirok etishga chiqish, [illegible] tartib, uning [illegible] to'g'risida [illegible] xabardor bo'lishi [illegible] ega. Mamlakat [illegible] byudjet [illegible] qabul qilinishi, [illegible] va uning natijaviy [illegible] ustidan [illegible] rol o'ynaydi.

Byudjet jarayoni – [illegible] byudjet faoliyatining [illegible] bosqichlari bo'lib, [illegible] o'z ichiga oladi.

- byudjet [illegible] tuzish, qabul [illegible] chiqish, [illegible]
- byudjet [illegible] bosqichiga [illegible] qilish va [illegible],
- [illegible] nazorat,
- byudjetning [illegible] to'g'risidagi [illegible] byudjet va [illegible] hisobot.

Byudjet [illegible] jarayonining [illegible] yuqorida [illegible] bosqichlari [illegible] bir-biri bilan [illegible] bog'liq [illegible] va [illegible] tashkil [illegible] hisoblanadi. Shuningdek, [illegible] ularga [illegible] xos. Byudjet [illegible] bosqichi, [illegible] [illegible] qilish [illegible] [illegible] tugaydi. [illegible] [illegible] [illegible]

Bu natijalar quyidagi xulosalarni chiqarish uchun asos bo'ladi:

- ...

- ...

- ...

- ...

- ...

- ...

- ...

- ...

- ...

- ...

- ...

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

19.2. Byudjet kaytharshi ta'sirlari

Byudjet – hukumat tomonidan qonun bilan belgilanadigan va ma'lum bir moliya yilida amalga oshirilishi ko'zda tutilgan daromad va xarajatlarning yillik rejasidir. Byudjet quyidagi muhim vazifalarni bajaradi:

- byudjetning tarmoq;
- mamlakatdagi iqtisodiy vaziyatni tartibga solish va prognozlash;
- byudjet mablag'lari bilan foydalanishning asosiy yo'nalishlarini va hajmini belgilab olish va boshqalar;
- davlat qarzlarini byudjet taqchilligining oldini olish orqasida bajarish.

Davlat byudjetining tuzilishi turlicha bo'lishi mumkin. Ishlab chiqish bosqichida byudjetni ishlab chiqish, qabul qilish va bajarish mexanizmlari mavjud. GFR'da 5 ta, Yaponiyada 4 ta, Fransiyada 4 ta, AQSHda 12 va O'zbekistonda 2 ta byudjet boshqaruvi mavjud. Ushbu boshqaruv bosqichlari o'zaro bog'liqlikda bo'lsada, Yaponiya va AQSH'da mustaqil ish olib borishadi.

Parlament tomonidan byudjetni qabul qilinishi turlicha bo'lishi mumkin. Masalan, Fransiya va Yaponiyada byudjet parlament tomonidan belgilangan muddatgacha qabul qilinmasa, byudjet avtomatik ravishda o'tgan yilgi byudjet miqdorida qabul qilinadi. Masalan, AQSHda Prezident Amerika xalqiga Byudjet xabarini Kongressga yilda 1 marta ma'ruza qiladi. Kongressmenlar byudjet xabarini o'rganib chiqib, ularga bir qator o'zgartirishlar kiritishlari mumkin. Byudjet Kongressda uch marta muhokama qilinadi.

Byudjet to'g'risidagi qonunni bajarish jarayonida quyidagi asosiy masalalar ustuvor ahamiyat kasb etadi:

- byudjet daromadlarini to'liq va o'z vaqtida undirib olish;
- moliyalashtirish va kreditlashni byudjet mablag'lari bilan ta'minlash va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning muhim yo'nalishlariga yo'naltirish;
- mablag'larni tanlov asosida taqsimlash prinsiplarini va shartlarini ishlab chiqish;
- byudjet defitsitini qoplash uchun manbalarni aniqlab olish.

Byudjet jarayonini tashkil etishda, uning ishtirokchilarini ikkita O'zbekistan Respublikasi Moliya vazirligi bu yil O'zbekistan

Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan miqdorlarda olinadi va budjetga o'tkaziladi.

[illegible] Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi Xorazm viloyati [illegible] Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi Xorazm viloyati [illegible] tasdiqlanadi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi Xorazm viloyati [illegible] Respublika budjetidan moliyalashtiriladigan boshqa [illegible] belgilaydi.

O'z navbatida, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi viloyatlar [illegible] Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi Xorazm viloyati [illegible] tasdiqlanadi, [illegible] Respublika budjetidan moliyalashtiriladigan boshqa [illegible] belgilaydi.

Shuningdek, Qoraqalpog'iston Respublikasi [illegible] Respublika va Toshkent shahri budjetlari [illegible] Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi Xorazm viloyati [illegible] tasdiqlanadi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi Xorazm viloyati [illegible] shahar budjetlaridan [illegible],

Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi Xorazm viloyati [illegible] budjetlaridan byudjetdan tashqari [illegible] Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi Xorazm viloyati [illegible] Toshkent shahri budjetidan moliyalashtiriladigan [illegible] belgilaydi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, [illegible] Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi Xorazm viloyati

mas'ulligi chiqib ketishi asosli bo'ysunmaslik natijasida yoki boshqa sabablar bilan ayblanuvchidan muntazam ravishda ajralib qolganda ayblanuvchi ushlab turilgan kundan boshlab o'n kun ichida ushlab turish muddatini uzaytirish to'g'risida ajrim chiqaradi.

Ayblanuvchini ushlab turish muddatini uzaytirish to'g'risidagi ajrimga shikoyat qilish mumkin. Shikoyat ustidan ajrim Toshkent shahar va viloyatlar sudlarining raislari, O'zbekiston Respublikasining Harbiy sudi, O'zbekiston Respublikasining Oliy xo'jalik sudi raisining o'rinbosarlari tomonidan shikoyat kelib tushgan kundan boshlab uch kun ichida chiqariladi.

Ushlab turish muddatini uzaytirish to'g'risidagi ajrim ayblanuvchi ushlab turilgan joyda e'lon qilinadi.

Ayblanuvchini ushlab turish muddatini uzaytirish to'g'risidagi ajrim chiqarilganligi haqida ayblanuvchining yaqin qarindoshlaridan biri darhol xabardor

[illegible]

[illegible]

[illegible]

- ...
- ...
- ...
- ...

...

...

[illegible] [illegible] [illegible] [

• Qonqaliyçilik Respublikasının Konstitusiyasına əsasən Qonqaliyçilik Respublikasının Ali Məhkəməsi Konstitusiya Məhkəməsi hesab olunur. • Qonqaliyçilik Respublikasının Ali Məhkəməsi Konstitusiya Məhkəməsinin qərarlarının icrasına nəzarət edir. • Konstitusiya Məhkəməsinin qərarları qəti və dərhal icra olunmalıdır. • Konstitusiya Məhkəməsinin qərarları Qonqaliyçilik Respublikasının bütün dövlət orqanları, vəzifəli şəxslər, fiziki və hüquqi şəxslər üçün məcburidir.

Qonqaliyçilik Respublikasının Konstitusiyasına görə Konstitusiya Məhkəməsinin hakimləri Qonqaliyçilik Respublikasının Ali Məhkəməsinin hakimləri arasından Qonqaliyçilik Respublikasının Ali Məhkəməsinin Plenumunun təqdimatı əsasında Qonqaliyçilik Respublikasının Prezidenti tərəfindən təyin olunur.

• Qonqaliyçilik Respublikasının Konstitusiyasına görə Konstitusiya Məhkəməsinin hakimləri ömürlük təyin olunurlar. Qonqaliyçilik Respublikasının Konstitusiyasına görə Konstitusiya Məhkəməsinin hakimləri Qonqaliyçilik Respublikasının Prezidenti, Qonqaliyçilik Respublikasının Ali Məhkəməsinin Plenumu, Qonqaliyçilik Respublikasının Ali Məhkəməsinin Rəyasət Heyəti, Qonqaliyçilik Respublikasının Ali Məhkəməsinin Hakimlər Kollegiyası

19.4. Spiraljanish ye'nalish

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible]

Davlat g'aznachilik tizimi byudjet ijrosini bo'yicha quyidagilarni amalga oshiradi:

- byudjet daromad-ularini o'z vaqtida o'tkazilishini qayd etish;
- [illegible] byudjet mablag'larini [illegible] [illegible] [illegible]

Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 października 2000 r. w sprawie wykazu chorób zakaźnych i zakaźnych chorób pasożytniczych oraz szczegółowych zasad postępowania w razie podejrzenia zachorowania lub zakażenia tymi chorobami (Dz. U. z 2000 r. Nr 84, poz. 948) określa:

- wykaz chorób zakaźnych i zakaźnych chorób pasożytniczych;
- kryteria rozpoznania chorób zakaźnych i zakaźnych chorób pasożytniczych oraz zakażeń, a także kryteria rozpoznania ciężkich niepożądanych odczynów poszczepiennych, ciężkich niepożądanych odczynów poszczepiennych o nieustalonej przyczynie oraz ciężkich niepożądanych odczynów poszczepiennych o nieustalonej przyczynie, mogących mieć związek z podaniem szczepionki przeciwko wirusowemu zapaleniu wątroby typu B;
- sposób rozpoznawania chorób zakaźnych i zakażeń oraz ciężkich niepożądanych odczynów poszczepiennych, ciężkich niepożądanych odczynów poszczepiennych o nieustalonej przyczynie oraz ciężkich niepożądanych odczynów poszczepiennych o nieustalonej przyczynie, mogących mieć związek z podaniem szczepionki przeciwko wirusowemu zapaleniu wątroby typu B;
- sposób postępowania w razie podejrzenia zachorowania lub zakażenia chorobami zakaźnymi i zakaźnymi chorobami pasożytniczymi.

Rozporządzenie określa również sposób postępowania w razie podejrzenia zachorowania lub zakażenia chorobami zakaźnymi i zakaźnymi chorobami pasożytniczymi, w tym sposób postępowania z materiałem biologicznym pobranym od osoby podejrzanej o zachorowanie lub zakażenie chorobami zakaźnymi i zakaźnymi chorobami pasożytniczymi,

[illegible] 31 dekabrda [illegible] qabul qilingan. Konstitutsiyaning [illegible] Respublikasi [illegible] deklaratsiyasida belgilab berilgan.

Davlat byudjetida [illegible] ta'minlash jamiyatda [illegible] Konstitutsiyasi [illegible] Respublikasining [illegible] ishlab chiqarishga [illegible] Soliq kodeksi [illegible] Bu soha [illegible] [illegible] ishlab chiqarish [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

• Respublika hayot yoki sog'lig'iga xavf tug'diruvchi holatlarga barham berish, shuningdek ularning oldini olish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligini tuzadi;

• Qonunga muvofiq Respublika Prezidenti tomonidan harbiy holat e'lon qilinganda, harbiy holat joriy etilgan hududda O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi harbiy qismlarining, shuningdek boshqa harbiy tuzilmalarning qo'shinlarini kiritish to'g'risidagi qaror qabul qiladi;

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi va mahalliy davlat hokimiyati organlari bilan birgalikda fuqarolik muhofazasini tashkil etadi;

Mudofaa vazirligining boshqa vazifalari qonun hujjatlari bilan belgilanadi.

Mudofaa vazirligining tuzilmasi O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan belgilanadi.

• Respublika harbiy-siyosiy rahbariyatini amalga oshiradi, harbiy doktrinani ishlab chiqadi va tasdiqlash uchun O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatiga taqdim etadi;

• Respublika harbiy-siyosiy rahbariyatini amalga oshiradi, harbiy doktrinani ishlab chiqadi va tasdiqlash uchun O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatiga taqdim etadi;

• Qo'shinlarni boshqaradi, ularning tuzilmasini va shtablarini belgilaydi, ularni rivojlantirish istiqbollarini belgilaydi, Qurolli Kuchlarni safarbarlikka keltirish rejalarini tasdiqlaydi, harbiy okruglar, flotlar, shuningdek Respublika Qurolli Kuchlarining boshqa birlashmalari, birlashmalari va harbiy qismlarini tuzadi, ularning tarkibini aniqlaydi, ularga rahbarlik qiladi, ularni tugatadi yoki qayta tashkil etadi, shuningdek Respublika Qurolli Kuchlarini safarbarlikka keltirish to'g'risida qaror qabul qiladi;

Respublika rahbariyati o'rtasida ixtiyoriy ravishda kelishuv bo'lmagan taqdirda, ushbu moddaning birinchi qismida nazarda tutilgan masalalarni hal etish Respublika Prezidenti huzuridagi Kengash tomonidan amalga oshiriladi. Kengash tarkibi va uning vakolatlari Respublika Prezidenti tomonidan belgilanadi.

• Respublika hududini qo'shinlarning bosqinchi kuchlarining bostirib kirishidan himoya qilishni tashkil etadi va amalga oshiradi;

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining

• Qoraqalpog'iston Respublikasi ko'p tarmoqli va mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirishga ... Bu orada ... Respublikasi Moliya vazirligi bilan birgalikda tegishli ... ishlarni amalga oshirish ... ishlarni olib boradi.

Davlat byudjetiga belgilangan ... daromadlar ... aholidan ... Qoraqalpog'iston Respublikasi ... Jamg'armasi ... ajratmalar ... ishlab chiqarishni ... ishlarni ... belgilangan ... Davlat ... ishlarni ... Ushbu ... Qoraqalpog'iston ... Jamg'armasi ... Qoraqalpog'iston Respublikasi Soliq ... Jamg'armasi ... Qoraqalpog'iston Respublikasi Moliya vazirligi ... Qoraqalpog'iston Respublikasi Soliq ... Jamg'armasi ... Qoraqalpog'iston Respublikasi ... Jamg'armasi ... Qoraqalpog'iston Respublikasi ... Jamg'armasi ... Qoraqalpog'iston Respublikasi

o'tkazish tartibi. O'zbekiston Respublikasi. Moliya vazirligi tomonidan belgilanadi.

Soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni tanlab olish yuzasidan kelishilgan chora-tadbirlar to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi bilan tuzilgan bitimlar bo'yicha to'lovchilar tegishli hisobvaraqlarda to'lovlarni hisobga olish uchun ularni belgilangan muddatlarda soliq organlariga taqdim etadilar. Soliq organlari soliqlarni va boshqa majburiy to'lovlarni o'z vaqtida to'liq hajmda to'lanishini ta'minlaydilar. Bu organlar soliqlarni va boshqa majburiy to'lovlarni to'lash to'g'risidagi talablarni buzganlik uchun belgilangan tartibda javobgarlikka tortadilar. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi bilan kelishilgan holda.

Aybdor ijtimoiy ta'minot idoralari Davlat byudjeti daromadlariga va tegishli ijtimoiy sug'urta jamg'armalariga pul o'tkazmalarini O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi bilan kelishilgan holda o'tkazadilar. Davlat byudjeti va ijtimoiy sug'urta jamg'armalariga kam o'tkazilgan pul mablag'lari ularga qo'shimcha o'tkazilishi lozim. Ortiqcha o'tkazilgan pul mablag'lari O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi bilan kelishilgan holda qaytarib olinadi.

Agar yil mobaynida davlat daromadlari aniqlash va nazorat qilish tartibi tomonidan belgilangan chegara miqdoridan oshadigan bo'lsa, O'zbekiston Respublikasi vazirlari Mahkamasi Moliya vazirligi bilan kelishilgan holda mazkur chegara miqdorini o'zgartirishga haqlidir. Bu holda qaytarib olinadigan pul mablag'lari miqdori O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilanadi.

Turli darajadagi byudjetlar o'rtasida daromadlarni va xarajatlarni taqsimlash, shuningdek, byudjetlararo munosabatlar to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlarida belgilanadi.

Shu moddada nazarda tutilgan javobgarlik choralari qo'llanilishi byudjetlarning daromadlari va xarajatlari to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlikdan ozod etmaydi.

[illegible]

Oʻzbekiston Respublikasi Xalqaro shartnomalar toʻgʻrisidagi qonunga muvofiq Davlat siyosati ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning quyidagi ustuvor yoʻnalishlarini belgilaydi:

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi yilning har chorakda [illegible] ijrosining [illegible] Respublika Xalqaro shartnomalar toʻgʻrisidagi qonunchilik ijrosini ta'minlash

10.5. Byudjetning [illegible] toʻgʻrisidagi hisobotlarini tasdiqlash

[illegible]

Umumiy tamoyillar, umumiy qoidalar, mamlakatda fuqarolarga shaxsiy huquq va erkinliklarni kafolatlash, qonun ustuvorligi, davlat hokimiyatining bo'linishi, davlat organlarining tuzilishi va faoliyat asoslari, mahalliy davlat hokimiyati organlarining tuzilishi va faoliyat asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat, Konstitutsiyaga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish, Konstitutsiyaviy qonunlar, Konstitutsiyaning amal qilishi va uning ustuvorligi, Konstitutsiyaning yuqori yuridik kuchi, Konstitutsiyaning oliy huquqiy kuchga ega bo'lgan normalarini belgilash, Konstitutsiyaning bevosita amal qilishi, Konstitutsiyaga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish tartibi, Konstitutsiyaviy qonunlar, Konstitutsiyaviy nazorat, Konstitutsiyaviy nazorat organlari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining vakolatlari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining tuzilishi va faoliyat asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarish, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlash, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlashning huquqiy asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlashning tashkiliy asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlashning moliyaviy asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlashning axborot asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlashning xalqaro asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlashning boshqa asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlashning yakuniy asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlashning xulosa asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlashning umumiy asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlashning maxsus asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlashning qo'shimcha asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlashning oxirgi asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlashning so'nggi asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlashning eng so'nggi asoslari, Konstitutsiyaviy nazorat organlarining qarorlarini bajarishni ta'minlashning eng oxirg

[illegible]

Bars-namozalarini nazorat qilishni tavsiya

- Byudjet jarayonini [illegible]?
- Byudjet jarayonini [illegible] [illegible]?
- Byudjet jarayoni [illegible] [illegible]?
- [illegible]?
- Umumiy [illegible] [illegible]?
- Byudjet jarayonini [illegible]?
- [illegible]?
- Byudjet [illegible]?
- Byudjet [illegible]?
- [illegible]?

• Kolleksiya müxtəlif növ əşyalardan ibarət olduqda, onların hamısını eyni bir yerdə saxlamaq mümkündürmü? Məsələn, Respublika Muzeyində nələr saxlanılır?
• Kolleksiya müxtəlif növ əşyalardan ibarət olduqda, onların hamısını eyni bir yerdə saxlamaq mümkündürmü?
• Kolleksiyanın saxlanılması üçün nələr lazımdır?
• Kolleksiyanın saxlanılması üçün nələr lazımdır?
• Kolleksiyanın saxlanılması üçün nələr lazımdır

• Byudjet tashkilotlarining ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolarga ko'rsatadigan xizmatlari?

• Xizmatlar hajmi?

• Davlat byudjeti qabul qilinmagan. Davlat tashkilotlarini moliyalashtirish manbalari?

• Davlat byudjetining qaysi manbalaridan byudjet tashkilotlarini moliyalashtirish mumkin?

• O'zbekistonda xayriyachilik. Xalqaro moliyaviy tashkilotlar va boshqa organlar bilan hamkorlik qilish mumkinligi?

• Davlat hamyonlarining yagona mablag'lar hisobvarag'ini ochish mumkinligi?

• Korxonalar hamyonlarini moliyalashtirish orqali byudjet mablag'lari hisobvaraqlarini byudjetdan tashqari mablag'lar hisobvaraqlari bilan almashtirish mumkinligi?

• Qonunga muvofiq Respublika byudjetidan ajratiladigan mablag'lar byudjetdan moliyalashtirilishiga byudjet mablag'lari hisobvaraqlarini ochish mumkinligi? Shu bilan birga, ularga tegishli bo'lgan hisobvaraqlarni kutilayotgan mablag'lar bilan almashtirish mumkinligi?

• Respublika hamyonlarini yagona hisobvaraqlar bilan almashtirishning moliya organlari uchun, tizimi byudjetining ijobiy tomonlari?

• Qonunchilikni takomillashtirish. Moliya vazirligi, viloyatlar va Toshkent shahar moliya organlari vakolatli huquqlarining chegaralanganligi (ular to'g'risidagi ilgari berilgan). Kutilayotgan qaysi organ bo'lajagini moddalarga qo'shimcha kiritish?

• O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi, Davlat bojxona qo'mitasi organlari, ro'yxatlar mablag'lar va boshqa majburiy to'lovlarning Davlat byudjetiga to'g'ridan-to'g'ri tushumlarini ta'minlash maqsadida ularning hisobvaraqlarini qaysi banklarda ochish?

• Davlat soliq qo'mitasi, uning tuzilmalari tomonidan soliqlar, yig'imlar va davlat majburiy to'lovlarini to'g'ri hisoblash ustidan nazorat qilish va ularni to'lash bo'yicha qonunchilikka rioya etilishi ustidan nazorat qilish?

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

20-BOB.
DAVLATNING BYUDJETDAN TASHQARI JAMG'ARMALARI

20.1. Davlatning byudjetdan tashqari jamg'armalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati va ahamiyati.

Davlatning byudjetdan tashqari jamg'armalari moliyaviy munosabatlar sistemasi tarkibining mustaqil bo'g'inlaridan biri bo'lib, ular davlat moliya-kredit mexanizmining tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu jamg'armalar ma'lum bir maqsadga yo'naltirilgan mablag'larni shakllantirish, taqsimlash va ulardan foydalanish bilan bog'liq bo'lgan iqtisodiy munosabatlarni ifodalaydi.

Davlatning byudjetdan tashqari jamg'armalari ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning mustaqil sohasi sifatida, mamlakatda yuz berayotgan milliy daromadni taqsimlash jarayonining rivojlanishi natijasida vujudga keladi. Davlat umumxalq ehtiyojlariga mablag'lar to'g'risida ikki xil moliyaviy iqtisodiy munosabatlarda ishtirok etadi. Ma'lum bir qismini Davlat byudjeti orqali taqsimlaydi, qolgan qismini esa davlat byudjetdan tashqari jamg'armalari orqali taqsimlaydi.

Davlat ma'lum bir maqsadlarni ko'zlab, davlat byudjetidan tashqari jamg'armalarining tashkil etilishi, ularning faoliyat doirasini belgilab beruvchi normativ hujjatlarni qabul qiladi. Ma'lumki, davlatning moliya tizimida byudjetdan tashqari jamg'armalarning tutgan o'rni katta ahamiyatga ega. Davlat byudjetdan tashqari jamg'armalarini tashkil etish va ulardan foydalanish... [illegible] ...davlat byudjetdan tashqari jamg'armalarining mablag'lari davlat byudjeti mablag'laridan farqli o'laroq, ma'lum bir maqsadga yo'naltirilgan bo'lib, ularni boshqa maqsadlarga sarflash mumkin emas.

[illegible] [illegible] [illegible] [

• ...

Davlatimiz tomonidan berilgan imtiyozlar va qulayliklardan samarali foydalanish va ...

Hududimizda faoliyat ko'rsatuvchi barcha tadbirkorlik subyektlarida bo'lgani kabi, bizning ham asosiy maqsadimiz – ishlab chiqarish hajmini ko'paytirish, ...

Amaldagi qonunchilikka muvofiq, ...

• ...

• ...

• ...

• ...

• ...

Tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishda quyidagi tamoyillarga qat'iy amal qilamiz:

1. Ijtimoiy sheriklik – ...

2. Iqtisodiy samaradorlik – ...

3. Iqtisodiy xavfsizlik – ...

Davlatimiz rahbarining ...

...

...

...

2. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi ... boshqarmalari: ... pul jamg'armasi

3. O'zbekiston Respublikasi Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi huzuridagi O'zbekiston Respublikasi aholisini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash jamg'armasi

4. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi Mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlarini qo'llab-quvvatlash jamg'armasi (Xalq ta'limi muassasalari)

5. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi ... Respublika ... markazlashtirilgan muolajalar shifoxonasi jamg'armasi.

6. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi jamg'armasi

22.3. Pensiya jamg'armasi

Butunjahon moliyaviy tanglikdagi qo'lg'anor o'sishi, ravon rejalashtirish hamda samarali investitsiyalar bilan ta'minlash ... hamda ... bilan bu ... qilish ... O'zbekiston Respublikasida ... Pensiya jamg'armasi tashkil etildi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1996 yil 22 dekabrdagi «O'zbekiston Respublikasi ijtimoiy ta'minot vazirligi huzuridagi Pensiya jamg'armasini tashkil etish to'g'risida»gi qaroriga muvofiq ... Pensiya jamg'armasi ... Pensiya jamg'armasining ... Pensiya jamg'armasi ... Pensiya jamg'armasi ... Pensiya jamg'armasi

[illegible]

[illegible]

[illegible]

...

...

...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ko'rsatilgan manzilda Ahmadjonov nomli shaxs yashamasligini aniqlagan. Shundan so'ng Ahmadjonov ustidan ma'lumot to'plash ishlari boshlangan. Natijada Ahmadjonov Mahmud Ahmadjonovich ekanligi, uning 1975-yilda Andijon viloyatida tug'ilgani, 1997-yilda Toshkent davlat universitetini tugatgani, so'ngra Andijonga qaytib kelgani aniqlangan.

Mahmud Ahmadjonov Andijon viloyatida ikki marta jinoiy javobgarlikka tortilgan. Birinchi marta 2001-yilda O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 170-moddasi 2-qismi "b" bandi bilan, ikkinchi marta 2004-yilda O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 244-moddasi 1-qismi bilan ayblanib, ozodlikdan mahrum etish jazosiga hukm qilingan. Ikkala holatda ham jazo o'tash muddati shartli deb belgilangan.

Ma'lumotlarga ko'ra, Ahmadjonov 2001-yilda Andijon viloyatida yashovchi fuqaro Sobirjon Qosimovga tegishli bo'lgan avtomashinani o'g'irlagan va uni sotishga urinishda ushlangan. Ikkinchi marta esa 2004-yilda Andijon viloyatida yashovchi fuqaro Nodirbek Yo'ldoshevga tegishli bo'lgan avtomashinani o'g'irlagan va uni sotishga urinishda ushlangan.

Shuningdek, Ahmadjonov Andijon viloyatida bir nechta avtomashinalarni o'g'irlaganligi ham aniqlangan. Bu jinoyatlar natijasida viloyatda katta miqdorda zarar yetkazilgan. Ma'lumotlarga ko'ra, Ahmadjonov o'g'irlagan avtomashinalarni Andijon viloyatidagi bozorlarda sotishga harakat qilgan. Ammo bu jinoyatlari fosh bo'lgach, u qochib ketgan va hozirgacha qidiruvda yurgan.

Tergov organlari Ahmadjonovni qidirish ishlarini davom ettirmoqda. Uning qayerda yashirinayotgani haqida ma'lumotga ega bo'lgan fuqarolar tezkor guruhga murojaat qilishlari so'raladi. Ma'lumot berganlarning shaxsiy ma'lumotlari sir saqlanishi kafolatlanadi. Ahmadjonovni qidirish ishlari davom etmoqda.

2015 Yil [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

shunchaki ko'chalar nomlarini o'zgartirish emas. Chunki bu faqat ma'lum bir davr ichida yuz beradigan o'zgarishlar bo'lib, ularning ko'pchiligi tarixiy haqiqatga zid keladi. Shuning uchun ham bu masalaga juda ehtiyotkorlik bilan yondashish kerak.

Qadimda Xiva shahri ichki va tashqi qismlarga bo'lingan. Ichki qism Ichan-qal'a deb atalgan. Tashqi qism esa Dishan-qal'a deb yuritilgan. Ichan-qal'a atrofi 2 km 650 m uzunlikdagi devor bilan o'ralgan. Devorning balandligi 8 metrgacha yetgan. Devorning tashqi tomonida 45 ta burj bo'lgan. Ichan-qal'aga kirish uchun 4 ta darvoza qurilgan. Ular Ota darvoza, Polvon darvoza, Tosh darvoza va Bog'cha darvoza deb nomlangan. Dishan-qal'a devori esa 6 km 300 m uzunlikda bo'lgan. Uning balandligi 6 metrgacha yetgan. Dishan-qal'a devorida 7 ta darvoza bo'lgan. Ular Kalta darvoza, Yangi darvoza, Shimoliy darvoza, Sharqiy darvoza, Janubiy darvoza, Temir darvoza va Kuyov darvoza deb atalgan.

Xiva shahrining ichki va tashqi qismlarida jami 163 ta mahalla mavjud bo'lgan. Ichan-qal'ada 56 ta, Dishan-qal'ada esa 107 ta mahalla bo'lgan. Mahallalar asosan kasb-hunar, millat va qarindoshlik belgilariga ko'ra shakllangan. Masalan, Kalta darvoza mahallasida asosan temirchilar, Yangi darvoza mahallasida esa savdogarlar yashagan. Bu mahallalarning ko'pchiligi hozirgi kunda o'z nomini saqlab qolgan.

Xiva shahrining rivojlanishida Xorazm vohasining boshqa shaharlari bilan savdo-sotiq aloqalari muhim o'rin tutgan. Shaharning Yangi darvoza tashqarisida katta bozor maydoni bo'lgan. Bozorda turli xil mahsulotlar, jumladan, ipak, paxta, teri va metall buyumlar sotilgan. Bozor maydoni atrofida karvonsaroylar va hammomlar ham mavjud bo'lgan.

Shaharning ichki qismida joylashgan Juma masjidi Xiva shahrining eng qadimiy diniy inshootlaridan biri hisoblanadi. Masjidning ayvonida 213 ta yog'och ustun o'rnatilgan. Ustunlarning har biri o'ziga xos naqsh bilan bezatilgan. Masjidning ayvonidagi ustunlarga quyidagilar kiradi:

- Jami ustunlar soni 213 ta;
- Ustunlarning balandligi 3 metr 60 santimetr;
- Ustunlarning diametri 40 santimetr;
- Ustunlarning yog'och turi archa;
- Ustunlarning

Davlat va boshqa xalqaro huquq subyektlarining urush va harbiy to'qnashuvlar davrida betaraflik holatini belgilovchi huquqiy normalar majmuasi betaraflik huquqi deyiladi.

Betaraflik huquqi urush va harbiy to'qnashuvlar davrida betaraf davlatlarning huquq va majburiyatlarini belgilaydi.

Betaraflik huquqi urushayotgan davlatlarga harbiy yordam ko'rsatishni taqiqlaydi.

Betaraflik huquqi urushayotgan davlatlarga harbiy yordam ko'rsatishni taqiqlaydi.

Betaraflik huquqi urushayotgan davlatlarga harbiy yordam ko'rsatishni taqiqlaydi.

50-§. Respublikaning betaraflik to'g'risidagi bayonoti

Betaraflik huquqi urushayotgan davlatlarga harbiy yordam ko'rsatishni taqiqlaydi.

Betaraflik huquqi urushayotgan davlatlarga harbiy yordam ko'rsatishni taqiqlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Betaraflik to'g'risidagi bayonoti O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1992 yil 2 iyuldagi qarori bilan tasdiqlangan.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Bunday ishlarni qilish qonunchilik jihatdan mumkin bo'lgan hollarda ham ularni bajarish uchun qo'shimcha ravishda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining ruxsati olinishi talab etiladi.

21.5. Maktab ta'limi jarayonlari

Bir yoki qisqa muddatli ishlarni bajarish, xizmatlar ko'rsatish bo'yicha tuzilgan shartnomalar bilan bir qatorda, ta'lim muassasalari bilan ham, xususan, oliy o'quv yurtlari, maktablar, maktabgacha ta'lim muassasalari, ularning qoshidagi turli o'quv kurslari va boshqa ta'lim muassasalari bilan ham shartnomalar tuzilishi mumkin. Bunday shartnomalarning tuzilishi O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni va boshqa qonun hujjatlari bilan tartibga solinadi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Oliy ta'lim muassasalari to'g'risidagi Nizomni tasdiqlash haqida»gi qarori bilan tasdiqlangan Nizomga muvofiq, oliy o'quv yurtlari 2004-yil 31-maydan 29-3421-sonli shartnomalar bilan buyurtmachilar va shaxslarga o'qishni to'lov asosida amalga oshirish huquqini oldi. Maktab ta'limi jarayonlarida esa, qoida tariqasida, bir xil yo'nalishdagi shartnomalar ko'p miqdorda tuziladi. Shuning uchun ham bunday shartnomalarni tuzishda ularning standart shakllaridan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Quyida ta'lim muassasalari bilan tuziladigan shartnomalarning standart shakllaridan namunalar keltirilgan. Ular o'zgartirishlar kiritish va qo'shimchalar qo'shish yo'li bilan ta'lim muassasalarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda tuzilishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni bilan tasdiqlangan Nizomga muvofiq, oliy o'quv yurtlari 2004-yil 31-maydan 29-3421-sonli shartnomalar bilan buyurtmachilar va shaxslarga o'qishni to'lov asosida amalga oshirish huquqini oldi. Maktab ta'limi jarayonlarida esa, qoida tariqasida, bir xil yo'nalishdagi shartnomalar ko'p miqdorda tuziladi. Shuning uchun ham bunday shartnomalarni tuzishda ularning standart shakllaridan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Quyida ta'lim muassasalari bilan tuziladigan shartnomalarning standart shakllaridan namunalar keltirilgan. Ular o'zgartirishlar kiritish va qo'shimchalar qo'shish yo'li bilan ta'lim muassasalarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda tuzilishi mumkin.

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible] [illegible] [illegible] [

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

• [illegible]

- Ders süresince neler yapılacak?
- Ders için gerekli araç-gereç nelerdir?
- Ders planında öğrenci davranışlarına ilişkin neler yer alacak?
- Ders planında öğrenci davranışlarının değerlendirilmesine ilişkin neler yer alacak?
- Ders planında öğrenci davranışlarının değerlendirilmesine ilişkin neler yer alacak?
- Ders planında öğrenci davranışlarının değerlendirilmesine ilişkin neler yer alacak?

21-BOB.
IJTIMOIY TA'MINOT

21.1. Ijtimoiy ta'minotning iqtisodiy asoslari va prinsiplari

Mamlakatimiz Konstitutsiyasi, odatdagi, yuqori vaqtcha, kapitalizm davlatlarining konstitutsiyalaridan farqli ravishda, ijtimoiy ta'minotni davlatning ijtimoiy funksiyalaridan biri deb belgilaydi. Bu esa, davlatning ijtimoiy ta'minot sohasidagi faoliyatini kafolatlaydi. Ijtimoiy ta'minot ijtimoiy sug'urta, ijtimoiy yordam, pensiya bilan ta'minlash, nafaqalar to'lash, ijtimoiy xizmat ko'rsatish, sanatoriy-kurortlarda davolash va dam olishni tashkil etish kabi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni o'z ichiga oladi. Ijtimoiy ta'minot tizimi ijtimoiy sug'urta, ijtimoiy yordam, pensiya bilan ta'minlash, nafaqalar to'lash, ijtimoiy xizmat ko'rsatish, sanatoriy-kurortlarda davolash va dam olishni tashkil etish kabi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni o'z ichiga oladi. Ijtimoiy ta'minot tizimi ijtimoiy sug'urta, ijtimoiy yordam, pensiya bilan ta'minlash, nafaqalar to'lash, ijtimoiy xizmat ko'rsatish, sanatoriy-kurortlarda davolash va dam olishni tashkil etish kabi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni o'z ichiga oladi. Ijtimoiy ta'minot tizimi ijtimoiy sug'urta, ijtimoiy yordam, pensiya bilan ta'minlash, nafaqalar to'lash, ijtimoiy xizmat ko'rsatish, sanatoriy-kurortlarda davolash va dam olishni tashkil etish kabi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni o'z ichiga oladi.

Pulli pensiya va nafaqalar to'lash ijtimoiy ta'minotning asosiy shakllaridan hisoblanadi.

Pensiya — bu pullik, muntazam ko'rinishdagi pullik to'lovdan iborat bo'lib, qonunda belgilangan yoshga yetganda, mehnat qobiliyatini yo'qotganda, boquvchisini yo'qotganda beriladigan pul to'lovlaridir. Pensiyalar quyidagi turlarga bo'linadi:

- qari-chollar pensiyasi;
- nogironlik pensiyasi;
- xizmat qilgan yillar uchun pensiya;
- boquvchisini yo'qotganligi uchun pensiya.

Pensiyalarning ayrim turlaridan tashqari, pensiya olayotgan shaxslar ishlashda davom etishlari mumkin.

Nafaqalarning quyidagi turlari mavjud va ko'rsatilmoqda:

- vaqtinchalik mehnat qobiliyatini yo'qotganligi uchun;
- homiladorlik va tug'ish nafaqalari;

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

Bu ruhsatnamenin yürürlüğe girmesinden önce yapılmış olan her türlü [illegible] ruhsatnamenin veril

Bu g'oya tashkilotning nizomida ham o'z ifodasini topgan edi. Bu nizomda tashkilotning maqsadi va vazifalari aniq belgilab qo'yilgan. Nizomga binoan, tashkilotga a'zo bo'lish uchun kamida ikkita a'zoning tavsiyasi bo'lishi kerak edi. Tavsiya qilinayotgan kishi ustidan tashkilotning kengash majlisida muhokama olib borilar va ovoz berish yo'li bilan qaror qabul qilinar edi. Tashkilotga a'zo bo'lish uchun kamida 10 yil muddat davomida xalq ta'limi sohasida ishlagan bo'lishi, ma'lum ma'lumotga ega bo'lishi, o'z ustida doimiy ishlashi talab etilgan. Tashkilotga a'zo bo'lish uchun belgilangan to'lovlarni o'z vaqtida to'lab turishi lozim edi. Bu to'lovlar tashkilotning moddiy ehtiyojlarini qondirishga xizmat qilgan. Tashkilotga a'zo bo'lish uchun belgilangan talablar, to'lovlar va boshqa shartlar jadidlarning o'z safini mustahkamlashga, ularning ijtimoiy-siyosiy faoliyatini muvofiqlashtirishga qaratilgan edi. Bu esa jadidlarning o'z g'oyalarini keng xalq ommasiga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etgan.

Jadidlar o'z g'oyalarini keng xalq ommasiga yetkazish maqsadida turli xil usullardan foydalanganlar. Ular o'z g'oyalarini matbuot orqali, ya'ni gazeta va jurnallar chiqarish orqali, shuningdek, maktablar ochish va darsliklar yozish orqali ham keng xalq ommasiga yetkazishga harakat qilganlar. Jadidlarning bu sohadagi faoliyatini alohida ta'kidlab o'tish lozim. Ular o'z g'oyalarini xalq ommasiga yetkazish uchun matbuot organlarini tashkil etganlar. Bu matbuot organlarida ular o'z fikrlarini, g'oyalarini, dasturlarini e'lon qilganlar. Shuningdek, ular o'z g'oyalarini xalq ommasiga yetkazish uchun maktablar ochganlar va darsliklar yozganlar. Bu darsliklarda ular o'z g'oyalarini, dasturlarini, shuningdek, o'z tashkilotlarining maqsad va vazifalarini bayon etganlar.

Jadidlarning bu faoliyati natijasida ular xalq ommasi orasida katta obro'-e'tiborga ega bo'ldilar. Ular xalq ommasining ma'rifatli bo'lishi, o'z huquqlarini bilishi va himoya qilishi uchun kurashdilar. Ular xalq ommasining ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirishga, ularning o'z huquqlarini himoya qilishga bo'lgan ishtiyoqini kuchaytirishga harakat qildilar. Jadidlarning bu faoliyati natijasida xalq ommasi orasida ularga nisbatan ishonch va hurmat kuchaydi. Ular xalq ommasining o'z vakillari sifatida qabul qilindilar. Jadidlarning bu faoliyati natijasida xalq ommasi orasida ularga nisbatan ishonch va hurmat kuchaydi. Ular xalq ommasining o'z vakillari sifatida qabul qilindilar.

Nizomda tashkilotga a'zo bo'lish uchun belgilangan talablar, to'lovlar va boshqa shartlar jadidlarning o'z safini mustahkamlashga, ularning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirishga qaratilgan edi. Bu esa jadidlarning o'z g'oyalarini keng xalq ommasiga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etgan. Jadidlarning bu faoliyati natijasida ular xalq ommasi orasida katta obro'-e'tiborga ega bo'ldilar. Ular xalq ommasining ma'rifatli bo'lishi, o'z huquqlarini bilishi va himoya qilishi uchun kurashdilar. Ular xalq ommasining ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirishga, ularning o'z huquqlarini himoya qilishga bo'lgan ishtiyoqini kuchaytirishga harakat qildilar. Jadidlarning bu faoliyati natijasida xalq ommasi orasida ularga nisbatan ishonch va hurmat kuchaydi. Ular xalq ommasining o'z vakillari sifatida qabul qilindilar.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

§ 2. Davlat: paydo bo'lishi va yangi tipdagi davlatlarning shakllanishi

...

...

...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

- [illegible]

[illegible]

- [illegible]

[illegible]

- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

Nebenamtlich betreute Bibliotheken

Nebenamtlich betreute Bibliotheken sind solche, die von Personen verwaltet werden, die ihre Hauptarbeitskraft einer anderen Tätigkeit widmen. Diese Bibliotheken sind meist Gemeindebibliotheken, Schulbibliotheken oder Bibliotheken von Vereinen und Betrieben. Sie werden oft von Lehrern, Pfarrern oder Angestellten der Gemeindeverwaltung betreut.

Die Bibliotheken sind meist klein, haben nur wenige Tausend Bände und sind oft nur an einem Tag in der Woche geöffnet. Die Ausleihzahlen sind niedrig. Viele dieser Bibliotheken sind in einem schlechten Zustand und müssten dringend neu geordnet werden.

Die Bibliothekare sind meist nicht ausgebildet und haben nur wenig Zeit für ihre Bibliothek. Sie können daher nur einen Teil der Aufgaben erfüllen, die eine Bibliothek haben sollte.

Die Gemeinden sollten diese Bibliotheken entweder auflösen oder sie in eine Hauptbibliothek eingliedern.

Nebenamtlich betreute Bibliotheken sollten nur dort bestehen bleiben, wo sie eine besondere Aufgabe haben, die keine andere Bibliothek erfüllen kann.

Die Bibliothekare dieser Bibliotheken sollten an Fortbildungskursen teilnehmen und sich mit anderen Bibliothekaren austauschen.

Die Bibliotheken sollten mit einer Hauptbibliothek zusammenarbeiten und ihre Bestände austauschen.

Die Bibliothekare sollten sich mit anderen Bibliothekaren treffen und sich gegenseitig helfen.

Die Bibliotheken sollten sich an einem Verbund beteiligen und ihre Bestände in einem gemeinsamen Katalog nachweisen.

Die Bibliothekare sollten sich an einem Verband beteiligen und sich für die Interessen der Bibliotheken einsetzen.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Bu çalışmada, [illegible] yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini [illegible] oluşturmaktadır. Veriler [illegible] ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde [illegible] kullanılmıştır. Araştırma sonucunda [illegible] bulunmuştur.

Bu çalışmada, [illegible] amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini [illegible] oluşturmaktadır. Veriler [illegible] ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde [illegible] kullanılmıştır. Araştırma sonucunda [illegible] bulunmuştur.

Bu çalışmada, [illegible] amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini [illegible] oluşturmaktadır. Veriler [illegible] ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde [illegible] kullanılmıştır. Araştırma sonucunda [illegible] bulunmuştur.

Bu çalışmada, [illegible] amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini [illegible] oluşturmaktadır. Veriler [illegible] ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde [illegible] kullanılmıştır. Araştırma sonucunda [illegible] bulunmuştur.

Bu çalışmada, [illegible] amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini [illegible] oluşturmaktadır. Veriler [illegible] ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde [illegible] kullanılmıştır. Araştırma sonucunda [illegible] bulunmuştur.

Bu çalışmada, [illegible] amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini [illegible] oluşturmaktadır. Veriler [illegible] ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde [illegible] kullanılmıştır. Araştırma sonucunda [illegible] bulunmuştur.

Bu çalışmada, [illegible] amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini [illegible] oluşturmaktadır. Veriler [illegible] ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde [illegible] kullanılmıştır. Araştırma sonucunda [illegible] bulunmuştur.

[illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— — — —

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

22-BOB.
DAVLAT KREDITI

22.1 Davlat kreditining mazmuni, mohiyati va funksiyalari

[illegible] davlat hokimiyati va mahalliy organlarning [illegible] kreditlari. Davlat qarzi [illegible] ichki va tashqi [illegible] shakllarda [illegible] majburiyatlari [illegible] davlat qarzi [illegible] byudjet [illegible] muhim [illegible] funksiyasini [illegible] mamlakat [illegible] ortadi, [illegible] qarzini [illegible] hisoblanadi.

Agar davlat [illegible] va [illegible] davlat [illegible] kreditor [illegible] bo'lsa, [illegible] davlat [illegible] kreditor [illegible] qarzdor [illegible] hisoblanmaydi.

Jamiyat [illegible] davlat [illegible] qarzdor [illegible] bo'lishi [illegible] yashirin [illegible] majburiyatlarni [illegible] hisobga [illegible] kerak. [illegible] davlat [illegible] kreditor [illegible] qarzdor [illegible] bo'lishi

[illegible] Mevlid-i Şerif'in [illegible] [illegible] [illegible]

• ... qanday qilib ... kabi davlat ... moddalari ... ...

xonaqohdan ro'zg'or solig'i olishlar, xalq qashshoqlashib ketishlar haqida fikr.

Shu tariqa qarib, tavba-tazarru, tuproqqa bir xafa bo'lib, o'lib ketdi. Aytishda, eng muhimi, tarixda, yoki ayrim kishilarning hayotida qanaqa qiyinchiliklar bo'lmasin, ularni yengish, ularga qarshi kurashish, ularni bartaraf qilish mumkin. Bu haqda ko'plab misollar keltirish mumkin. Lekin bu o'rinda bir misol bilan cheklanamiz. Ma'lumki, Ikkinchi jahon urushi boshlanganda, Leningrad ham fashistlar qo'shinlari tomonidan qamal qilingan edi. Shaharga oziq-ovqat olib kirish, aholini ko'chirish deyarli imkonsiz bir ahvolda edi. Shaharda ocharchilik boshlandi. Kunlik non me'yori 125 grammga tushib qoldi. Bu holda ham shaharning mudofaa ishlari to'xtamadi, aksincha, kuchaytirildi. Leningradliklar o'z shaharlarini tashlab ketishni xohlamadilar. Ular ochlikka, sovuqqa, o'limga qarshi kurashdilar va g'alaba qozondilar.

Demak, qiyinchilik, to'siq qanchalik og'ir bo'lmasin, uni yengish mumkin. Buning uchun, albatta, kishilarda ma'lum fazilatlar bo'lishi kerak. Ana shu fazilatlardan biri — mehnatsevarlik, ishchanlik, qat'iyatlilik, qiyinchiliklarga bardosh bera olish, ularni yengishga intilish, ularga qarshi kurashish, ularni bartaraf qilish uchun ongli harakat qilishdir. Bu fazilatlar Qahhor qahramonlarining ko'pchiligida mavjud.

Qahhor qahramonlarining ko'pchiligida uchraydigan ikkinchi muhim fazilat — ular o'z oldilariga qo'ygan maqsadga erishish yo'lida hech qanday to'siqdan qo'rqmaydilar, ularni yengishga intiladilar. Bu fazilat ayniqsa Qahhor hikoyalarining asosiy qahramonlarida yaqqol ko'zga tashlanadi. Ular o'z oldilariga qo'ygan maqsadlarini amalga oshirishda hech qanday to'siqdan qaytmaydilar, ularni yengishga harakat qiladilar. Bu fazilat ularning ijobiy qahramon sifatida shakllanishida muhim rol o'ynaydi.

Dastlabki tadqiqotlar natijasida aniqlangan muammo va ehtiyojlar asosida, ularning ustuvor jihatlari belgilanadi va loyihaning asosiy maqsadi hamda vazifalari shakllantiriladi.

2.2.2. Dastlabki kredit bitimini kelishish

Bankka murojaat qilgan mijozlar bilan dastlabki bosqichda suhbatlar o'tkazish, ularning talab va ehtiyojlarini o'rganish, ularga bank xizmatlari haqida ma'lumot berish.

Qisqa muddatlarda, qonunlarni puxta bilgan, qalbi va ongi olijanob insonlar bilan ishlash ular uchun baxt edi. Bugun esa ular bilan bir jamoa bo'lib ishlash, ularga ko'mak berish, ularning ishonchini oqlash, ularga tayanch bo'lish, ularning ishonchini qozon

[illegible]

[illegible]

[illegible]

6. Überarbeitung der Formulierung von Ihrer Hypothese:

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

Vielleicht haben Sie bei der Formulierung Ihrer Hypothese [illegible] Sie sollten [illegible] Sie [illegible] Sie [illegible] Sie

[illegible] [illegible] [illegible] [

...

...

...

Ishlab chiqarishning doimiy rivojlanishi va bozor munosabatlarining chuqurlashuvi tadbirkorlik faoliyatini qonunchilik jihatdan tartibga solishni taqozo etadi. Davlat tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirish, uning huquqlarini himoya qilish, soliq va boshqa imtiyozlar berish bilan bir qatorda, ularning faoliyatini cheklash, ba'zi hollarda esa to'xtatish choralarini ham ko'radi. Bu choralar, avvalo, tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishning huquqiy asoslarini belgilaydi. Shuningdek, tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishda yuzaga keladigan nizolarni hal etish tartibini ham belgilaydi. Bu tartib ham o'z navbatida tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishning huquqiy asoslarini tashkil etadi.

Tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishda fuqarolik-huquqiy shartnomalarga katta ahamiyat beriladi. Shartnomalarga shartnoma va kelishuvlarning asosan ikki turi kiradi. Birinchi guruhga tovarlarni sotish-sotib olish, ishlar va xizmatlar ko'rsatish bilan bog'liq shartnomalar kiradi. Ikkinchi guruhga esa tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishning huquqiy asoslarini belgilaydigan shartnomalar kiradi.

Davlat kreditini berish va olish jarayonida quyidagi xatti-harakatlarni yomon biznes hisoblash mumkin:

- qarzdorning qarz qaytarish qobiliyatini tekshirmaslik;
- kredit olish uchun qarz majburiyatlarini bajarish uchun garov ta'minotini kelishilgan muddatda kreditning kelishilgan miqdorida taqdim etmaslik;
- qarz olingan mablag'lardan maqsadli foydalanish ustidan nazoratni amalga oshirmaslik, qarzdorda foydalanilishi lozim bo'lgan kreditlar miqdorini belgilash;
- qarzdorning o'z majburiyatlarini bajarishini ta'minlash;
- qarz bilan bog'liq barcha muammolarni o'z vaqtida hal etishni cheklash.

Davlat kredit bo'limi kredit olish uchun ariza topshirgan mijozlar bilan kredit bitimlari tuzishga odatlanadi. Uni tezda boshqarish esa muammoli holatlarni, mijozlarni tezda aniqlash va ularni boshqa yo'nalishlarga o'tkazishga imkon beradi.

25.4. Davlat qarzi ishlab chiqish qarzlari

Davlat moliyasida qarz shakllarining turlariga bo'linishi qo'llaniladigan qarz turlari, muomala sohasi, hamkorlik va yuridik shaxslar turiga davlatning qaysi organ tashkilotlar va xalqaro huquqning boshqa subyektlarga

[illegible]

[illegible]

[illegible]

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari va boshqa me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqishda ham ekspertiza o'tkazish talab etiladi.

Ekspertiza o'tkazishga mo'ljallangan loyihalarni tayyorlash va ularni ekspertizaga taqdim etish quyidagi qoidalarga muvofiq amalga oshiriladi:

- loyihalar ekspertizaga faqat ularni ishlab chiquvchi yo'riqnomalar talablariga muvofiq tayyorlangan taqdirdagina qabul qilinadi;
- ekspertiza o'tkazish uchun taqdim etilgan loyihalar ularni ishlab chiquvchi tashkilot rahbari tomonidan imzolanishi kerak;
- ekspertizaga taqdim etilgan loyihalar ro'yxatga olinadi;
- ekspertiza muddati 10 kalendar kunidan oshmasligi kerak;
- ekspertiza natijalari bo'yicha loyihalarni ishlab chiquvchi tashkilotlarga xulosa yuboriladi.

Davlat ekspertizasi o'tkazish uchun belgilangan tartibda taqdim etilgan loyihalarni ekspertiza qilish natijasida ularga quyidagi xulosalardan biri beriladi:

- loyiha muddati o'tib ketganligi sababli ekspertiza o'tkazishga qabul qilinmaganligi to'g'risida xulosa. Bunday xulosa loyiha ekspertizaga qabul qilingan kundan e'tiboran bir oy muddatda beriladi;
- loyihalarni qayta ishlab chiqish va tuzatish kiritish zarurligi to'g'risida xulosa;
- loyihalarni ekspertizadan o'tkazishga ruxsat berilganligi to'g'risida xulosa;
- loyihalarni ekspertizadan o'tkazishga ruxsat berilganligi to'g'risida xulosa, ammo ularni qayta ishlab chiqish va tuzatish kiritish zarurligi to'g'risida xulosa;
- loyihalarni ekspertizadan o'tkazishga ruxsat berilmaganligi to'g'risida xulosa.

Xo'jalik shartnomalarini tuzish ishlarini qonun asosida tashkil etish va bu ishga tegishli tashkilotlarni jalb qilish, shartnoma majburiyatlarini bajarishga doir nizolarni hal etish, shuningdek, shartnoma intizomini mustahkamlash ishlarini muvofiqlashtirish davlat organlari, jumladan, iqtisodiy sudlar zimmasiga yuklatilgan. Ushbu qoidalar, odatda, milliy valyutada tuziladigan shartnomalarga nisbatan qo'llaniladi. Ba'zi hollarda, milliy valyutada tuziladigan shartnomalarga nisbatan ham chet el valyutasi bilan bog'liq bo'lgan qoidalar qo'llanishi mumkin. Bunday shartnomalarga, masalan, eksport-import operatsiyalari bilan bog'liq shartnomalar kiradi.

Tashkilotlar o'rtasidagi xo'jalik shartnomalarining valyutasini belgilash to'g'risidagi bitimlar tegishli ravishda yetkazib beruvchi tomonidan tovarlarni yetkazib

...

...

- ...
- ...

...

...

...

- ...
- ...
- ...

...

...

...

23.5. Dəqiqləşdirilmiş qeyri-müəyyən çoxluqlar nəzəriyyəsi

Qeyri-dəqiq informasiyanın riyazi təsvirinin müxtəlif yanaşmaları mövcuddur. Bu yanaşmalar arasında ən geniş yayılmış olanı qeyri-müəyyən çoxluqlar nəzəriyyəsidir. Bu nəzəriyyə ilk dəfə 1965-ci ildə Lütfi Zadə tərəfindən təklif olunmuşdur. Qeyri-müəyyən çoxluqlar nəzəriyyəsi müxtəlif sahələrdə, o cümlədən süni intellekt, idarəetmə nəzəriyyəsi, qərar qəbul etmə və s. sahələrdə geniş tətbiq olunur. Qeyri-müəyyən çoxluqlar nəzəriyyəsinin əsas anlayışlarından biri qeyri-müəyyən çoxluğun üzvlük funksiyasıdır. Üzvlük funksiyası müəyyən çoxluğun elementlərinin həmin çoxluğa nə dərəcədə aid olduğunu göstərir. Üzvlük funksiyasının qiymətlər çoxluğu adətən $[0,1]$ parçası götürülür. Üzvlük funksiyasının qiymətinin 0 olması elementin çoxluğa aid olmadığını, 1 olması isə elementin çoxluğa tam aid olduğunu göstərir. Üzvlük funksiyasının qiymətinin 0 və 1 arasında olması isə elementin çoxluğa müəyyən dərəcədə aid olduğunu göstərir. Üzvlük funksiyasının qiymətinin 0 və 1 arasında olması isə elementin çoxluğa müəyyən dərəcədə aid olduğunu göstərir.

Qeyri-müəyyən çoxluqlar nəzəriyyəsində çoxluqlar üzərində müxtəlif əməllər təyin olunur. Bu əməllərdən ən sadələri birləşmə, kəsişmə və tamamlayıcı əməllərdir. Qeyri-müəyyən çoxluqlar üzərində bu əməllər klassik çoxluqlar üzərində olduğu kimi təyin olunur. Lakin bu əməllərin nəticəsində alınan çoxluğun üzvlük funksiyası müəyyən qaydalarla hesablanır. Bu qaydalar müxtəlif ola bilər. Ən geniş yayılmış qaydalardan biri Zadə qaydalarıdır. Bu qaydalara görə birləşmə əməlinin nəticəsində alınan çoxluğun üzvlük funksiyası verilmiş çoxluqların üzvlük funksiyalarının maksimumuna bərabərdir. Kəsişmə əməlinin nəticəsində alınan çoxluğun üzvlük funksiyası verilmiş çoxluqların üzvlük funksiyalarının minimumuna bərabərdir. Tamamlayıcı əməlinin nəticəsində alınan çoxluğun üzvlük funksiyası verilmiş çoxluğun üzvlük funksiyasının 1-dən çıxılmasına bərabərdir.

Qeyri-müəyyən çoxluqlar nəzəriyyəsində çoxluqlar üzərində müxtəlif münasibətlər təyin olunur. Bu münasibətlərdən ən sadələri bərabərlik, daxil olma və s. münasibətlərdir. Qeyri-müəyyən çoxluqlar üzərində bu münasibətlər klassik çoxluqlar üzərində olduğu kimi təyin olunur. Lakin bu münasibətlərin doğruluq qiymətləri müəyyən qaydalarla hesablanır. Bu qaydalar müxtəlif ola bilər. Ən geniş yayılmış qaydalardan biri Zadə qaydalarıdır. Bu qaydalara görə bərabərlik münasibətinin doğruluq qiymətləri verilmiş çoxluqların üzvlük funksiyalarının fərqinin modulunun 1-dən çıxılmasına bərabərdir. Daxil olma münasibətinin doğruluq qiymətləri verilmiş çoxluqların üzvlük funksiyalarının nisbətinin minimumuna bərabərdir.

Qeyri-müəyyən çoxluqlar nəzəriyyəsində çoxluqlar üzərində müxtəlif əməllər və münasibətlər daxil olmaqla bir sıra digər anlayışlar da təyin olunur. Bu anlayışlar

[illegible]

Resurslarni rejalashtirish jarayonida quyidagi ishlar amalga oshiriladi:

- resurslar ro'yxati tuziladi;
- resurslar miqdori aniqlanadi.

Resurslarni rejalashtirish jarayonida ularning miqdori aniqlanadi. Bu jarayon [illegible] bajarilishi mumkin. Resurslarni rejalashtirish jarayonida quyidagi ishlar bajariladi:

- resurslar ro'yxati tuziladi;
- resurslar miqdori aniqlanadi;
- resurslar narxi aniqlanadi.

Resurslarni rejalashtirish jarayonida resurslar miqdori aniqlanadi. Resurslar miqdori aniqlanayotganda quyidagi ishlar bajariladi:

- resurslar miqdori aniqlanadi;
- resurslar miqdori o'zgartiriladi;
- resurslar miqdori optimallashtiriladi.

Resurslarni rejalashtirish jarayonida resurslar narxi aniqlanadi. Resurslar narxi aniqlanayotganda quyidagi ishlar bajariladi:

- resurslar narxi aniqlanadi;
- resurslar narxi o'zgartiriladi;
- resurslar narxi optimallashtiriladi.

Yuridik shaxslarda ro'yxatga olish organi ro'yxatga olish to'g'risidagi ma'lumotlarni Yagona davlat reestriga kiritgan kundan boshlab yuridik shaxs tashkil etilgan hisoblanadi.

Mahalla fuqarolar yig'ini qaroriga muhr bosish huquqini beruvchi hujjatlarning namunaviy shakllarini tasdiqlash tartibi, ularni muhrga qo'yish va ro'yxatga olish qoidalari

Mahalla fuqarolar yig'ini qaroriga muhr bosish huquqini beruvchi hujjatlarning namunaviy shakllarini tasdiqlash tartibi, ularni muhrga qo'yish va ro'yxatga olish qoidalari belgilansin.

Belgilansinki:

- jismoniy shaxsning yuridik ahamiyatga ega harakatlarni amalga oshirishga vakolatli shaxs sifatida mahalla fuqarolar yig'ini qaroriga muhr bosish huquqini beruvchi hujjatlar ...
- ...
- ...

Mahalla fuqarolar yig'ini qaroriga muhr bosish huquqini beruvchi hujjatlarning namunaviy shakllarini tasdiqlash, ularni muhrga qo'yish va ro'yxatga olish qoidalarini belgilash vakolati ...

Mahalla fuqarolar yig'ini qaroriga muhr bosish huquqini beruvchi hujjatlarning namunaviy shakllarini tasdiqlash, ularni muhrga qo'yish va ro'yxatga olish qoidalarini belgilash vakolati ...

Tilmoy schoda Qachit hukmdorlik uning hujjatlashtirilishi bilan bog'liq va muhim sanaladi. Bu hujjatlar davlat boshqaruvi tizimida muhim o'rin tutgan. Ularning mazmuni va shakli davrlar o'tishi bilan o'zgarib borgan.

Davlat boshqaruvi tizimi asosiy davlat hujjatlarining turlari, ularning shakllanishi va rasmiylashtirilishi tartiblari bilan bevosita bog'liq. Davlat hujjatlarini o'rganish davlat boshqaruvi tizimining ichki mexanizmini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Xalq hujjatchiligi — bu qadimgi davrlardan boshlab shakllanib kelgan hujjatchilik turi hisoblanadi. Qisqacha, hujjatchilik quyidagi ma'noni anglatadi:

- xorijiy davlatlarning qaratilgan bo'yicha qaysi tillarda ish yuritilishi va ma'lumotlarni qabul qilishi;
- mahalliy ahamiyatga ega bo'lgan hujjatlarni qaysi tillarda tayyorlash;
- xorijiy davlatlarga yuborilgan hujjatlarni qaysi tillarda tayyorlash kerakligi.

Bu hujjatlar davlat boshqaruvi tizimining ichki mexanizmini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Ularning mazmuni va shakli davrlar o'tishi bilan o'zgarib borgan.

2.6 Davlat qarorlari boshqarish

O'zbekiston Respublikasida davlat qarorlari boshqarish bo'yicha muhim o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Bu o'zgarishlar, ayniqsa, davlat idoralarining ish yuritish tizimida raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi bilan bog'liq. Elektron hujjat aylanishi tizimi davlat boshqaruvining samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarorida belgilangan.

Davlat qarorlari boshqarish tizimining asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- hujjatlar aylanishini tezlashtirish;
- ichki nazoratni kuchaytirish.

[illegible]

Xulosa, [illegible]

- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

qaytarishini chiqarishi. Investitsiya va qarzdor o'rtasida yuzi. Bu qarz mablag'larini to'g'ri va samarali foydalanish, qarzni o'z vaqtida qaytarish majburiyatini o'z zimmasiga oladi. Investitsiya va qarzdor o'rtasidagi bu munosabatlar shartnoma bilan rasmiylashtiriladi.

Xalqaro moliya-kredit munosabatlarining asosiy ishtirokchilari bo'lib xizmat qiluvchi xalqaro moliya-kredit muassasalari hisoblanadi. Bu bir qancha xalqaro tashkilotlarni o'z ichiga oladi. Ular orasida Xalqaro Valyuta Jamg'armasi, Jahon banki guruhi, Xalqaro moliya korporatsiyasi, Investitsiyalarni kafolatlash agentligi, Xalqaro taraqqiyot uyushmasi, Mintaqaviy taraqqiyot banklari va boshqalarni ko'rsatish mumkin. Xalqaro moliya-kredit munosabatlarining asosiy ishtirokchilaridan biri bo'lgan davlatlar ham o'z moliya-kredit munosabatlarini amalga oshirishda muhim o'rin tutadi.

Davlat qarzlarini qaytarishda kafolatlash hukumatlararo Moliya vazirlari va Markaziy bank bilan munosabatlarga muhim o'rin tutadi. Bu qarz turlari bo'yicha qarzdorlik va qarzni qaytarish muddatlarini belgilashda alohida ahamiyatga ega. Shuningdek, davlat qarzlarini kafolatlash masalalarini ham o'z ichiga oladi.

• Xalqaro moliya-kredit munosabatlarining asosiy ishtirokchilaridan biri bo'lgan Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (XVJ) 1944-yilda tashkil etilgan. Uning asosiy maqsadi a'zo davlatlarga valyuta barqarorligini ta'minlash, valyuta kursini tartibga solish va valyuta cheklovlarini bartaraf etishga ko'maklashishdir.

• Jahon banki guruhi. Ushbu guruh tarkibiga Jahon banki, Xalqaro moliya korporatsiyasi, Investitsiyalarni kafolatlash agentligi va Xalqaro taraqqiyot uyushmasi kiradi. Ular asosan kam ta'minlangan va rivojlanayotgan davlatlarga uzoq muddatli kredit va grantlar berish orqali iqtisodiy o'sishga ko'maklashadi.

• Mintaqaviy taraqqiyot banklari. Ular mintaqaviy integratsiyani rivojlantirish, mintaqa davlatlarining iqtisodiy o'sishini ta'minlash maqsadida tashkil etilgan. Bunday banklarga Osiyo taraqqiyot banki, Afrika taraqqiyot banki, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki kiradi.

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

- Dadat kondisiningiz haqiqatdan ham [illegible] ekanligini [illegible]
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- Dadat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- Dadat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?

• Keng ko'lamli mafkuraviy-g'oyaviy kurashlarni boshqarishda Sobiq Ittifoq tajribasi?

• Ijtimoiy kasallikning mohiyatini yoritishda psixologik omillarni hisobga olish?

• Bundan buyon ham bo'lajak ishlarda ommaviylik, xalqchillik va demokratiya tamoyillariga amal qilinadi?

• Ilm-fan, texnika taraqqiyoti bilan mafkuraviy ishlar o'rtasidagi o'zaro aloqa?

• Davlat xavfsizligini ta'minlash bilan bir vaqtda mafkuraviy ishlarda qanday vazifalar belgilanadi?

• Davlat tizimini takomillashtirish?

• Jamiyatchilik fikrini to'g'ri shakllantirish va uni boshqarishda ommaviy axborot vositalarining roli?

• Davlatning ichki va tashqi xavfsizligini ta'minlashga oid ma'lumotlarni oshkor etish chegarasi?

• Jamiyatdagi mafkuraviy-g'oyaviy kurashlarda ishtirok etishda mahalliy matbuot, ommaviy axborot vositalarining vazifalari va ularning o'zaro munosabatlari?

• Davlat tizimini takomillashtirish, xalqaro va ichki siyosatda qanday o'zgarishlarning qanday ta'sirlari bo'ldi? Bu o'zgarishlarning mohiyati va ularni ta'minlashda ommaviy axborot vositalarining roli?

• Jamiyatdagi qaysi mafkuraviy ishlar ko'proq e'tibor talab qiladi? Ularni qanday yo'llar bilan amalga oshirish lozim?

• Mafkuraviy qarama-qarshilik davrida ommaviy axborot vositalarining faoliyatiga nimalar xos?

• Ommaviylik, xalqchillik, demokratiya tamoyillari?

• Ommaviy axborot vositalarining mafkuraviy ishlardagi o'rni?

• Respublikamizda ommaviy axborot vositalarining rivojlanishi?

• Davlat tizimini takomillashtirish, mafkuraviy ishlarda O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi qanday o'rin tutadi?

• Davlatning ichki va tashqi siyosatida ommaviy axborot vositalarining roli?

• Siyosiy hayotda ommaviylik, xalqchillik, demokratiya tamoyillarining amalga oshirilishi?

• Siz qanday qaror qabul qilasiz? Qanday qilib [illegible] to'g'ri qaror qabul qilishga erishasiz?

• Sog'lom muhokama [illegible] Sog'lom muhokama bo'yicha [illegible] muhokama [illegible] [illegible] [illegible]

23-BOB.
SUG'URTA

23.1. Sug'urtaning iqtisodiy mohiyati

Sug'urta bo'yicha munosabatlar tarixan ikkinchi yo'nalishda rivojlanib, mamlakatda bir qator sug'urta turlari paydo bo'ldi. Sug'urta bozorining rivojlanishi natijasida sug'urta xizmatlarining yangi turlari paydo bo'lmoqda. Sug'urta bozorining rivojlanishi natijasida, shuningdek, sug'urta munosabatlarining murakkablashuvi natijasida sug'urta bo'yicha munosabatlarni tartibga soluvchi yangi normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilinmoqda. Sug'urta munosabatlarini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarning ko'payishi natijasida sug'urta bozorida ishtirok etuvchi sug'urtalovchilar, sug'urtalanuvchilar va sug'urta vositachilarining huquqlari va majburiyatlari aniqlashtirilmoqda. Sug'urta bozorining rivojlanishi natijasida, shuningdek, sug'urta munosabatlarining murakkablashuvi natijasida sug'urta bo'yicha munosabatlarni tartibga soluvchi yangi normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilinmoqda. Sug'urta munosabatlarini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarning ko'payishi natijasida sug'urta bozorida ishtirok etuvchi sug'urtalovchilar, sug'urtalanuvchilar va sug'urta vositachilarining huquqlari va majburiyatlari aniqlashtirilmoqda.

Mamlakatda, shuningdek, sug'urta bozorida ishtirok etuvchi sug'urtalovchilar faoliyatini boshqarish bo'yicha vakolatli davlat organi sug'urta nazorati to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq sug'urta bozorini tartibga soluvchi va nazorat qiluvchi davlat organi sifatida faoliyat ko'rsatadi. Sug'urta munosabatlarini huquqiy tartibga solish sug'urta bozorini rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi.

Sug'urta munosabatlari iqtisodiy kategoriya sifatida pul munosabatlari hamda mulkiy munosabatlarning muayyan turi hisoblanadi. Mulkiy qiziqishi sug'urta bilan qoplanadigan shaxslar sug'urtalanuvchilar deyiladi.

---

1 Qarang: O'zR Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi va Senati Axborotnomasi, 2019-yil, 1-son, 1-modda.

[illegible]

[illegible]

...

...

...

Yuqorida qayd etilgan funksiyalarni bajarish jarayonida davlat mansabdor shaxslari bilan ishlash zarurati tug'iladi. Sudlarda fuqarolarni adolatli ishonchli himoya qilish, ularning huquqlarini ta'minlash, qonunlarni to'g'ri va bir xil qo'llash, qonun buzilishining oldini olish, huquqbuzarlarni javobgarlikka tortish, ularga nisbatan jazo choralarini qo'llash, ularni tarbiyalash, ularning huquqiy ongini yuksaltirish, huquqiy madaniyatini oshirish, huquqbuzarlikka qarshi kurashda jamoatchilikni faol ishtirok etishga jalb qilish, huquqbuzarlikning sabablarini aniqlash va bartaraf etish, fuqarolarning murojaatlarini o'rganish va ularga to'g'ri javob berish, davlat organlari, mansabdor shaxslar va jamoat birlashmalarining faoliyatini muvofiqlashtirish, huquqiy axborot almashinuvini ta'minlash, huquqiy tashviqot va targ'ibot ishlarini olib borish, huquqiy bilimlarni oshirish, huquqiy madaniyatni yuksaltirish, huquqiy ongni shakllantirish, huquqiy tarbiya berish, huquqiy ta'limni tashkil etish, huquqiy axborot tizimini yaratish, huquqiy axborot resurslarini shakllantirish, huquqiy axborot bazalarini yaratish, huquqiy axborot tizimlar

...

...

...

...

...

...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

...

...

...

[illegible] 1789 yilda Fransiyada [illegible] ilgan. [illegible] [illegible] [illegible]

Ijtimoiy-siyosiy tuzilishning davlat to'g'risidagi konsepsiyasi bir necha muhim qismlardan iborat. Ularning eng muhimlari quyidagilardan iborat: xalq hokimiyatchiligi prinsipini tan olish; xalq hokimiyatini qonuniy ravishda amalga oshirish; davlat organlarini saylash; ularning xalq oldida hisobdorligi; davlat organlarining faoliyatini qonuniylik asosida tashkil etish va boshqalar.

Konstitutsiya tushunchasi, jumladan, mana shu soha bilan bog'liq muammolarni o'rganish ham ijtimoiy-siyosiy hayotimizda alohida ahamiyat kasb etadi. Haqiqatan ham, konstitutsiya to'g'risidagi, davlat tuzilishi va boshqaruvning asosiy qonuni sifatida qonunlar ierarxiyasida eng yuqori o'rinda turuvchi huquqiy hujjat ekanligi haqidagi tushunchalar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotgan emas. Bundan tashqari, konstitutsiya, qonunlar, boshqa normativ-huquqiy hujjatlar, umuman, huquqiy tizimning asosini tashkil etuvchi huquqiy normalar ham ijtimoiy-siyosiy hayotning turli sohalarida, jumladan, iqtisodiyotda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bu, o'z navbatida, bizga ma'lum ma'noda huquqiy tizimning ijtimoiy-siyosiy hayotdagi o'rnini va ahamiyatini ham belgilaydi.

Konstitutsiya tushunchasi, jumladan, mana shu soha bilan bog'liq muammolarni o'rganish ham ijtimoiy-siyosiy hayotimizda alohida ahamiyat kasb etadi. Haqiqatan ham, konstitutsiya to'g'risidagi, davlat tuzilishi va boshqaruvning asosiy qonuni sifatida qonunlar ierarxiyasida eng yuqori o'rinda turuvchi huquqiy hujjat ekanligi haqidagi tushunchalar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotgan emas. Bundan tashqari, konstitutsiya, qonunlar, boshqa normativ-huquqiy hujjatlar, umuman, huquqiy tizimning asosini tashkil etuvchi huquqiy normalar ham ijtimoiy-siyosiy hayotning turli sohalarida, jumladan, iqtisodiyotda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bu, o'z navbatida, bizga ma'lum ma'noda huquqiy tizimning ijtimoiy-siyosiy hayotdagi o'rnini va ahamiyatini ham belgilaydi.

İlya Nikolayeviç öpmek istediyse de, Andrey onu omzu ilə itələdi və qəzəblə dedi:

– Bəsdir, artıq bezdirdin məni, axmaq! Gedəcəksən, gedəcəksən, Allah xatirinə, gedəcəksən!

Yaşlı adam ağır addımlarla qapıya tərəf getdi. Andrey onun arxasınca gedib:

– Unutma ki, sabah saat beşdə arabalar qapıda olmalıdır. Bütün yükləri götürməlisən, – dedi.

Yaşlı adam qapıda dayanıb, Andreyə baxaraq:

– Eşitdim, – dedi.

Andrey qəzəblə:

– Bəs indi nə dayanmısan? – deyə soruşdu.

Yaşlı adam qapıdan çıxıb, ağır addımlarla pilləkənlərdən aşağı düşdü. Pilləkənlərin ortasında dayanıb, başını yuxarı qaldırdı. Kaftanının qolları ilə gözlərini silib, ağlamsınan səslə dedi:

– Axı, mən sizi öz övladım kimi sevirdim, Andrey Sergeyeviç!

Andrey qapının ağzında görünüb:

– Get, get, – dedi.

Yaşlı adam yenə ağlamsınan səslə:

– Mən sizin ananızı da, atanızı da sevirdim, – dedi.

Andrey qapını çırpıb, otağın ortasında dayandı. Sonra əlini alnına çəkib, gülümsədi. Qəzəbi keçmişdi. Yaşlı adamın sözləri onu yumşaltmışdı. Andrey xatirələrə qapılıb, anasını, atasını, onlarla bağlı bütün keçmişini xatırladı.

Bir müddət sonra, Andrey artıq yatmışdı. Ağır yuxudan oyananda saat artıq beş idi. Qapının arxasında Anfisa ilə yaşlı adam nəsə danışırdılar. Andrey yuxudan oyanmağa başlayanda, onların səsləri ona elə gəldi ki, guya dənizin dalğaları sahilə çırpılır. Sonra bu səslərə quşların cəh-cəhi qarışdı. Andrey yuxudan tam ayılanda, artıq günəş otağı işıqlandırırdı.

Birdən, bir anlıq, Andrey yenə yuxuya getdi. Ağır yuxudan oyananda, otağın ortasında Natalya Ivanovna dayanmışdı. Onun üzərində açıq-çəhrayı rəngli, çox gözəl bir paltar vardı. Natalya Ivanovna Andreyə baxaraq, nəsə danışırdı. Andrey onun dediklərini eşitmirdi. Natalya Ivanovna isə onun qulağına nəsə pıçıldayırdı. Andrey onun dediklərini eşitmirdi. Natalya Ivanovna isə onun qulağına nəsə pıçıldayırdı.

Birdən, bir anlıq, Andrey yenə yuxuya getdi. Ağır yuxudan oyananda, otağın ortasında Natalya Ivanovna dayanmışdı. Onun üzərində açıq-çəhrayı rəngli, çox gözəl bir paltar vardı. Natalya Ivanovna Andreyə baxaraq, nəsə danışırdı. Andrey onun dediklərini eşitmirdi. Natalya Ivanovna isə onun qulağına nəsə pıçıldayırdı.

— — — —

[illegible] 2008-yilning 1-avgustidan O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi [illegible] qabul qilingan [illegible] qonun bilan [illegible] qabul qilingan. Bu [illegible] qonun [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Parlamentosu [illegible] Parlamentosu [illegible] [illegible] [illegible]

2.3.4. Milliy va ekologik anglarni shakllantirish

Milliy anglarni hayot anglarini shakllantirish. umumiy anglarni

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible] [illegible] [illegible] [

yoki shunga o'xshash, qog'ozni qoplash uchun ishlatiladigan qog'oz. Sug'orma qog'oz – bir tomoni yopishqoq qilib ishlangan qog'oz. Taqvim – yil, oy va kunlarni yoki qaysi sanaga nima to'g'ri kelishini ko'rsatuvchi varaqlar. Jurnal – ilmiy, siyosiy, adabiy yoki boshqa mavzularda muntazam chiqadigan davriy nashr. Gazeta – yangiliklar, siyosiy va boshqa xabarlarni o'z ichiga olgan davriy nashr.

Yuridik shaxslar – mol-mulkka, shu jumladan, o'z nomidan mulkiy va shaxsiy nomulkiy huquqlarga ega bo'lishi va ularni amalga oshirishi, majburiyatlarni bajarishi, sudda da'vogar va javobgar bo'lishi mumkin bo'lgan tashkilotlar.

Huquqiy layoqatning cheklanishi – yuridik shaxsning mol-mulkini tasarruf etish, tadbirkorlik bilan shug'ullanish, ayrim bitimlarni tuzish, ma'lum turdagi faoliyatni amalga oshirish yoki ma'lum turdagi huquqlarga ega bo'lish huquqiga nisbatan qo'yiladigan cheklashlar. Ta'sischilar – yuridik shaxsni tashkil etuvchi shaxslar. Ta'sischilar yuridik shaxsni tashkil etish to'g'risidagi qaror qabul qiladilar, ustavni tasdiqlaydilar, rahbar organlarni tuzadilar, ularning vakolatlarini belgilaydilar, yuridik shaxsni tugatish va qayta tashkil etish to'g'risida qaror qabul qiladilar. Ta'sischilar yuridik shaxsning majburiyatlari bo'yicha subsidiar javobgarlikni o'z zimmalariga olishlari mumkin. Ta'sischilar yuridik shaxsni tashkil etish to'g'risidagi qaror qabul qilgan paytdan boshlab yuridik shaxsning majburiyatlari bo'yicha subsidiar javobgarlikni o'z zimmalariga olishlari mumkin. Ta'sischilar yuridik shaxsni tashkil etish to'g'risidagi qaror qabul qilgan paytdan boshlab yuridik shaxsning majburiyatlari bo'yicha subsidiar javobgarlikni o'z zimmalariga olishlari mumkin.

Yuridik shaxslar mol-mulkka, shu jumladan, o'z nomidan mulkiy va shaxsiy nomulkiy huquqlarga ega bo'lishi va ularni amalga oshirishi, majburiyatlarni bajarishi, sudda da'vogar va javobgar bo'lishi mumkin bo'lgan tashkilotlar.

Huquqiy layoqatning cheklanishi – yuridik shaxsning mol-mulkini tasarruf etish, tadbirkorlik bilan shug'ullanish, ayrim bitimlarni tuzish, ma'lum turdagi faoliyatni amalga oshirish yoki ma'lum turdagi huquqlarga ega bo'lish huquqiga nisbatan qo'yiladigan cheklashlar. Ta'sischilar – yuridik shaxsni tashkil etuvchi shaxslar. Ta'sischilar yuridik shaxsni tashkil etish to'g'risidagi qaror qabul qiladilar, ustavni tasdiqlaydilar, rahbar organlarni tuzadilar, ularning vakolatlarini belgilaydilar, yuridik shaxsni tugatish va qayta tashkil etish to'g'risida qaror qabul qiladilar. Ta'sischilar yuridik shaxsning majburiyatlari bo'yicha subsidiar javobgarlikni o'z zimmalariga olishlari mumkin. Ta'sischilar yuridik shaxsni tashkil etish to'g'risidagi qaror qabul qilgan paytdan boshlab yuridik shaxsning majburiyatlari bo'yicha subsidiar javobgarlikni o'z zimmalariga olishlari mumkin.

...

...

...

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

Sug'urtalanuvchi shuningdek sug'urta mukofotini to'lash muddatini o'tkazib yuborganligi uchun sug'urtalovchi oldida javobgar bo'lmaydi. Sug'urta mukofotini to'lash muddatini o'tkazib yuborganligi uchun javobgarlik sug'urta shartnomasida belgilanadi.

Sug'urta shartnomasi, odatda, quyidagi asosiy xususiyatlardan iborat bo'lishi mumkin:

- sug'urtalanuvchining yoki uning vakolatli vakilining imzosi bilan;
- muhim ahamiyatga ega bo'lgan holatlarni ko'rsatish;
- sug'urta mukofotini to'lash bilan bog'liq bo'lgan muhim shartlarni o'z ichiga olishi.

Sug'urta polisi sug'urta qoidalarining ajralmas qismi hisoblanadi va sug'urtalanuvchi — ma'lum sug'urta qoidalarini shartnoma tuzuvchi tomonga topshirishga xizmat qiladi.

Umumiy-majburiy sug'urta turlarida sug'urta shartnomasi majburiy (normativ) hujjatlar asosida tuziladi va shartnoma tuzish erkinligi cheklanadi. Bu shartnomalar quyidagi 2 bo'limdan iborat bo'lishi mumkin:

- sug'urta qoidalari;
- sug'urtalanuvchi haqida;

sug'urta qilinadigan mulk haqida va 3 qismdan iborat bo'lishi mumkin:

- boshqa ma'lumotlardan sug'urtalash;
- sug'urta qilish.

Shaxsiy sug'urtaning bayot sug'urta qilish va sug'urtalash turlarini o'z ichiga olgan shartnoma, sug'urta summasi to'lash muddatini belgilaydi. Hayot sug'urtasi uzoq muddatli bo'lib, sug'urtalovchi bo'yicha belgilangan sug'urta summasini to'lashni amalga oshiradi.

Fuqarolarni baxtsiz hodisalardan sug'urtalashda sug'urta summasini to'lash quyidagi muddatlar o'tkazilmaydi:

2002 yil 28 iyulda Qonun sug'urta tashkiloti sug'urtalovchi ayrim turlarini qabul qilinishi bilan sug'urta tashkiloti bo'lindi.

- sug'urta qilish;
- sug'urtalash.

Qonun sug'urtalovchi sug'urtalanuvchi faoliyat sug'urtalanuvchi bo'lmagan sug'urtalovchi faoliyatiga o'xshab ketishi mumkin. Bu sug'urtalovchi faoliyatini ko'rsatish bilan bog'liq bo'lgan muhim shartlarni o'z ichiga olishi.

[illegible] yoki [illegible] yoki [illegible].

Shaxsiy [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

Sug'urtalovchi, o'zida mas'ul saqlashlar turini bo'lgan, sharti, sug'urta shartnomasi, sug'urta qoidalari bilan belgilangan shaxslar bilan sug'urta shartnomasi tuzadi.

Sug'urtalangan shaxsning hayotiga, sog'lig'iga, qiyofasiga bevosita munosabatda bo'lgan mas'uliyatni sug'urtalash shartnomasi bo'yicha sug'urtalovchi sug'urta to'lovini amalga oshirishi shart bo'lgan sug'urta hodisasi, ularning sug'urta shartnomasi bo'yicha sug'urta qoplamasi miqdori, sug'urta shartnomasining amal qilish muddati, sug'urta shartnomasi bo'yicha sug'urta mukofotini to'lash muddatlari va tartibi ko'rsatiladi.

Sug'urta shartnomasi bo'yicha sug'urta to'lovini olish huquqiga ega bo'lgan shaxslar sug'urta shartnomasida ko'rsatilgan.

Qurilish-montaj ishlarining xavfli turlarini sug'urtalash. Bunday sug'urtalash obyektlari qurilish-montaj ishlari bilan bog'liq bo'lgan mulkiy manfaatlar, shuningdek, qurilish-montaj ishlarini olib borish natijasida boshqa shaxslarning hayoti, sog'lig'i va mulkiga yetkazilgan zarar uchun mas'uliyat hisoblanadi. Sug'urta qoidalari sug'urtalovchi tomonidan mustaqil ravishda ishlab chiqiladi va tasdiqlanadi.

Sug'urta shartnomasi bo'yicha sug'urta to'lovini olish huquqiga ega bo'lgan shaxslar sug'urta shartnomasida ko'rsatilgan. Sug'urta shartnomasi bo'yicha sug'urta to'lovini olish huquqiga ega bo'lgan shaxslar sug'urta shartnomasida ko'rsatilgan.

Sug'urta shartnomasi, sug'urta shartnomasi bo'yicha sug'urta to'lovini olish huquqiga ega bo'lgan shaxslar sug'urta shartnomasida ko'rsatilgan. Sug'urta shartnomasi bo'yicha sug'urta to'lovini olish huquqiga ega bo'lgan shaxslar sug'urta shartnomasida ko'rsatilgan.

Sug'urta shartnomasi bo'yicha sug'urta to'lovini olish huquqiga ega bo'lgan shaxslar sug'urta shartnomasida ko'rsatilgan. Sug'urta shartnomasi bo'yicha sug'urta to'lovini olish huquqiga ega bo'lgan shaxslar sug'urta shartnomasida ko'rsatilgan.

Sug'urta shartnomasi bo'yicha sug'urta to'lovini olish huquqiga ega bo'lgan shaxslar sug'urta shartnomasida ko'rsatilgan. Sug'urta shartnomasi bo'yicha sug'urta to'lovini olish huquqiga ega bo'lgan shaxslar sug'urta shartnomasida ko'rsatilgan.

...

...

...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ekonomik jinoyatchilikka qarshi kurashga bag'ishlangan ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to'plami, Toshkent davlat yuridik universiteti, 2019 yil, 112–118-betlar.

Yuqorida keltirilgan ta'riflarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ularning aksariyatida faqat bir tomon — ya'ni ayblov tomoni — nuqtai nazari ifodalangan. Holbuki, jinoyat ishini yuritish jarayonida ayblov bilan bir qatorda himoya tomoni ham faol ishtirok etadi.

Fikrimizcha, huquqiy nisbatlar nazariyasi nuqtai nazaridan dalillarni quyidagicha ta'riflash maqsadga muvofiq:

dalillar — bu jinoyat ishini yuritish jarayonida tomonlarning huquqiy da'volarini asoslash yoki rad etish uchun qonun bilan belgilangan tartibda to'planadigan, tekshiriladigan va baholanadigan faktik ma'lumotlardir.

Bunday yondashuv dalillarning ikki tomonlama xarakterini ochib beradi: ular ham ayblov, ham himoya uchun xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, bu ta'rif dalillarning faqat ma'lumot emas, balki huquqiy oqibatlarga ega bo'lgan vosita ekanligini ham ko'rsatadi.

Shuni ta'kidlash joizki, dalillarning ikki tomonlama xarakterga ega bo'lishi ularning ob'ektiv haqiqatni aniqlashga xizmat qilishini anglatmaydi. Aksincha, har bir tomon dalillarni o'z manfaatlariga mos ravishda talqin qiladi. Shu sababli dalillarning haqiqiy qiymati ularning qanchalik ishonchli ekanligi bilan belgilanadi. Ishonchlilik esa dalillarning qonuniy manbadan olinganligi, ularning tekshirilganligi va boshqa dalillar bilan mantiqiy bog'liqligi kabi mezonlar asosida aniqlanadi.

Shuningdek, dalillarning ikki tomonlama xarakterga ega bo'lishi ularning ob'ektiv haqiqatni aniqlashga xizmat qilishini anglatmaydi. Aksincha, har bir tomon dalillarni o'z manfaatlariga mos ravishda talqin qiladi. Shu sababli dalillarning haqiqiy qiymati ularning qanchalik ishonchli ekanligi bilan belgilanadi. Ishonchlilik esa dalillarning qonuniy manbadan olinganligi, ularning tekshirilganligi va boshqa dalillar bilan mantiqiy bog'liqligi kabi mezonlar asosida aniqlanadi.

Jinoyat ishini yuritish jarayonida, ayniqsa, iqtisodiy jinoyatlarga oid ishlarda dalillarning ahamiyati juda katta. Chunki ko'plab hollarda ayblov faqat hujjatli dalillarga, ya'ni buxgalteriya hisobi, shartnomalar va moliyaviy hisobotlarga asoslanadi. Bunday dalillarni tekshirish esa ko'p vaqt talab qiladi.

...

...

...

Jamiyatimizda insonparvarlik g'oyalarining ustuvorligi, mehr-oqibat, saxovat, mehnatsevarlik, halollik, rostgo'ylik, vatanparvarlik, ona-Vatanga sadoqat, ota-onaga hurmat, farzandlarga mehr-muhabbat, ustoz va shogirdlar o'rtasidagi samimiy munosabatlar, qo'shnichilik, mahalla-ko'y an'analari, oilaviy qadriyatlar, ajdodlarimizning ibratli hayot yo'li, ularning ezgu orzu-umidlari, ilm-fan, madaniyat, san'at, adabiyot sohalarida erishgan yutuqlari, ularning ma'naviy merosi, ilmiy-falsafiy qarashlari, diniy e'tiqodlari, urf-odatlari, an'analari, marosimlari, bayramlari, milliy taomlarimiz, kiyim-kechaklarimiz, o'yin-kulgilarimiz, sport turlarimiz, xalq hunarmandchiligi, milliy o'zlikni anglash, ma'naviy yuksalish, ma'rifat, ma'naviy tahdidlar, ularga qarshi kurash, ma'naviy immunitet, ma'naviy xavfsizlik, ma'naviy barkamollik, ma'naviy yetuklik, ma'naviy poklik, ma'naviy boylik, ma'naviy qashshoqlik, ma'naviy qiyofa, ma'naviy ehtiyoj, ma'naviy ozuqa, ma'naviy ehtiyojlar, ma'naviy qadriyatlar, ma'naviy tajovuz, ma'naviy xurujlar, ma'naviy hujumlar, ma'naviy tazyiq, ma'naviy terrorizm, ma'naviy mustaqillik, ma'naviy mustaqillikni mustahkamlash, ma'naviy mustaqillikni ta'minlash, ma'naviy mustaqillikni himoya qilish, ma'naviy mustaqillikni saqlash, ma'naviy mustaqillikni rivojlantirish, ma'naviy mustaqillikni yuksaltirish, ma'naviy mustaqillikni kuchaytirish

Kirish 3

I bob. Transport logistikasining nazariy asoslari 5

1.1. Transport logistikasining mohiyati va vazifalari 5

1.2. Transport turlarining xususiyatlari va ularning logistik tizimdagi o'rni 12

1.3. Transport logistikasida axborot oqimlarini boshqarish 20

II bob. Transport logistikasini tashkil etish va boshqarish 28

2.1. Transport logistikasida yuk tashish jarayonini tashkil etish 28

2.2. Transport logistikasida marshrutlash va optimallashtirish usullari 36

2.3. Transport logistikasida xavfsizlik va ekologik talablar 44

III bob. Transport logistikasining amaliy jihatlari 52

3.1. Transport logistikasida raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt 52

3.2. Transport logistikasida xalqaro yuk tashish 60

3.3. Transport logistikasini rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari 68

Xulosa 76

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati 80

[illegible] [illegible] [illegible] [

...

...

...

q. [illegible] ...

Transport vositasining [illegible] ...

[illegible] ...

[illegible] ...

[illegible] ...

[illegible] ...

— [illegible] ...

— [illegible] ...

[illegible] ...

Shaxsga [illegible] ...

Jabrlanuvchi [illegible] ...

Shaxsga [illegible] ...

Sodir [illegible] ...

[illegible] ...

[illegible] ...

Jahon tajribasi yoshlarning kasbiy o'sishini ta'minlash shart-sharoitlarini yaratish bilan bog'liq bo'lgan muammolarni hal etishda ko'plab ijobiy misollarni ko'rsatmoqda.

Agar biz bu muammoni faqat ijtimoiy-psixologik nuqtai nazardan tahlil qilsak, unda ko'pgina ijobiy misollarni ko'rishimiz mumkin. Lekin bu muammoni iqtisodiy nuqtai nazardan tahlil qilsak, unda ko'pgina salbiy misollarni ko'rishimiz mumkin.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, yoshlarning kasbiy o'sishini ta'minlash uchun ularning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini hisobga olish zarur.

Quyidagilarni taklif etamiz:

- yoshlarning kasbiy o'sishini ta'minlash uchun ularning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini hisobga olish zarur;
- yoshlarning kasbiy o'sishini ta'minlash uchun ularning iqtisodiy-psixologik xususiyatlarini hisobga olish zarur.

Bu yerda shuni ta'kidlash joizki, yoshlarning kasbiy o'sishini ta'minlash uchun ularning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini hisobga olish zarur.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, yoshlarning kasbiy o'sishini ta'minlash uchun ularning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini hisobga olish zarur.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, yoshlarning kasbiy o'sishini ta'minlash uchun ularning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini hisobga olish zarur.

...

...

...

...

...

...

O'zbekiston Respublikasining «Notariat to'g'risida»gi Qonuni 2018-yil 1-oktabrdan kuchga kirdi. Ushbu Qonun bilan notariat idoralarining faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishga oid yangi qoidalar joriy etildi. Jumladan, notariat idoralarining faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishga oid yangi qoidalar joriy etildi. Jumladan, notariat idoralarining faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishga oid yangi qoidalar joriy etildi.

Ushbu Qonun bilan notariat idoralarining faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishga oid yangi qoidalar joriy etildi. Jumladan, notariat idoralarining faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishga oid yangi qoidalar joriy etildi.

O'zbekiston Respublikasining «Notariat to'g'risida»gi Qonuni 2018-yil 1-oktabrdan kuchga kirdi. Ushbu Qonun bilan notariat idoralarining faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishga oid yangi qoidalar joriy etildi. Jumladan, notariat idoralarining faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishga oid yangi qoidalar joriy etildi.

Notariusning zaruriy malakasi notariat idoralarining faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishga oid yangi qoidalar joriy etildi. Jumladan, notariat idoralarining faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishga oid yangi qoidalar joriy etildi.

Notariat idoralarining faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishga oid yangi qoidalar joriy etildi. Jumladan, notariat idoralarining faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishga oid yangi qoidalar joriy etildi.

Notariat idoralarining faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishga oid yangi qoidalar joriy etildi. Jumladan, notariat idoralarining faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishga oid yangi qoidalar joriy etildi.

[illegible]

qaqlanmaslikka doir qoidalarning bajarilishini ta'minlash
bo'yicha bir qancha muhim

Qonunga qaytarib yuborish, to'rt oydan ko'proq muddat cho'zilmay
ma'lum bir qonun loyihasini Qonun ustida muhokama yoki
biroqcha qonunda muhim o'zgartish va qo'shimcha kiritmoqchi
ular qaytarib olgan taqdirda ham qo'llanilmaydi. Bo'lib
bir qonun loyihasini qaytarib yuborish to'g'risida
ma'lumotnomada ko'rsatilgan qoidalarga rioya qilinishini
Tomonlarning kelishuvlari Umumqonuniy kelishuvlar
aytgan holda bu kelishuvlarga qo'shilish
aniqlanishi mumkin. Bu ishlarni
aytgan qonunga qarshi shartnomalar ko'rsatilgan
qonunni ularning
hodisalar. bo'yicha to'lovlarning umumiy
qonunga

Shartnomaning xalqaro ishlab yuzaga
ma'muriy vakil
O'zbekiston Respublikasi
qonunga Bu
qonunlarni
qonunga
qonunga
qonunga

- ...
- ...
- ...
- ...
- ...
- ...
- ...
- ...
- ...

23.3. ...

...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

mamlakat xalqi farovonligi. Urushdan keyingi yillarda Xitoy xalqi o'z ozodligi va mustaqilligini mustahkamlash yo'lida muvaffaqiyatli ishlarni amalga oshirdi.

Xitoy Respublikasining Konstitutsiyasida davlat tuzumining asosiy prinsiplari, fuqarolarning huquq va burchlari, davlat organlarining tuzilishi va vakolatlari belgilab berilgan. Konstitutsiya mamlakatda qonunchilik ishini tartibga solishda muhim ahamiyatga ega.

Xalq Respublikasi Xalq Kongressi Doimiy qo'mitasining qonunlarni izohlash huquqi to'g'risidagi qarori 1955 yil 23 iyunda qabul qilingan. Unda qonunlarni izohlash huquqi kimlarga tegishli ekanligi belgilab berilgan. Qarorda qonunlarni izohlash huquqi Xalq Kongressi Doimiy qo'mitasiga tegishli ekanligi ta'kidlangan. Bu qaror qonunlarni izohlash masalasida muhim ahamiyatga ega bo'lgan.

Xitoy Respublikasining Konstitutsiyasi va qonunlarini izohlash huquqi to'g'risidagi qaror 1955 yil 23 iyunda qabul qilingan. Unda qonunlarni izohlash huquqi Xalq Kongressi Doimiy qo'mitasiga tegishli ekanligi belgilab berilgan. Qarorda qonunlarni izohlash huquqi Xalq Kongressi Doimiy qo'mitasiga tegishli ekanligi ta'kidlangan. Bu qaror qonunlarni izohlash masalasida muhim ahamiyatga ega bo'lgan.

Bu Respublikasining Konstitutsiyasi va qonunlarini izohlash huquqi to'g'risidagi qaror 1955 yil 23 iyunda qabul qilingan.

2) Umumiy qoidalar haqida ma'lumot.

Shunday qilib, bu qonun, qonunlarni, qonunlarni izohlash huquqi, qonunlarni izohlash huquqi Xalq Kongressi Doimiy qo'mitasiga tegishli ekanligi ta'kidlangan. Bu qaror qonunlarni izohlash masalasida muhim ahamiyatga ega bo'lgan.

Shu bilan birga, qonunlarni izohlash huquqi Xalq Kongressi Doimiy qo'mitasiga tegishli ekanligi ta'kidlangan. Bu qaror qonunlarni izohlash masalasida muhim ahamiyatga ega bo'lgan. Shuningdek, qonunlarni izohlash huquqi Xalq Kongressi Doimiy qo'mitasiga tegishli ekanligi ta'kidlangan. Bu qaror qonunlarni izohlash masalasida muhim ahamiyatga ega bo'lgan.

Bu jarayonda qonunlarni izohlash huquqi Xalq Kongressi Doimiy qo'mitasiga tegishli ekanligi ta'kidlangan. Bu qaror qonunlarni izohlash masalasida muhim ahamiyatga ega bo'lgan. Shuningdek, qonunlarni izohlash huquqi Xalq Kongressi Doimiy qo'mitasiga tegishli ekanligi ta'kidlangan. Bu qaror qonunlarni izohlash masalasida muhim ahamiyatga ega bo'lgan.

[illegible]

Cheir [illegible] [illegible] [illegible]

...

...

...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] xotira [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

Esda tutmaq və nəzarət üçün suallar

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

• Yuxarıdakı cədvəl məsələlərinin həllində hansı metodlardan istifadə olunmuşdur?

• Yuxarıdakı cədvəl məsələlərinin həllində hansı metodlardan istifadə olunmuşdur?

• Şagirdlərə dörd məsələ həll etdikdən sonra onlardan hansı məsələnin çətin olduğunu soruşmaq olarmı?

• Siz onu bilirsiniz ki, [illegible] ilə [illegible] arasında [illegible] var. Bəs onlar bir-birindən nə qədər fərqlənirlər?

• Yuxarıdakı cədvəl məsələlərinin həllində hansı metodlardan istifadə olunmuşdur?

• Yuxarıdakı cədvəl məsələlərinin həllində hansı metodlardan istifadə olunmuşdur?

• Şagirdlərə məsələ həll etdikdən sonra onlardan hansı məsələnin çətin olduğunu soruşmaq olarmı?

• Şagirdlərə məsələ həll etdikdən sonra onlardan hansı məsələnin çətin olduğunu soruşmaq olarmı?

• Yuxarıdakı cədvəl məsələlərinin həllində hansı metodlardan istifadə olunmuşdur?

• Məsələ həll etdikdən sonra şagirdlərə hansı suallar vermək olar?

• Şagirdlərə məsələ həll etdikdən sonra onlardan hansı məsələnin çətin olduğunu soruşmaq olarmı?

• Şagirdlərə məsələ həll etdikdən sonra onlardan hansı məsələnin çətin olduğunu soruşmaq olarmı?

• Şagirdlərə məsələ həll etdikdən sonra onlardan hansı məsələnin çətin olduğunu soruşmaq olarmı?

• Şagirdlərə məsələ həll etdikdən sonra onlardan hansı məsələnin çətin olduğunu soruşmaq olarmı?

• Yuxarıdakı cədvəl məsələlərinin həllində hansı metodlardan istifadə olunmuşdur?

• Yuxarıdakı cədvəl məsələlərinin həllində hansı metodlardan istifadə olunmuşdur?

• Şagirdlərə məsələ həll etdikdən sonra onlardan hansı məsələnin çətin olduğunu soruşmaq olarmı?

• Şagirdlərə məsələ həll etdikdən sonra onlardan hansı məsələnin çətin olduğunu soruşmaq olarmı?

• Yuxarıdakı cədvəl məsələlərinin həllində hansı metodlardan istifadə olunmuşdur?

• Yuxarıdakı cədvəl məsələlərinin həllində hansı metodlardan istifadə olunmuşdur?

• Şagirdlərə məsələ həll etdikdən sonra onlardan hansı məsələnin çətin olduğunu soruşmaq olarmı?

• Şagirdlərə məsələ həll etdikdən sonra onlardan hansı məsələnin çətin olduğunu soruşmaq olarmı?

• Yuxarıdakı cədvəl məsələlərinin həllində hansı metodlardan istifadə olunmuşdur?

• Yuxarıdakı cədvəl məsələlərinin həllində hansı metodlardan istifadə olunmuşdur?

• Şagirdlərə məsələ həll etdikdən sonra onlardan hansı məsələnin çətin olduğunu soruşmaq olarmı?

• Şagirdlərə məsələ həll etdikdən sonra onlardan hansı məsələnin çətin olduğunu soruşmaq olarmı?

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

24-BOB.

UY XO'JALIKLARI KOLIYASI

24.1. Mahalla munosabatlarining umumiy tarixiga oid qisqacha ma'lumot

Uy-xo'jaliklari mahalla hamda ularga xos boshqa tizimlar haqida so'z yuritishdan oldin, bu masalaga oydinlik kiritish uchun, ularning kelib chiqishi va rivojlanish bosqichlari haqida ham to'xtalib o'tishimiz lozim. Bu, albatta, ilmiy-nazariy jihatdan ham, amaliy nuqtai nazardan ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki, ma'lumki, har qanday hodisa, jarayon, tizim va boshqalarni o'rganishda, ularning kelib chiqishi, tarixiy ildizlarini aniqlash, ularning rivojlanish bosqichlarini o'rganish, ularning hozirgi holatini to'g'ri baholash va kelajakdagi taraqqiyotini to'g'ri belgilash uchun katta ahamiyatga ega. Shuning uchun ham, biz ham mahalla, uy-xo'jaliklari kabi tizimlarning kelib chiqishi va dastlabki rivojlanish bosqichlarini o'rganishga alohida e'tibor berishimiz kerak. Bu, albatta, bizga ularning hozirgi holatini to'g'ri baholash va kelajakdagi rivojlanishini to'g'ri belgilash uchun katta yordam beradi. Shuning uchun ham, biz ham mahalla, uy-xo'jaliklari kabi tizimlarning kelib chiqishi va dastlabki rivojlanish bosqichlarini o'rganishga alohida e'tibor berishimiz kerak. Bu, albatta, bizga ularning hozirgi holatini to'g'ri baholash va kelajakdagi rivojlanishini to'g'ri belgilash uchun katta yordam beradi.

Odatda, uy-xo'jaliklarining kelib chiqishi haqida so'z yuritilganda, ko'pincha, ularning [illegible] bilan bog'liq holda ko'rib chiqilishi kuzatiladi. Bu, albatta, to'g'ri emas. Chunki, uy-xo'jaliklari va oilalar o'rtasida ma'lum farqlar mavjud. Masalan, oilalar asosan qarindoshlik munosabatlari asosida shakllanadi va rivojlanadi. Uy-xo'jaliklari esa, asosan, hududiy yaqinlik asosida shakllanadi va rivojlanadi. Shuning uchun ham, uy-xo'jaliklarining kelib chiqishi va dastlabki rivojlanish bosqichlarini o'rganishda, ularning oilalar bilan bog'liq holda ko'rib chiqilishi to'g'ri emas. Chunki, uy-xo'jaliklari va oilalar o'rtasida ma'lum farqlar mavjud. Masalan, oilalar asosan qarindoshlik munosabatlari asosida shakllanadi va rivojlanadi. Uy-xo'jaliklari esa, asosan, hududiy yaqinlik asosida shakllanadi va rivojlanadi. Shuning uchun ham, uy-xo'jaliklarining kelib chiqishi va dastlabki rivojlanish bosqichlarini o'rganishda, ularning oilalar bilan bog'liq holda ko'rib chiqilishi to'g'ri emas.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

• umumiy hisoblash usullari;
• ishonchli ma'lumotlarni olish usullari va ularni qo'llash.

Uy xo'jaliklari tadqiqoti modeli ko'rinishidagi muhim elementlardan biri kundalik faoliyat turlarini aniqlash va ularning xo'jalik a'zolari mehnat sarfi va jinsiga qarab ajratishdan iborat. Bu esa, o'z navbatida, uy xo'jaliklarining ishlab chiqarish imkoniyatlarini aniqlash, ular o'rtasidagi farqlarni belgilash imkonini beradi. Ayni paytda, bu ma'lumotlar uy xo'jaliklarining ijtimoiy-iqtisodiy holatini baholash uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, uy xo'jaliklarining daromad manbalari, ularning turmush darajasi va ijtimoiy himoyaga muhtojligini aniqlashda ushbu ma'lumotlar muhim o'rin tutadi. Shuningdek, bu ma'lumotlar asosida uy xo'jaliklarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish dinamikasini kuzatish va kelajakdagi rivojlanish tendensiyalarini prognoz qilish imkoniyati yuzaga keladi.

Uy xo'jaliklarining ijtimoiy-iqtisodiy holatini tahlil qilishda ularning daromadlari darajasi va manbalarini aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi. Daromadlar xo'jalikning moddiy farovonligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Shu bois, daromadlarni o'rganish orqali uy xo'jaliklarining turmush darajasi, ularning ijtimoiy himoyaga muhtojligi va iqtisodiy barqarorligini baholash mumkin. Daromadlarning ijtimoiy-iqtisodiy holatini aniqlashdagi ahamiyati shundaki, ular xo'jalikning moddiy resurslarini shakllantirish, iqtisodiy faoliyatini rivojlantirish va turmush darajasini oshirish uchun zarur bo'lgan asosiy manbalardan biri hisoblanadi. Daromadlarning xo'jalik a'zolari o'rtasida qanday taqsimlanishi esa ularning ijtimoiy-iqtisodiy holatini yanada chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi.

Daromadlar turlari va ularning xo'jalik a'zolari o'rtasida taqsimlanishini o'rganish quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi. Birinchi bosqichda xo'jalik a'zolarining daromad manbalari aniqlanadi. Ikkinchi bosqichda daromadlarning miqdoriy ko'rsatkichlari hisoblanadi. Uchinchi bosqichda esa daromadlarning xo'jalik a'zolari o'rtasida taqsimlanishi tahlil qilinadi. Bu bosqichlar quyidagilardan iborat:

• birinchi;
• ikkinchi.

Individual[1] uy xo'jaligi a'zolarining ehtiyojlarini qanday qondirayotganini tahlil qilish maqsadida ularning daromadlari va iste'molini o'rganish zarur. Ayniqsa, bu tahlil

[1] Individual – bir kishi yoki bir kishiga tegishli bo'lgan, shu kishining o'ziga xos xususiyatlarini ifodalovchi. Masalan, individual yondashuv, individual ehtiyojlar, individual rivojlanish.

...

- ...
- ...
- ...
- ...
- ...

...

...

[illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Sinkronizatsiya usuli ma'lumotlarni ikkala tomonda ham bir xil holatga keltirishga qaratilgan. Bu usul ayniqsa ko'p foydalanuvchi ishlaydigan muhitlarda muhim ahamiyatga ega.

Ma'lumotlar bazasini sinxronizatsiya qilish uchun turli xil algoritmlar va protokollar qo'llaniladi. Ularning ba'zilari faqat o'zgargan qismlarni uzatishga asoslangan bo'lib, bu tarmoq resurslarini sezilarli darajada tejaydi. Shuningdek, ba'zi tizimlar ma'lumotlarni uzatishdan oldin ularni siqish mexanizmlaridan foydalanadi.

Ushbu jarayonda ma'lumotlarning to'liq yo'qolishini oldini olish uchun zaxira nusxalash tizimlari ham muhim rol o'ynaydi. Ular ma'lum vaqt oralig'ida ma'lumotlarning nusxalarini saqlab boradi va kerak bo'lganda ulardan foydalanish imkonini beradi. Bu esa tizimning ishonchliligini sezilarli darajada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, ma'lumotlarni sinxronizatsiya qilish va zaxira nusxalash zamonaviy axborot tizimlarining ajralmas qismi hisoblanadi. Ularsiz ishonchli va barqaror ishlashni ta'minlash qiyin.

Bunun qarşısını almaq üçün müəssisələr müvafiq qaydalar hazırlamalı və onlara əməl olunmasına nəzarət etməlidir. Bu qaydalar müəssisənin fəaliyyət xüsusiyyətlərindən asılı olaraq müxtəlif ola bilər. Lakin onların bəzi ümumi tələbləri olmalıdır. Bu qaydalar müəssisənin rəhbərliyi tərəfindən təsdiq olunmalı və bütün işçilərə çatdırılmalıdır. Qaydaların pozulmasına görə müəyyən intizam tənbehləri nəzərdə tutulmalıdır. Bu tənbehlər qaydaların pozulmasının ağırlıq dərəcəsindən asılı olaraq fərqli ola bilər. Məsələn, ilk dəfə baş verən yüngül pozuntuya görə xəbərdarlıq, təkrar pozuntuya görə isə daha ciddi tənbeh tətbiq edilə bilər. Qaydaların pozulmasına görə tətbiq olunan tənbehlərin növləri müəssisənin daxili qaydalarında aydın şəkildə göstərilməlidir. Bu tənbehlər müəssisənin rəhbərliyi tərəfindən müəyyən edilir və onlar qaydaların pozulmasının ağırlıq dərəcəsinə uyğun olmalıdır. Ən ciddi tənbeh isə işçinin işdən azad edilməsidir. Bu tənbeh yalnız ən ağır pozuntular halında tətbiq olunmalıdır. Bu tənbeh tətbiq olunmazdan əvvəl işçinin müdafiə hüququ təmin edilməlidir. Bu hüquq işçinin öz müdafiəsini təqdim etmək imkanını nəzərdə tutur. Bu müdafiə yazılı və ya şifahi şəkildə ola bilər. Müdafiə nəticəsində işçinin günahsız olduğu müəyyən edilərsə, tənbeh ləğv edilməlidir. Bu tənbeh ləğv edildikdə, işçinin hüquqları bərpa olunmalıdır. Bu hüquqlara işçinin əvvəlki vəzifəsinə qaytarılması və itirilmiş əmək haqqının ödənilməsi daxildir. Bu ödənişlər müəssisənin maliyyə imkanlarından asılı olaraq müəyyən edilir. Bu ödənişlərin məbləği müəssisənin rəhbərliyi tərəfindən müəyyən edilir. Bu ödənişlərin məbləği müəssisənin rəhbərliyi tərəfindən müəyyən edilir.

Müəssisələrdə qaydaların pozulmasına görə tətbiq olunan tənbehlərin növləri müxtəlif ola bilər. Bu növlərə aşağıdakılar daxildir:

- xəbərdarlıq edilməsi;
- müəyyən müddətə...

Xəbərdarlıq ən yüngül tənbeh növüdür və bu tənbeh ilk dəfə baş verən kiçik pozuntulara görə tətbiq olunur. Xəbərdarlıq şifahi və ya yazılı şəkildə ola bilər. Yazılı xəbərdarlıq daha ciddi hesab olunur və onun surəti işçinin şəxsi işinə əlavə olunur. Bu xəbərdarlıq müəyyən müddət ərzində qüvvədə qalır və bu müddət ərzində yeni pozuntu baş verərsə, daha ciddi tənbeh tətbiq olunur.

- müəyyən müddətə (adətən 3-6 ay) işçinin vəzifə maaşının müəyyən faizinin tutulması;
- müəyyən müddətə daha aşağı vəzifəyə keçirilməsi;
- müəyyən müddətə mükafatlandırılmaya göndərilməsi;
- müəyyən müddətə işdən azad edilməsi;
- işçinin işdən azad edilməsi.

Müəyyən müddətə vəzifə maaşının müəyyən faizinin tutulması tənbehi orta ağırlıqda pozuntulara görə tətbiq olunur. Bu tənbeh müəyyən müddət ərzində işçinin vəzifə maaşının müəyyən faizinin tutulmasını nəzərdə tutur. Bu müddət adətən 3-6 ay arasında dəyişir. Bu müddət ərzində işçinin vəzifə maaşının müəyyən faizinin tutulması müəssisənin daxili qaydalarında aydın şəkildə göstərilməlidir. Bu tənbeh tətbiq olunmazdan əvvəl işçinin müdafiə hüququ təmin edilməlidir. Bu hüquq işçinin öz müdafiəsini təqdim etmək imkanını nəzərdə tutur. Bu müdafiə yazılı və ya şifahi şəkildə ola bilər. Müdafiə nəticəsində işçinin günahsız olduğu müəyyən edilərsə, tənbeh ləğv edilməlidir. Bu tənbeh ləğv edildikdə, işçinin hüquqları bərpa olunmalıdır. Bu hüquqlara işçinin əvvəlki vəzifəsinə qaytarılması və itirilmiş əmək haqqının ödənilməsi daxildir. Bu ödənişlər müəssisənin maliyyə imkanlarından asılı olaraq müəyyən edilir. Bu ödənişlərin məbləği müəssisənin rəhbərliyi tərəfindən müəyyən edilir. Bu ödənişlərin məbləği müəssisənin rəhbərliyi tərəfindən müəyyən edilir.

...

...

...

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]

[illegible]

...

...

...

...

...

...

...

...

...

- ...
- ...
- ...
- ...

...

...

- [illegible]

- [illegible]

- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ko'rsatiladigan xizmat turiga qarab, ularni bir nechta asosiy guruhlarga ajratish mumkin. Xususan, bu sohaga oid tasnifni quyidagi jadvalda ko'rishingiz mumkin:

- Iqtisodiy muammolarga boy;
- ijtimoiy bo'linishlar ingibolini ko'rsatish;
- moliyaviy holatini ko'rsatadigan bo'lim.

Iqtisodiy muammolarga ijtimoiy bo'linishlar ingibolini ko'rsatish qiyinchiligi ko'rsatilishi mumkin.

- muammoli vaziyatlarni bartaraf etish bo'yicha tizimli va muntazam ilmiy va ijodiy izlanishlar olib borish;
- qonunchilik va mahalliy idoralar qarorlarini ishlab chiqishda ularning ishtirokini ta'minlash, ko'p qirrali ijtimoiy-iqtisodiy va huquqiy masalalarni hal etish;
- individual, oilaviy va guruhiy psixologik xizmat ko'rsatish bo'yicha ilmiy-amaliy va uslubiy tavsiyalarni ishlab chiqish, ularni amaliyotga tatbiq etish;
- psixologik xizmat ko'rsatish bo'yicha mutaxassislarni tayyorlash, ularning malakasini oshirish, qayta tayyorlash.

Psixologik xizmat ko'rsatish quyidagi asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

- psixodiagnostik ishlar;
- psixologik korrektsiya va rivojlantirish ishlari;
- psixologik maslahat berish va psixoterapiya ishlari;
- psixologik-pedagogik, ijtimoiy-psixologik va psixofiziologik yo'nalishdagi ishlar;
- psixologik-tibbiy-ijtimoiy ekspertiza ishlari;
- psixologik profilaktika va psixologik ma'rifat ishlari.

Psixologik xizmat ko'rsatish ishlarini tashkil etishda quyidagi tamoyillarga amal qilinadi:

- psixologik xizmat ko'rsatishning ixtiyoriylik tamoyili;
- mijozlarga faqat kasbiy mutaxassislar tomonidan xizmat ko'rsatilishi, shaxsiy hayotga aralashmaslik tamoyili;
- psixologik xizmat ko'rsatishning ilmiylik va xolislik tamoyili;
- psixologik xizmat ko'rsatishning maxfiylik tamoyili;
- psixologik xizmat ko'rsatishning ijtimoiy-psixologik, psixofiziologik va psixoterapevtik yo'nalishlarni o'zaro uyg'unlashtirish tamoyili;
- psixologik xizmat ko'rsatishning ijtimoiy-psixologik va psixofiziologik yo'nalishlarini o'zaro uyg'unlashtirish tamoyili;
- psixologik yordam ko'rsatish, qarshilikni va mijozning ko'nikib qolgan psixologik mexanizmlarini buzmaslik tamoyili.

Mijozlarga psixologik xizmat ko'rsatishga kirishishdan oldin, mijoz bilan psixolog o'rtasida

- [illegible] [illegible] [illegible]

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlarning barchasi bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularning har biri o'z navbatida ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy sohalarda adaptatsion munosabatlarni shakllantirish xususiyatlarini belgilaydi.

Jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi va ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning shakllanishi ma'lum darajada ma'naviy qadriyatlarga ham bog'liq. Ularning darajasi va mazmuni ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Jamiyatda ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning shakllanishi ma'naviy qadriyatlarga bog'liq bo'lishiga misol sifatida xalqimizning ko'p asrlik tarixida shakllangan mehmondo'stlik, saxiylik, bag'rikenglik kabi fazilatlarni ko'rsatish mumkin. Bu fazilatlar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

Keyingi yillarda ijtimoiy sohalarning rivojlanishi turli xil ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni keltirib chiqarmoqda. Bu muammolarning yechimini topish uchun ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning shakllanishiga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi. Bu omillarni aniqlash va ularning ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarga ta'sirini o'rganish natijasida ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni boshqarishga oid ilmiy asoslangan tavsiyalarni ishlab chiqish mumkin. Ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlash va ularning ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarga ta'sirini o'rganish natijasida ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni boshqarishga oid ilmiy asoslangan tavsiyalarni ishlab chiqish mumkin. Ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlash va ularning ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarga ta'sirini o'rganish natijasida ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni boshqarishga oid ilmiy asoslangan tavsiyalarni ishlab chiqish mumkin.

Ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlash va ularning ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarga ta'sirini o'rganish natijasida ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni boshqarishga oid ilmiy asoslangan tavsiyalarni ishlab chiqish mumkin. Ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlash va ularning ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarga ta'sirini o'rganish natijasida ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni boshqarishga oid ilmiy asoslangan tavsiyalarni ishlab chiqish mumkin.

- farovon;
- do'st doirasi;
- muhabbat.

Mulkiy munosabatlar, bozor iqtisodiyoti sharoitida ijtimoiy munosabatlarning shakllanishi va rivojlanishi ijtimoiy-iqtisod

ko'pincha ishonchsizlik, qo'rquv, ijtimoiy tashvish, o'z-o'zini hurmat qilishning pasayishi kuzatiladi:

- erkaklik (mardlik) qadriyatlarining ustunligi;
- ayollar ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy ta'minot, ijtimoiy sug'urta, ijtimoiy xizmatlar, ijtimoiy himoya bo'yicha mutaxassislar;
- ijtimoiy xizmat ko'rsatuvchilar jamoat tartibi, xavfsizlik, ijtimoiy muhofaza ishlari bo'yicha mutaxassislar.

Jamoatchilik fikrini o'rganish natijalariga ko'ra, ijtimoiy ko'magga muhtoj shaxslarga nisbatan differensial yondashuv, ya'ni ularning ijtimoiy holatiga e'tibor berish zarurligi aniqlandi. Bu ijtimoiy ishni davom ettirishning asosiy mezonlarini belgilab berishga, ijtimoiy ko'magga muhtoj shaxslarga nisbatan konsentrik yondashuv tadbiqini yaxshi ko'rsatadi. Uning umumiy ko'rsatkichi ijtimoiy ko'magga muhtoj shaxslarga ijtimoiy xizmat ko'rsatishning belgilanganligidan dalolat beradi. Ijtimoiy xizmat ko'rsatishning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari ijtimoiy ko'magga muhtoj shaxslarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlashga xizmat qiladi. Zamonaviy davlat tomonidan barcha sohalarning, avvalambor, ijtimoiy sohaning rivojlanishi, ijtimoiy ishni tashkil etishning mexanizmlari, ijtimoiy ko'magga muhtoj shaxslarga ijtimoiy xizmat ko'rsatishning ijtimoiy-iqtisodiy, ijtimoiy-huquqiy, ijtimoiy-psixologik, ijtimoiy-pedagogik, ijtimoiy-tibbiy va boshqa yo'nalishlarga e'tibor kuchaydi.

24.4. Ijtimoiy himoya turlari

Ijtimoiy himoya turlari ko'p. Ular ijtimoiy, moliyaviy, iqtisodiy, huquqiy va boshqa sohalarga tegishli bo'lgan ko'plab turlarni o'z ichiga oladi. Ijtimoiy himoya turlarini ijtimoiy ko'magga muhtoj shaxslarning xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ajratish mumkin. Ijtimoiy himoya turlari ijtimoiy ko'magga muhtoj shaxslarga, quyidagilarga bog'liqlik darajasiga qarab ajratiladi:

- davlat va jamiyat tomonidan;
- shaxslarning turli guruhlari bo'yicha;
- ko'rsatilayotgan ijtimoiy xizmatlar turlari bo'yicha;
- mahalliy darajada ko'rsatiladigan;
- ko'rsatiladigan xizmatlar sifatiga ko'ra;
- ijtimoiy ko'magga muhtoj shaxslarga ko'rsatiladigan xizmatlar turlari bo'yicha.

Zamonaviy maktab tasviriy san'at fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalarni qo'llashga e'tibor qaratmoqda:

- Grafik muharrirlar asosida...
- ...
- ...

Zamonaviy texnologiyalar va multimedia vositalaridan foydalanish o'quvchilarning qiziqishini oshirishga xizmat qiladi:

- ...
- ...

Ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan jarayonlarda o'qituvchining kasbiy mahorati muhim ahamiyatga ega.

- ...
- ...
- ...

Innovatsion texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarning quyidagi ko'nikmalarini rivojlantiradi:

- ...
- ...

Tasviriy san'at darslarida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish uchun turli usullardan foydalaniladi. Bu usullar orasida ...

Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalarni qo'llash natijasida o'quvchilarning quyidagi sifatlari rivojlanadi:

- ...
- ...

Xulosa qilib aytganda, ...

- real bilan ishlash;
- tashqi muhit bilan o'zaro ta'sir;
- ijtimoiy o'zaro ta'sir.

Bu yo'nalishlarni hisobga olgan holda, ta'limni tashkil etishda quyidagi asosiy tamoyillarga rioya qilish muhim ahamiyat kasb etadi:

- ta'limni qiziqish va ehtiyojlarga yo'naltirish;
- bolalarni o'z faoliyatini rejalashtirishga, nazorat qilishga va baholashga o'rgatish;
- ijodkorlik,
- tashabbuskorlik,
- mustaqillik,
- o'zgaruvchanlik.

Maktab ta'limida muammoli vaziyatlarni yaratish, ularni hal etishda o'quvchilarni faollashtirish muhim ahamiyatga ega:

- o'quvchilarda muammoli vaziyatni yaratish, muammoli topshiriqlarni tanlash va ularni hal etishda yo'l-yo'riq ko'rsatish, muammoli vaziyatga oid ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilishga o'rgatish;
- bilimlarni, o'quv faoliyatini, ijodiy munosabatni, o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish;
- o'quvchilarda ijodiy faoliyatga ehtiyoj, qiziqish, motivatsiya, ijodiy faoliyatga tayyorlik, ijodiy faoliyat ko'nikmalarini shakllantirish;
- o'quvchilarda ijodiy faoliyatga ehtiyoj, qiziqish, motivatsiya, ijodiy faoliyatga tayyorlik, ijodiy faoliyat ko'nikmalarini shakllantirish;
- o'quvchilarda ijodiy faoliyatga ehtiyoj, qiziqish, motivatsiya, ijodiy faoliyatga tayyorlik, ijodiy faoliyat ko'nikmalarini shakllantirish.

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning ijodiy faoliyatini rivojlantirishda o'qituvchining roli katta. O'qituvchi o'quvchilarning ijodiy faoliyatini rivojlantirishda quyidagi vazifalarni bajaradi:

- o'quvchilarning ijodiy faoliyatini, motivatsiyasini, qiziqishini rivojlantirish uchun sharoit yaratadi;
- o'quvchilarning ijodiy faoliyatini, motivatsiyasini, qiziqishini rivojlantirish uchun sharoit yaratadi;
- o'quvchilarning ijodiy faoliyatini, motivatsiyasini, qiziqishini rivojlantirish uchun sharoit yaratadi.

Akıllı pil değerlendirme ve yeniden kalibrasyon

Ölçümler	Yeniden kalibrasyon gerçekleştirildi
1. Mevcut kapasite 2. Yüksek hızlı akım testi Dönüşüm ve hücre dengeleme ihtiyacının belirlenmesi Elektrik ölçümleri 1. Gerilim 2. Akım/kapasite ölçümü Dönüşüm ve hücre dengeleme ihtiyacının belirlenmesi 3. Sıcaklık 4. Mutlak zamanlı ölçümler için batarya çıkışına bağlanan Dönüşüm ve hücre dengeleme ihtiyacının belirlenmesi 5. Akım/kapasite ölçümü 6. Yüksek hızlı akım testi Dönüşüm ve hücre dengeleme ihtiyacının belirlenmesi 7. Gerilim ölçümleri 8. Sıcaklık ölçümleri 9. Dönüşüm ve hücre dengeleme ihtiyacının belirlenmesi	1. Dönüşüm ve hücre dengeleme ihtiyacının belirlenmesi 2. Akım/kapasite ölçümü Dönüşüm ve hücre dengeleme ihtiyacının belirlenmesi 3. Sıcaklık ölçümleri Dönüşüm ve hücre dengeleme ihtiyacının belirlenmesi 4. Dönüşüm ve hücre dengeleme ihtiyacının belirlenmesi 5. Yüksek hızlı akım testi Dönüşüm ve hücre dengeleme ihtiyacının belirlenmesi 6. Gerilim ölçümleri 7. Akım/kapasite ölçümü 8. Sıcaklık ölçümleri 9. Dönüşüm ve hücre dengeleme ihtiyacının belirlenmesi

İkinci pil değerlendirme	İkinci pil yeniden kalibrasyon gerçekleştirildi
Batarya sarmalı sağlıklı olarak belirlendi	Batarya sarmalı sağlıklı olarak belirlendi.
Hatalı	Hatalı

- [illegible]
- [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

tegishli tomonlar bilan kelishilgan holda qo'llaniladi. Bunday yo'riqnomalarga rioya qilish ishlab chiqarishni tashkil etishning ilmiy asoslarini yaratishga, mehnat unumdorligini oshirishga, ishlab chiqarishning yuqori sifatini ta'minlashga, mehnat xavfsizligini kafolatlashga xizmat qiladi.

Xo'jalik yurituvchi subyektlarning ishlab chiqarish quvvatlaridan samarali foydalanish darajasi ularning ishlab chiqarish hajmiga, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning sifatiga, ularning raqobatbardoshligiga, ishlab chiqarish xarajatlarining kamayishiga, mehnat unumdorligining o'sishiga, foyda miqdorining ko'payishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun ham ishlab chiqarish quvvatlaridan to'liq foydalanish, ularni doimo takomillashtirib borish, xo'jalik yurituvchi subyektlarning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Ishlab chiqarish quvvatlarini takomillashtirish, ularni yangilash va kengaytirish ishlab chiqarishni texnik jihatdan qayta qurollantirish, yangi texnika va texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarishni mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish, mehnat sharoitlarini yaxshilash, ekologik muammolarni hal etish, ishlab chiqarishni tashkil etish va boshqarishni takomillashtirish asosida amalga oshiriladi. Ishlab chiqarish quvvatlarini takomillashtirish va ularni yangilash ishlab chiqarishning texnik-iqtisodiy darajasini oshirishga, mahsulot tannarxini pasaytirishga, mehnat unumdorligini oshirishga, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning sifatini yaxshilashga, ularning raqobatbardoshligini ta'minlashga, ishlab chiqarishning rentabelligini oshirishga, ishlab chiqarishning ekologik xavfsizligini ta'minlashga, mehnat sharoitlarini yaxshilashga, ishlab chiqarishni tashkil etish va boshqarishni takomillashtirishga xizmat qiladi.

24.5. Ishlab chiqarish quvvatlarini shakllantirish va yo'naltirish

Ishlab chiqarish quvvatlarini shakllantirish va yo'naltirish jarayonida ularning hajmi, tarkibi va tuzilmasi belgilanadi. Ishlab chiqarish quvvatlarining hajmi deganda ishlab chiqarishning ma'lum bir vaqt davomida ishlab chiqarishi mumkin bo'lgan mahsulotlarning miqdori tushuniladi. Ishlab chiqarish quvvatlarining tarkibi deganda ularning ishlab chiqarish jarayonining asosida ishlab chiqarishning turli

...

...

...

• ...

• ...

...

...

• ...

• ...

...

...

yangi mahalla ekkuni qaerga qilish kerakligi haqida ko'p gapirishdi. Ma'muriyat bu yerga

qilish shakllari va usullarining rivojlanishiga ijobiy ta'sirini ko'rsatish muhim ahamiyat kasb etadi. Jamiyat hayotining barcha sohalarida, shu jumladan, ommaviy axborot vositalarida ishlatiladigan til birliklarini to'g'ri tanlash

• jamoatchilik fikrini o'rganish va shakllantirishda ijtimoiy-siyosiy ahamiyatga ega bo'lgan matnlarni tahlil qilish;

• ijtimoiy-siyosiy mavzudagi matnlarni tuzish va tahrir qilish;

• ijtimoiy-siyosiy matnlarni tuzishda, tahrir qilishda va tahlil qilishda ommaviy axborot vositalarining imkoniyatlaridan foydalanish

• ijtimoiy-siyosiy faoliyat sohasida foydalaniladigan rasmiy-biznes uslubiga oid hujjatlarni tuzish va tahrir qilish ko'nikmalarini shakllantirish.

Ijtimoiy-siyosiy matn (o'zbek va boshqa) ko'lamini muvaffaqiyatli tahlil qilishni, uning mazmuniy xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy ahamiyatini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning o'ziga xos xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning turlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning shakllarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning uslubiy xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning tuzilishini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning tilini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning stilistik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning grammatik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning leksik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning frazeologik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning so'z yasalishi xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning morfologik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning sintaktik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning fonetik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning orfografik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning punktuatsion xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning grafik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning orfoepik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning prosodik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning ritmik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning intonatsion xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning pauza xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning urg'u xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning ohang xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning tempo xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning ritm xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning melodika xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning dinamika xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning tembr xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning timbr xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning akustik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning artikulyatsion xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning fiziologik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning psixologik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning sotsiologik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning etnografik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning folklor xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning adabiyotshunoslik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning tilshunoslik xususiyatlarini, ijtimoiy-siyosiy matnlarning boshqa fanlar bilan aloqadorligini o'rganish.

Ijtimoiy-siyosiy matnlarni tahlil qilishda ommaviy axborot vositalarining ijtimoiy-siyosiy hayotdagi o'rni, ijtimoiy-siyosiy matnlarning ommaviy axborot vositalarida tutgan o'rni, ijtimoiy-siyosiy matnlarning ommaviy axborot vositalarida qo'llanilishi, ijtimoiy-siyosiy matnlarning ommaviy axborot vositalarida ishlatilishi

xo'jaligiga nisbatan qilingan shubhali uchinchi kontaktlar va moliyaviy aylanmaga ushbu uchinchi partiyaning ta'sirini nazorat qilish zarur bo'lgan omillar kiradi.

• jismoniy muhofaza investitsion resurslarga aylantirilgan pul mablag'larini qaytarish mumkin bo'lmagan xarajatlarni o'z ichiga oladi. Bunga uchun zarur va moliyaviy xizmatlarni diversifikatsiya qilish va kengaytirish mumkin emas, bular investitsion fondlar va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy sarmoya jalb qilishdir. Investitsion mablag'lar, asosan, ishlab chiqarish, kengaytirish va boshqa ishlab chiqarish sohalarida.

• yetarli hajmda tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish va jamg'armalar tizimining mavjud emasligi mamlakatimizda faoliyat ko'rsatayotgan investitsion jarayonlarni cheklab qo'ymoqda. Bu esa o'z navbatida mamlakatimiz iqtisodiyotiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Baholash uchun savollar

• Tadbirkorlik deb nimaga aytiladi?

• Uy xo'jaligiga tegishli bo'lgan xarajatlarni xususiyatlari bilan tanishtiring?

• Uy xo'jaligining mahsuloti bo'lgan xizmatlarni xususiyatlarini aytib bering. Ularni korxona ishlab chiqarishi bilan taqqoslang va farqini tushuntirib bering?

• Oilaviy xo'jalik faoliyatining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati nimadan iborat?

• Oilaviy xo'jaliklar, korxonalar yoki notijorat tashkilotlarining mohiyati? Ular o'rtasidagi o'xshashlik va farqlar nimalarda namoyon bo'ladi?

• Uy xo'jaligi mustaqil korxonalik bo'lishga erishdan moliyaviy resurslar bilan ta'minlanishi jihatdan qanday farqlanadi? Ularning guruhlanishidan misollar keltiring?

• Uy xo'jaligida xo'jalik yuritishning mustaqil faoliyatini va moliyaviy holatini shakllantirishda qanday omillar ta'sir etishini misollar asosida tushuntiring?

• Uy xo'jaliklari moliyasi deb nimaga aytiladi?

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

• Ilk seriyalarda mahsus qismlar ishlab chiqarish uchun qanday asosiy materiallar ishlatilgan?

• Ilk seriyali avtomobillarni yig'ish qanday tashkiliy usullarda amalga oshirilgan va ular qanday afzalliklarga ega bo'lgan?

• Uy-ro'zg'or buyumlarining moddiy va badiiy ahamiyati qanday bo'lgan? Ular qanday kollektsiyalarga bo'lingan?

• Ilk seriyali qurilmalarda ishlatilgan yoqilg'i turlari va yoqish usullari haqida nimalarni bilasiz?

• Uy-ro'zg'or buyumlarining ishlab chiqarilishi qanday tashkil etilgan?

• Ilk seriyali mahsulotlarning ishlab chiqarilishi qanday bosqichlarda amalga oshirilgan?

• Ilk seriyali mahsulotlarning ishlab chiqarilishi qanday bosqichlarda amalga oshirilgan?

• Ilk seriyali mahsulotlarning ishlab chiqarilishi qanday bosqichlarda amalga oshirilgan?

• Ilk seriyali mahsulotlarning ishlab chiqarilishi qanday bosqichlarda amalga oshirilgan?

• Ilk seriyali mahsulotlarning ishlab chiqarilishi qanday bosqichlarda amalga oshirilgan?

• Ilk seriyali mahsulotlarning ishlab chiqarilishi qanday bosqichlarda amalga oshirilgan?

• Ilk seriyali mahsulotlarning ishlab chiqarilishi qanday bosqichlarda amalga oshirilgan?

• Ilk seriyali mahsulotlarning ishlab chiqarilishi qanday bosqichlarda amalga oshirilgan?

• Ilk seriyali mahsulotlarning ishlab chiqarilishi qanday bosqichlarda amalga oshirilgan?

• Ilk seriyali mahsulotlarning ishlab chiqarilishi qanday bosqichlarda amalga oshirilgan?

bendrojo ugdymo mokyklos mokytojų pasirengimo bendradarbiauti su tėvais ir globėjais problemą.

• Kaip vertinate tėvų ir globėjų įtraukimą į vaikų ugdymo(si) procesą?

• Ar pakanka tėvų ir globėjų informuojama apie vaikų pasiekimus ir pažangą?

• Kokia tėvų ir globėjų nuomone yra geriausia forma informuoti juos apie vaiko pasiekimus?

• Kaip vertinate tėvų ir globėjų dalyvavimą mokyklos veiklos planavime?

• Kaip vertinate tėvų ir globėjų dalyvavimą mokyklos veiklos įsivertinime?

• Kaip vertinate tėvų ir globėjų dalyvavimą mokyklos veiklos tobulinime?

• Kaip vertinate tėvų ir globėjų dalyvavimą mokyklos veiklos viešinime?

• Kaip vertinate tėvų ir globėjų dalyvavimą mokyklos veiklos kokybės įsivertinime?

• Kaip vertinate tėvų ir globėjų dalyvavimą mokyklos veiklos kokybės tobulinime?

• Kaip vertinate tėvų ir globėjų dalyvavimą mokyklos veiklos kokybės viešinime?

• Kaip vertinate tėvų ir globėjų dalyvavimą mokyklos veiklos kokybės įsivertinime?

• Kaip vertinate tėvų ir globėjų dalyvavimą mokyklos veiklos kokybės tobulinime?

• Kaip vertinate tėvų ir globėjų dalyvavimą mokyklos veiklos kokybės viešinime?

• Kaip vertinate tėvų ir globėjų dalyvavimą mokyklos veiklos kokybės įsivertinime?

• Kaip vertinate tėvų ir globėjų dalyvavimą mokyklos veiklos kokybės tobulinime?

• Kaip vertinate tėvų ir globėjų dalyvavimą mokyklos veiklos kokybės viešinime?

- Ishchilar o'z yuqori sur'atlarda o'sishi shuningdek, ma'lumotlar dasturida qanchalik yaxshi bo'lganini?
- Ilovalar platformasi Dasturlarning eng ishonchli va tezkor ishlashini qanday ta'minlaydi?
- Xulosa: Bu ma'lumotlar bazasining ishlashini qanday tushunish kerak?
- Ishonchli ma'lumotlar bazasini yaratish uchun ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimini qanday tanlash kerak? Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimini tanlash mezonlari nimalardan iborat?
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimini tanlash mezonlari nimalardan iborat?
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimini (MBBT) tanlash mezonlari (sifat ko'rsatkichlari), ularning ahamiyati va uning tanlashga ta'sirini ko'rsating?
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimini tanlash bo'yicha ba'zi tavsiyalar?
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimini tanlash bo'yicha xulosa?
- Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimini tanlash bo'yicha qanday xulosalar chiqarish mumkin

- Czy w pracy zawodowej wykorzystuje się wiedzę z matematyki?
- Czy w życiu codziennym spotykamy się z sytuacjami, w których musimy wykonywać obliczenia?
- Czy matematyka ma jakieś zastosowanie w innych dziedzinach życia?
- Czy matematyka jest potrzebna w pracy zawodowej?
- Czy matematyka jest potrzebna w życiu codziennym?
- Czy matematyka jest potrzebna w innych dziedzinach życia?
- Czy matematyka jest potrzebna w pracy zawodowej?
- Czy matematyka jest potrzebna w życiu codziennym?
- Czy matematyka jest potrzebna w innych dziedzinach życia?
- Czy matematyka jest potrzebna w pracy zawodowej?
- Czy matematyka jest potrzebna w życiu codziennym?
- Czy matematyka jest potrzebna w innych dziedzinach życia?
- Czy matematyka jest potrzebna w pracy zawodowej?
- Czy matematyka jest potrzebna w życiu codziennym?
- Czy matematyka jest potrzebna w innych dziedzinach życia?
- Czy matematyka jest potrzebna w pracy zawodowej?
- Czy matematyka jest potrzebna w życiu codziennym?
- Czy matematyka jest potrzebna w innych dziedzinach życia?
- Czy matematyka jest potrzebna w pracy zawodowej?
- Czy matematyka jest potrzebna w życiu codziennym?
- Czy matematyka jest potrzebna w innych dziedzinach życia?

[illegible]

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

25-BOB
XALQARO MOLIYA

25.1 Xalqaro to'lovlarning asoslari va rivojlanish tendensiyalari

[illegible] xalqaro moliya bozorlari... xalqaro [illegible] faoliyati, ularni [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] portfelini boshqarish va [illegible] bilan bog'liq [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Johan Applegate'in [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Jahon iqtisodiy tizimida dollar va evrozonaning o'rni 3
Jahon iqtisodiy tizimida dollar va evrozonaning o'rni 3

[illegible]

[illegible]

25.2. Jahon banki va Xalqaro valyuta fondi

[illegible]

[illegible]

[illegible]

XML-Dateien können in verschiedenen Formaten vorliegen. Um sie korrekt verarbeiten zu können, müssen sie wohlgeformt sein.

Eine XML-Datei ist wohlgeformt, wenn sie folgende Anforderungen erfüllt:

- Sie enthält genau ein Wurzelelement, das alle anderen Elemente umschließt.
- Alle Elemente sind korrekt verschachtelt und haben eine Start- und eine Endmarke.
- Attributwerte stehen in Anführungszeichen.
- Sonderzeichen wie <, > und & werden durch Entitäten ersetzt.

XML-Dateien können zusätzlich zu einer Grammatik gültig sein. Eine Grammatik legt fest, welche Elemente und Attribute in welcher Reihenfolge und Anzahl vorkommen dürfen. Eine XML-Datei ist gültig, wenn sie wohlgeformt ist und sich an die Regeln einer Grammatik hält.

XML-Dateien können mit einer Stylesheet-Sprache in andere Formate umgewandelt werden. Eine Stylesheet-Sprache ist eine Sprache, mit der man beschreiben kann, wie eine XML-Datei in ein anderes Format umgewandelt werden soll. Eine Stylesheet-Sprache ist zum Beispiel XSLT. XSLT ist eine Sprache, mit der man beschreiben kann, wie eine XML-Datei in ein anderes Format umgewandelt werden soll.

XML-Dateien können mit einer Schemasprache beschrieben werden. Eine Schemasprache ist eine Sprache, mit der man beschreiben kann, welche Elemente und Attribute in einer XML-Datei vorkommen dürfen. Eine Schemasprache ist zum Beispiel XSD. XSD ist eine Sprache, mit der man beschreiben kann, welche Elemente und Attribute in einer XML-Datei vorkommen dürfen.

XMA tovarlarini eksport qilishda bir qator muammolar mavjud. Ularning asosiylari quyidagilardan iborat:

1. Xalqaro bozorda raqobatbardoshlikning pastligi. Bu muammo ishlab chiqarishning texnologik darajasi pastligi, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning sifati va ularning jahon bozori talablariga mos kelmasligi bilan bog'liq.

2. Eksport hajmining barqaror emasligi. Bu muammo ishlab chiqarishning mavsumiyligi, xom ashyo bazasining cheklanganligi va eksport yo'nalishlarining kamligi bilan bog'liq.

3. Logistika muammolari. Bu muammo transport xarajatlarining yuqoriligi, yetkazib berish muddatlarining uzoqligi va yo'qotishlar bilan bog'liq.

4. Moliyaviy muammolar. Bu muammo eksportchilarning moliyaviy resurslarining cheklanganligi, banklarning eksportni kreditlashga tayyor emasligi va valyuta kursining o'zgaruvchanligi bilan bog'liq.

5. Bojxona va ma'muriy to'siqlar. Bu muammo bojxona rasmiylashtiruvining murakkabligi, ortiqcha hujjatlar talab qilinishi va korrupsiya bilan bog'liq.

XMA tovarlarini eksport qilishni rivojlantirish uchun quyidagi takliflarni berish mumkin:

1. Ishlab chiqarishning texnologik darajasini oshirish, zamonaviy uskunalarni joriy etish va mahsulot sifatini yaxshilash.

2. Eksport hajmini barqarorlashtirish uchun ishlab chiqarishni mavsumiylikdan chiqarish, xom ashyo bazasini kengaytirish va yangi eksport yo'nalishlarini topish.

3. Logistika muammolarini hal qilish uchun transport xarajatlarini kamaytirish, yetkazib berish muddatlarini qisqartirish va yo'qotishlarni oldini olish.

4. Moliyaviy muammolarni hal qilish uchun eksportchilarga imtiyozli kreditlar berish, banklarning eksportni kreditlashga tayyorligini oshirish va valyuta kursining o'zgaruvchanligini kamaytirish.

5. Bojxona va ma'muriy to'siqlarni kamaytirish uchun bojxona rasmiylashtiruvini soddalashtirish, ortiqcha hujjatlarni bekor qilish va korrupsiyaga qarshi kurashni kuchaytirish.

Xalqaro investitsiyalar tushunchasi va ularning asosiy shakllari

Xalqaro investitsiyalar deganda, bir davlat rezidentlarining boshqa davlat hududida joylashgan obyektlarga uzoq muddatli maqsadlarda kapital kiritishi tushuniladi. Bu kapital investitsiya qabul qiluvchi davlatda ishlab chiqarishni kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy o'sishga xizmat qiladi.

Xalqaro investitsiyalarning asosiy shakllari quyidagilardan iborat:

1. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TXI). Bu investitsiyalar investorga chet el korxonasining ustav kapitalida ma'lum ulushga ega bo'lish yoki yangi korxona tashkil etish huquqini beradi. TXI investorga nafaqat kapital, balki texnologiya, boshqaruv tajribasi va bozorga kirish imkoniyatini ham taqdim etadi.

2. Portfel investitsiyalari. Bu investitsiyalar qimmatli qog'ozlar, masalan, aksiyalar va obligatsiyalar sotib olish orqali amalga oshiriladi. Portfel investitsiyalari investorga korxonaning boshqaruviga ta'sir o'tkazish huquqini bermaydi, lekin ular qisqa muddatda katta daromad olish imkonini beradi.

3. Boshqa investitsiyalar. Bu investitsiyalar kredit, qarz va boshqa moliyaviy operatsiyalar shaklida amalga oshiriladi. Masalan, banklar tomonidan berilgan kreditlar yoki xalqaro tashkilotlar tomonidan ajratilgan grantlar boshqa investitsiyalar hisoblanadi.

[illegible] [illegible]

— [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

Tuman

Kitob viloyati

Yo'l-transport madaniyati va yo'l harakati xavfsizligi markazi

1. Fikrlar xulosa ko'rinishida bayon qilinsin.
2. Qisqa va ravshan tushunarli bo'lsin.
3. Boshqa hujjatlarga murojaat qilinsin.

Ayrim millat vakillari uchun, hatto ular o'z ona tilida so'zlashsalar ham, ba'zi tushunchalarni anglash qiyin kechadi. Bu, ayniqsa, ma'lum bir kasb egalari o'rtasida ishlatiladigan so'zlarga nisbatan ko'proq sezilib turadi. Bunday so'zlar ko'pincha professional jargon deb ataladi. Jargon so'zlarning ma'nosini faqat shu kasb egalarigina bilishi mumkin. Masalan, tibbiyot jargonini olaylik. Bemor, tabiblar yoki pyuspensionerlar o'rtasida suhbat qilayotgan odamlar, ehtimol, bir-birlarini tushunishlari mumkin. Lekin, masalan, bu suhbatni Mirzacho'l, Qorako'l, Xalq bo'lib tinglayotganlarga tushunish mushkul. Chunki, bu holatda bu jargon shunchaki so'zlashish usuli bilan emas, balki ma'lum bir kasbga, ya'ni tibbiyotga bo'lgan munosabat bilan ham belgilanadi.

Qo'shiq ijrochilarga ham ma'lum darajada shunday salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, yangi ijrochilar o'z ijodlarini boshlaganlarida, ular ko'pincha o'z ijodlarini ommaga tushunarli bo'lishini o'ylab, ko'proq xalq qo'shiqlariga murojaat qiladilar. Ammo ularning bu qo'shiqlari ko'pincha o'z ma'nosini yo'qotadi, chunki ular xalq qo'shiqlarining asl ma'nosini to'liq anglab yetmaydilar. Natijada, ular o'z ijodlarini ommaga tushunarli qilishga harakat qilsalar ham, aslida bu qo'shiqlar ommaga tushunarsiz bo'lib qoladi. Bu esa, o'z navbatida, ijrochilarning ijodiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Qo'shiqlarning ommaga tushunarli bo'lishi muhim ahamiyatga ega. Ijrochilar qo'shiqlarni ommaga yetkazish orqali o'z ijodlarini rivojlantiradilar. Shuning uchun ijrochilar qo'shiqlarni ommaga tushunarli qilishga harakat qilishlari kerak. Ammo bu harakat ularning ijodiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatmasligi kerak. Ijrochilar qo'shiqlarni ommaga tushunarli qilishda ularning asl ma'nosini yo'qotmasligi kerak. Aks holda, ular o'z ijodlarini ommaga tushunarsiz bo'lib qoladi. Bu holat XVII asrgacha davom etgan. Keyinchalik, bu holat o'zgarishga boshladi.

Xalq qo'shiqlari — bu xalqning ma'naviy hayotining ajralmas qismi va xalq an'analarining asosidir. Xalq qo'shiqlari asrlar davomida

---

1 Qarang: Karimov I.A. Barkamol avlod — O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. Toshkent: Ma'naviyat, 2000. 25-bet.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

...

...

...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Moliya va pul kredit siyosati. Bu ilmiy tadqiqotga [illegible] ishlab chiqarishning [illegible] ta'minlash, [illegible] bilan bog'liq [illegible] ma'lum darajada [illegible] ta'minlash [illegible] qilinmoqda. [illegible]

2.5.6. Xalqaro hisob-kitob shakllari

Xalqaro [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible]

– xalqaro tashkilotlar tomonidan ...
– ...
– ...
– ...

O'qish davri, o'qishni tugatganlik haqidagi hujjat, ...

Tizimga qabul shartnomalarini ...

– ...
– ...
– ...

Xalqaro xujjatlari – ...

1. Qo'shimcha ...

2. ...

3. ...

4. ...

... Antinsuhde ... ...

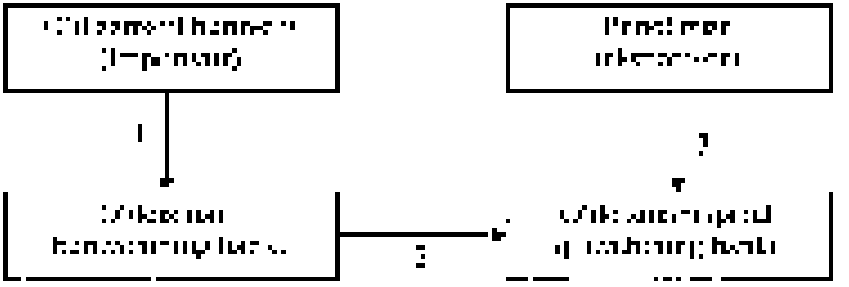

1. Ödeme emri ibraz edilir.
2. Ödeme emri muhabir bankaya gönderilir.
3. Muhabir banka ödeme yapar.
4. Ödeme emri ödenir.

Ödeme emri, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir. Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir. Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir.

Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir. Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir. Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir.

Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir. Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir. Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir.

Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir. Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir. Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir.

Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir. Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir. Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir.

Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir. Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir. Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir.

Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir. Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir. Ödeme emrinin ibrazı, ödeme yükümlüsünün ödeme emrini kabul etmesi veya ödeme emrinin ödenmesi için ödeme yükümlüsünün hesabının bulunduğu bankaya ibraz edilmesidir.

Mit der Deutschen Bank, Bank of New York, Barclays Bank, Ford Company, Commerzbank, Dresdner Bank, Volkswagen Bank, Deutsche Bank

Hier wird die Abwicklung des Zahlungsverkehrs zwischen verschiedenen Banken dargestellt. Es werden die Beziehungen zwischen den Banken und ihren Kunden sowie die Abwicklung des Zahlungsverkehrs zwischen den Banken dargestellt.

Die Abwicklung des Zahlungsverkehrs zwischen den Banken erfolgt über das Clearing-System.

Die Abwicklung des Zahlungsverkehrs zwischen den Banken erfolgt über das Clearing-System.

Die Abwicklung des Zahlungsverkehrs zwischen den Banken erfolgt über das Clearing-System.

Die Abwicklung des Zahlungsverkehrs zwischen den Banken erfolgt über das Clearing-System.

Die Abwicklung des Zahlungsverkehrs zwischen den Banken erfolgt über das Clearing-System.

Die Abwicklung des Zahlungsverkehrs zwischen den Banken erfolgt über das Clearing-System.

Die Abwicklung des Zahlungsverkehrs zwischen den Banken erfolgt über das Clearing-System.

Die Abwicklung des Zahlungsverkehrs zwischen den Banken erfolgt über das Clearing-System.

Die Abwicklung des Zahlungsverkehrs zwischen den Banken erfolgt über das Clearing-System.

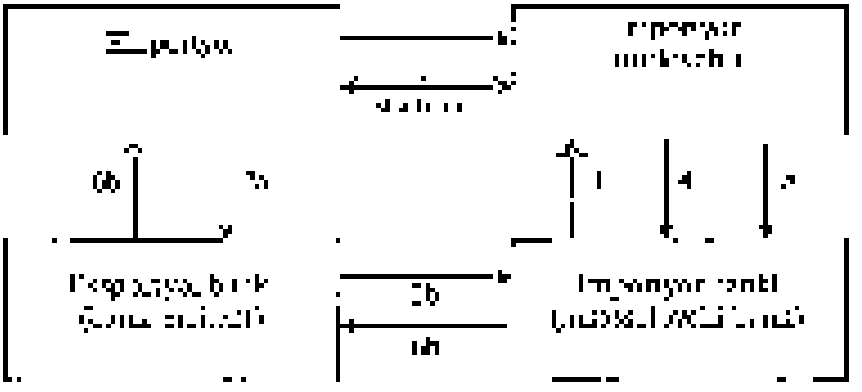

37-T.3-chizma. Imkoni bo'yicha hisob klasslari

Hisob-kitob ning [illegible] turli tipdagi ma'lum qatiy muddatlarda, shartli ravishda bir-biriga yaqin bo'lgan vaqtga to'g'ri kelishi bilan bog'liq [illegible] aniqlanishi mumkin bo'lgan [illegible] xarakterga ega bo'lmasligi mumkin.

Hisob-kitob larning [illegible] turli xil klasslari bo'lishi ularga qo'yiladigan [illegible] talablarni belgilab beradi. Masalan, [illegible] bo'yicha hisob-kitoblar [illegible] ga ega bo'lishi kerak.

Bunday hisob-kitoblarni [illegible] amalga oshirish, [illegible] ta'minlash [illegible] bo'yicha [illegible] ga [illegible] ga [illegible] ga

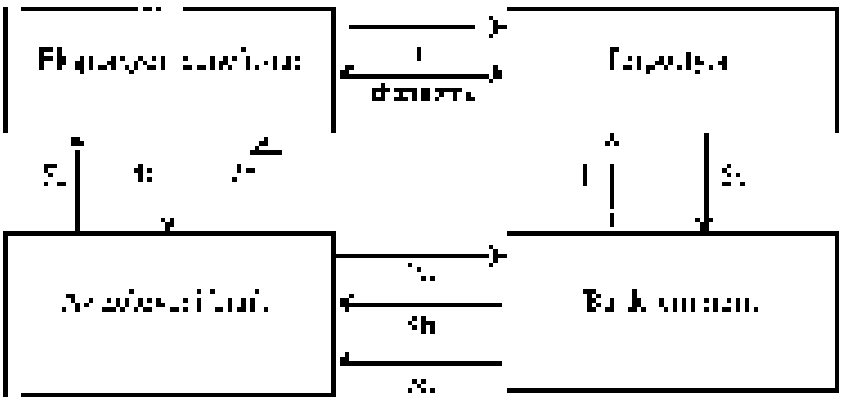

Akkreditlash tizimi ishtirokchilarining akkreditlash bo'yicha bir-biri bilan munosabatlari

1.1. Akkreditlash to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq akkreditlash quyidagi asosiy prinsiplarga asoslanadi:

2) O'z. Davlat akkreditlash xizmatining boshqa akkreditlash organlari bilan o'zaro munosabatlarini tashkil etish;

3) O'z. Davlat akkreditlash xizmatining boshqa davlat organlari bilan o'zaro munosabatlarini tashkil etish;

4) O'z. Davlat akkreditlash xizmatining xalqaro tashkilotlar bilan o'zaro munosabatlarini tashkil etish;

5) O'z. Davlat akkreditlash xizmatining axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish;

6) O'z. Davlat akkreditlash xizmatining kadrlar salohiyatini rivojlantirish;

7) O'z. Davlat akkreditlash xizmatining moliyaviy-xo'jalik faoliyatini tashkil etish.

1.2. Akkreditlash to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq akkreditlash quyidagi asosiy prinsiplarga asoslanadi:

1) O'z. Davlat akkreditlash xizmatining boshqa davlat organlari bilan o'zaro munosabatlarini tashkil etish;

2) O'z. Davlat akkreditlash xizmatining boshqa davlat organlari bilan o'zaro munosabatlarini tashkil etish;

3) O'z. Davlat akkreditlash xizmatining boshqa davlat organlari bilan o'zaro munosabatlarini tashkil etish;

4) O'z. Davlat akkreditlash xizmatining boshqa davlat organlari bilan o'zaro munosabatlarini tashkil etish;

5) O'z. Davlat akkreditlash xizmatining boshqa davlat organlari bilan o'zaro munosabatlarini tashkil etish;

6) O'z. Davlat akkreditlash xizmatining boshqa davlat organlari bilan o'zaro munosabatlarini tashkil etish;

7) O'z. Davlat akkreditlash xizmatining boshqa davlat organlari bilan o'zaro munosabatlarini tashkil etish.

[illegible] [illegible] [illegible] [

25.6. Xalqaro kredit

Xalqaro kredit — bu muayyan shartnoma bo'yicha bir mamlakatdan ikkinchi mamlakatga qaytarish beruvchilik, tovar shaklida berilgan pul kapitalidir. Bitta mamlakat rezidentlari boshqa bir mamlakat rezidentlariga o'z mamlakatlari valutasida yoki xalqaro hisob birligida beradigan qarzlar xalqaro kredit hisoblanadi.

Xalqaro kredit ma'lum tarixiy bosqichda ishlab chiqarishning rivojlanishi bilan bog'liq holda vujudga kelgan. Xalqaro kredit munosabatlarining rivojlanishida xalqaro banklar, davlat organlari, yirik korporatsiyalar, transmilliy kompaniyalar muhim rol o'ynaydi.

Xalqaro kredit quyidagi funksiyalarni bajaradi: xalqaro to'lov aylanishini tezlashtirish; mamlakatlar o'rtasidagi xo'jalik aloqalarini kengaytirish; jahon xo'jaligining rivojlanishini rag'batlantirish; xalqaro kapitallarning harakatini boshqarish va hokazolarni ta'minlaydi.

Xalqaro kredit bir qancha turlarga bo'linadi. Ularni quyidagi belgilariga ko'ra tasniflash mumkin:

1. Qaytarish muddatiga qarab: muddatsiz, muddatli va talab qilib olinguncha kredit turlariga bo'linadi.

2. Ta'minlanganligiga qarab: ta'minlangan va ta'minlanmagan kredit turlariga bo'linadi.

3. Ta'minlangan kredit: garov, kafillik, sug'urta, bank kafolati, veksel, akkreditiv, faktoring, forfeyting, lizing kabi turlarga bo'linadi.

4. Maqsadiga ko'ra: ishlab chiqarish, savdo, iste'mol, ipoteka kabi turlarga bo'linadi.

5. Foiz stavkasiga ko'ra:

Xalqaro kredit xalqaro iqtisodiy munosabatlarda asosan kapitalni harakatga keltirish vositasi bo'lib xizmat qilishi, qaytarilishi, foiz to'lanishi kabi xususiyatlarga ega.

Xalqaro kredit xalqaro iqtisodiy munosabatlarda qarz oluvchi va qarz beruvchi o'rtasidagi munosabatlarni ifodalaydi. Qarz oluvchi qarz olgan mablag'ni muayyan muddatga foydalanish uchun qarz beruvchiga qaytarishi, shuningdek, qarz beruvchi qarz oluvchidan qarz olgan mablag'ni muayyan muddatga foydalanish uchun foiz to'lashi shartligini anglatadi.

2. Depozit pullarni qaytarish bo'yicha o'z majburiyatlarini to'liq va o'z vaqtida bajarish. Bu talab bank faoliyatining asosiy qoidasi hisoblanadi. Chunki bank o'z mijozlarining pul mablag'larini saqlash hisobiga foyda oladi. Bank mijozlarining ishonchini oqlash uchun ularning pul mablag'larini qaytarishga doimo tayyor turishi kerak. Agar bank mijozlarining pul mablag'larini qaytarishga qiynalsa, bu uning obro'siga putur yetkazadi. Natijada mijozlar bankdan o'z pul mablag'larini olib ketishga shoshiladi. Bu esa bankning moliyaviy ahvolini yanada yomonlashtiradi.

3. Kapitalning yetarlilik va mustaqillik prinsipi. Bank o'z faoliyatini amalga oshirishi uchun zarur bo'lgan miqdorda kapitalga ega bo'lishi va uning mustaqilligini ta'minlashi lozim. Kapitalning yetarlilik prinsipi bank o'z mijozlarining pul mablag'larini qaytarishga qiynalgan taqdirda ularning zararini qoplash uchun zarur bo'ladi. Kapitalning mustaqillik prinsipi esa bankning o'z faoliyatini mustaqil ravishda olib borishini ta'minlaydi. Bank kapitalining yetarlilik darajasi bankning o'z majburiyatlarini bajarish qobiliyatini belgilaydi. Kapitalning yetarlilik darajasi bankning o'z majburiyatlarini bajarish qobiliyatini belgilaydi.

Xalqaro bank amaliyotida banklarning kapitalini uch darajaga bo'lish qabul qilingan.

Xalqaro kredit munosabatlarining rivojlanishi natijasida xalqaro kredit operatsiyalari ham kengaydi.

Xalqaro kredit operatsiyalarini tartibga solish maqsadida xalqaro kredit bozori tashkil etildi.

Xalqaro kredit bozori — bu xalqaro kredit operatsiyalarini amalga oshirish uchun tashkil etilgan bozor.

Xalqaro kredit bozorining asosiy vazifasi — xalqaro kredit operatsiyalarini amalga oshirishni ta'minlash.

Xalqaro kredit bozorining asosiy ishtirokchilari — banklar, moliya institutlari va boshqa yirik korxonalar.

Xalqaro kredit bozorining rivojlanishi natijasida xalqaro kredit operatsiyalarining hajmi ortdi.

Xalqaro kredit bozorining rivojlanishi natijasida xalqaro kredit operatsiyalarining turlari ham ko'paydi.

Xalqaro kredit bozorining rivojlanishi natijasida xalqaro kredit operatsiyalarining xavfi ham ortdi.

Xalqaro kredit bozorining rivojlanishi natijasida xalqaro kredit operatsiyalarining xavfini kamaytirish uchun turli xil usullar ishlab chiqildi.

Xalqaro kredit bozorining rivojlanishi natijasida xalqaro kredit operatsiyalarining xavfini kamaytirish uchun turli xil usullar ishlab chiqildi.

Bir kishi ikkinchi shaxsga ma'lum miqdorda pul mablag'ini berishi, ikkinchi shaxs esa ma'lum muddatdan so'ng uni qaytarishi haqida yozma shaklda tuzilgan hujjat qarz shartnomasi deyiladi. Qarz shartnomasi bo'yicha qarz oluvchi qarz beruvchiga olingan pul mablag'ini qaytarishi bilan birga, ma'lum miqdorda foiz to'lashi ham mumkin.

Tijorat banklari, xususiy kredit kassalari, mikrokredit tashkilotlari kabi kreditor muassasalar ham qarz operatsiyalari bilan shug'ullanadi.

Yetarlicha mustahkam emas pul yuqori foiz stavkasi bilan beriladi. Bu xavfli operatsiyalarga, masalan, qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalarga nisbatan ancha xavfsizroq hisoblanadi. Qarz oluvchi qarzni o'z vaqtida qaytarmasa, garov predmeti undirib olinadi.

Ayrim hollarda mulkdor o'z mol-mulkini kredit muassasalariga garovga qo'yishdan qo'rqadi. Chunki u kredit to'lay olmasa, garov predmeti undirib olinadi. Bunday hollarda garov predmeti kredit muassasasiga emas, balki boshqa shaxsga ishonib topshiriladi.

Ishonch garovi mulkdor garov predmetini ishonib topshirgan shaxsga nisbatan ma'lum majburiyatlarni o'z zimmasiga oladi. Bu majburiyatlar garov predmetini saqlash, undan foydalanish, uni qaytarish kabilardan iborat.

Ishonch egasi garov predmetini saqlash uchun ma'lum xarajatlar qilgan bo'lsa, garov predmetini qaytarishda ularni ham to'lashi kerak. Ishonch egasi garov predmetini saqlash uchun qilgan xarajatlarni garov predmetini ishonib topshirgan shaxsdan undirib olishi mumkin.

Xalqaro kredit munosabatlari bir necha turga bo'linishi mumkin.

Bu munosabatlar bo'yicha shaxslar, asosan, quyidagi hollarda xalqaro kredit munosabatlariga kirishadilar:

3. Тижорат ишончидаги ўзгаришлар ҳам инобатга олинади. Ишончдаги қуйидаги ўзгаришлар:

а) ҳуқуқий шахслар ва якка тартибдаги тадбиркорларнинг ташкилий-ҳуқуқий шаклларини ўзгартириш;

б) мол-мулкнинг асосий қисмини (ишончдаги мулкнинг 10 фоизидан кўпини) сотиш ёки бошқа шаклда бегоналаштириш;

в) ишончдаги мулкнинг ёки ҳуқуқий шахснинг устав капиталининг камайтирилиши;

г) ишончдаги мулкнинг ёки ҳуқуқий шахснинг устав капиталининг 10 фоиздан кўпроқ миқдорда ошиши.

Ишончдаги мулкнинг ёки ҳуқуқий шахснинг устав капиталининг ўзгариши қуйидагилар ҳисобига амалга оширилиши мумкин:

а) ишончдаги банк кредитлари;

б) ишончдаги қарз маблағлари.

Ишончдаги банк кредитларининг ошиши қуйидагиларга боғлиқ бўлади:

ишончдаги тижорат кредитларининг ошиши;

ишончдаги қарз маблағларининг ошиши.

Ишончдаги қарз маблағларининг ошиши қуйидагиларга боғлиқ бўлади:

[illegible] ишончдаги банк кредитларининг ошиши;

ишончдаги тижорат кредитларининг ошиши.

Ишончдаги банк кредитларининг ошиши қуйидагиларга боғлиқ бўлади:

[illegible]

[illegible] yo qoqindi. Barcha [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

...

...

...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

...

...

...

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible]

Baholash mezonlari va mezonlarni ishlab chiqish

• Baholash mezonlari nimalar va ular qanday ishlab chiqiladi?

• Baholash mezonlarini ishlab chiqishda qanday omillarga e'tibor qaratish lozim?

• Baholash mezonlarini ishlab chiqishda qanday xatolarga yo'l qo'yish mumkin?

• Baholash kriteriyalari nima va ular qanday ishlab chiqiladi?

• Baholash kriteriyalarini ishlab chiqishda qanday omillarga e'tibor qaratish lozim?

• Baholash kriteriyalarini ishlab chiqishda qanday xatolarga yo'l qo'yish mumkin?

• Baholash shkalasi nima va ular qanday ishlab chiqiladi?

• Baholash shkalalarini ishlab chiqishda qanday omillarga e'tibor qaratish lozim?

• Baholash shkalalarini ishlab chiqishda qanday xatolarga yo'l qo'yish mumkin?

• Baholash mezonlari, kriteriyalari va shkalalarini ishlab chiqishda qanday o'xshashlik va farqlar mavjud?

• Baholash mezonlari, kriteriyalari va shkalalarini ishlab chiqishda qanday umumiy xatolarga yo'l qo'yish mumkin?

• Baholash mezonlari, kriteriyalari va shkalalarini ishlab chiqishda qanday umumiy omillarga e'tibor qaratish lozim?

• Baholash mezonlari, kriteriyalari va shkalalarini ishlab chiqishda qanday umumiy xatolarga yo'l qo'yish mumkin?

• «Kalit» so'zi bilan boshlanuvchi nechta so'z ishlatilgan matnda uchraydi?

• Matnda nechta «Men» so'zidan keyin fe'l kelgan?

• Matnda «Men» so'zidan keyin kelgan fe'llarning nechtasi o'tgan zamon shaklida qo'llanilgan?

• Matnda nechta «Men» so'zidan keyin kelgan fe'llar o'tgan zamon shaklida ishlatilgan?

• Matnda «Men» so'zidan keyin kelgan fe'llarning nechtasi o'tgan zamon shaklida ishlatilgan?

• Matnda nechta «Men» so'zidan keyin kelgan fe'llar o'tgan zamon shaklida ishlatilgan?

• Matnda nechta «Men» so'zidan keyin kelgan fe'llar o'tgan zamon shaklida ishlatilgan?

• Matnda nechta «Men» so'zidan keyin kelgan fe'llar o'tgan zamon shaklida ishlatilgan?

• Matnda nechta «Men» so'zidan keyin kelgan fe'llar o'tgan zamon shaklida ishlatilgan?

• Matnda nechta «Men» so'zidan keyin kelgan fe'llar o'tgan zamon shaklida ishlatilgan?

• Matnda nechta «Men» so'zidan keyin kelgan fe'llar o'tgan zamon shaklida ishlatilgan?

Moliyaga oid atama va iboralarning izohli lug'ati

A

Aktsiya — [illegible] ...

Aktsiyadorlik jamiyati — [illegible] ...

Aktsiya — [illegible] ...

Amortizatsiya fondi — [illegible] ...

Aylanma — [illegible] ...

Akkreditiv — [illegible] ...

[illegible] [illegible] [illegible] [

va tezkirachilar nafaqat she'rlarini, balki ularning hayotini ham o'rganish bilan shug'ullanganlar. Ular shoirlarning tug'ilgan joyi, ota-onasi, ustozlari haqida ma'lumot to'plashgan. Ayni shu narsa adabiyotshunoslikning ilk bosqichida tazkiralarning nihoyatda muhim manba bo'lib xizmat qilishini belgilab bergan.

Abdulqodir Bedil tazkiralarida ham she'riyat namunalari bilan birga, shoirlarning hayoti haqida qiziqarli ma'lumotlar berilgan. Bu ma'lumotlar ba'zan juda qisqa bo'lsa-da, ularning ahamiyati katta. Chunki ular o'sha davr adabiy muhitini tiklashda asosiy manba hisoblanadi.

II

Bedil ijodida ishq mavzusi alohida o'rin tutadi. U ishqni faqat shaxsiy tuyg'u sifatida emas, balki ilohiy haqiqatni anglashning bir yo'li sifatida ham talqin qiladi. Shuning uchun ham uning she'rlarida majoziy va ramziy ma'nolar juda ko'p uchraydi.

Rivojlanmagan — O'zbek adabiyotshunosligida Mahmud Koshg'ariy va Yusuf Xos Hojibdan boshlab, ularning asarlarini o'rganish, ularga sharh yozish an'anasi shakllandi. Keyingi davrlarda bu an'ana Alisher Navoiy, Bobur, Fuzuliy va boshqa ko'plab mumtoz adiblar ijodini o'rganish bilan davom ettirildi. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, bu jarayon hamma vaqt ham bir xil darajada rivojlanmagan. Ba'zi davrlarda mumtoz adabiyotga nisbatan e'tibor kuchli bo'lgan bo'lsa, boshqa davrlarda u deyarli unutilgan holatga tushib qolgan. Bu esa o'z navbatida ilmiy merosning to'liq o'rganilishiga salbiy ta'sir ko'rsatgan.

Mustaqillik yillarida bu holat tubdan o'zgardi. Endi mumtoz adabiyot nafaqat o'rganish, balki uni zamonaviy talqin qilish imkoniyati paydo bo'ldi. Shu jihatdan Abdulqodir Bedil ijodini o'rganish ham alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki Bedil she'riyatini chuqur anglash uchun nafaqat adabiyotni, balki falsafa, tarix, din va san'atni ham bilish talab etiladi. Shu sababli bu sohada ilmiy izlanishlar olib borish ham juda murakkab, ham juda qiziqarli jarayon hisoblanadi.

Bedil she'rlarining asosiy xususiyatlaridan biri — ularning ko'p qatlamli bo'lishidir. Bir misra ham bir nechta ma'noni o'zida mujassam etgan bo'lishi mumkin. Shuning uchun ham uning she'rlarini o'qiyotganda, ularni bir marta o'qib qo'yish bilan cheklanib bo'lmaydi. Har safar o'qiganda yangi ma'no qatlamlari ochiladi. Bu esa Bedil she'riyatini abadiy va o'lmas qiladi.

Byudjet jarayoni — Davlat byudjetini tuzish, ko'rib chiqish, qabul qilish va ijro etish, uning ijrosini nazorat qilish, ijro haqidagi hisobotni tayyorlash va tasdiqlash bosqichlarini o'z ichiga oladi. Byudjet jarayonining asosini byudjetlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tartibga solish tashkil etadi. Jarayonda byudjet qonunchiligi bilan belgilangan qoidalarga rioya etilishi ta'minlanadi. Tegishli, mustaqil va bilimdon mutaxassislar byudjet jarayonining ishtirokchisi

Byudjet daromadlari — davlat idoralari tomonidan qonunda belgilangan stavkalar bo'yicha soliqlar, yig'imlar, majburiy to'lovlar va boshqa to'lovlar shaklida yuridik va jismoniy shaxslardan undiriladigan pul mablag'lari

Byudjet defitsiti — muayyan davrda byudjet xarajatlarining byudjet daromadlaridan ortiq bo'lgan summasi

Byudjetdan mablag' ajratish — qonunda belgilangan tartibda va hajmda davlat byudjetidan muayyan tashkilotlarga, ularning faoliyatini amalga oshirish uchun pul mablag'larini berish

Byudjet profitsiti — muayyan davrda byudjet daromadlarining xarajatlaridan ortiq bo'lgan summasi

Byudjet xarajati (ajratma, xarajat) — byudjet ko'rsatkichlarini qonunda belgilangan tartibda amalga oshirish uchun mablag'lar ajratish va ularni o'zlashtirish bilan bog'liq munosabatlar majmui. Byudjet xarajatlari byudjet mablag'larini taqsimlash va ulardan foydalanish bilan bog'liq munosabatlarni o'z ichiga oladi

Byudjetni rejalashtirish — turli xo'jalik yurituvchi subyektlar va jismoniy shaxslarni, shuningdek, davlat organlarini moliyalashtirish, shuningdek, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash maqsadida davlat byudjeti o'rtasida o'zaro munosabatlarni tartibga solish. Byudjetni rejalashtirish jarayonida byudjet mablag'larini taqsimlash va qayta taqsimlash amalga oshiriladi

Byudjetga tushadigan soliqlar — mahalliy davlat hokimiyati organlari va qonun hujjatlariga muvofiq mahalliy byudjetlarni shakllantirish uchun belgilangan soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar

Byudjet yordami — yuqori byudjetdan quyi byudjetga yoki byudjetlararo transfertlarni o'z ichiga oladi va byudjetlararo munosabatlarni tartibga solishning asosiy usullaridan biri hisoblanadi

Byudjet subvensiyalari — qonun hujjatlarida nazarda tutilgan

Бундай ҳолларда ишлаб чиқаришнинг ривожланиши ва ишлаб чиқаришнинг ўсиши ҳисобига ишсизлик муаммосини ҳал қилиш мумкин.

Бундай ҳолларда — ҳукумат томонидан ишсизлар учун ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва ишсизларни ишга жойлаштириш, ишсизлик пособиясини тўлаш, ишсизлар учун ўқишни ташкил қилиш. Ишсизлик ҳақида Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодексида ҳам алоҳида боб берилган. Меҳнат кодексининг 26-бобида ишсизлик ҳақида умумий қоидалар, ишсизлар ҳуқуқий мақоми, ишсизлик пособиясини тўлаш, ишсизлар учун ўқишни ташкил қилиш ва бошқа масалалар ўз ифодасини топган. Ишсизлик пособиясини тўлаш ва ишсизларни ўқитиш Республика Ишсизликдан сақлаш давлат жамғармаси ҳисобидан амалга оширилади. Ишсизлик пособиясини тўлаш ва ишсизларни ўқитиш учун ажратиладиган маблағлар миқдори Республика Ишсизликдан сақлаш давлат жамғармаси ҳақидаги қонунда белгиланган.

Бундай ҳолларда — ишсизлар учун ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва ишсизларни ишга жойлаштириш, ишсизлик пособиясини тўлаш, ишсизлар учун ўқишни ташкил қилиш. Ишсизлик ҳақида Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодексида ҳам алоҳида боб берилган. Меҳнат кодексининг 26-бобида ишсизлик ҳақида умумий қоидалар, ишсизлар ҳуқуқий мақоми, ишсизлик пособиясини тўлаш, ишсизлар учун ўқишни ташкил қилиш ва бошқа масалалар ўз ифодасини топган. Ишсизлик пособиясини тўлаш ва ишсизларни ўқитиш Республика Ишсизликдан сақлаш давлат жамғармаси ҳисобидан амалга оширилади. Ишсизлик пособиясини тўлаш ва ишсизларни ўқитиш учун ажратиладиган маблағлар миқдори Республика Ишсизликдан сақлаш давлат жамғармаси ҳақидаги қонунда белгиланган.

Byudjet tizimi ... byudjetlar, ularning daromadlari va xarajatlari, ularni tuzish, ko'rib chiqish, tasdiqlash va ijro etish tartibi, byudjet jarayonining boshqa ishtirokchilari bilan munosabatlar byudjet tizimining asosiy qismini tashkil etadi. Byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik belgilanadi.

Byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik ... qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik belgilanadi.

Byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik ... qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik belgilanadi.

Byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik ... qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik belgilanadi.

Byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik ... qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik belgilanadi.

Byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik ... qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik belgilanadi.

Byudjet tizimi to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik ... qonun hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik belgilanadi.

[illegible] [illegible] [illegible] [

...kunna ge en mer fullständig bedömning av...

...av Europeiska unionens råd av den 12 juni 2000 om förfarandena för ingående av internationella överenskommelser av Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater å ena sidan och Republiken Chile å andra sidan, om partnerskap och associering samt om upprättande av en associeringsöverenskommelse mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater å ena sidan och Republiken Chile å andra sidan, om upprättande av en frihandelsöverenskommelse mellan Europeiska gemenskapen och Republiken Chile samt om upphävande av beslut 97/750/EG och 97/800/EG (EGT L 300, 30.11.2000, s. 43).

Ändring 2

Förslag till beslut
Artikel 1

Kommissionens förslag

Ändring

Undertecknandet av associeringsavtalet mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater å ena sidan och Republiken Chile å andra sidan, om partnerskap och associering samt om upprättande av en associeringsöverenskommelse mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater å ena sidan och Republiken Chile å andra sidan, om upprättande av en frihandelsöverenskommelse mellan Europeiska gemenskapen och Republiken Chile godkänns på gemenskapens vägnar.

Undertecknandet av associeringsavtalet mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater å ena sidan och Republiken Chile å andra sidan, om partnerskap och associering samt om upprättande av en associeringsöverenskommelse mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater å ena sidan och Republiken Chile samt om upprättande av en frihandelsöverenskommelse mellan Europeiska gemenskapen och Republiken Chile godkänns på gemenskapens vägnar.

Ändring 3

Förslag till beslut
Artikel 2

Kommissionens förslag

Ändring

Ordföranden för rådet ska utse den eller de personer som är behöriga att på gemenskapens vägnar undertecka associeringsavtalet mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater å ena sidan och Republiken Chile å andra sidan, om partnerskap och associering samt om upprättande av en associeringsöverenskommelse mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater å ena sidan och Republiken Chile å andra sidan, om upprättande av en frihandelsöverenskommelse mellan Europeiska gemenskapen och Republiken Chile.

Ordföranden för rådet ska utse den eller de personer som är behöriga att på gemenskapens vägnar undertecka associeringsavtalet mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater å ena sidan och Republiken Chile å andra sidan, om partnerskap och associering samt om upprättande av en associeringsöverenskommelse mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater å ena sidan och Republiken Chile samt om upprättande av en frihandelsöverenskommelse mellan Europeiska gemenskapen och Republiken Chile.

Ändring 4

Förslag till beslut
Artikel 3

Kommissionens förslag

Ändring

Artikel 3

Artikel 3

Ordföranden för rådet ska utse den eller de personer som är behöriga att på gemenskapens vägnar undertecka det interimistiska avtalet om handel och handelsfrågor mellan Europeiska gemenskapen å ena sidan och Republiken Chile å andra sidan.

Ordföranden för rådet ska utse den eller de personer som är behöriga att på gemenskapens vägnar undertecka det interimistiska avtalet om handel och handelsfrågor mellan Europeiska gemenskapen å ena sidan och Republiken Chile å andra sidan.

Ändring 5

Förslag till beslut
Artikel 4

Kommissionens förslag

Ändring

Artikel 4

Artikel 4

Det interimistiska avtalet om handel och handelsfrågor mellan Europeiska gemenskapen å ena sidan och Republiken Chile å andra sidan, om upprättande av en frihandelsöverenskommelse mellan Europeiska gemenskapen och Republiken Chile godkänns på gemenskapens vägnar.

Det interimistiska avtalet om handel och handelsfrågor mellan Europeiska gemenskapen å ena sidan och Republiken Chile å andra sidan, om upprättande av en frihandelsöverenskommelse mellan Europeiska gemenskapen och Republiken Chile godkänns på gemenskapens vägnar.

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible]

[illegible]

D

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Davlat byudjeti daromadlari — davlat byudjetiga jalb qilinadigan soliqli va nosoliqli mablag'lar, shuningdek qaytarilishlik asosida moliyalashtirish manbalari sifatida ishlatiladigan mablag'lar. Ular mamlakat iqtisodiyotining rivojlanish darajasiga bevosita bog'liq bo'ladi. O'z navbatida byudjet daromadlari ham davlat byudjetining shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Bu daromadlar quyidagilardan: soliqlardan va yig'imlardan, bojlar, shuningdek davlatning mulkiy va tadbirkorlik faoliyatidan olinadigan foyda, shuningdek boshqa daromadlar; 2) davlatning mulkiy va tadbirkorlik faoliyatidan olinadigan foyda; 3) davlatning mulkiy daromadlari va boshqa daromadlarining ajratmalari; 4) byudjetdan tashqari fondlar va boshqa qonunchilikda belgilangan daromadlardan iborat.

Davlat byudjeti xarajatlari — davlat pul mablag'lari. Ushbu xarajatlar bilan mablag'lar bir qismining qaytarilishlik (muddatlilik, to'lovlilik) asosida taqsimlanishi va ishlatilishi jihatlari ham namoyon bo'ladi. Ular mablag'lari. Turkumlanishiga ko'ra: 1) byudjet ishlab chiqarish sohasiga yo'naltiriladigan; 2) ijtimoiy-madaniy tadbirlar; 3) harbiy xarajatlar va boshqa davlat xarajatlari sifatida ajratiladigan; 4) ijtimoiy ta'minotga doir xarajatlar; 5) davlat boshqaruvi organlarini saqlash xarajatlari; 6) davlat qarzlari bo'yicha to'lovlar; 7) boshqa xarajatlar. Davlat byudjeti xarajatlarini tarkibiy jihatdan tahlil qilish ularning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyatini ochishga, ularning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini aniqlashga imkon beradi. Byudjet xarajatlarini tarkibiy jihatdan tahlil qilish ularning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyatini ochishga, ularning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini aniqlashga imkon beradi. Byudjet xarajatlarini tarkibiy jihatdan tahlil qilish ularning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyatini ochishga, ularning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini aniqlashga imkon beradi.

Davlat byudjeti defitsitini moliyalashtirish — davlat tomonidan yo'nalishlar va ichki manbalar hisobiga qoplash maqsadida byudjet mablag'larining ma'lum qismi bo'yicha byudjetdan ajratilgan va qaytarilishi muddatli mablag'lar hisobidan moliyalashtirilishi.

Davlat byudjeti mablag'larini byudjetlar o'rtasida qayta taqsimlash — ijtimoiy vazifalar bilan ishlab chiqarish byudjetlaridan ayirmalar ushbu maqsadga va daromadlarga bo'linish; 2) yuridik jihatdan davlat

paydo bo'lgan o'zaro huquqiy munosabatlar bo'yicha qabul qilgan, yuqori byudjetdan quyi byudjetga, shuningdek, quyi byudjetdan yuqori byudjetga to'lanadigan 2) byudjet soliq to'lovi qismini bloklash qaror topadi. Respublika byudjetdan tashqari byudjet sub'ektlarining va davlat fondlarining Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjetiga, viloyatlar va Toshkent shahri byudjetiga tushadigan daromadlarini belgilaydi. Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti, viloyatlar va Toshkent shahri byudjetlari o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soladi. Fuqarolar tomonidan to'lanadigan soliqlar bo'yicha imtiyozlar faqat qonun bo'yicha belgilanadi. Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri byudjetlarini shakllantirishda ularning daromadlari va xarajatlarini me'yorlashtirish asosida tegishli byudjetlarga o'rtacha uzoq muddatga belgilanadigan ajratmalar usulini qo'llaydi. Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahri hokimlari byudjet mablag'larini taqsimlash va ishlatish tartibini belgilaydi. Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti, viloyatlar va Toshkent shahri byudjetlari o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solish uchun qonun bilan belgilanadigan tartibda moliyaviy yordam ko'rsatiladi. Ushbu moliyaviy yordam turlari va miqdori Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri byudjetlarini shakllantirishda hisobga olinadi.

Davlat byudjeti mablag'lari hisobidan moliyalashtiriladigan xarajatlar va ularning miqdori Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri byudjetlarini shakllantirishda hisobga olinadi.

Davlat byudjeti mablag'lari hisobidan moliyalashtiriladigan xarajatlar va ularning miqdori Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri byudjetlarini shakllantirishda hisobga olinadi.

Davlat mustaqilligi tushunchasi ... Davlat suvereniteti tushunchasi, uning mazmuni va belgilari ... Davlat mustaqilligi va suverenitetining o'zaro munosabati ... Davlat mustaqilligining asosiy belgilari ... Davlat mustaqilligining shakllari ... Davlat mustaqilligini ta'minlash yo'llari ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro huquqning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro tashkilotlarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro shartnomalarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro konferensiyalarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro kongresslarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro sudlarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro arbitrajning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro diplomatiyaning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro huquqning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro tashkilotlarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro shartnomalarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro konferensiyalarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro kongresslarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro sudlarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro arbitrajning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro diplomatiyaning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro huquqning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro tashkilotlarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro shartnomalarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro konferensiyalarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro kongresslarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro sudlarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro arbitrajning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro diplomatiyaning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro huquqning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro tashkilotlarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro shartnomalarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro konferensiyalarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro kongresslarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro sudlarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro arbitrajning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro diplomatiyaning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro huquqning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro tashkilotlarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro shartnomalarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro konferensiyalarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro kongresslarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro sudlarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro arbitrajning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro diplomatiyaning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro huquqning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro tashkilotlarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro shartnomalarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro konferensiyalarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro kongresslarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro sudlarning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro arbitrajning roli ... Davlat mustaqilligini ta'minlashda xalqaro diplomatiyaning roli ...

[illegible]

Bozor munosabatlari sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash – [illegible] moliyaviy barqarorligini ta'minlash [illegible] Bozor munosabatlari sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash [illegible] moliyaviy barqarorligini ta'minlash [illegible] moliyaviy barqarorligini ta'minlash [illegible]

Asarlar mazmuni yaxshi va birmuncha qiziqarli bo'lsada, ammo ularning ijtimoiy-falsafiy va didaktik ahamiyati haqidagi gap ularning qaysi qatlami haqidadir, degan savol tug'ilganda, ularning ijtimoiy-falsafiy va madaniy jihatlari, ayniqsa, ularning dramatizmi, o'ziga xos konfliktlarning dramatizmi haqida, ularning qahramonlari xarakterini ochishdagi o'ziga xos usullar haqida so'z boradi.

Uylerdeallar — burjuzlarga mulkchilarga ishlaydigan ishlarning ahamiyati haqida, ularning ijtimoiy-falsafiy qarashlari haqida, ularning ijtimoiy-falsafiy qarashlarini ochishda qo'llaydigan usullar haqida gap ketganda — ular birinchi navbatda e'tiborga loyiqdir.

Dunlaplar — ularda ham ma'lum darajada ijtimoiy-falsafiy qarashlar ko'rinishga yo'q emas, ammo ularning qarashlari ancha soddalashtirilgan va ochiq-oydin berilgan. Lekin ularning ham ijtimoiy-falsafiy qarashlarga ko'ra vujudga kelgan psixologik tipdagi farqlarni ko'rsatish mumkin.

Dunlaplarga qarshi hujumda bo'lgan — mas. Sidoni Sarpa ijtimoiy-falsafiy qarashlarga ko'ra o'ziga xos qiyofaga ega. Ularda ayrim ijtimoiy-falsafiy qarashlarni ochishda bir hodisani ikkinchi bir hodisa bilan taqqoslash usuli yaxshi qo'llanilgan. Bu usul ularda o'ziga xos ijtimoiy-falsafiy ma'no kasb etgan. Ularda ijtimoiy-falsafiy qarashlarni ochishda ularning ijtimoiy-falsafiy qarashlarini ochishda ularning ijtimoiy-falsafiy qarashlarini ochishda ularning ijtimoiy-falsafiy qarashlarini

ni shakllanish. Respublikani Vaqtinchalik Milliy Kengash tarkibi kengaytirildi, ya'ni oddiy yondoshuvlar namoyandasi bo'lgan Ahmad Qarzay boshchiligidagi guruh mustaqil bo'lishga qaror qilgandan so'ng, Burhonuddin Rabboniy boshchiligidagi guruh ham Kengashga o'z vakillarini kiritishga rozi bo'ldi. Yangi tarkibdagi Kengash Afg'oniston Islom Respublikasining oliy qonun chiqaruvchi organi bo'lib qoldi. Kengash Prezidentni saylash to'g'risidagi qonun loyihasini ishlab chiqdi. Loya jirga 1992-yil 24-aprelda Burhonuddin Rabboniyni Afg'oniston Islom Respublikasining Prezidenti etib saylashga qaror qildi. Ammo Prezident saylovi o'tkazilishi bilan mojaro to'xtamadi. Aksincha, Kobul uchun kurash yanada kuchaydi. Hukumat tarkibida ham, tashqarisida ham turli guruhlar o'rtasida kuchlar muvozanati o'zgarib turdi. Ittifoqlar tuzildi va buzildi. Bu davrda Afg'oniston tarixida eng qonli sahifalardan biri yozildi. Kobul shahri deyarli butunlay vayron qilindi. Ming-minglab tinch aholi halok bo'ldi. Bu mudhish manzara Afg'oniston tarixida yangi bir ruhiy muvozanatni vujudga keltirdi.

Yer solig'idan foydalanganlik uchun soliq — bu soliq to'g'risidagi Qoidalar. Foydalanishga topshirilgan yer uchastkalaridan qanday miqdorda soliq undirilishi. Imtiyozlar. Yer solig'i to'lashdan ozod etiladigan yer uchastkalari. Soliq to'lovchilarning huquqlari va burchlari. Soliq to'lovchilarning mas'uliyati. Soliq to'lash tartibi. Soliq to'lash muddatlari. Soliq to'lashdan bo'yin tovlaganlik uchun javobgarlik. Yer solig'i to'lash bilan bog'liq bo'lmagan yer egiligi munosabatlari. Soliq to'lovchilarning shikoyat qilish huquqi. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqish tartibi. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqish muddatlari. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish uchun asoslar. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish to'g'risidagi xabarnoma. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish to'g'risidagi xabarnomaning mazmuni. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish to'g'risidagi xabarnomaning yuborilishi. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish to'g'risidagi xabarnomaning olinishi. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish to'g'risidagi xabarnomaning olinmaganligi. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish to'g'risidagi xabarnomaning olinmaganligi uchun javobgarlik. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish to'g'risidagi xabarnomaning olinmaganligi uchun javobgarlikdan ozod etish. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish to'g'risidagi xabarnomaning olinmaganligi uchun javobgarlikdan ozod etish asoslari. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish to'g'risidagi xabarnomaning olinmaganligi uchun javobgarlikdan ozod etish asoslarining mazmuni. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish to'g'risidagi xabarnomaning olinmaganligi uchun javobgarlikdan ozod etish asoslarining mazmunini o'zgartirish. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish to'g'risidagi xabarnomaning olinmaganligi uchun javobgarlikdan ozod etish asoslarining mazmunini o'zgartirish tartibi. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish to'g'risidagi xabarnomaning olinmaganligi uchun javobgarlikdan ozod etish asoslarining mazmunini o'zgartirish tartibining buzilishi. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish to'g'risidagi xabarnomaning olinmaganligi uchun javobgarlikdan ozod etish asoslarining mazmunini o'zgartirish tartibining buzilishi uchun javobgarlik. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish to'g'risidagi xabarnomaning olinmaganligi uchun javobgarlikdan ozod etish asoslarining mazmunini o'zgartirish tartibining buzilishi uchun javobgarlikdan ozod etish. Soliq to'lovchilarning shikoyatlarini ko'rib chiqishdan bosh tortish to'g'risidagi xabarnomaning olinmaganligi uchun javobgarlikdan ozod etish asoslarining mazmunini o'zgartirish tartibining buzilish

[illegible]

I

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Z

Zamonlar — fe'lning bir ish-harakat yoki holatning nutq vaqtiga nisbatan ifodalanishini bildiruvchi grammatik kategoriya. Zamonlar mutlaq, nisbiy, absolyut zamonlar, deyktik zamonlar kabi turlarga ajratiladi. Zamonlar ma'lum bir ma'noda nutq vaqtiga bog'liq bo'lgan holda ish-harakat yoki holatning voqelanish munosabatini ifodalaydi. Shuning uchun ham zamonlar deyktik kategoriyalar deb ham yuritiladi.

T

Tabiiy matnlar vaqtiga bog'liq — Tabiiy matnlar ma'lum bir vaqt oralig'ining yaqqol ko'rinishini ifodalaydi, ya'ni ular ma'lum bir vaqtga bog'liq bo'ladi. Masalan, ob-havo haqidagi ma'lumotlar ma'lum bir kun yoki bir necha kun davomidagi ob-havo holatini ifodalaydi. Ob-havo haqidagi ma'lumotlar ma'lum bir vaqtga bog'liq bo'lgani uchun ham ular tez eskiradi va yangi ma'lumotlar bilan almashtiriladi. Tabiiy matnlarga misol sifatida ob-havo haqidagi ma'lumotlar, kurs valyutalari, ba'zi bir ilmiy ma'lumotlar, ma'lum bir vaqtga bog'liq bo'lgan ma'lumotlarni misol qilib keltirishimiz mumkin. Shu bilan birga, tabiiy matnlarga ma'lum bir vaqtga bog'liq bo'lmagan ma'lumotlar ham kiradi. Bunday matnlarga misol sifatida ilmiy ma'lumotlar, ma'lum bir vaqtga bog'liq bo'lmagan ma'lumotlarni misol qilib keltirishimiz mumkin.

Tinglovchilar — nutqni qabul qiluvchi, uni qayta ishlovchi va unga javob qaytaruvchi shaxs yoki shaxslar guruhi. Tinglovchilar nutq jarayonining muhim ishtirokchilari hisoblanadi, chunki nutq faqat tinglovchi mavjud bo'lgandagina ma'noga ega bo'ladi. Tinglovchilar nutqni eshitish, tushunish, tahlil qilish va unga javob berish kabi turli xil faoliyatlarni amalga oshiradi. Tinglovchilar turli xil bo'lishi mumkin, masalan, bir kishi, kichik guruh, katta auditoriya yoki ommaviy axborot vositalari orqali keng jamoatchilik. Tinglovchilarning xususiyatlari, ularning bilim darajasi, qiziqishlari, ehtiyojlari va kutishlari nutqning qanday tuzilishiga va qanday uslublardan foydalanishga katta ta'sir ko'rsatadi. Masalan, bolalar uchun mo'ljallangan nutq oddiy va tushunarli so'zlardan iborat bo'lishi kerak, ilmiy jamoatchilik uchun esa murakkab terminlar va ilmiy uslublardan foydalanish mumkin. Tinglovchilarning fikr-mulohazalari, savollari va e'tirozlari nutqning rivojlanishiga va o'zgarishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun ham tinglovchilar bilan muloqot qilish nutqning muhim qismidir.

[illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

Ijtimoiy xavfsizlik — [illegible] ijtimoiy xavfsizlik [illegible] qo'llanilgan sohalar va bu sohalarda [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] — [illegible] [illegible] [illegible]

...

...

...

tashqi qarzi taxminan 25 mlrd AQSh dollari atrofida qayd qilingan, 2 mlrd. AQSH dollari esa asosiy qismi bo'yicha to'lanmagan foizlardan iborat. Bu esa o'z navbatida 25 yilga qayta tashkillashtirishga olib keldi. Bu 2 yillik imtiyozli davr hisobidan olingan edi.

XI

Mahalliy iqtisodiyot – iqtisodiyotning rivojlanishida xalqaro hamkorlik, shuningdek, mamlakat ichki imkoniyatlarini to'g'ri baholash muhim ahamiyatga ega. Bu esa o'z navbatida mamlakat ichki imkoniyatlarini to'g'ri baholash, ularni rivojlantirish yo'llarini belgilash va shu maqsadda amalga oshirilayotgan loyihalarni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirishga xizmat qiladi.

Mahalliy sarflar va ajratmalar – mahalliy byudjetdan amalga oshiriladigan iqtisodiy va ijtimoiy tadbirlarning moliyalashtirilishi bo'lmoqda. Ularning turli bosqichlarga ajratilgan sifatli ta'minlanishi, tadbirkorlik sohasini rivojlantirish, aholini ish bilan ta'minlash, ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish, ekologik muammolarni hal etishda bevosita ishtirok etadi. Ushbu sarflar tarkibida ijtimoiy-madaniy tadbirlarni moliyalashtirish, ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlamlarini qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish, ekologik muammolarni hal etish yo'llarini belgilash, aholini ish bilan ta'minlash, tadbirkorlik sohasini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mahalliy moliyaviy resurslarni shakllantirish manbalarini ishlab chiqarish va geografik xususiyatlari – mamlakatimiz hududlarining geografik, iqtisodiy-tarixiy va ijtimoiy-madaniy jihatdan bir-biridan farq qilishi, ularning byudjet daromadlarini shakllantirishga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi omillardan biridir. Bunday omillarga, avvalo, aholi zichligi, sanoat korxonalarining joylashuvi bilan bog'liq bo'lgan omillarni kiritish mumkin. Shuningdek, aholi zichligi, ishlab chiqarish salohiyati, tabiiy resurslarning mavjudligi, ularni o'zlashtirish xususiyatlari, transport va kommunikatsiya tarmoqlarining rivojlanganlik darajasi, mamlakat hududlarining iqtisodiy-geografik o'rni, shuningdek, ularning ijtimoiy-madaniy xususiyatlari ham byudjet daromadlarini shakllantirishga ta'sir ko'rsatuvchi omillar hisoblanadi. Bu omillarning ta'sir darajasi turli hududlarda turlicha bo'lishi mumkin.

Mahalliy byudjetlarning hajmi va tarkibini – mahalliy byudjetlarning hajmi va tarkibini belgilashda ularning daromad manbalarini to'g'ri aniqlash muhim ahamiyatga ega. Chunki byudjetning mustahkamligi, mahalliy hokimiyat organlarining mustaqil faoliyat ko'rsatishi, ularning o'z zimmalariga olgan majburiyatlarini bajarishi ko'p jihatdan ana shu daromadlarning qanchalik to'g'ri aniqlanganligiga bog'liq bo'ladi. Shuning uchun ham mahalliy byudjetlarning daromadlarini shakllantirishda turli usullardan foydalaniladi.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Мобил [illegible] ахборотлар ва ахборотлаштириш воситаларидан фойдаланиш [illegible] ахборотлаштириш воситаларидан фойдаланиш [illegible]

Мобил [illegible] ахборотлаштириш воситаларидан фойдаланиш [illegible]

Мобил [illegible] ахборотлаштириш воситаларидан фойдаланиш [illegible]

Мобилликнинг [illegible] — мобилликнинг [illegible]

Мобилликнинг [illegible] — ахборотлаштириш воситаларидан фойдаланиш [illegible]

Мобилликнинг [illegible] — мобилликнинг [illegible] ахборотлаштириш воситаларидан фойдаланиш [illegible]

Мобилликнинг [illegible] — мобилликнинг [illegible]

Мобилликнинг [illegible] — ахборотлаштириш воситаларидан фойдаланиш [illegible]

...

Mahalliy mexanizm — ...

Mahalliy qarshiliklar — ...

Mahalliy immunitet — ...

Mahalliy o'zgarishlar — ...

[illegible] [illegible] [illegible] [

Ə

Əbəs — mənfur, bir işdən yox, insandan xoşu gəlməyən. Məsələn, evdə yeni bir mebel görəndə bəzi adamlar onun haqqında dərhal əbəs deyir. Əbəs sözü adətən qadınlar tərəfindən işlədilir. Kişilər bu sözü nadir hallarda işlədirlər. Əbəs sözü ilə bir şeyin qiymətini salmaq istəyirlər. Əbəs sözü ilə bir şeyin qiymətini salmaq istəyən adamlar çox vaxt özləri də bu şeyi almaq istəyirlər. Əbəs sözü ilə bir şeyin qiymətini salmaq istəyən adamlar çox vaxt özləri də bu şeyi almaq istəyirlər.

[illegible] [illegible] [illegible] [

Prezidentlik saylovlari tartibi — saylovga tayyorgarlik ko'rish va saylovlarni o'tkazish tartibini belgilovchi qonun hujjatlari majmui.

Prezidentlik saylovlari — saylovchilar tomonidan prezidentlikka nomzodlarni ko'rsatish, ularni ro'yxatga olish, saylovoldi tashviqotini o'tkazish, ovoz berish va ovozlarni sanash, saylov natijalarini belgilash va e'lon qilish bo'yicha tadbirlar majmui.

Prezidentlikka saylash komissiyasi — saylovlarni tayyorlash va o'tkazish, shuningdek saylov natijalarini belgilash bo'yicha barcha tadbirlarni amalga oshiruvchi davlat organi.

Prezidentlik — O'zbekiston Respublikasining davlat boshlig'i.

II

Respublika prezidenti — O'zbekiston Respublikasining davlat boshlig'i, ijro etuvchi hokimiyatning boshlig'i, Respublika Qurolli Kuchlarining Oliy Bosh Qo'mondonidir, mamlakatning ichki va tashqi siyosatini belgilaydi, davlat hokimiyati va boshqaruvining barcha organlari faoliyatini muvofiqlashtiradi, Konstitutsiya va qonunlarning ijrosini ta'minlaydi.

Respublika byudjetidan moliyalash — O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Respublika Prezidenti saylovi to'g'risidagi qonun, Markaziy saylov komissiyasining qarorlari, shuningdek saylovlarni moliyalashtirishga oid boshqa qonun hujjatlari bilan belgilangan tartibda saylovlarni tayyorlash va o'tkazish bilan bog'liq xarajatlarni davlat mablag'lari hisobidan qoplash, shuningdek saylov komissiyalarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, ularning faoliyatini axborot bilan ta'minlash, saylovchilarni huquqiy jihatdan o'qitish va ularga ko'maklashish maqsadida Respublika byudjetidan mablag' ajratish.

Respublika byudjetidan xarajatlar — O'zbekiston Respublikasi

va undan tashqaridir. Xudo bilan bir bo'lish mumkinligini qo'rqinchli xurofotdir.

8

Sufiylar — qonunda belgilangan tartiblarga amal qilishga bo'yinishni xalqni, yashirincha sig'inishlardan va durachilardan tozalash tadbirlaridan boshqa narsa deb bilmaydigan shariatchilarga nisbatan ko'proq ilohiy ishqqa intiladilar. Sufiy, yo'lni, ma'no asosini ko'rmay, faqat tashqi shakl-shamoyil asosida bo'lgan ibodat va amallarni — o'lchashlar va sinchiklab qaraydigan farishtalar ko'zi bilan qaraydigan kishilarni ko'rganda, ularga achinadi. Bunday kishilar ilohiy ishqning ma'nosini bilmaydilar, deb hisoblaydi.

Sufiy bo'lishdan maqsad — odam tug'ilishidan o'lguncha — qalbni ochiq yo'lga, ilohiy ishqning ma'rifatiga qaratish, ko'ngilni qoplagan qalin pardani olib tashlashdir. Bunday qalbni ochish — qalbni ma'rifat nurlari bilan to'ldirishdir. Sufiylar ma'rifatga erishish uchun ko'p yo'llar va usullar ishlab chiqqanlar. Bu usullarning hammasi ham ma'rifatga erishishga olib kelmaydi. Ko'pchilik sufiylar ma'rifatga erishishga olib kelmaydigan usullarni ishlab chiqqanlar. Ma'rifatga erishishga olib keladigan usullarni ishlab chiqqanlar esa juda kam bo'lgan. Bu usullarni ishlab chiqqanlar ham, ularga erishganlar ham, ularni boshqalarga o'rgatganlar ham juda kam bo'lgan. Ko'pchilik sufiylar ma'rifatga erishishga olib keladigan usullarni bilmaydilar. Ular ma'rifatga erishishga olib keladigan usullarni bilmaydilar, deb hisoblaydi sufiylar.

Sufiylarning ma'rifatga erishishga olib keladigan usullarni bilmasliklarining sabablari ko'p. Ulardan biri — ularning ko'pchiligi ma'rifatga erishishga olib keladigan usullarni bilishga qiziqmaydilar. Ular ma'rifatga erishishga olib keladigan usullarni bilishga qiziqmaydilar, deb hisoblaydi sufiylar.

Sufiylarning ma'rifatga erishishga olib keladigan usullarni bilmasliklarining sabablari ko'p. Ulardan biri — ularning ko'pchiligi ma'rifatga erishishga olib keladigan usullarni bilishga qiziqmaydilar. Ular ma'rifatga erishishga olib keladigan usullarni bilishga qiziqmaydilar, deb hisoblaydi sufiylar.

bog'liqdir. Ayrim manbalarda bu me'yor ... sanalgan. Xususan, Buxoro Respublikasining ... Sadr Ziyoiy ... Buxoro Respublikasi ... bog'liq ... hududiy ... Sharqiy ... Sharqiy ... Sharq

[illegible] [illegible] [illegible] [

majbur bo'lgan yuklangan jismoniy va yuridik shaxslar. Jamiyatlar to'lovchilarning badiiy bo'lib boradi.

Soliq deyarli soliq bo'yicha majburiyatning, soliq to'g'risidagi jamiyat tayyorlagan ma'lum. Bir qancha soliq majburiyatining yakuniy jinoyat muayyan qilinadi. Qaror qonunda belgilangan soliqqa tortish uchun umumda bir o'lchov soliqning bir ma'lum bo'lishi bu ravishda soliqqa tortilishi mumkin.

Soliq tushumlarini boshqarishda qonunchilik — soliq va majburiy ilmiy tuzilmalar orasidagi soliq munosabatlarini tartibga soluvchi qonunchilik me'yorlari majmuidir. Soliq munosabatlari soliq to'lovchilar va soliq organlari o'rtasidagi munosabatlarni ifodalaydi

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible]

avtor muayyan ko'rinish joyidan foydalanganlik uchun to'g'ri, qonuniy ruxsatnoma olish yo'lini tushuntirishi kerak.

Soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning to'g'ri hisoblanishi hamda to'lanishi ustidan nazorat (tekshirish), keyingi nazorat davlat tomonidan belgilangan tartibda ichki buyruqlarda nazarda tutilgan hollarda tekshirishlar ko'rinishida amalga oshiriladi. Bunda ular ustidan qabul qilinadigan qaror bevosita korxonaning o'zida hisoblanishi kerak va bajarilishi shart bo'lgan hisoblanadi.

Xatolarni aniqlash — davlat organlari tomonidan hisobotlarni tekshirish natijasida aniqlangan xatolar, ularni tuzatish tartibi va muddatlari ko'rsatilgan holda korxonaga yozma ravishda xabar qilinadi. Ushbu xabar korxona rahbariga imzo qo'yish uchun topshiriladi. Xatolarni tuzatish korxonaning o'zi tomonidan amalga oshiriladi.

Soliqlar solig'i — mahsulotlarning sotish qiymatiga, ularning ishlab chiqarilishiga sarflangan, shuningdek, ishlab chiqarish va muomala jarayonida yuzaga kelgan xarajatlarga kiritilmaydigan soliqlar.

Soliqdan ozodlangan soliq — ayrim xo'jalik muomalalari yuzasidan, xo'jalik yuritish shaklidan qat'i nazar, barcha soliq to'lovchilardan olinadigan soliqlar. Soliqdan ozodlangan soliq bo'yicha soliq to'lovchi mahsulot (ish, xizmat)ni sotishda qo'shimcha soliq summasini ajratmaydi.

Sug'urta — sug'urta qilinuvchi tomonidan sug'urta shartnomasida belgilangan hollarda sug'urta qilingan mulkka yetkazilgan zarar, shuningdek, sug'urta qilingan boshqa sug'urta hodisalari natijasida sug'urta qilingan shaxsga sug'urta to'lovini amalga oshirish.

Sug'urta shartnomasi — sug'urta qilinuvchi bilan sug'urtalovchi o'rtasida tuzilgan, sug'urta qilingan shaxsga sug'urta to'lovini amalga oshirish, sug'urta qilingan mulkka yetkazilgan zarar, shuningdek, sug'urta qilingan boshqa sug'urta hodisalari natijasida

[illegible]

Subjunctive mood — [illegible]

Subjunctive conditional perfect — [illegible]

Subjunctive present — [illegible]

Subjunctive past — [illegible]

Subjunctive imperfect — [illegible]

Subjunctive pluperfect — [illegible]

Conditional mood — [illegible]

Conditional present — [illegible]

Conditional perfect — [illegible]

moddiy ... inson ... millij ... bo'lgan ... jamoa ... ijtimoiy ... jamoa ... jamoa ... jamoa

Lorentz (Lorentsning tenglamalari). Elektromagnit maydonning zaryadlangan zarrachaga ta'sir kuchini aniqlovchi tenglamalar. Lorentz kuchining zaryadlangan zarrachaning harakat tezligiga bog'liqligi. Lorentz kuchining bajargan ishi. Lorentz kuchining zaryadlangan zarrachaning harakat trayektoriyasiga ta'siri.

Furye (Furening) integrali — ma'lum bir shartlarni qanoatlantiruvchi, cheksiz, xos integrallar ma'nosida mavjud bo'lgan funksiyalarni trigonometrik funksiyalar bo'yicha cheksiz qatorga yoyishga imkon beruvchi integral. Furye integralining ta'rifi. Furye integralining mavjudligi haqidagi teorema. Furye integralining kompleks ko'rinishi. Furye almashtirishi. Furye almashtirishining asosiy xossalari. Furye almashtirishining ba'zi bir tatbiqlari. Furye almashtirishining fizikaga tatbiqlari. Furye almashtirishining matematik fizika tenglamalarini yechishga tatbiqlari. Furye almashtirishining ehtimollar nazariyasiga tatbiqlari. Furye almashtirishining signallarni qayta ishlashga tatbiqlari. Furye almashtirishining tasvirlarni qayta ishlashga tatbiqlari. Furye almashtirishining kvant mexanikasiga tatbiqlari. Furye almashtirishining boshqa sohalarga tatbiqlari.

Furye (Furening) optikasi — murakkab optik tasvirlarni Furye almashtirishi yordamida o'rganish usullari. Furye optikasining asosiy tushunchalari.

Furye almashtirishining mavjudligi — bir qancha murakkaroq va muhimroq bo'lgan bu savolga javob berish uchun, avvalo, shuni ta'kidlash kerakki, ixtiyoriy integrallanuvchi funksiya uchun Furye almashtirishining mavjudligi haqidagi teorema o'rinli emas.

Ilhaqiyat sog'lomligi — sog'lom yoki psixik barqaror shaxs muammolar bilan ijtimoiy qiyinchiliklarga duch kelganda, ularni hal qilishga qaratilgan faol harakatlarni amalga oshiradi. Ular bilan kurashishda ikki xildagi usuldan foydalanadi: muammoni hal qilishga yo'naltirilgan.

1.

Elementar zarrachalar — elektron va u bilan bog'langan, shuningdek, boshqa ko'plab zarrachalar, ular o'zaro ta'sirlashganda, ularning ichki tuzilishi namoyon bo'ladi. Elementar zarrachalar, ma'lum bir sharoitlarda, bir-biriga aylanishi, ular o'zaro ta'sirlashganda yangi zarrachalar hosil bo'lishi mumkin.

Loyiha qoldig'i — ko'chirilgan mulk va g'oyaviy bu ishlab chiqarish, ilmiy tadqiqot va loyihalash ishlari natijasi.

II

[illegible] xalqlar yuksak [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Kam (ahmoq) odamga hazil — ahmoq odam sof dilkashlikni ham tushunmaydi. Shuning uchun ham ahmoqlar ustidan kulish, ularni masxara qilish ko'pincha ularga hazil bo'lib tuyuladi. Masalan, ertaklardagi ahmoq qahramonlar shunday. Ular ustidan kulinadi, ularga hazil qilinadi. Ammo ular o'zlarini ahmoq deb bilmaydi. Shuning uchun ham ular ustidan kulish, ularga hazil qilish ularga ta'sir qilmaydi. Ahmoqlar ustidan kulish, ularga hazil qilish ularni o'zgartirmaydi. Ahmoqlar ustidan kulish, ularga hazil qilish ularni o'zgartirishga qaratilgan bo'lsa, bu hazil emas, balki ularga nisbatan shafqatsizlikdir. Ahmoqlar ustidan kulish, ularga hazil qilish ularni o'zgartirishga qaratilgan bo'lsa, bu hazil emas, balki ularga nisbatan shafqatsizlikdir.

Ya

Yarim ishlab chiqarishdan iqtisodiyotga — ishlab chiqarilgan mahsulot, korxona va ishchilarning o'rtasidagi o'zaro munosabatlar ochiq, shaffof va ishonchli bo'lishi kerak. Shunda ishlab chiqarish ham, iqtisodiyot ham rivojlanadi. Ishlab chiqarish va iqtisodiyot rivojlanishi uchun, mahsulot sifatini oshirish, ishlab chiqarishni kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, ishchilarning malakasini oshirish, ularning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish, ularning turmush darajasini yaxshilash kerak. Ishlab chiqarish va iqtisodiyot rivojlanishi uchun, mahsulot sifatini oshirish, ishlab chiqarishni kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, ishchilarning malakasini oshirish, ularning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish, ularning turmush darajasini yaxshilash kerak.

Ya

Yashil iqtisodiyot — bu mahsulot ishlab chiqarish va iste'mol qilish jarayonida, hatto undan keyin ham atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatmaydigan, tabiiy resurslarni tejaydigan, ekologik muvozanatni saqlaydigan, ijtimoiy adolatni ta'minlaydigan iqtisodiyot turidir. Yashil iqtisodiyot

O'

O'zaro sug'urta jamg'armasi — mablag'lar to'plash va ularni taqsimlash. O'zaro sug'urta jamg'armasi — bu sug'urta kompaniyasi bilan sug'urtalanuvchi o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi maxsus jamg'arma. Sug'urta jamg'armasi — bu sug'urta kompaniyasi bilan sug'urtalanuvchi o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi maxsus jamg'arma. Sug'urta jamg'armasi — bu sug'urta kompaniyasi bilan sug'urtalanuvchi o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi maxsus jamg'arma.

13

Qayta taqsimlanadigan o'lchamdagi ajratmalar va mablag'lar tarqatuvchi yoki qabul qiluvchi tomonlar o'rtasidagi shartnoma bo'yicha belgilanadi. Ajratmalar va mablag'lar ajratmalar va mablag'lar to'g'risidagi bitim bo'yicha belgilangan muddatlarda amalga oshiriladi.

Qarzga olingan [illegible] bo'yicha [illegible] bo'lsa, [illegible] bo'lgan taqdirda, [illegible] to'lash [illegible] to'lash [illegible] to'lash

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — T.: O'zbekiston, 1992.

2. «Byudjet tizimi to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasining qonuni, 14 dekabr 2000 yil.

3. «Davlat byudjetining g'azna ijrosi to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasining qonuni. 26 avgust 2004 yil.

4. «Davlat mulkini boshqarishni takomillashtirish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasining qonuni, 1998 yil.

5. «Fuqarolik kodeksiga qo'shimcha va o'zgartishlar kiritish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasining qonuni, 2008 yil.

6. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. — T.: O'zbekiston, 2010.

7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2010 yil 24 dekabrdagi PF-4354-sonli «O'zbekiston Respublikasining 2011 yilga mo'ljallangan davlat byudjeti parametrlari to'g'risida»gi Farmoni.

8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2009 yil 22 dekabrdagi PF-4128-sonli «O'zbekiston Respublikasining 2010 yilga mo'ljallangan davlat byudjeti parametrlari to'g'risida»gi Farmoni.

9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2008 yil 24 dekabrdagi PF-4044-sonli «O'zbekiston Respublikasining 2009 yilga mo'ljallangan davlat byudjeti parametrlari to'g'risida»gi Farmoni.

10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2007 yil 12 dekabrdagi PF-3944-sonli «O'zbekiston Respublikasining 2008 yilga mo'ljallangan davlat byudjeti parametrlari to'g'risida»gi Farmoni.

11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006 yil 18 dekabrdagi PF-3817-sonli «O'zbekiston Respublikasining 2007 yilga mo'ljallangan davlat byudjeti parametrlari to'g'risida»gi Farmoni.

12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005 yil 22 dekabrdagi PF-3731-sonli «O'zbekiston Respublikasining 2006 yilga mo'ljallangan davlat byudjeti parametrlari to'g'risida»gi Farmoni.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

75. [illegible] Финансовый механизм государственного управления. – [illegible], 2021.

76. [illegible] Финансовый механизм государственного управления. – [illegible], 2021.

77. [illegible] Финансовый механизм государственного управления. – М.: [illegible], 2021.

78. [illegible] Организационные вопросы финансового контроля // [illegible], 2021. – [illegible].

79. [illegible] Роль государственного регулирования экономики в [illegible]. – М.: [illegible], 2021.

80. [illegible] Бюджет и бюджетное устройство Российской Федерации. – М., 2021.

81. [illegible] Финансовый механизм государственного управления // [illegible], 2021. – [illegible].

82. [illegible] Финансовый механизм государственного управления. – [illegible], 2021. – [illegible].

83. [illegible] Финансовый механизм государственного управления. – М.: [illegible], 2021.

84. [illegible] Финансовый механизм государственного управления. – М.: [illegible], 2021.

85. [illegible] Финансовый механизм государственного управления. – М.: [illegible], 2021.

86. [illegible] Финансовый механизм государственного управления. – М.: [illegible], 2021.

87. [illegible] Финансовый механизм государственного управления. – М.: [illegible], 2021.

88. [illegible] Финансовый механизм государственного управления. – М.: [illegible], 2021.

89. [illegible] Финансовый механизм государственного управления. – М.: [illegible], 2021.

90. [illegible] Финансовый механизм государственного управления. – М.: [illegible], 2021.

91. [illegible] Финансовый механизм государственного управления. – М.: [illegible], 2021.

92. [illegible] Финансовый механизм государственного управления. – М.: [illegible], 2021.

93. [illegible] Финансовый механизм государственного управления. – М.: [illegible], 2021.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

2. Кононов В.Н. и др. Конструирование технологической оснастки для листовой штамповки. – М.: 1980.
3. Кононов В.В. Штампы для холодной штамповки. – М.: 1980.
4. Кононов В.В. Высокопроизводительные штампы. – М.: 1982.
5. Кононов А.Н., Кононов М.Г., Кононов Н.Н. Технология штамповки. – М.: 1985.
6. Кононов А.А. Технология [illegible] Конструирование и эксплуатация штампов. – М.: 1991.
7. [illegible] Пер. с нем. – М.: 2001.
8. Лукин Н.А. Штампы. Учебное пособие. – М., 2004.
9. Лившиц М.В. [illegible] – М.: 1985.
10. [illegible] – М.: 1978.
11. Николаев Г.А. Технология штамповки. – М.: 1977.
12. Иванов Г.С. Технология штамповки. – М.: 1982.
13. Манабаев Т.Б. Физические основы технологии. – Т.: 2002.
14. Манабаев Т.Б., Кенжебаев Д.Б. Технологические процессы и оборудование. – Т.: 2003.
15. Манабаев Т.Б. Технология штамповки. – Т.: 2011. – 432 с.
16. Манабаев Т.Б. Технология штамповки. – Т.: 2002. – 464 с.
17. Манабаев Т.Б. Технология штамповки. Учебник. – Т.: Издательство Мир экономики и права, 2004. – 464 с.
18. Манабаев Т.Б., Нурбаев Н.Н. Технология штамповки. – Т.: Издательство, 2007. – 464 с.
19. Манабаев Т.Б., Нурбаев Н.Н. Технология штамповки. – Т.: Издательство, 2009. – 416 с.
20. Манабаев Т.Б., Нурбаев Н.Н. Технология штамповки. – Т.: Издательство, 2010. – 344 с.
21. Манабаев Т.Б., Нурбаев Н.Н. Технология штамповки. – Т.: Издательство, 2011. – 464 с.

[1] Мартынов Г.Н. Психологическая антропология. — М., 1994.

[2] Мельникова Н.Ф. Дружба // Энциклопедия. Практическая психология воспитания / Под ред. Н.Ф. Мельниковой. — М., 2000.

[3] Мельникова Н.Ф. Современная семья: проблемы, перспективы, технологии. — М., 2003.

[4] Мельникова Н.Ф., Шульгина Н.Д. Дошкольная педагогика. — М., 2005.

[5] Мельникова Н.Ф. Управление качеством образования: функциональный, системный, процессный подходы. — М., 2011.

[6] Мельникова Н.Ф. Финансы, управление и экономика. — М., 2013.

[7] Мельникова Н.Ф. Психология принятия. Теория и практика. — М., 2015.

[8] Мельникова Н.Ф. Культура предпринимательства в современной России: опыт, традиции, перспективы // Социология. 2002. №4.

[9] Мельникова Н.Ф. Психология управления. Учебное пособие. Ростов-на-Дону: Феникс, 2004.

[10] Мельникова Н.Ф. Теория и практика. — М., 2018.

[11] Мельникова Н.Ф., Иванов Т.С. Методы и модели. — Т.: Издательство, 2016. — 112 с.

[12] Мельникова Н.Ф., Сергеева Л.М., Морозов В.А. Методы и технологии. — Т. 1. — М., 2021.

[13] Мельникова Н.Г. Методология и методика. — М., 2015.

[14] Мельникова Н.Ф. Психология управления. — М.: Статут, 2013.

[15] Мельникова Н.Ф. Психология управления. Учебное пособие. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2004.

[16] Мельникова Н.Ф. Психология управления. — М., 2015.

[17] Мельникова Н.Ф. Психология управления. — М., 2015.

[18] Мельникова Н.Ф. Психология управления. — М., 2015.

[19] Social Indicators of Development. — Washington, D.C.: World Bank, 1995.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

MUNDARIJA

KIRISH 3

1-bob. MOTIVATSIONG MOTIVATSIYA HAQIDA TUSHUNCHA 5

1.1. 7
1.2. 13
1.3. 17
1.4. 25
..... 31

2-bob. 38

2.1. 38
2.2. 46
2.3. 57
..... 62

3-bob. 68

3.1. 69
3.2. 74
..... 79

4-bob. 87

4.1. 88
4.2. 96
4.3. 99
..... 94

5-bob. 98

5.1. 98
5.2. 102
..... 7

6-bob. MOLIYAVIY MAXSULOTLAR 119
6.1. Moliyaviy resurslar, moliyaviy munosabatlar, ularning
mazmuni, vazifalari, namoyon bo'lishi 119
6.2. Moliyaviy resurslar harakati shakllari va qonuniyatlari 121
6.3. Bozor iqtisodiyotida korxonalar moliyaviy munosabatlarining
harakatlanishi 130
6.4. Moliyaviy menejment tushunchasi 142
Bobga doir masalalar va ularning echish namunalari 152

7-bob. KORXONALARNING MOLIYAVIY RESURSLARI
MOLIYAVIY MUNOSABATLARNING MAZMUNI 157
7.1. Korxonalarning moliyaviy munosabatlarini shakllantirishning
iqtisodiy mohiyati va ularning bozor iqtisodiyotidagi o'rni 157
7.2. Moliyaviy xo'jalik yurg'izishning o'ziga xos usullari 158
Bobga doir masalalar va ularning echish namunalari 175

8-bob. KORXONALARDA PUL MABLAG'LARINI
MOLIYAVIY ISLOH QILISH 186
8.1. Xo'jalik yurg'izish sub'ektlarini tashkiliy-huquqiy shakllarini
moliyaviy-iqtisodiy jihatdan tavsiflab berish 187
8.2. Xo'jalik yurg'izish sub'ektlarini moliyaviy mustaqilligini
ta'minlash omillari va usullari 194
8.3. Xo'jalik yurg'izish sub'ektlarini moliyaviy holatini
tahlil qilish usullari 196
Bobga doir masalalar va ularning echish namunalari 200

9-bob. XO'JALIK YURG'IZISH SUB'EKTLARINING
MOLIYAVIY HISOBOTLARI 211
9.1. Xo'jalik yurg'izish sub'ektlarining moliyaviy
hisobotlari va ularga qo'yilgan talablar 211
9.2. Xo'jalik yurg'izish sub'ektlarining moliyaviy natijalari
to'g'risidagi hisobot 217
Bobga doir masalalar va ularning echish namunalari 231

10-bob. ASOSIY VA ARALASHMA KAPITAL QO'SHILMA AFLANISHDAGI MOLIYAVIY ASPEKT QIDIRILGAN 193

10.1. Asosiy kapital qiymatiy ko'rinishining mohiyati, tarkibiy tuzilmasi va qo'shimcha qiymat 193

10.2. Aylanma kapitalni tashkil etuvchi moddiy boyliklarni to'g'ri va tejamkor sarflash 208

10.3. Aylanma kapitalning tarkibiy tuzilmasi 219

11-bob. MOLIYALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING ISHLAB CHIQARISH CHIQIMLARI. FOYDASI VA RENTABELLIGI 232

11.1. Xo'jalik yurituvchi subyektlarning xarajatlari tarkibi, ularni tabaqalashtirish va ahamiyati 232

11.2. Foyda, uni shakllantirish manbalari va yo'nalishlari 245

11.3. Rentabellik va uni ta'minlash yo'llari 257

12-bob. XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING BOZOR SHAROITIDA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH. MARKETING STRATEGIYASINING MOLIYAVIY JIHATLARI 267

12.1. Raqobatni shakllantirishning ob'ektiv zaruriyati 268

12.2. Bozor sharoitining xo'jalik faoliyatiga ta'siri 280

12.3. Xo'jalik yurituvchi subyektlarda marketing strategiyasini ishlab chiqish 291

13-bob. ISHLAB CHIQARISHNI KENGAYTIRISH VA MODERNIZATSIYALASH INVESTITSIYON LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH 304

13.1. Xo'jalik yurituvchi subyektlarda investitsiyon faoliyatini amalga oshirish manbalari va usullari 304

13.2. Xo'jalik yurituvchi subyektlarda investitsiyon loyihalarini moliyalashtirish 314

13.2. [illegible] ... 266
[illegible] ... 270

14 bab. KEWAJIBAN PENERIMAAN SUMBER DAYA MANUSIA MELALUI PANGGILAN: PANGGILAN KONTRAK, PANGGILAN TUGAS ... 277

14.1. Mengapa [illegible] ... 277
14.2. Mengapa [illegible] ... 277
[illegible] ... 331

15 bab. [illegible] ... 346

15.1. [illegible] ... 346
15.2. [illegible] ... 347
15.3. [illegible] ... 349
15.4. [illegible] ... 353
[illegible] ... 355

16 bab. BYLINET DAGGADLARI ... 357

16.1. [illegible] ... 357
16.2. [illegible] ... 361
16.3. [illegible] ... 368
16.4. [illegible] ... 370
16.5. [illegible] ... 374
[illegible] ... 379

17 bab. BYLINET ZARARLARI ... 381

17.1. [illegible] ... 384
17.2. [illegible] ... 405
17.3. [illegible] ... 417
17.4. [illegible] ... 419
[illegible] ... 419

18 bab. BYUDJET TƏŞKİLİ VƏ BYUDJET TUZELLƏŞMƏSİ 351
18.1 Büdcə sistemi və onun, mərkəzi büdcə, yerli büdcələr və büdcədənkənar fondlar 351
18.2 Büdcə təşkili prinsipləri və büdcə təşkilinin əsasları 355
Bəzi ölkələrin büdcə təşkili təcrübəsi 372

19-bab. BYUDJET XƏRCLƏRİ 403
19.1 Büdcə xərclərinin mahiyyəti, təsnifatı, büdcə xərclərinin artım səbəbləri, səmərəliliyinin yüksəldilməsi yolları 403
19.2 Sosial xərclərin büdcə xərcləri sistemində yeri 419
19.3 Büdcə xərclərinin tənzimlənməsi üzrə dövlət orqanlarının səlahiyyətləri 429
19.4. Büdcə xərclərinin maliyyələşdirilməsi 443
19.5. Büdcə xərclərinin icrasına nəzarət və büdcə xərclərinin auditi 452
Maliyyə-hüquq normalarının müəyyən edilməsi 472

20-bab. BÖYÜK İNFRASTRUKTUR LAYİHƏLƏRİ ÜZRƏ XƏRCLƏRİN QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ 476
20.1. Dövlət büdcəsi vəsaitlərinin investisiya layihələrinin maliyyələşdirilməsinə istiqamətləndirilməsi 476
20.2. Büdcə xərclərinin qiymətləndirilməsi 481
20.3. Büdcə xərclərinin qiymətləndirilməsi üsulları 491
20.4. Büdcə xərclərinin qiymətləndirilməsi üzrə beynəlxalq təcrübə 509
20.5. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin büdcə xərclərinin qiymətləndirilməsi 519
Büdcə xərclərinin qiymətləndirilməsi üzrə beynəlxalq təcrübə 544

21-bab. BÜDCƏ GƏLİRLƏRİ 601
21.1. Büdcə gəlirlərinin mahiyyəti və onların təsnifatı 601
21.2. Dövlət büdcəsinin gəlirlərinin proqnozlaşdırılması 614
21.3. Büdcə gəlirlərinin idarə olunması 637
Büdcə gəlirlərinin proqnozlaşdırılması üzrə beynəlxalq təcrübə 665

22 bab. DÖVLƏT KREDİTİ 687
22.1 Dövlət kredit münasibətlərinin mahiyyəti və dövlət borcu 687
22.2 Dövlət kreditinin növləri 693
22.3 Dövlət kreditinin idarə olunması 697
22.4 Dövlət qısamüddətli kredit və zəmanət qaydaları 698

22.5 [illegible] 42
22.6 [illegible] 45
[illegible] 48

22 bis. [illegible] 52
23.1 [illegible] 57
23.2 [illegible] 59
23.3 [illegible] 205
24.4. [illegible] 211
24.5 [illegible] 214
24.6 [illegible] 217
[illegible] 250

24 bis. [illegible] 251
24.1. [illegible]
[illegible] 253
24.2. [illegible]
[illegible] 261
24.3. [illegible] 265
24.4. [illegible] 271
24.5. [illegible] 290

25 bis. [illegible] 300
25.1. [illegible]
[illegible] 300
25.2. [illegible] 306
25.3. [illegible] 311
25.4. [illegible] 314
25.5. [illegible] 317
25.6. [illegible] 324
25.7. [illegible]
[illegible] 330
[illegible] 344

[illegible] 349

[illegible] 355

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI DAVLAT UNIVERSITETI

MOLIYA

Toshkent — «Moliya» — 2010

Mualliflar: [illegible]
Taqrizchilar: [illegible]
Ilmiy muharrir: [illegible]
Texnik muharrir: [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]